

Kurt Herrmann

DIETL –
NAPAPIIRIN KENRAALI

DIETL –
NAPAPIIRIN KENRAALI

KURT HERRMANN

DIETL –
NAPAPIIRIN KENRAALI

Saksalaisten sotatoimet Pohjois-Skandinaviassa
ja Suomessa toisen maailmansodan aikana

Kustantaja
LOVIISAN UUSI KIRJAPAINO Oy

Alkuteoksen nimi: GENERAL DIETL

Tekijät: Rouva Gerda-Luise Dietl ja Kurt Herrmann, eversti evp.

Suomalaisen laitoksen tekijä: Kurt Herrmann

Suomennos: Väinö Länsiluoto ja Erkki Haglund

LOVIISAN UUSI KIRJAPAINO Oy
Loviisa 1957

SISÄLLYS

ALKULAUSE

Winston Churchill kirjoittaa teoksessaan toisesta maailmansodasta saksalaisten kaksikuukautisen Norjan sodan johdosta:

Saksalaisten ylivoimaisuus suunnittelussa, johtamisessa ja toimeenpanossa oli ilmeinen. Häikäilemättä he toteuttivat huolellisesti valmistetun toimintasuunnitelman. He osasivat mestarillisesti käyttää hyväkseen kaikki mahdollisuudet . . . Sitäpaitsi yksityisten miesten ylivoimaisuus, varsinkin pienten osastojen toimiessa, oli silmiinpistävä. Narvikissa piti kuuden viikon ajan puoliaan kolmattakymmentätuhatta liittolaisten miestä vastaan kokoonpanoltaan kirjava ja sattumanvarainen saksalainen taisteluryhmä, jossa oli tuskin 6.000 miestä, ja vaikka se sitten karkoitettiin kaupungista, se sai kuitenkin jälleen nähdä vihollistensa vetäytyvän pois.

Ensimmäisen kerran suomalainen lukija saa tilaisuuden perehtyä yksityiskohtaisesti tämän taistelun vaiheisiin, sellaisina kuin ne näkee Narvikin Ryhmän komentajan, kenraali Eduard Dietlin monivuotinen adjutantti, eversti Kurt Herrmann. Pohjois-Norjaan sijoitettujen saksalaisten joukkojen tehtävänä oli sen jälkeen 1941 osallistua suurhyökkäykseen Neuvostoliittoa vastaan, ja silloin niiden tie pysähtyi kuin seinään lähellä Suomen—Neuvostoliiton rajan pintaa. Tämä sodanvaihe on suomalaiselle läheinen, ja saksalaisen upseerin kuvausta seuraa sen vuoksi kiinnostuneena, jopa jännittyneenä.

Mutta sotatointen ja politiikan keskellä hahmottuu kirjan sivuilla kenraali Dietlin persoonallisuus hänen lähimmän miehensä silmin katsottuna, ja monet pikkupiirteet elävöittävät pidetyn saksalaisen upseerin kuvaa. Kirjan luettuaan ymmärtää hyvin, miksi Dietlistä jäi Suomeen vain miellyttäviä muistoja. Hänellä oli lisäksi onni — näin voi todellakin

sanoa! — päästä pois näiltä taistelutantereilta sinä kriitillisenä hetkenä, jolloin Hitlerin Saksan ja meidän maamme välit jännittyivät katkeamispisteeseen. Ribbentrop matkusti Suomeen kesäkuussa 1944 ilman Dietliä. Kun tuli syyskuu ja saksalaisten hävitystyö Pohjois-Suomessa ja heidän karkoittamisensa alkoi, kuvitteli moni, että kaikki olisi ollut toisin, jos Dietl olisi vielä elänyt. Dietlillä on yhä tässä maassa ystäviä, jotka ajattelevat häntä kaivaten. Sen vuoksi olemme iloisia voidessamme tarjota heille luettavaksi kenraali Dietlin tarinan.

Takakannen taskussa on karttoja, jotka selventävät kirjan sisältöä.

J u l k a i s i j a.

VUORISTOJÄÄKÄRI

DIETLIN NUORUUS

Dietlin isä oli kotoisin Regensburgista, äiti Landshutista. Ambergissa ja Regensburgissa, Straubingissa ja Nürnbergissä toimivat Dietlin esi-isät käsityöläisinä. Myöhemmistä sukupolvista kohosi raatimiehiä ja lakimiehiä, mutta suvussa olevan erikoistaipumuksen mukaisesti ennen kaikkea sotilaita. Eräs heistä, Nikolaus Dietl — kenraalin isoisänisänisä — oli baijerilainen kapteeni ja Ingolstadtin varuskunnan komentaja, muuan toinen oli samassa virassa Straubingissa. Dietlin isä ansaitsi leipänsä Ylä-Baijerissa ja asettui lopulta rahastonhoitajaksi Bad Aiblingiin.

Bad Aiblingissa kauppias Engelbert Mugglin talossa syntyi heinäkuun 21. päivänä vuonna 1890 ensimmäinen kolmesta pojasta, Eduard Dietl. „Juuri tuossa herkkukaupassa olen syntynyt", oli Dietlillä myöhemmin tapana sanoa, kun hän osoitti ystävilleen syntymätaloansa.

Mutta herkkumyymälän ympäristö ei riittänyt Edille. Tosin näytti kaikki vanhempainkodissa viittaavan siihen, että poika vähitellen juurtuisi tuohon hiljaiseen, rauhalliseen ja porvarilliseen elämään. Tällaiselle kehitykselle olikin aika mitä otollisin, tuo turvallinen, tyyni vuosisadanvaihde, jolloin ei ollut olemassa ratkaisemattomia kysymyksiä ja ongelmia, aika, jolloin virkamiehen pojalla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin ryhtyä isänsä tavoin virkamieheksi, tosin astetta ylemmäksi, esimerkiksi „talousneuvokseksi" tai ainakin „ylirahastonhoitajaksi".

Esi-isien levoton verikin jo puhui tällaista kehitystä vastaan. Ja sekin seikka, että poikia syntyi kolme kappaletta kolmessa vuodessa ja että he viettivät lapsuutensa yhdessä,

teki Edistä kaikkea muuta kuin rauhallisen, ja vanhat aiblingilaiset kertovat vieläkin kauhistuneina, miten Dietlin vekarat mekastivat heidän rauhallisella seudullaan, joka alunperin oli luotu vain sitä varten, että vanhat, kihdin tai huonojen hermojen tuskastuttamat ihmiset saisivat istuskella nummilla tai ottaa terveyskylpyjä.

Pikku Edi oli jo poikasena selvillä siitä, että hänestä piti tulla sotilas. Viidentenä syntymäpäivänään hän oli saanut puisen kiväärin. Tuskin oli äiti ennättänyt huoneesta pois, kun pojat jo olivat toistensa kimpussa. Kun kauhistunut äiti palasi takaisin, oli Edi lyönyt kiväärinsä rikki Paul-veljen kypärään ja heilutellen leikkiaseensa palasia hän huusi: „Sanoinhan minä, että kivääri oli huono"!

Kun pojat olivat rikkoneet kaikki esineet, mitkä suinkin kelpasivat aseiksi, väänsivät he verhotangot irti ja ryhtyivät takomaan niillä toisiaan. „Nyt täällä alkaakin veri vuotaa!" kiljaisi Edi, sillä Babettia, vanhaa keittäjätärtä, lukuunottamatta, ei muita ollut kotona. Pojat iskivät toisiinsa verihaavoja, ja melun hälyttämänä kipitti Babett katsomaan, mikä oli hätänä. Mutta pojat, jotka parhaillaan olivat toistensa kimpussa, kääntyivät yhtenä miehenä Babettia vastaan ja ajoivat hänet pois huoneesta. Haavansa he sitoivat itse.

Kiipeäminen oli Edin mielestä kaikkien hauskinta puuhaa. Hän alkoi harrastaa sitä jo Aiblingissa kipuamalla kotitalonsa ukkosenjohdattimeen. Kun Babett kerran maitokannu kädessään oli tulossa kadun yli, näki hän pikku Edin roikkuvan molemmin käsin kattokourusta. Vanha nainen ryhtyi oitis huutamaan apua, mutta Edi kiljaisi katon rajasta: "Babett, laske maitokannu maahan ja polvistu rukoilemaan, että pääsisin onnellisesti katolle!" Babett totteli ja alkoi suureen ääneen rukoilla keskellä katua. Poika heilautti itseänsä kerran, pääsi katolle ja huusi: „Voit nousta jo, Babett! Rukouksesi auttoi!"

Koska mikään kirkko tai muu rakennus ei enää ollut turvassa Ediltä, päätti isä ottaa hänet mukaansa vuorille.

Aiblingin lähistöllä on etelässä ainutlaatuinen vuori — Wendelstein. Ylhäisessä yksinäisyydessään se kohoaa rauhallisesta kukkulamaastosta jyrkkäseinäisenä ja louhikkoisena. Sen huipulla seisova näkee etelämpänä vielä korkeampia ja uljaampia vuoria. Ja jos kiipeilijä on lannistanut jonkin niistä ja kääntää huipulta katseensa vieläkin kauemmaksi etelään, näkee hän siellä Zillertalin alppien jäiset jättiläiset. Ja niiden takana ovat Dolomiitit, Alppien kauneimmat ja suurenmoisimmat huiput, joita Dietl sanoi „Jumalan kauheimmaksi kivikkopuutarhaksi". Nuori Dietl oli näinollen syntynyt juuri oikeaan ympäristöön voidakseen huippu huipulta kasvaa yhä korkeampien vuorten mittaiseksi. Ja siihen hänessä tosiaankin oli ainesta, sillä tästä lähtien hän rakasti vaaraa. Hän viihtyi parhaiten vaarallisissa paikoissa.

Kun Dietl lähti Rosenheimin klassilliseen lyseoon, jäivät poikaiän kujeet taakse, ja koska ainoa siihen aikaan käynnissä ollut sota, venäläis-japanilainen, oli liian kaukana, muodostui vuorista hänelle se rohkeuden koulu, joka sittemmin osoittautui kaikkia muita kouluja tärkeämmäksi. Paul lähti innostuneena hänen mukaansa, mutta Benno jäi kernaammin kyhjöttämään kirjojensa pariin tuumien: — Menkää te vain taittamaan niskanne! Paulin kanssa hän siis aina vapaapäivinään lähti vaeltamaan kohti Wendelsteinia ja sen tuolla puolen olevia vuoria, taskussaan useinkin vain kuiva leivänpala ja pari omenaa.

Äiti oli alati huolissaan poikien kohtalosta — mutta isä oli tyytyväinen. Edi oli tuskin yhdeksänvuotias, kun hänet jo otettiin mukaan Bozenissa sijaitsevalle Schlernille.

"Mutta paina mieleesi, poika, että vuori on 2500 metrin korkuinen ja meidän on yhdessä päivässä päästävä huipulle saakka!" „Mutta isä, kai me tulemme alaskin samana päivänä!" Ja todellakin, isä ja poika nousivat Schlernille yhdessä päivässä ja laskeutuivat alaskin ennen illan tuloa.

Isältään Edi oppi, ettei ollut tarkoituksena valloittaa vuorta toisensa jälkeen vaan oppia rakastamaan luonnon kau-

neutta ja elämää. „Luonnossa on kaikki hyvää", oli isällä tapana sanoa.

Jo pikkupoikana oppi Dietl tuntemaan kaikki kasvit ja eläimet. Metsässä ei sellaista linnun viserrystä kuulunut, ettei Edi pystynyt sitä heti paikalla viheltämällä matkimaan. Kasveista hän piti ja tunsi ne paremmin kuin moni muu. Myöhemmin, kun jo oli vastuunalainen komentaja, saattoi Dietl kesken vuoristotaisteluharjoituksissa pitämänsä puhuttelun vaieta ja jättää piiriksi ympärilleen kokoontuneen upseerijoukon yksinkertaisesti odottamaan, kunnes oli varovasti ottanut kallionjärkäleellä kasvavan pienen ja harvinaisen kukkasen talteen viedäkseen sen kotiin lapsilleen. Tämä rakkaus luonnon vaatimattomimpiin ja huomaamattomimpiin ilmiöihin auttoi hänet myöhemmin monen vaikean hetken ohi ja teki hänelle rikkaiksi ne vuodet, jotka hän vietti kaukana Pohjolassa.

*

Ylioppilastutkinto oli pian takanapäin. Kun rehtori ojensi nuorelle Dietlille päästötodistuksen, pudisti hän päätään muistellessaan pojan tekemiä monia kujeita. Sitten hän kysäisi: „Mille alalle aiot antautua, Dietl?" — „Sotilaaksi, herra rehtori." Silloin kohosivat rehtorin kulmakarvat: „Paina mieleesi, että sinusta tulee heittiö, ellet satu saamaan oikein kunnon vääpeliä!" Aina kun Dietl kertoi tästä, hän lisäsi myhäillen: „Hän oli oikeassa siinä, että minusta on tullut aikamoinen heittiö. Mutta vääpeli ei mahda sille enää mitään!"

Siihen aikaan ei sotilaaksi tai peräti upseeriksi pääseminen ollut helppoa. Muuan Dietlin ystävä muistaa erään tapauksen vuodelta 1909. Dietlin oli ilmoittauduttava Bambergissa joukko-osaston komentajalle pyrkiessään sotaväkeen. Todistuksissa ei ollut mitään vikaa, mutta — nuo kumarat hartiat ja suuret korvat. Hänen anomuksensa päästä lippujunkkarin arvoiseksi aliupseeriksi hylättiin. Näin oli siis Dietlin sotilasura katketa alkuunsa ja hänestä oli vähällä tulla ihan tavallinen kelpo virkamies.

Masentuneena hän palasi Bad Aiblingiin ja mietti, kannattaisiko hänen vuoden kuluttua yrittää päästä jonkin toisen rykmentin riveihin. Mutta muutaman viikon kuluttua hän sai kutsun saapua uudelleen Bambergiin. Vanha komentaja oli juuri siirtynyt eläkkeelle ja hänen manttelinsa perijä pestasi yhdeksäntoistavuotiaan Dietlin armeijaan.

Edi ei suostunut odottamaan päivääkään, vaan lähti saman tien ottamaan sotilasuransa ensi askelta. Ja niin hän liittyi lippujunkkarina Baijerin viidenteen jalkaväkirykmenttiin, jonka keskuspaikka oli Bambergissa. Hän suhtautui tehtäviinsä luonteensa mukaisesti vakavammin ja ankarammin kuin muut. Mutta niukat vapaa-ajat hän yhä omisti vuorille. Koska Alpit olivat liian kaukana, hän kiipeili lähempänä olevilla vuorilla ja vaelsi Fichtelgebirgen suurissa metsissä tai Rhönin yksinäisillä kukkuloilla. Hän piti iloisesta ja välittömästä Bambergista ja oli muiden „viitosten" kanssa hyvää pataa ulaanien kanssa, mutta kernaimmin hän näihin aikoihin oli yksinään. Ensimmäisellä virkalomallaan hän kävi verestämässä ystävyyttään Zillertalin jäätikkövuoriin ja Dolomiitteihin. Kolmessa viikossa hän vaelsi läpi sen seudun, johon tutustumiseen häneltä oli mennyt suurin osa kouluvuosista. Loput lomastaan hän vietti Rosengartenissa. Niinpä niin, Etelä-Tiroli ja sen vuoret! Siellä hän oli kaikkein onnellisin.

Mutta vuorten peittyessä lumeen otti Dietl esille rakkaat suksensa. Hiihtäminen oli siihen aikaan vain aniharvojen urheilua. Dietl oivalsi eräänä ensimmäisistä, miten ainutlaatuisia mahdollisuuksia tämä urheilu avasi Saksan sotilaille. Ken ei ollut nähnyt häntä suksilla, se ei oikeastaan laisinkaan tuntenut häntä, sillä suksilla viilettäessään hän koki väkevästi kaiken sen, joka merkitsi hänelle elämää — vuoret, lumen, vaaran, oikukkaan sään, ystävyyssiteet. „Olen kai tullut maailmaan sukset jalassa", oli hänellä tapana sanoa, kun hän tahtoi selittää ystävilleen tätä intohimoa.

*

Eräänä kauniina, rauhallisena kesäiltana vuonna 1914 seisoskeli Stripsenjochin vuoristomajan vanha, harmaahapsinen isäntä ovella katsellen tutkivasti kaukaisuuteen. „Mikä sieltä tulee?" kysyi häneltä nuori vuorikiipeilijä, joka juuri oli laskeutunut Totenkirchlin louhikoista. Vanhus luimisti kulmiaan ja ikäänkuin olisi nähnyt ilmojen halki tulevaisuuteen virkkoi ykskantaan: „Sota tulee." Silloin Dietl läimäytti häntä selkään ja hihkaisi: „Mitä sanotte — sota? Ja minä olen sotilas!"

Sota syttyi. Dietlin perheen kolme nuorukaista, Edi, Paul ja Benno, nuorin tuskin pariakymmentä täyttänyt, lähtivät lippujensa alle samana päivänä.

„Viitoset" olivat mukana Lothringenin katkerissa taisteluissa, ja niiden aikana kunnostautui nuori luutnantti Dietl siinä määrin, että hän jo elokuussa 1914 ensimmäisten joukossa sai toisen luokan rautaristin. Muutamaa päivää myöhemmin, elokuun 23. päivänä, hän haavoittui olkapäähän. Samana päivänä, vieläpä samana tuntinakin, osui surmanluoti Pauliin eräällä toisella rintamanlohkolla, ja samana päivänä kaatui Benno itärintamalla.

Mutta sitten tuli katkera loppuselvittely. Saksan lyöty armeija perääntyi isänmaansa rajojen sisäpuolelle. Dietl ei koskaan puhunut paljon noista vuoden 1918 myöhäissyksyn raskaista viikoista, jotka hän vietti Würzburgin sairaalassa viime haavaansa potemassa. Hän näki Saksan yllä väijyvän onnettomuuden ja miten sekasorto pahenemistaan paheni sen kansan keskuudessa, joka sentään oli antanut kaikkensa. Sanottiin että Münchenissä oli kapina. Silloin hän ei jaksanut olla kauempaa aloillaan. Hän liittyi Eppin vapaajoukkoihin ja sai kapteenin arvoisena johtoonsa komppanian, jolla hän valloitti kapinallisten hallussa olleen Giesingin. Silloin sanottiin helpotuksesta huokaisten ensimmäisen kerran: „Dietl on tulossa!" Hänen nimensä alkoi saada kantavuutta.

*

Dietl on kerran sanonut julki ajatuksensa upseerin tehtä-

Benno, Paul ja "Edi" Dietl Bad Aiblingissa otetussa valokuvassa

Taktiikan opettajana Ohrdrufin kursseilla 1925

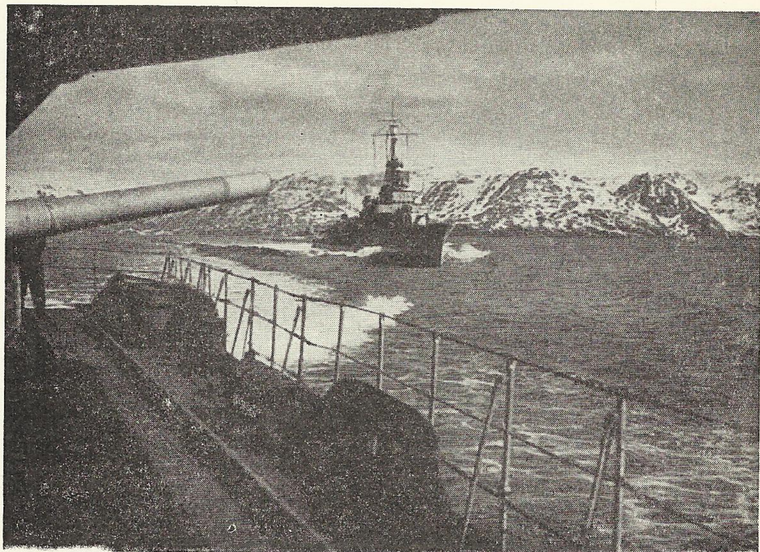
Vastaleivottu rykmentinkomentaja ratsastaa Füsseniin 1936

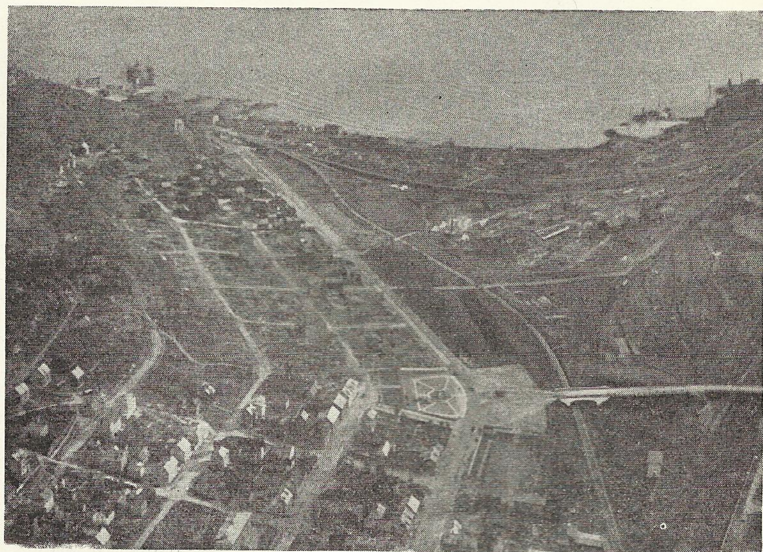
Dietl huhtikuun 6. päivänä 1940 keskustelussa hävittäjien päälliköiden kanssa

Osia Narvikin Ryhmästä laskettiin maihin huhtikuun 9. päivänä Herjanginvuonolla

Hävittäjä täydessä vauhdissa taustanaan norjalainen tunturimaisema

Narvikia ilmasta. Oikealla etualalla näkyvällä rautatiesillalla käytiin lyhyt neuvottelu kaupungin antautumisesta huhtikuun 9. päivänä 1940

västä: „Sotilaaseen on tartuttava sydänjuurista. Vain silloin hänet saa puolelleen. Muuta kautta ei kannata yrittääkään. Jolla on sydän hallussaan, sillä on koko sotilas, jonka kanssa voi vaikkapa hakea pirun helvetistä. Kuria on tietenkin ylläpidettävä, mutta se on vain käsityötä. Pelkkä kuri ei ole mitään. Ellei muuta ole, ei kurillakaan tee mitään.

On helppo laahata miehiä perässään, mutta johtaminen on vaikeata.

Johtamiseen tarvitaan kahta asiaa: Ensiksikin on elettävä miesten elämää! Johtaja ei saa vaatia sen parempaa kuin miehetkään. On mentävä minne hekin menevät, kuunneltava heitä, ymmärrettävä heitä, autettava heitä, mitä tahansa he tekevätkin. Ja toiseksi: On pysyttävä miesten yläpuolella. Ei milloinkaan saa antaa anteeksi. On tiedettävä, mitä johtajalta vaaditaan. On oltava kova, tarpeen vaatiessa ajettava heidät äärimmäisiin ponnistuksiin, mutta on pidettävä huoli siitä, että on itse etunenässä vaikeintakin tehtävää toteuttamassa."

Eräissä sotaharjoituksissa Dietl komppaniansa kanssa oli määrätty hyökkäämään. Tyypillinen näkymä: Komppania oli hajaantuneena maastoon, miehiä tuskin näki. Dietl oli joukkueen- ja ryhmänjohtajineen jonkin matkaa etummaisten miesten edessä. Koko harjoitusta seuraamaan saapunut upseerijoukko — mukana oli myös kenraaleita — odotti esityksen alkamista. Harjoitusta johtava upseeri oli juuri ilmoittanut komppanianpäällikölle taistelutehtävän — oli hyökättävä maastoon merkittyä vihollista vastaan. Nyt saataisiin siis kuulla komppanianpäällikön yksityiskohtainen hyökkäyskäsky, niihinhän oli harjoituksissa totuttu. Kaikki olivat jännittyneitä ja odottivat hyvin muotoiltua „paraatikäskyä". Ohjesäännön mukaisesti sellaiseen kuului vähintään kahdeksasta kymmeneen kohtaa.

Mutta mitä tapahtuikaan? Dietl käännähti miehiinsä päin, vilkaisi ruohikossa makaaviin aliupseereihinsa, osoitti kädellään vihollisen suuntaan ja sanoi:

„Tuolla on vihollinen! Käykää kimppuun!"

Nuoret upseerit, joita oli katselijoiden joukossa, virnuilivat vahingoniloisina ja korkeammatkin herrat näyttivät olevan eri mieltä asiasta, mutta kukaan ei sanonut mitään.

*

Siihen aikaan kun Dietl oli komppanianpäällikkönä Münchenissä, järjestettiin maassa jo siellä täällä hiihtokilpailuja. Puolustusvoimien palvelukseen kuuluvilta oli osanotto niihin kielletty. Mutta mikään ei ole sen tärkeämpää nuorille urheilijoille kuin koetella kykyjään ja voimiaan muiden kanssa, ja niinpä Dietl parhaiden hiihtäjiensä kanssa päätti ilmoittautua eräisiin kilpailuihin „siviileissä". Xylander, Zorn, Macher ja eräät muut innostuivat tuumaan. Tälle joukolle oli keksittävä yhteisnimi, ja siinä riittikin miehille miettimistä. Aika kului, mutta sopivaa nimeä ei keksitty.

Eräänä päivänä he lähtivät kiipeämään yksinäiselle ampumamajalle viiltävässä lumimyrskyssä, johon ei olisi hennonnut koiraansakaan ajaa. He sopivat, että matkalla sinne kukin parhaansa mukaan koettaisi keksiä sopivan nimen heidän ryhmälleen. Kun he lopen uupuneina pääsivät perille kenenkään keksimättä nimeä, kiskaisi majan vartija oven auki, tarkasteli myrskyssä seisovia miehiä ja huudahti: „Ette te totisesti ole ihmisiä, kun tällaiseen myrskyyn lähdette, puhveleitahan te olette!"

„Puhveleita!" huusi Dietl myrskyn läpi. „No tietenkin, puhveleitahan me olemme! Ja minä olen ylipuhveli!" Niin löysivät miehet ryhmälleen oivallisen nimen.

*

Puhveli! Se nimi piti. Kun Dietl myöhemmin kävi tarkastamassa erään jääkärikomppanian ja huusi: „Puhvelit — huomio!" kiiruhtivat kaikki hänen parhaat miehensä hänen luokseen.

PERHEENISÄ

Kova hän oli. Sen tiesivät kaikki. Mutta sotilaat rakastivat häntä ja hän sotilaitaan. Näinä vuosina hän näytti kokonaan unohtaneen, että oli olemassa muutakin kuin miehiä ja vuoria.

Miten lujia ovatkaan ammattivuorikiipeilijät parhaina vuosinaan! Uskaltaapa vain joku heistä vilkaista vuorenhuipun sijasta neitosiin, jotka nuorina ja hehkeinä istuskelevat niityllä, niin heti pitävät toverit häntä naissankarina. Hän joutuu epäilyksen alaiseksi, ja jos hän peräti avioituu — sitä pitävät ammattivuorikiipeilijät petoksena vuoria kohtaan — hänet erotetaan juhlallisin menoin heidän joukostaan.

Yksi toisensa jälkeen putosi pois Dietlin joukosta, kunnes „Ylipuhveli" huomasi jääneensä yksin. Hän oli kaikista piintyneistä vanhoistapojista piintynein.

Koska hän oli tottunut tekemään perinpohjaisesti kaiken sen, mihin ryhtyi, noudatti hän tässäkin suhteessa suurta tarkkuutta ja varoi huolellisesti joutumasta naisen pauloihin. Mihin tahansa hän saapuikin, kulki hänen edellään kovapintaisen, parantumattoman naistenvihaajan maine. Näin olikin hyvä, sillä nyt hänen ei tarvinnut paljastaa, miten hänen sydämensä laita oli — tai oikeammin miten hänen sydämensä laita ei ollut.

Kun neitoset tulivat hänen lähelleen, oli kumpikin osapuoli heti varuillaan. Kunnes kerran...

Niin, senkin hän teki perusteellisesti!

Hänet oli siirretty Dresdenissä sijaitsevasta jalkaväen koulutuskeskuksesta Ohrdrufiin, Thüringeniin. Miten usein olivatkaan „puhvelit" naureskellen pohtineet, miten ihana pitäisikään olla sen olennon, joka pystyisi viemään heidän „Ylipuhvelinsa" vihille. He olivat ennustaneet, että tämä ihmenainen olisi tukeva ja kipakka, kovapintainen ja päättäväinen, oikea kotiristi — ja ennen kaikkea kantabaijerilainen.

Ja millainen hän olikaan! Kaksikymmenvuotias, solakka

ja pitkänhuiskea, hento ja sirojäseninen — Gerda-Luise, komentajan tytär. Kaiken lisäksi hän oli preussilainen!

Kun muuan vanha ystävä, joka oli aikanaan isällisenä esimiehenä kouluttanut nuorta Ediä, sai kuulla Dietlin sydämen leimahtaneen liekkiin, kalpeni hän silmänvalkuaisiaan myöten ja sammalsi: „Preussistako? Siitä ei hyvä seuraa!"

Morsian sai hänkin osansa hyväätarkoittavien ihmisten varoituksista: „Peräänny ajoissa, Gerda-Luise, hänhän on vain karkea baijerilainen!"

Dietl ei osannut osoittaa rakkauttaan muulla tavoin kuin sitomalla köyden nuoren morsiamensa vyötäisille ja yrittämällä saada tämän kiipeämään kanssaan seudun ainoalle vuorelle, Falkensteinille. Gerda-Luise oli harrastanut yhtä jos toistakin urheilulajia, mutta köyden päässä roikkuminen oli hänen mielestään kenties sittenkin lähinnä miesten urheilua. Mutta sulhanen ei välittänyt, asettui vain hajasäärin huipulle ja hihkaisi: „Hii-op!" Muutaman jäntevän vedon jälkeen oli morsiankin ylhäällä.

Ihmiset olivat tyrmistyneitä. Ei toki kuulunut hyviin tapoihin, että mies sitoi morsiamensa köyteen estääkseen tätä pääsemästä karkuun ja että avioliittoon mentiin huutamalla „hii-op"! Mutta Gerda-Luise vain hymyili. Hän tunsi paremmin kuin muut tämän ison baijerilaisen.

*

Häät pidettiin Samlandin rannikolla morsiamen kauniissa ja komeassa kotitalossa, mistä oli näköala kauas merelle. Dietl viihtyi erinomaisen hyvin tämän vanhan preussilaisen upseerisuvun luona hankkimiensa uusien ystävien parissa. He olivat omalla tavallaan yhtä aitoja ja varmaotteisia kuin baijerilaisetkin, ja Dietl löysi heti joukon yhdistäviä piirteitä. Sota osoitti myöhemmin, miten oikeassa hän oli. Harvoin saattaa saksalainen vaimo Gerda-Luisen tavoin sanoa, että hänen miehensä, isänsä ja lankonsa kantoivat ritariristiä.

*

Kemptenin varuskunnassa syntyi Dietlin sittemmin niin tuttu iskulause. Korkea kenraali oli tullut pitämään tarkastusta. Kaikki oli sujunut loistavasti, ja vierailun huippukohtana oli määrä suorittaa ohimarssi. Koko armeija oli jalkeilla, katsojat olivat paikoillaan katujen varsilla. Pataljoona oli valmiina. Dietl antoi soittokunnalle merkin. Reipas marssi kajahti ilmoille. Soittokunta lähti liikkeelle. Mallikelpoisen ryhdikkäänä marssiva Dietl, pataljoonankomentaja, oli seuraavana.

Mutta sitten — voi surkeutta! Ensimmäistä komppaniaa johtava upseeri unohti kiihdyksissään antaa marssikäskyn, ja niin jäi koko pataljoona jähmettyneenä seisomaan paikoilleen. Mutta Dietl marssi, marssi yksinään pauhaavan soittokunnan perässä pitkin Kemptenin katuja.

Oli siinä riemua, kun kempteniläiset näkivät Dietlinsä marssivan yksinään paraatissa! Katsojien innolla ei ollut rajoja. Dietl luuli, että huuto oli tarkoitettu hänen takanaan marssivalle pataljoonalle ja oli tyytyväinen. Vasta kun hän melkein jo kenraalin kohdalle ehdittyään komensi „Katse vasempaan — päin!" ja samalla vilkaisi syrjäkarein taakseen, kauhistui hän huomatessaan olevansa kovin pieneksi kutistuneen kulkueen viimeinen mies. Mutta samassa hän jo malttoi mielensä, huitaisi ponnekkaalla kädenliikkeellä pääkadun toisessa päässä odottelevan pataljoonan liikkeelle, asteli kenraalin eteen ja huudahti: „Kaavat pois!"

Lauselma kulki suusta suuhun läpi koko sotaväen. Se kuvaa Dietlin olemusta paremmin kuin mikään muu hänestä käytetty sanonta.

„Kaavat pois!" Se merkitsee, ettei milloinkaan pidä juuttua paikoilleen, ei koskaan saa lakata toimimasta, että on aina pysyttävä rohkeana, aina suoritettava epätavallisetkin tehtävät, ja että kun kaikki keinot näyttävät jo loppuneen, on vielä löydettävä yksi. Eihän elämä laskuoppia ole, sillä on omat lakinsa.

*

Yleisen asevelvollisuuslain astuttua voimaan oli ryhdyttä-

vä luomaan joukkoja, jotka pystyisivät toimimaan keskikorkeissa vuoristoissa. Näinä vuosina joutui Dietl erilaisille komennuksille Müncheniin, Regensburgiin ja takaisin Kempteniin. Jääkäreiden uusiksi varuskuntakaupungeiksi määrättiin Füssen, Garmisch ja Sonthofen. Kaikkialle rakennettiin kasarmeja ja perheasuntoja. Joukkonsa kärjessä ratsasti eversti Dietl vuonna 1936 99. jääkärirykmentin komentajana Füsseniin.

Maaliskuu 1938. Unohtumaton päivä!

Täysissä sotavarusteissa seisoi Dietl rykmentteineen Itävallan rajalla ja lähti marssikäskyn saatuaan kohti Salzburgia. Hän ja hänen sotilaansa kokivat tuona hetkenä suurenmoisen elämyksen. Samoja vuoriahan nuo olivat rajan kummallakin puolella!

Salzkammergutin läpi, yli Pötscheninsolan eteni rykmentti Steiermarkiin. Dietl ylennettiin kenraalimajuriksi ja nimitettiin Grazista käsin toimivan kolmannen vuoristodivisioonan komentajaksi. Miten innostavaa olikaan ryhtyä tekemään alppijääkäreitä Itävallan sotilaista, noista aidoista, alkukantaisista vuoristojen miehistä!

*

Viehättävällä kukkulalla Grazin kaupungin itäpuolella sijaitsi valkoinen, ystävyyttä henkivä talo puutarhan keskellä korkeiden puiden ympäröimänä. Täällä asui kenraali Dietl perheineen — vaimonsa, kolmen tyttärensä ja poikansa kanssa. Ken hänen kodissaan kävi, vaistosi sen miellyttävän ilmapiirin, joka liittyy teeskentelemättömiin ihmisiin. Dietl vihasi komeilua ja suulautta ja rakasti yksinkertaisuutta ja puhtautta.

Mutta eräänä päivänä pistäytyi kenraali Dietl vain lyhyeksi hetkeksi kotonaan. Hän antoi suukon tyttärilleen Gertrudelle, Guntalle ja Elselle, jotka juoksivat häntä vastaan puutarhaan, ja nosti pikku Volkerin syliinsä. Sitten hän asteli vaimonsa luo. Hän oli tavallista vakavampi. Hän puristi vaimonsa käden lujasti omaansa.

„Näin on nyt käynyt. Sota...!"

TAISTELU NARVIKISTA

LÄHTÖ MERELLE

Vuosi 1940. Synkkä huhtikuun päivä oli kääntynyt illaksi. Harmaa autokolonna seisoi Berliinin esikaupungissa Frohnaussa sijaitsevan retkeilymajan edustalla. Alppijääkärin asepuvussa olevat kuljettajat purkivat lavoilta selkäreppuja ja muita matkavarusteita, kokeilivat, tarkastivat vielä kertaalleen ajoneuvojensa kunnon ja varusteet tai ottivat jäähyväisiä brandenburgilaisilta, jotka olivat neljän viikon aikana olleet heidän vieraanvaraisia isäntiään. Täyspimennys oli varsinkin niiden sotamiesten mieleen, jotka talojen ovilla tai puutarhoissa ottivat viimeisen jäähyväissuukon tytöltään.

Samassa lähestyi nopeata vauhtia suuri auto, ja pysähtyneessä kolonnassa kulki kuljettajalta kuljettajalle huuto: „Kenraali tulee!"

Kenraalimajuri Dietl, itävaltalaisen vuoristojääkäridivisioonan komentaja, pysähtyi matkallaan kohti 40 kilometrin päässä sijaitsevaa lastausasemaa pieneksi hetkeksi majan edustalle noutaakseen sieltä vielä kaksi seurueeseensa kuuluvaa upseeria. Ja saman tien lähti divisioonan esikunnan vaunujono himmennetyin valoin jatkamaan matkaa yön syliin kohti tuntemattomia, mutta kuitenkin hämärästi aavistettavia taistelukokemuksia.

Huhtikuun kuudes valkeni säteilevän kauniina. Kevätaurinko valaisi pitkät kuljetusjunat, jotka Lüneburgin nummien halki porhalsivat luoteeseen kohti Pohjanmerta. Vaunuosastojen ikkunoissa tungeksi hämmästyneitä itävaltalaisia sotilaita, joista tuskin kukaan oli aikaisemmin nähnyt

Saksan pohjoisia maakuntia. He olivat kaikki mitä parhaalla tuulella, tulevaisuus ei heitä huolettanut. Tosin oli muuan pahanilmanlintu väittänyt, että heidän matkansa päämääränä oli Tanska, mutta hänen kilpaveikkonsa „iskulauseiden" teossa oli esittänyt vieläkin huikeamman vaihtoehdon: „Suoraa päätä Englantiin tässä painutaan!"

Mutta operaation vastuullinen johtaja istui vaununosastossaan vilkaisemattakaan ikkunasta ulos. Esikuntapäällikkönsä, yleisesikuntaeverstiluutnantti Baderin kanssa hän vielä kertaalleen tarkasti kartat, suunnitelmat ja käskyt. Kenraalin laihat ja ahavoituneet kasvot olivat rauhalliset kuten aina. Välistä eksyi joku baijerilainen sanonta hänen suuhunsa. Ne jotka tunsivat hänet paremmin, osasivat etsiä hänen teräksenharmaista silmistään niiden syvimmän ilmeen. Vain hän ja hänen lähimmät apulaisensa tiesivät toistaiseksi matkan päämäärän ja tehtävän tarkoituksen. Kaikki valmistelut oli suoritettu ja kaikki mahdollisuudet punnittu erittäin huolellisesti ja pikkutarkasti, sikäli kuin tällaisen sotahistoriassa ainutlaatuisen yrityksen yhteydessä ylipäänsä voitiin puhua laskelmoinnista.

Kenraali tiesi jo silloin, että hän — ja vain hän — oli vastuussa niistä varta vasten retkeä varten valituista maavoimien sotilaista ja sittemmin myös laivaston miehistä, jotka kaikki joutuisivat 2000 kilometrin päähän Saksasta ja 3000 kilometrin päähän Itävallasta. Mutta hän ei vielä aavistanut, miten loputtoman ankaraksi taistelu jään ja lumen keskellä muodostuisi, vaikka ei tosin sitäkään, kuinka mainehikas olisi voitto.

Huhtikuun 6. päivänä klo 15 saapui divisioonan esikunnan kuljetusjuna Wesermündeen. Laskevan auringon viimeisessä kajossa seisoi jokaisella laiturilla laivaston komennuskuntia, joiden oli määrä auttaa kenttäharmaita kumppaneitaan purkamistyössä. Meriupseerit kiiruhtivat sinne tänne, komennot kajahtelivat. Jo ennen kuin alppijääkärit olivat ennättäneet tointua hämmästyksestään, oli heidät jaettu osastoihin ja kuljetettu sataman valtaviin halleihin, jotka aikai-

semmin olivat palvelleet rauhallista matkustajaliikennettä. Heti satamaradan vieressä keinui sulavalinjaisia, moderneja saksalaisia hävittäjiä omassa elementissään.

Johtajahävittäjällä selaili kommodori viimeisessä virkapostissa saapuneita määräyksiä. Ne olivat ilmeisesti hyvin tärkeitä, sillä jo tunnin oli kommodori tutkinut erivärisiä papereita ja lukenut loppumattomia liitteitä. Hän selaili ja vertaili ja käski lopulta hakea merikortit. Pian oli rautainen pöytälevy suurten yleiskarttojen peitossa, nahkasohvalla oli erikoiskarttoja ja Pohjoisen jäämeren yleiskartan päällä oli puolittain ikkunaan nojaamassa kirjoilla tuettu erikoiskartta, jota ei vielä kukaan ollut nähnyt levällään tällä hävittäjäaluksella. Siinä näkyi valtava määrä saaria ja saariryhmiä, särkkiä ja kallioluotoja, korkeita vuoria ja syvälle sisämaahan tunkeutuvia vuonoja, jotka haarautuivat kuin suuren puun oksat. Rosoreunaiset ja rikkinäiset Lofotein saaret näyttivät pyrkivän kohti mannermaata siinä kohden, missä kapealla niemellä sijaitsi eräs kaupunki. „Narvik", lukee kommodori ja nyökkää. Narvik — operaation päämaali, ja hänen oli määrä hävittäjineen suorittaa tuo uhkamatka.

Meriupseeri tarttui hitaasti harppiin, pyyhkäisi yhdellä kädenliikkeellä kartat pöydältä, onki kasasta takaisin suurimman yleiskartan ja alkoi mitata välimatkaa.

Matkaa kertyi kaksituhatta kilometriä. Kommodori pudisti päätään. Kaksituhatta kilometriä, sehän vastaa suunnilleen matkaa Hampurista Sisiliaan. Valtava matka. Se merkitsi sotaretkeä suoraan sen alueen halki, jota vihollinen, englantilaiset, Skotlannissa olevista laivastotukikohdistaan käsin saattoi vaivatta hallita ja jonka se pystyisi sulkemaan; olihan sen helppo ennättää alueen mihin kolkkaan tahansa. Brittiläiset saattoivat lukumääräisesti huimasti ylivoimaisina sulkea ja lukita Shetlandin saarten ja Bergenin kaupungin välisen ulapan, reitin kapeimman kohdan. Ja siitä oli hävittäjien päästävä läpi. Narvikiin ei ollut kiertotietä.

Mietteliäänä hän avasi purjehduskäsikirjan, merkitsi Narvikia käsittelevät sivut ja alkoi lukea tuosta seudusta meren-

kulkijoita varten laadittua yleiskatsausta ja aluetta koskevia ohjeita.

Narvik on merkityksettömästä kalastajakylästä kasvanut ripeästi erääksi tärkeimmistä malmin lastaussatamista. Se sijaitsee niemen kärjessä toisella puolellaan Rombakenin vuono ja toisella Beisin vuono. Lähes parikilometriset vuorijättiläiset reunustavat muita lähellä olevia vuononkielekkeitä — Herjangin vuonoa, Skjomnen vuonoa ja Ballangenin vuonoa. Kaupungin edustalta avautuu leveämpi Ofotin vuono, joka johtaa länttä kohti sitäkin laajempaan Länsivuonoon, kaikkien niiden alusten sisääntuloväylään, jotka avomereltä ohjaavat Lofotein ja Narvikin mannermaan väliin. Pohjois-Norjan ihanimmat hiihtomaastot sijaitsevat Narvikin seuduilla, talviurheilu on vilkasta ja vetää joka vuosi puoleensa joukoittain hiihdon ystäviä. Tärkeämpää on kuitenkin, että satama pysyy sulana talvisinkin ja on ruotsalaisen rautamalmin päävientisatama. Se on Kiirunasta, Ruotsin malmialueelta, johtavan sähköistetyn malmiradan päätepiste. Sieltä käsin laivataan kolmannes Englannin tarvitsemasta rautamalmista meren yli suoraan saarivaltakuntaan. Sitä paitsi on Narvik Englannin kaivosteollisuuden kipeästi tarvitseman kaivospuun ja Ruotsista ostettujen elintarvikkeiden lähetyssatama.

Kommodori kokosi toimintakäskyistä ja suunnitelmista seuraavan hahmotelman:

1. Saksan hallitus tietää, että Englanti on jo kauan valmistellut Norjan miehittämistä. On ensiarvoisen tärkeätä, että tämän miehityksen estämiseksi ryhdytään oikealla hetkellä vastatoimenpiteisiin. Tämän mukaisesti on kommodori Bonten hävittäjien tehtävänä ottaa laivoihin, kuljettaa perille ja laskea maihin saksalainen alppijääkärirykmentti Narvikiin, joka on Saksan sotavoimien kaikkien kolmen aselajin yhteisen Norjan operaation pohjoinen tavoitesatama. Ilmavoimat tukevat tehokkaasti meren yli suoritettavaa läpimurtoa, merisodan uuden historian uskaliainta yritystä.

2. Jos yritys onnistuu, on olemassa mahdollisuus, että voi-

daan katkaista Englannin koko tuonti Skandinaviasta, mikä ei ole pelkästään merisodan puitteissa mahdollista.

Jos Narvikiin päästään käsiksi, se saattaa vaikuttaa ja sen täytyisi vaikuttaa mitä suurimmassa määrin ratkaisevasti sodan lopputulokseen. Saksan sotalaivasto on vielä liian pieni voidakseen pelkän merisodan suomin keinoin täydellisesti estää Skandinaviasta Englantiin suuntautuvan tuonnin. Suunnitelma voidaan toteuttaa ainoastaan Wehrmachtin kaikkien kolmen osan toimiessa läheisessä yhteistyössä.

Kommodori tunsi suunnitelman, tehtävän ja päämäärän. Hänellä ei ollut lupa ilmoittaa sitä vielä miehille, mutta hän tiesi, että he kaikki toivoivat pääsevänsä suorittamaan tärkeätä, suurta tehtävää. He olivat nähneet valmistelut, keskustelleet alppijääkäreiden kanssa ja kuulleet upseereiden komentosillalla, messissä tai kannella keskustelevan tähän ilmeisen valtavaan yritykseen liittyvistä eri mahdollisuuksista. Ja nyt he halusivat kuulla komentajaltaan, mistä oikeastaan oli kysymys, mitä oli tekeillä, mihin heidät laskettaisiin maihin ja miksi. Hän tiesi, ettei hänen tarvinnut sanoa montaa sanaa näille sotilaille, jotka odottavasti katsoivat häneen. Nuo vanhat soturit, joiden kanssa hän oli suoriutunut vaikeimmistakin tehtävistä, ymmärtäisivät hänet joka tapauksessa.

„Toverit! Se hetki, jota me jo viikkokaudet olemme odottaneet, on nyt tullut. Tänä iltana kello 23 lähdemme liikkeelle suorittamaan tehtävää, joka on kaikkia tähänasti kokemiamme uskaliaampi. Tällä kerralla on meillä mukanamme maavoimien poikia, itävaltalaisia alppijääkäreitä. Heidän kanssaan on meidän suoritettava tehtävä, joka sodan lopputulosta ajatellen on ratkaisevan tärkeä. Matkamme päämaalin voin ilmoittaa teille vasta lähdettyämme liikkeelle, mutta olen varma, että teidän katseenne kirkastuvat, kun sen kuulette! Odotan jokaisen teistä kuten tähänkin saakka huolehtivan tehtävistään ja täyttävän velvollisuutensa, tuli mitä tuli. Oma minä on jätettävä taka-alalle ja kokonaisetu pidettävä alati silmien edessä!"

Kommodori Bonte ja maajoukkojen komentaja, kenraali Dietl, täydensivät erinomaisesti toisiaan. Bonte oli yksin vastuussa merimatkasta, mutta noiden kolmen päivän aikana hän komentosillalla ja hytissään oli erittäin läheisessä yhteistyössä kenraalin kanssa. Monesta tärkeästä päätöksestä keskusteltiin, ja ne muutettiin täydessä yksimielisyydessä tarpeellisiksi käskyiksi. Operaatiosta nyttemmin tietoiset upseerit alkoivat toveripiireissään pohtia lähinnä sitä kysymystä, katsoisivatko norjalaiset toimenpiteen rauhanomaiseksi vai eivät. Ajattelisivatko he kylmästi kiihtymättä vai menettäisivätkö he malttinsa? Oliko varauduttava vastarintaan? Olisiko norjalaisilla käytettävissään sotakalustoa?

Norjan puolustusvoimat käsittivät huomattavan sotalaivaston ja voimakkaan miliisiarmeijan. Sotalaivastoon kuului neljä rannikkopanssarilaivaa „Eidsvold", „Norge", „Tordenskjöld" ja „Harald Harfagre". Ne olivat kaikki peräisin vuosisadan vaihteen tienoilta ja niissä oli voimakas aseistus — 21 cm tykkejä sekä useita 15 ja 12 cm tykkejä — sekä 17 solmun nopeus. Kaksi nopeata miinanlaskijaa, kaksitoista hävittäjää, yhdeksän sukellusvenettä, joukko miinanraivaajia ja pieniä miinanlaskijoita sekä kaksikymmentäkaksi torpedovenettä ja torpedomoottorivenettä muodostivat rannikkopanssarialusten kanssa kunnioitettavan voimakkaan vastustajan rannikkovesillä, jos niitä käytettäisiin hyväksi tehokkaasti ja oikein. Tämän lisäksi oli jokaisessa sotilaallisesti tärkeässä vuonossa vahvoja rannikkolinnakkeita, joissa oli hyvin naamioituja ja edullisesti sijoitettuja raskaita ja keskiraskaita rannikkopattereita ja torpedopattereitakin, joten tavallisten mittapuiden mukaan oli vuonoja pidettävä mereltä käsin melkein luoksepääsemättöminä. Kuuden divisioonan vahvuinen miliisiarmeija, johon kuului yhteensä suunnilleen 19.000 miestä, voitaisiin sodan aikana kohottaa suurin piirtein 200.000 mieheen, ja Norja oli jo suorittanut puolustusvoimiensa kaikkien osien osittaisen liikekannallepanon. Ilmavoimiensa vahvuudeksi olivat norjalaiset ilmoittaneet suunnilleen kaksisataa lentokonetta.

Näinollen oli Saksan merivoimien varauduttava ottelemaan avomerellä länsivaltojen kanssa ja laskettava kohtaavansa rannikkovesillä ja maihinnousupaikoilla ankaraan vastarintaan asettuneet Norjan puolustusvoimat.

*

Tässä yhteydessä on syytä mainita eräs niistä pikkutapauksista, joita Narvikin operaation aikana sattui runsaasti. — Niiden upseerioppilaiden joukossa, joita silloinen kapteeni Dietl taktiikan opettajana kauan sitten oli perehdyttänyt maasodankäyntiin, oli ollut lippujunkkari Erdmenger. Eräänä päivänä oli hänessä kauan kytenyt, kaikille saksalaisille ominainen kaukokaipuu kasvanut niin suureksi, että hän oli pyytänyt siirtoa merivoimiin. Ilmoittautuessaan ennen poistumistaan oli lippujunkkari Erdmenger luvannut ottaa kapteeni Dietlin myöhemmin „huvimatkalle johonkin kunnon laivaan".

Ja nyt kävikin niin, että saksalaisen hävittäjän „Wilhelm Heidkampin" päälliköksi ilmoittautui menestyksellisestä merisotatoiminnastaan ensimmäisen luokan Rautaristillä palkittu korvettikapteeni Erdmenger. Ja juuri hänen aluksensa tehtävänä oli ottaa uhkarohkealle viikinkiretkelle mukaansa sen divisioonan esikunta, jonka johdossa oli nyttemmin kenraaliksi ylennetty Dietl. „Wilhelm Heidkamp" oli tosiaankin „kunnon laiva", mutta sitä vastoin ei ollut niinkään varmaa, muodostuisiko retkestä huvimatka. Tosin ei kukaan vielä voinut ennustaa tulevien viikkojen suurtapahtumia.

*

Eräällä jälkipään hävittäjällä — juuri sillä, jonka nimi sittemmin tuli kuuluisaksi sen ampuessa viimeiset ammuksensa suojatessaan Rombakenin vuonossa miesten maihinlaskua — jyrisivät kannella olevat kovaääniset. Aluksen päällikkö tiedotti miehilleen tehtävän:

„Huhtikuun 9. päivänä kello 5 aamulla miehittävät Saksan joukot Tanskan ja Norjan. Hävittäjien on kuljetettava Nar-

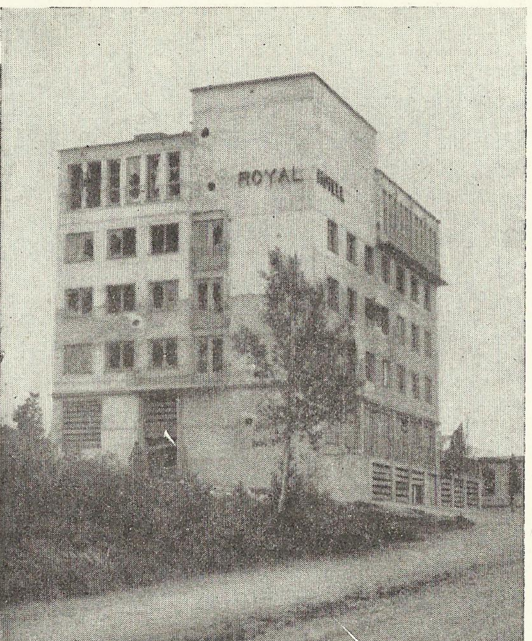
vikiin alppijääkärirykmentti, otettava haltuunsa kaupunki ja malmirata sekä puolustettava niitä vihollisen hyökkäyksiä vastaan. On mahdollista, että kohtaamme vihollisen meritaisteluvoimia. Saatujen tietojen mukaan on Ofotien vuonossa englantilaisia sota-aluksia. Norjalaisten mahdollinen vastarinta on heti murrettava. Narvik on pohjoisin kohta, johon saksalaisia taisteluvoimia on tämän operaation puitteissa määrätty."

Huhtikuun 7. päivänä kello 2 aamuyöstä kokoontui Wangeroogen pohjoispuolelle voimakkaita saksalaisia laivastoyksiköitä, ja sinne saapuivat jopa taistelulaivat „Scharnhorst" ja „Gneisenau" sekä panssariristeilijä „Admiral Hipper". Yhdessä purjehtivat alukset ihanassa varhaiskevään aamussa tuona sunnuntaina, jolloin Pohjanmeri kerrankin oli melkein sininen ja tyyni.

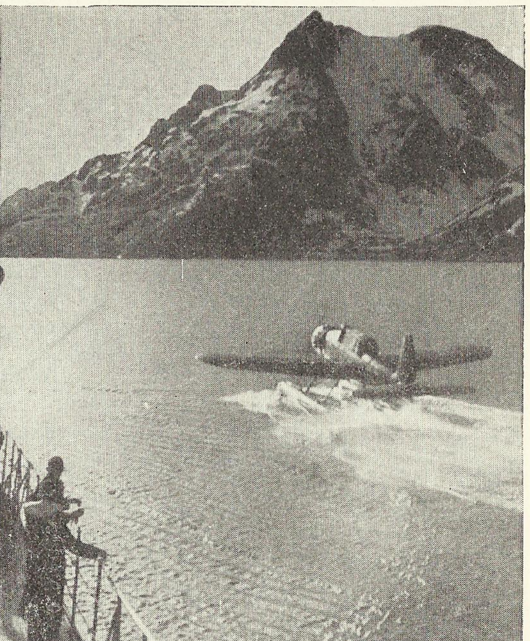
Aina odotettavissa olevan vihollisen lentotiedustelun takia eivät meidän „maakrapumme" juuri saaneet liikkua kannella, mutta pyöröikkunoista tai kannen alle johtavilta portailta saattoivat he kuitenkin nähdä Pohjanmeren kaikessa komeudessaan.

Yksikään meistä „matkustajista" ei aavistanut, että vihollisen tiedustelukoneet olivat havainneet meidät jo aamulla, joskin ne olivat ilmoittaneet väärin sijaintimme. Kello 14.30 annettiin jääkäreille outo ilmoitus: „Ilmahälytys kaikille aluksille!" Kaksitoista englantilaista pommikonetta lensi idästä länteen hyvin korkealla yli pohjoiseen matkaavien alusten. Raskaiden alusten kiivaassa torjuntatulessa ne pudottivat umpimähkään muutaman pommin, jotka räjähtivät kaukana kohteista. Myöhemmin saatiin selville, että tiedustelijat olivat ilmoittaneet nähneensä ainoastaan kahdeksan hävittäjää eikä ainoatakaan suurta alusta, ja sitäpaitsi ne olivat jälleen antaneet epätarkan paikanmäärityksen.

Tuuli yltyi vähitellen myrskyksi ja meri kävi yhä levottomammaksi. Melkein kaikki, mikä oli mukamas niin lujasti kiinnitetty kannelle — moottoripyörät, raskaat kranaatinheittimet, ammuslaatikot — paiskautui kolisten yli laidan.

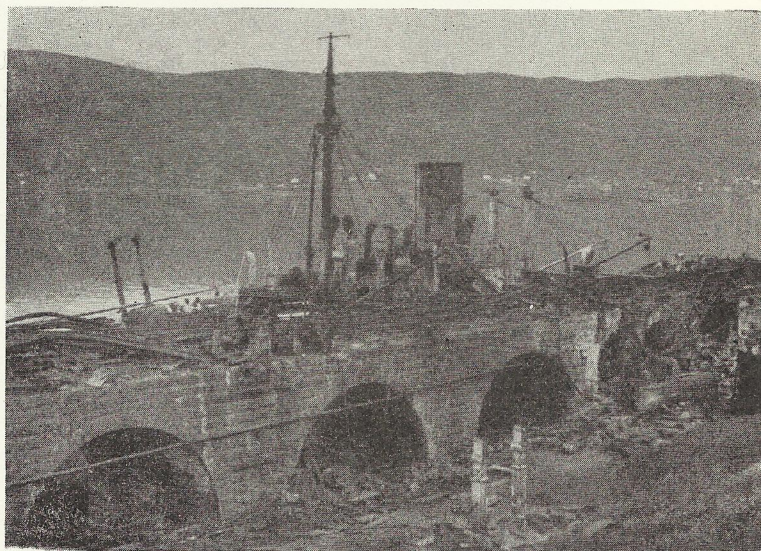
Tämä hotellirakennus, joka myöhemmin tuhoutui,
oli Dietlin päämajana Narvikissa

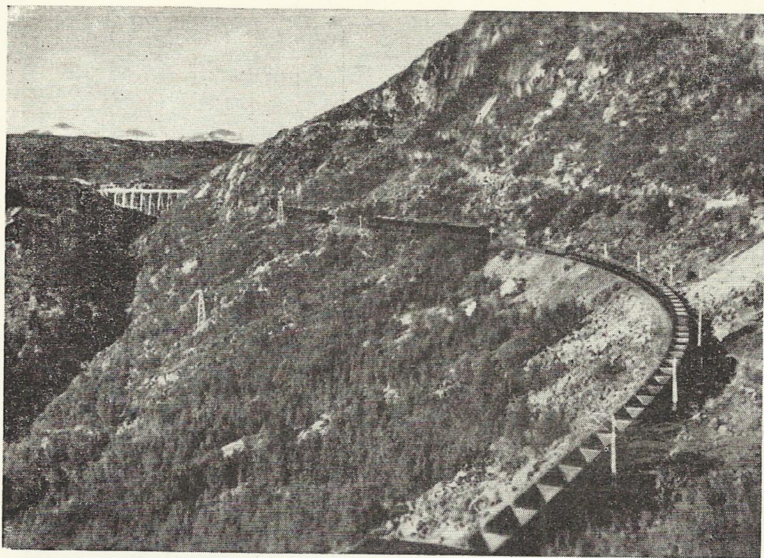
Saksalainen vesitaso lähdössä tiedustelulle
Pohjois-Norjaan

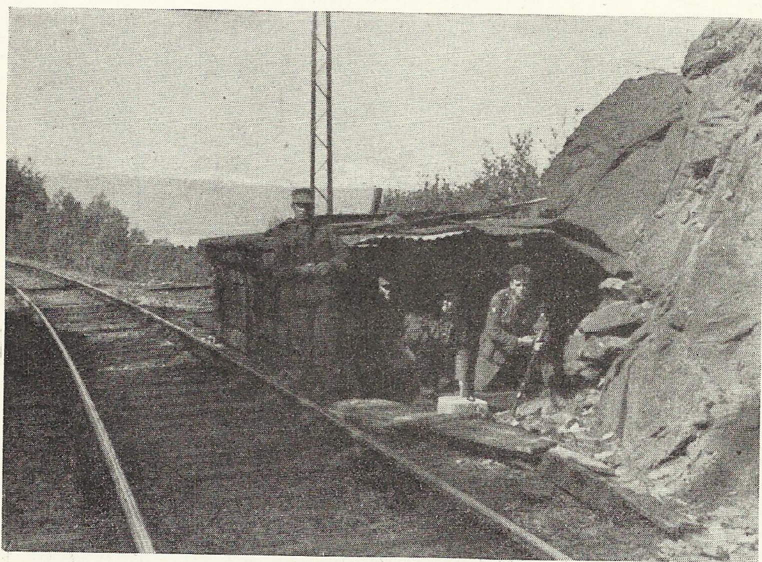
Narvikin satama englantilaisten hävittäjien hyökkäyksen jälkeen

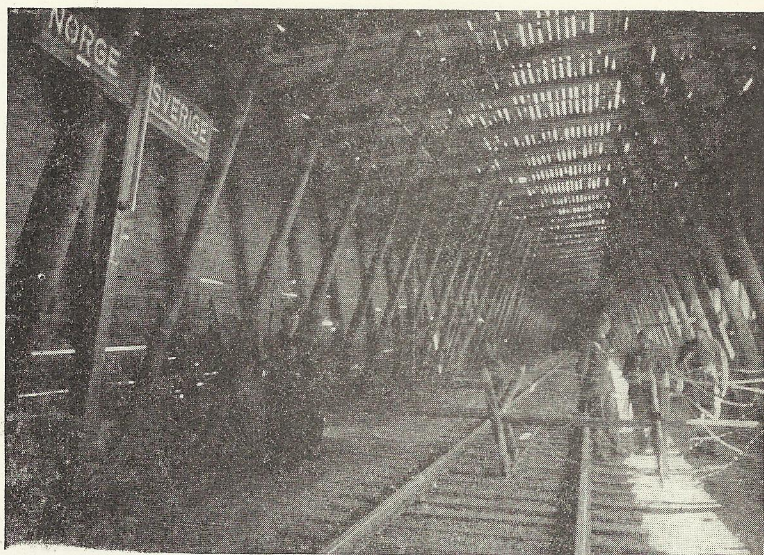
Valaanpyyntilaiva Jan Wellem tuhottuun malmilaituriin kiinnitettynä. Taka-alalla Ankenesin vuoria

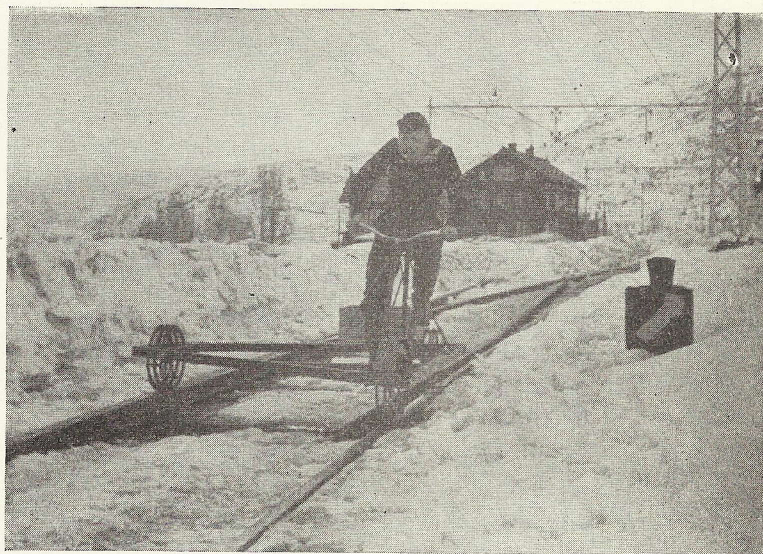
Narvikin rautatie kiemurtelee pitkin jyrkkiä tunturinrinteitä ja pujahtaa tuon tuostakin tunneliin

Saksalaisten tulikorsu Narvikin radalla Rombakenin vuonon rannalla

Keskellä Narvikin radan lumitunnelia on Norjan—Ruotsin valtakunnanraja

„Kenraalinresiina", jolla Dietl ja kirjoittaja tekivät komean kuperkeikan

Muuan alppijääkäri, joka kielloista huolimatta halusi katsella luonnonvoimien raivoa, sai keulassa seistessään jättiläisaallon niskaansa ja paiskautui täysin tyrmättynä perään saakka vasten suojarakennetta, mistä matruusit kantoivat hänet kiireimmän kaupalla kannen alle.

Useimmat maavoimien upseereistakin vaeltelivat vihertävänharmain kasvoin paikasta toiseen tai pyrkivät viimeisillä voimillaan tiettyihin paikkoihin, jotka kuitenkin olivat melkein jatkuvasti „miehitettyjä".

Mutta komentajan hytissä istui kenraali Dietl täysin häiriintymättömänä ensimmäisen yleisesikuntaupseerinsa seurassa vahvistaen itseään runsaalla aterialla, jonka sittemmin divisioonan esikuntaan siirtynyt stuerttimme, silloinen hampurilainen matruusi Martens hieman huojuen, mutta silti arvokkaasti ja rauhallisesti tarjoili.

Aterioituaan sieppasi kenraali vuoristolaislakkinsa päähän, huitaisi tuulipuseron ja asetakin ylleen ja saapasteli vanhan merikarhun levein askelin komentosillalle, josta korvettikapteeni ei ollut koko yönä poistunut.

Huhtikuun 8. päivänä kello 9.10 kuului takaapäin epäselvästi myrskyn läpi tykkien jyskettä. Viimeisenä merta kyntävä hävittäjä „Bernd von Arnim" oli joutunut kiukkuiseen tulitaisteluun englantilaisen hävittäjän „Glowwormin" kanssa, joka ilmeisesti oli englantilaisen ryhmän kosketuksenpitäjä. Muutamien laukausten jälkeen oli saksalainen hävittäjä saanut englantilaisen vastustajansa suoraan tulensa alle, mutta tämä pysytteli itsepintaisesti tuntumassa, ja sen tarmokkuus ansaitseekin varauksettoman tunnustuksen.

Muut saksalaiset hävittäjät jatkoivat vastustajasta sen suurempia välittämättä entisellä vauhdilla matkaansa, mutta risteilijä „Admiral Hipper" ryhtyi tukemaan pikkuveljen taistelua. Mutta siitä huolimatta ampui englantilaisalus kaikilla vielä toimintakykyisillä putkillaan, suoritti palavana vieläpä kaksi torpedohyökkäystäkin ja ajoi lopulta viimeisillä voimillaan pahki risteilijään saamatta kuitenkaan aikaan muuta kuin melkoisen painuman suuren saksalaisaluksen kylkeen.

Tuskin 70 metrin päässä painui urhea brittiläinen alus nopeasti myrskyn raastamiin aaltoihin. Tämä oli ainoa yhteenotto Englannin merivoimien kanssa koko 1200 meripenikulman pituisella matkalla.

Churchill kertoo seuraavasti „Glowwormin" tuhosta:

. . . Kun „Hipper" avasi tulen, vetäytyi „Glowworm" savuverhon suojassa kauemmaksi. „Hipper", joka tunkeutui savuverhon läpi, havaitsi yht'äkkiä brittiläisen hävittäjän aivan edessään tulossa täyttä vauhtia suoraan kohti. Risteilijällä ei ollut aikaa välttyä yhteenajolta — „Glowworm" ajoi päin 10.000 tonnin vastustajaansa ja repäisi sen kylkeen 40 metrin pituisen aukon. Senjälkeen vetäytyi pahoin vaurioitunut ja liekkeihin leimahtanut englantilainen alus takaisin. Muutaman minuutin kuluttua se lensi ilmaan. „Hipper" pelasti 40 henkiinjäänyttä. Sankarillinen brittiläinen komentaja nostettiin myös kannelle, mutta hän kaatui kaikkensa antaneena pelastajiensa jalkoihin ja kuoli siihen. Näin sammui „Glowwormin" (= kiiltomadon) valo.

Tämä tieto hälytti Englannin amiraliteetin. Nyt lähetettiin taistelulaivat „Renown" ja „Birmingham" sekä hävittäjälaivue ajamaan takaa saksalaisia, pysäyttämään ja tuhoamaan heidät. Sitä paitsi ryhdyttiin, myöhään kylläkin, englantilaisten joukkojen laivakuljetuksiin Pohjanmeren yli.

*

Kurjinkin merimatka päättyy joskus. Myöhään huhtikuun 8. päivän iltana jättivät raskaat sota-alukset hävittäjämme oman onnensa nojaan, ja pian sen jälkeen olimme Länsivuonon suulla. Kauas merelle ulottuvat Lofotit merkitsivät melkoista suojaa. Alukset eivät enää keinuneet niin pahasti, ja jääkärit, nuo sitkeät vuorten miehet, virkistyivät odottamattoman nopeasti ja huutoon: „Maata näkyvissä!" unohtuivat kaikki koettelemukset.

Mutta meillä olivat vielä edessämme 200 kilometrin pituinen Länsivuono ja Ofotin vuono. Olimme saaneet radiosanoman, että Länsivuonossa piti olla englantilainen risteilijä ja useita hävittäjiä. Kaikissa laivoissa kilisivät kansikellot: „Taisteluvalmius!"

Kaikkien kasvoilta heijastui äärimmäinen jännitys ja odotus. Oli hämmästyttävää, että rannikkomajakat oli vain osit-

tain pimennetty. Niiden valo tunkeutui kummitusmaisesti läpi pimeän Pohjolan yön ja lumikuurojen, jotka tuon tuostakin heikensivät näkyväisyyttä. Moneen otteeseen tulivat kallionseinämät näkyviin vasta viime tingassa. Yhä edelleenkin kovaa vauhtia höyryävät hävittäjät joutuivatkin tunnustelemaan tietään mahdollisimman keskellä vuonoa ryhmittymällä jonoksi. Vasta Tranön majakan avulla pystyi „Wilhelm Heidkampin" päällikkö suorittamaan tarkan paikanmäärityksen.

Määräyksen mukaisesti piti alusten olla Narvikin edustalla huhtikuun 9. päivänä 1940 kello 5.30. Kello 5.00, siis puoli tuntia ennen määräaikaa, oli tavoite saavutettu, ja sitä on pidettävä todellisena taidonnäytteenä kaikissa suhteissa. Merisodan historiassa ei vielä milloinkaan aikaisemmin ollut hävittäjiä lähetetty suorittamaan tehtävää näin pitkän matkan päähän.

Kunnia kommodori Bontelle, hänen tarmokkaille hävittäjänpäälliköilleen ja urheille miehilleen!!

Mutta maihinnousua ei ollut vielä suoritettu. Jossakin täytyi olla norjalaisia sota-aluksia, joiden suhtautuminen oli toistaiseksi arvoitus saksalaisten johtajille. Samassa alkoi aamuhämärän harmaudessa häämöttää valtavan aluksen hahmo. Lumikuurot peittivät sen aika ajoin melkein kokonaan, mutta sen verran nähtiin, että se oli tulossa kohti saksalaisia aluksia eräästä sivuvuonosta käsin. Viestit risteilivät paikasta toiseen. Hävittäjien johtoalus pysähtyi, moottorivene laskettiin vesille ja kaksi kommodori Bonten esikuntaupseeria lähti täyttä vauhtia porhaltamaan kohti norjalaisalusta.

Neuvotteluhetki oli lyhyt ja dramaattinen. Norjalainen komentaja pyysi kymmenen minuutin miettimisaikaa ennättääkseen tiedustella asiaa esimieheltään. Mutta siihen ei voitu mitenkään suostua, sillä meidän puolellamme oli nyt kysymys minuuteista. Niinpä norjalainen komentaja ilmoitti saaneensa hallitukseltaan tehtäväksi asettua kaikin keinoin vastarintaan. Saksalaisen meriupseerin selkeä huomautus Narvikiin saapuneiden saksalaisvoimien tehokkuudesta ja samal-

la koko Norjassa tapahtuvasta miehityksestä ei pystynyt muuttamaan hänen päätöstään. Vanha kunnon merikarhu, joka saamaansa käskyä uskollisesti noudattaen aikoi ryhtyä taisteluun!

Rannikkopanssarilaiva „Eidsvold", jonka nimi viittaa Skandinavian maiden yhteenliittymiseen, oli tosin eräs Norjan merivoimien suurimpia aluksia, mutta sen valmistumisvuosi kuului viime vuosisadan puolelle. Siitä huolimatta olisivat sen 21 cm kanuunat muutamalla laukauksella pystyneet upottamaan vuonon pohjaan saksalaiset hävittäjät, jotka eivät olleet panssaroituja.

Saksalaisten vene lähti tiehensä ja siltä kohosi vastarinnan merkiksi sovittu punainen raketti. Kömpelösti lisäsi harmaa jättiläinenkin vauhtia — edelleenkin suoraan meitä kohti. Vielä 500 metriä, sitten 400, 300. Hitto vie, se aikoi ajaa päin!

Sillä välin kävivät kommodori Bonte, kenraali Dietl ja aluksen komentaja äärimmäisen nopean neuvottelun. Dietl ilmoitti tilannearviointinsa ja ainoan mahdollisen päätöksen lakonisen lyhyesti: „Ampukaa!"

Silloin kuului hävittäjämme komentajan rauhallinen ääni puhetorvesta: „Molemmat koneet täyttä vauhtia eteenpäin!" Urhea „Wilhelm Heidkamp" syöksyi valtavalla vauhdilla liikkeelle kuin takajaloilleen noussut jalorotuinen hevonen. Sirosti kaartaen se pääsi norjalaisten panssaritornien tykinpiippujen alta pois ja hankkiutui samalla itse asemaan, mistä saattoi ampua torpedot. Jälleen signaali, ja vaimeasti sihisten laskeutuivat takimmaiset torpedot veteen.

Seuraavat minuutit olivat meille maakravuille niin jännittäviä, ettemme ikinä unohda niitä. Norjalaisalus käänsi hitaasti kanuunoidensa putket jälleen meitä kohti, ja me tuijotimme jännittyneinä tykkien suuaukkoja. Eikö jo vihdoin jyrähtäisi, eikö pieni laivamme vieläkään ollut hajonnut kappaleiksi? Ei, mitään ei tapahtunut. Oliko satavuotinen rauha ruostuttanut norjalaisten iskukyvyn vai oliko kysymys

jostakin muusta esteestä? Tätä kysymystä voitaneen tuskin milloinkaan selvittää.

Mutta lopulta nytkähti suuri norjalaisalus valtavalla voimalla. Samanaikaisesti kuului vaimea räjähdys ja muutaman sekunnin kuluttua toinen. Näkymätön jättiläiskäsi tuntui tarttuvan „Eidsvoldiin" ja repäisevän sen kahtia. Laivan peräosasta ei toisen räjähdyksen jälkeen ollut mitään näkyvissä. Keula nousi pystyyn ja vajosi sekin sitten vuonon pohjaan. Saksalainen laivavene kuljetti maihin ne harvat, jotka jäivät henkiin. „Wilhelm Heidkamp" suuntasi välikohtauksen jälkeen kiireimmän kaupalla kulkunsa Narvikin satamaan.

Hävittäjä „Wilhelm Heidkampin" onneksi säilyneestä sotapäiväkirjasta, johon korvettikapteeni Erdmenger kirjoitti taisteluselostuksensa, voimme lukea, miten sotilaallisen ryhdikkäästi kommodori Bonte menetteli pansarilaiva „Eidsvoldin" uhkaavan esiintymisen johdosta:

Koska pelkäsin, että yksikin panssarilaivan 21 cm tykeillä ammuttu yhteislaukaus voisi aiheuttaa erittäin raskaita tappioita, pyysin laivueen komentajalta luvan torpedoida „Eidsvoldin". Samanaikaisesti lisäsi „Eidsvold" vauhtia ja „Heidkamp" väistyi täydellä vauhdilla vaaravyöhykkeeltä.

Kommodori Bonte viivytteli tulitusluvan antamista ensiksikin lähinnä siksi, että sellaisen aluksen tuhoaminen, joka kenties ei vielä ollut taisteluvalmis, ei soveltunut hänen ritarilliselle soturiluonteelleen, ja toiseksi koska hän ajatteli seurauksia. Ampuminen merkitsisi Narvikin ottamista väkivalloin, mutta hänen toivottiin suoriutuvan operaatiosta laukaustakaan ampumatta. Kenraalimajuri Dietlin kanssa käymänsä lyhyen neuvottelun jälkeen hän kuitenkin antoi minulle tulitusluvan.

MAIHINNOUSU NARVIKIIN

Tällä välin oli hävittäjä „Bernd von Arnim" jatkanut matkaansa Narvikin laajaan satama-altaaseen välittämättä laisinkaan siellä olevista kauppalaivoista, kiinnittänyt köydet postilaituriin ja ryhtynyt saman tien laskemaan vuoristojääkäreitä maihin.

Tuskin olivat ensimmäiset saksalaiset sotilaat astuneet maihin, kun Ankenesin tienoilta kuului raskaiden ammusten lähtölaukauksia ja norjalaisen rannikkopanssarilaivan „Norgen" ampumat 21-senttiset kranaatit ulvahtivat saksalaisaluksen mastojen yli suoraan Englannin konsulaatin puutarhaan. Tämä tuskin kilometrin päästä suoritettu kehno tähtäyssuoritus koitui toisenkin norjalaisen panssarialuksen tuhoksi. Puutarhasta sinkoilevat lumikimpaleet ja kivenjärkäleet putoilivat vielä lähitalojen katoille, kun „Bernd von Arnimin" torpedot jo olivat lähteneet tuhoisalle matkalleen. „Eidsvoldin" kuolonnäytelmä toistui. Ennen kuin tykit oli ennätetty ladata uutta yhteislaukausta varten, repesi „Norge" kappaleiksi ja seurasi sisarlaivaansa meren syvyyksiin.

Seuraavassa ote „Wilhelm Heidkampin" sotapäiväkirjasta, jossa kuvataan heti räjähdysten jälkeen aloitettuja pelastustoimenpiteitä:

„Norgen" uppoamiskohdalla näkyi vielä runsaasti hylynkappaleita ja haaksirikkoisia. Tämän takia annettiin viesti: „Osallistukaa pelastustöihin!" Useimmat höyrylaivat noudattivat tätä kehoitusta ja lähettivät veneitä paikalle.

*

Kun lordi Strabolghi teoksessaan Narvikin taisteluista kirjoittaa, että molemmat panssarilaivat olivat huhtikuun 9. päivänä olleet satamassa, missä ne upotettiin, vaikka ne eivät olleet taisteluvalmiita, sotii tämä väite tosiasioita vastaan. Otsikolla *Saksalaishyökkäys Narvikiin huhtikuun 9. pnä* julkaisi „Times" heinäkuun 16. pnä 1940 norjalaisen kapteenin kirjeen asiasta. Kirjoittaja oli kuulunut Narvikin taistelussa pahoja menetyksiä kärsineeseen Norjan kuninkaalliseen Lofotien eskaaderiin. Kirjoituksessa sanottiin seuraavaa:

Olen juuri lukenut teoksen Narvikista . . . Siinä esitetyt väitteet ovat vääriä. Molemmat alukset olivat huhtikuun 8. päivänä kello 7 aamulla taisteluvalmiina, t.s. 20 tuntia ennen hyökkäystä. Yksikään miehistöön kuuluva ei ollut maissa eivätkä alukset olleet laiturissa. „Eidsvold" lähetettiin huhtikuun 8. päivänä kello 20 Narvikin sataman sisääntuloväylälle ja „Norge" oli satamassa saksalaisten hävittäjien tullessa. „Norge"

avasi tulen ja vaurioitti kahta hävittäjää, mutta „Eidsvold" torpedoitiin ja upposi, ennen kuin ennätti ampua laukaustakaan.

Saksalainen neuvottelija, joka tuli „Eidsvoldille" esittämään antautumisvaatimuksen, ampui lähtiessään raketin merkiksi torpedojen käyttämisestä.

Narvikin satamassa olleilla saksalaisilla kauppalaivoilla ei ollut saksalaisia sotilaita. Valaanpyyntialus „Jan Wellem" nosti mastoon Saksan eikä Yhdysvaltain lipun. Saksalaiset eivät ampuneet konekivääreillä torpedoidun „Norgen" henkiinjääneitä miehiä, jotka uivat meressä. Kun kirjoittaja väittää, että laiturissa olleista saksalaisista kauppalaivoista tulleet hampaisiin saakka aseistetut saksalaiset sotilaat ampuivat ensimmäiset laukaukset Narvikissa ja että he kohtasivat vastarintaa ainoastaan muutaman uneliaan ja aseettoman tullimiehen ja puolen tusinan paikallisen poliisin taholta, ei tämä pidä laisinkaan paikkaansa.

Herjangeniin suoritetusta maihinnoususta kertoo eräs operaatioon osallistunut seuraavaa:

Kun viesti „Toimikaa suunnitelmien mukaan" moneen kertaan kerrattuna saapui johtajahävittäjän komentosillalta, kiiruhti joukko hävittäjiä Herjangin vuonoon ja lähetti joukkonsa maihin. Nämä miehittivät heti Elvegaardsmoenissa olevan norjalaisten leirin. Norjalaiset sotilaat olivat hölmistyneitä ja alppijääkäreiden oli helppo saada heistä yliote, varsinkin kun he eivät vielä olleet ennättäneet suorittaa aamupesuakaan.

Joukkojen kiireellisin tehtävä on sataman ja satama-alueen varmistaminen, ja tämä tehtävä suoritetaankin menestyksellisesti. Varmistamiseen kuului myös englantilaisten höyrylaivojen ja niiden miehistöjen vaarattomiksi tekeminen — tämä kuului nimenomaan kommodorin hoitamiin tehtäviin. Komennuskunnat ajavat yksinäisten laivojen luo, ottavat miehistöt — osaksi neekereitä! — veneisiinsä ja vangitsevat heidät. Englantilaisista malmialuksista tavatut tykit irroitetaan mahdollisimman nopeasti ja kuljetetaan malmiradalla oleviin vaunuihin, joihin ne määräysten mukaisesti asennetaan. Näin ne muodostavat edes pienen korvikkeen puuttuville rannikkopattereille.

Hävittäjä toisensa jälkeen lähtee sitten hakemaan ensiarvoisen tärkeäksi käynyttä öljytäydennystä ja täyttää polttoainetankkinsa ennen suunnitelmien mukaisen kotimatkan alkamista.

Hävittäjä „Bernd von Arnimilta" lähti osasto toisensa perään maihin miehittääkseen kiireimmän kaupalla ennakolta määrätyt kohdat. Kaupungissa oli sen 10.000 asukkaan lisäksi kasarmiin majoitettuna täydellinen kevyt pataljoona, joka väittämän mukaan kuului Norjan valiojoukkoihin. Maihin-

laskun kriitillisesta hetkestä oli siis mahdollisimman pian selviydyttävä.

Hävittäjä „George Thiele" oli ankkuroinut postilaituriin ja „Wilhelm Heidkamp" suojasi tykeillään vuoristojääkärien maihinnousua. Samanaikaisesti kuljetettiin kaikilla veneillä nopeassa tahdissa sotilaita ja matruuseja myös „Heidkampista" maihin.

Tällä välin oli saksalaisia hävittäjiä saapunut myös Bjerkvikin edustalle. Rannalla oli pari muutaman talon pikkukylää ja melko kehnossa kunnossa oleva puulaituri. Kaiken yläpuolella vinkui pohjatuuli, joka korkeiden vuorten ympäröimässä laaksossakin ulvoi vähentymättömällä voimalla.

Väsymättömästi ajoivat moottoriveneet edestakaisin. Vene toisensa jälkeen irroittautui aluksen kyljestä täynnä sotilaita, aseita ja elintarvikkeita. Veneet uivat niin syvässä että oikeastaan ensimmäisen ison aallon olisi pitänyt lyödä sisään. Kaikki sujui täsmälleen suunnitelmien mukaisesti, laukaustakaan ei kuulunut, ainuttakaan norjalaista sotilasta ei näkynyt mailla halmeilla . . .

Ensimmäisten joukossa lähti kenraali Dietl esikuntineen maihin „Wilhelm Heidkampilta", joka oli muutamien viime päivien aikana muuttunut kotimaaksemme. Hänellä oli mukanaan ainoastaan konekivääriosasto. Noustessamme pienistä veneistä Narvikin postilaiturille tunsimme, että vasta silloin jätimme taaksemme saksalaisen maaperän. Milloin ja miten me taas saisimme sillä astella?

Mutta nyt ei ollut aikaa pitkille mietiskelyille, sillä tapahtumat alkoivat kehittyä hyvää vauhtia. Saksan konsuli Wussow oli Dietliä vastassa laiturilla ja kenraali teki tapansa mukaan nopean päätöksen lähtien everstiluutnantti Baderin ja konsulin kanssa viimeksimainitun autossa kohti kaupunkia. Hän ei tullut ajatelleeksi, että tuossa täysin epäselvässä ja yhä vieläkin jännittyneessä tilanteessa olisi voinut lähettää ensiksi neuvottelijan kaupungin komendantin luo. Hänen täytyi olla mahdollisimman edessä nähdäkseen itse kaiken ja voidakseen toimia näkemänsä perusteella. Pian kävikin

selville, miten valtava ja kenties ratkaiseva vaikutus hänen henkilökohtaisella esiintymisellään oli jo ensi tunteina. Auto porhalsi matkaan, mutta konekivääriosasto, jonka olisi pitänyt edes jonkin verran suojata komentajaansa, jäi laiturille! Silloin huomasi adjutantti satama-alueen edustalla komeita norjalaisia vuokra-autoja, joiden kuljettajat ilmeisesti eivät vielä olleet täysin tajunneet taistelun merkitystä. Koska muita ajopelejä ei ollut käsillä, työntyi hän konekivääriosaston kanssa ensimmäiseen suureen autoon kuin huomattava matkailija konsanaan, ja niin alkoi matka Narvikiin. Valitettavasti ei tätä ensimmäistä vuokra-automatkaa Norjassa milloinkaan maksettu, vaikka maksuton ajelu olikin ankarasti kielletty Saksan armeijassa.

Huolimatta aikaisesta aamuhetkestä seisoskeli katujen varsilla runsaasti kaupunkilaisia. Narvikin pääkatu kulkee sataman takaa alikäytävän läpi ja kohoaa loivasti kaarrellen toriaukeaman yläpuolelle, missä sijaitsee sittemmin historialliseksi tullut „Hotel Royal". Sen vaiheilta katu laskee kaupungin koillisosassa sijaitsevalle rautatieasemalle. Torilta johtaa leveä katu suuren rautatiealueen yli Framnesin niemellä sijaitsevaan kaupunginosaan, jossa sijaitsee Ruotsin malmilla rikastuneiden kauppiaiden, meklareiden, laivanvarustajien ja insinöörien kauniita huviloita. Siellä on myös suuri, uusi ja nykyaikainen sairaala, joka sittemmin oli haavoittuneittemme siunauksellinen hoitopaikka, sekä kasarmit.

Tähän kaupunginosaan rautatien yli johtavalla suurella rautatiesillalla pitivät kenraali Dietl ja norjalainen eversti historiallisen neuvottelunsa.

Kun pieni saksalaisryhmä ei tullutkaan panssaritiedusteluvaunuissa tai savuverhon suojassa, vaan lähestyi viattomissa yksityisautoissa, oli suuri norjalainen sotilasjoukko jo miehittänyt sillan.

Tämän takia määräsi adjutantti, joka oli „sotajoukkoineen" ehättänyt paikalle, ainoan mukana olevan konekiväärin menemään asemiin siten että se saattoi hallita koko siltaa.

Synkeästi tuijottelevasta, mutta kuitenkin epävarmasta

norjalaisjoukosta astui esiin vanhahko upseeri, joka esitteli itsensä eversti Sundloksi, kaupungin komendantiksi ja pataljoonankomentajaksi.

Kenraali Dietl selosti hänelle lyhyesti ja asiallisesti tilanteen sellaisena kuin me sen näimme. Vahvoja saksalaisia maihinlaskujoukkoja oli kaikkialla Norjassa, etelässä oli tärkeimpien kaupunkien miehittäminen todennäköisesti jo rauhallisesti suoritettu, Narvikin ja sen lähistöllä sijaitsevan Elvegaardsmoenin leirin edustalla oli lukuisia saksalaisia sota-aluksia, joiden ampumavalmiit tykit oli suunnattu kaupunkiin. Saksalaisesta divisioonasta oli jo voimakkaita osastoja maissa, joten vastarinta merkitsisi tarkoituksetonta verenvuodatusta. Tähän selontekoon liitti kenraali vaatimuksen kaupungin antautumisesta ilman vastarintaa. Norjalainen sotaväki koottaisiin kasarmeihin, riisuttaisiin aseista ja jäisi odottamaan lisätoimenpiteitä. Sitä kohdeltaisiin asiankuuluvan kunnioittavasti.

Hetken harkittuaan pyysi Sundlo tunnin miettimisaikaa, jona aikana hän hankkisi toimintaohjeet esimiehiltään.

Mutta tuskin hän oli vaivalloisella saksan kielellä saanut esitetyksi pyyntönsä, kun kenraalin suusta napsahti kylmä kielto ja entistä terävämpi vaatimus välittömästä antautumisesta. Seurasi muutaman minuutin hiljaisuus, jonka aikana saattoi kuvitella kuulevansa sydänten raskaan jyskytyksen, ja sitten painui Narvikin sotilaskomentajan harmaantunut pää hitaasti kuin raskaan painon alla, ja hän mumisi: „Luovutan kaupungin."

*

„The New York Times" sai huhtikuun 12. päivänä 1940 Ruotsista silminnäkijän kertomuksen, joka kumosi muissa liittoutuneiden lehdissä viime päivinä esiintyneet kauhujutut. Hän myönsi, että saksalaiset olivat uskomattoman lyhyessä ajassa miehittäneet Narvikin ja varmistaneet sen englantilaisten maihinnousun varalta. Kirjeenvaihtaja korosti erikoisesti saksalaisten joukkojen kohteliaisuutta ulkomaalaisia kohtaan ja huomautti, että sotilailla oli tässä suhteessa tar-

kat ohjeet. Heidän oli esimerkiksi annettava ulkomaalaisten ensiksi näyttää passinsa, etteivät sekoittaisi amerikkalaisia englantilaisiin. „Amerikka on O.K. — Meillä ei ole mitään Amerikkaa vastaan!" oli muuan saksalainen upseeri kertoman mukaan vakuuttanut. Kirjoituksessa ihmeteltiin myös sitä, miten oli ylipäänsä mahdollista, että saksalaiset 1200 meripenikulman välimatkasta ja Englannin laivaston sulkutoimenpiteistä huolimatta olivat pystyneet miehittämään Narvikin. Saksalaiset olivat näyttäneet terveiltä ja sotilaallisilta ja olivat jättäneet kirjeenvaihtajaan mitä parhaan vaikutelman.

*

Jos aikoo kertoa, mitä tapahtui Narvikissa vuoden 1940 huhtikuussa, ja seuranneista taistelujen viikoista, on selostettava hieman tämän kaupungin erikoislaatuisia olosuhteita. Narvik sijaitsee niemellä, joka työntyy Ofotin vuonoon jättäen pohjoispuolelleen Rombakenin vuonon ja eteläpuolelleen Beisin vuonon, jotka kumpikin ovat Ofotin vuonon pikkuhaarautumia. Idässä kohoaa maasto verrattain jyrkästi 600—700 metrin korkeudella olevaksi ylätasangoksi, josta aina 30 kilometrin päässä olevalle Ruotsin rajalle saakka ulottuva vuorimaasto alkaa. Narvik on Kiirunan rautamalmialueelta Ruotsista tulevan malmiradan päätepiste ja lastaussatama. Malmin vienti on valtava. Kuukaudesta toiseen saapui päivittäin 24 junaa, joissa kussakin oli 41 35 tonnin vaunua. Kukin juna toi siis suunnilleen 1500 tonnia rautamalmia. Satamalaitteet ja lastauspaikat olivat jo silloin ensiluokkaiset, ja niinpä voitiin yhden tunnin aikana lastata kolmeen höyrylaivaan tuhat tonnia malmia kuhunkin. Viime vuosien ennätys on 41.000 tonnin lastaus yhdessä päivässä. Yhden vuoden kuluessa virtasi Narvikin kautta lähes 8 miljoonaa tonnia korkealuokkaista, usein 70-prosenttista ruotsalaista rautamalmia. Siitä vietiin suuri osa Englantiin.

Saksan Norjaan suorittaman sotaretken puitteissa oli Narvik pohjoisin tavoitekaupunki. Narvikissa asui 1940 suunnil-

leen 10.000 henkeä, joiden toimeentulo riippui rautamalmin viennistä.

Muuan henkilö, joka oli matkaillut Norjassa jo ennen sotaa ja joka nyt sotilaana oli jälleen siellä, kuvaa sattuvasti Pohjolan omalaatuista luontoa sellaisena kuin se esiintyy Narvikin seudulla:

Maantieteellisesti sijaitsee Narvik 68:nnen ja 69:nnen leveysasteen välimailla, toisin sanoen napapiirin pohjoispuolella. Ilmastollisesti se merkitsee pitkää talvea ja lyhyttä kesää. Toukokuun lopun ja heinäkuun toisen puoliskon välisenä aikana ei aurinko laske laisinkaan, ja yhtä pitkänä aikana vuodenvaihteen molemmin puolin se ei ylipäänsä laisinkaan näyttäydy horisontin yläpuolella. Silloin vallitsee Narvikissa ikuinen yö. Tänä aikana on asukkaiden siedettävä jopa 40 asteen pakkasta.

Tämän pohjoisen maan rantoja pyyhkivän Golf-virran ansiota pääasiallisesti on se, että niin vaikeakulkuiseen maastoon perustettiin kaupunki, kuten tapahtui vuonna 1902. Virran lämpö vaikuttaa Narvikin edustalla olevilla Lofotein saarilla niin voimakkaana, että talvisinkaan lämpötila tuskin laskee nollan alapuolelle. Sen lämpö riittää vieläpä pitämään Länsi- ja Ofotin vuonojen päässä sijaitsevan Narvikin luonnonsatamaan jäättömänä.

Norjan kasvillisuus on meri-ilmaston mukainen, mutta Pohjolan raa'at myrskyt ovat myös lyöneet leimansa siihen. Metsiä on vain eteläisten vuonojen perukoilla. Pyökin pohjoisraja on vähän 60. leveysasteen pohjoispuolella, tammen 53. pohjoispuolella ja kuusen esiintyminen pysähtyy napapiiriin. Siitä pohjoiseen kasvaa vielä mäntyä 70. leveysasteen tienoille, ja sen loputtua löytää vielä koivua ja harmaaleppää 71. leveysasteelle saakka.

Narvikin ympäristössä kasvaa melkein yksinomaan koivua. Sen kasvuraja on sillä seudulla suunnilleen 600 metrin korkeudessa. Ilmasto-olosuhteiden ja pinnanmuodostuksen takia on ainoastaan neljäsosa maasta viljelyskelpoista — Etelä-Norjassa maan sisäosa ja pohjoisessa ainoastaan vuonojen

perukoiden vesijättö- ja sora-alueet. Kesän pitkästä valoisasta kaudesta johtuu, että kasvien lehdet kuitenkin ovat suuremmat kuin Keski-Euroopassa, eikä ohra tarvitse tuleentuakseen sen pitempää aikaa kuin Egyptissäkään.

Narvikin ja Tromssan välimailla on niin suuria laidunmaita, että joka kesä sinne vaeltaa Ruotsista suunnilleen 50.000 poroa. Ne elävät siitä vähästä, mitä tuntureilla kasvaa — vaivaismäntyjen kuoresta ja muutamien ryhmyisten koivujen lehvistä, kehnosta sammal- ja ruohokasvillisuudesta, mustikoista, puolukoista ja suomuuraimista sekä jäkälästä, joka kesäisin murtuu sille astuttaessa ja lumen sulaessa levittäytyy syvänä ja kosteana mattona jalan alla. —

Yhtä harvalukuinen on eläinmaailma. Maan eteläisimmissä osissa on vielä kaikkia Euroopan mannermaalla esiintyviä lajeja, mutta pohjoisempana on eläinkunta samanlainen kuin Siperian tundralla tai Alaskan lumikentillä — hirviä, poroja, kettuja ja hopeakettuja, tunturijäniksiä, ahmoja, susia, ilveksiä ja yksinäisiä karhuja, petolintuja, kuten kotkia ja sopuisampia lintuja kuten korppeja, harakoita, tyllejä ja ehkä joitakin riekkoparvia.

*

Norjalaiset isänmaanystävät ja liittoutuneiden poliitikot ovat myöhemmin moittineet eversti Sundloa hänen menettelystään. He syyttivät häntä pelkuriksi, koska hän nähdessään taistelun toivottomaksi oli vastarintaa tekemättä luovuttanut Narvikin kenraali Dietlille. Hän sai kuitenkin tilaisuuden sanoa mielipiteensä näistä syytöksistä ja puolustautua sekä radiossa että lehdistössä. Seuraavassa esittää Sundlo näkemyksensä huhtikuun 9. päivän 1940 tapahtumista:

Olen vuoden 1933 toukokuusta saakka ollut alueen komendanttina ja niinmuodoin sotilaallisesti vastuussa tästä kaupungista. Tällöin korostin aina esimiehilleni, etenkin Harstadissa olevalle divisioonankomentajalleni tätä näkökohtaa: Narvikia ei voida puolustaa jalkaväen voimalla. Sodan sattuessa on otettava huomioon vihollisen sota-alusten tunkeutuminen Ofotinvuonoon. Jos maihinnousujoukkoja vastaan ryhdyttäisiin taistelemaan, ampuisivat jalkaväen aseiden kantomatkan ulkopuolella olevat sota-alukset tykeillään. Tämän takia olisi vuono, kuten tähdensin, var-

mistettava ennen kaikkea rannikkotykistöllä. Näin ei tapahtunut. Kauempana vuonon varrella olevia Ramsundin linnoituksia alettiin rakentaa iät sitten, mutta työtä ei suoritettu loppuun. Tarkastaessani tämän vuoden helmi-maaliskuussa linnoituslaitteet totesin, että muutamat järeät tykit, jotka nyt olivat eräässä varastossa ja jotka alunperin oli tarkoitettu Ofotinvuonon linnoittamiseen, nyt joutuivatkin Bergeniin. Narvikin läheisyyteen oli talven kuluessa rakennettu hirsistä kaksi tulikorsua konekivääripesäkkeiksi, ja nyt pesäkkeitä rakennettiin muutama lisää. Ne eivät kuitenkaan merkinneet sitä, että Narvik olisi ollut linnoitettu, joten ei ollut epäilystäkään siitä, että kaupunki edelleenkin oli avuttoman uhrin asemassa.

Kerron nyt, mitä tapahtui huhtikuun 7. ja 9. päivän välisenä aikana, ja huomautan, että saksalaiset saapuivat Narvikiin tiistaiaamuna, huhtikuun 9. päivänä.

Sunnuntaina, huhtikuun 7. päivänä kävin panssarilaiva „Norgella", joka yhdessä panssarilaiva „Eidsvoldin" kanssa oli saapunut Narvikiin muutamaa päivää aikaisemmin. Alukset eivät kuuluneet minun alaisuuteeni ja olinkin saanut ohjeet toimia yhteistuumin niiden komentajan, kapteeni Askimin kanssa. Istuessani hänen luonaan hän osoitti minulle muutamaa pöydällä olevaa käyntikorttia ja sanoi: „Nuo miehet tulevat vielä varmastikin käymään Teidän luonanne."

Kortit kuuluivat eräille sanomalehtimiehille, joiden joukossa oli yksi amerikkalainen ja yksi englantilainen. Viimeksi mainittu oli Winston Churchillin sisarenpoika. Herra Askim oli oikeassa. Seuraavana päivänä saapui Churchillin sisarenpoika Gerald Romilly luokseni ja keskusteli pitkään kanssani. Tiedustelin häneltä, miksi hän oli tullut Narvikiin. Hän vastasi, että Narvik oli tunnettu kaupunki, josta englantilaiset lukijat kernaasti halusivat kuulla jotakin.

Jo valmiiden tulikorsujen vartiointiin en ollut oikein tyytyväinen, joten olin määrännyt, että paitsi aseiden käyttämiseen tarvittavia miehiä oli heillä maanantaista, huhtikuun 8. päivästä lähtien oltava myös esimies paikalla.

Maanantaina huhtikuun 8. päivänä, siis päivää ennen saksalaisten tuloa, oli Narvikin alueen sotilaallinen tilanne seuraava: Kaksi konekivääriasemaa oli miehitetty ja ne olivat täydessä taisteluvalmiudessa. Satamassa olivat panssarilaivat „Norge" ja „Eidsvold", kauempana vuonolla muutamia vartioaluksia ja sukellusveneitä. Narvikin tykistö käsitti yhden vanhan linnoituskanuunan, joka oli asetettu rautatievaunuun. Narvikissa oli silloin myös jalkaväkikomppania, joka jo viikkokaudet oli räjäytellyt ampumahautoja. Lisäksi oli alueella pioneerikomppania, joka oli rakentanut tuliasemat, sekä heikko ilmatorjuntapatteri.

Sen päällikkö oli määrätty Terningmoenin koulutuskeskuksen kursseille ja hänen sijaisenaan oli muuan vänrikki. Elvegaardsmoenin harjoitus-

leirillä suunnilleen 15 kilometriä Narvikista pohjoiseen oli yksi 13. jalkaväkirykmentin pataljoona.

Maanantaina ei tapahtunut mitään tavallisuudesta poikkeavaa, mutta illalla alkoi tunnelma muuttua rauhattomaksi. Saksalaisten tulon jälkeen laadin yksityiskohtaisen kirjallisen selonteon tapahtumista aikamäärineen.

Maanantai-iltana n. klo 22 sain divisioonan esikunnasta seuraavan puhelintiedotuksen:

„Norjan Lontoon-lähettiläs ilmoittaa, että Pohjanmerellä on saksalaisia ja englantilaisia merivoimia matkalla pohjoiseen. Saksalaisia ammutaan, mutta ei englantilaisia." Tämän jälkeen tiedusteltiin esikunnasta: „Herra eversti, aiotteko vetää Elvegaardsmoenissa olevan pataljoonan Narvikiin?" Vastasin: „Olen aina ollut sitä mieltä, ettei Narvikia voi puolustaa pelkin kiväärein laivastoa vastaan, enkä ole vielä muuttanut mieltäni. Pataljoona vain täyttäisi kaupungin ja olisi tiellä. Tämän takia en vedä sitä tänne, vaan määrään kaupunkiin saapumaan ainoastaan konekiväärikomppanian." Jonkin ajan kuluttua soitettiin jälleen divisioonan esikunnasta. Sieltä käsin oli oltu yhteydessä divisioonankomentajaan, kenraali Fleischeriin, joka sillä hetkellä oli Ruijassa, ja tämä oli määrännyt, että 13. jalkaväkirykmentin Elvegaardsmoenissa oleva pataljoona oli siirrettävä Narvikiin. Kenraali jätti täysin huomioon ottamatta paikallistuntemukseni. Tiesin paremmin kuin kukaan muu, millaisessa rotanloukussa istuin Narvikissa. Rykmenttini esikunta ryhtyi heti mitä suurimmalla kiireellä valmistamaan majoitustiloja pataljoonalle, joka heti puolenyön jälkeen saapui ja siirtyi majoituspaikkoihin.

Tiistaina huhtikuun 9. päivänä 1940 klo 1. tienoissa aamuyöstä tiedotti divisioonan esikunta puhelimitse Harstadista minulle, että saksalaiset merivoimat taistelivat Bolernen ja Oslon vuonon vesillä ja että saksalaisia sota-aluksia oli matkalla kohti Ofotinvuonoa. Ilmoitin tämän „Norgeen" kapteeni Askimille, joka vastasi: „Olen saanut tiedotuksen ja voin ilmoittaa, että lähdemme nyt liikkeelle." Rykmentin toimistossa olivat yöllä läsnä rykmentin esikunta, 13. jalkaväkirykmentin komentaja sekä majuri Spjeldner ja hänen useimmat komppanianpäällikkönsä.

Tilanne oli siis seuraava: Saksan merivoimia oli tulossa Ofotin vuonoon ja niiden kannoilla seurasi joukko englantilaisia sota-aluksia. Divisioonan esikunnasta oli annettu seuraava käsky: „Narvik on pidettävä ja se pidetään norjalaisten hallussa. Saksalaisia ammutaan, englantilaisia ei." Tämän käskyn sain siis päivää ennen kuin saksalaiset saapuivat Norjaan. Määräsin majuri Spjeldnerin miehittämään kaupungin pohjois- ja eteläpuolella olevat ampumahaudat yhdellä kivääri- ja yhdellä konekiväärikomppanialla ja pitämään loput joukoista toimintavalmiina siinä koulussa, jossa hänellä oli komentopaikkansa. Majuri Spjeld-

ner ryhtyi täyttämään käskyä, ja minä otin pitääkseni ensimmäisen vartiovuoron toimistohuoneessa. Puoli kuuden ja kuuden välillä aamuyöstä menin pihalle. Oli sankka lumipyry. Samassa kuului kumea jyrähdys kuin olisi katolta pudonnut mahtava lumikinos. Koko talo tärähti. Sillä hetkellä upposi panssarilaiva „Eidsvold" kolmen torpedon osuttua siihen, ja satamassa alkoi hurja ammunta, jonka aikana saksalaiset upottivat „Norgen". Muutamat höyrylaivat syttyivät palamaan.

Sain kuulla, että saksalaisia joukkoja nousi maihin satamassa ja menin heti ottamaan selvää, mitä pataljoona Spjeldner teki. Majuri järjesteli parhaillaan joukkojaan, määräsi etenemään sataman suuntaan ja ajamaan saksalaiset takaisin. Hän sanoi ensimmäisen komppanian jo lähteneen liikkeelle. Tällä hetkellä ilmaantuivat ensimmäiset saksalaiset näkyviin. Majuri Spjeldnerin kanssa menin mäkeä alas heitä vastaan ja viittasin heitä pysähtymään. Saksalaiset jäivät seisomaan (?). Ilmoitin heille, että norjalaiset joukot avaisivat tulen, elleivät saksalaiset heti poistuisi kaupungista. Annoin heille 20 minuuttia aikaa joukkojen siirtämiseksi takaisin laivoille. Majuri Spjeldnerin ehdotuksesta pidensin ajan puoleksi tunniksi, koska hän katsoi tarvitsevansa niin pitkän ajan saadakseen pataljoonansa asemiin. Menin rykmentin toimistoon soittamaan Harstadiin divisioonan portaaseen, selostin tilanteen ja ilmoitin, että muutaman minuutin kuluttua ryhtyisi pataljoona hyökkäykseen ja ajaisi saksalaiset takaisin. Samalla tiedustelin, oliko divisioonalla jotakin huomauttamista, ja sain seuraavan vastauksen: „Te olette johtaja Narvikissa ja teillä on täysi vastuu."

Aikaisemmin ei esikunnasta käsin ollut kovinkaan halukkaasti suostuttu antamaan minulle vapaita käsiä. Mutta koska meidän sodan syttymisen jälkeen oli kannettava laiminlyöntiemme seuraukset ei mikään estänyt heitä antamasta minun täysin valtuuksin marssia kohti tulevia vastoinkäymisiä.

Menin sen jälkeen takaisin pataljoonan luo valvoakseni, että toiminta edistyi oikealla tavalla, ja tapasin siellä saksalaisten komentajan kenraali Dietlin, joka esikuntineen tuli miestensä etunenässä meitä vastaan. Kenraalin seurassa oli myös Narvikin saksalainen konsuli. Kenraali Dietl sanoi:

„Ette saa antaa asioiden kehittyä verenvuodatukseen saakka. Tällä hetkellä on Tanska hallussamme ja olemme myös Oslon, Kristiansandin, Stavangerin, Bergenin ja Trondheimin herroina. Täällä Ofotenissa on yksi divisioona noussut maihin. Elvegaardsmoen on hallussamme, molemmat panssarilaivanne on upotettu. Satamassa on kymmenen hävittäjää ja kauempana on kaksi taistelulaivaa. Teillä ei enää ole mitään mahdollisuuksia. Pyydän hartaasti, ettette anna tulikomentoa."

Hahmottelin tilanteen mielessäni. Norjalaiset sotilaat kävelivät ympäriinsä ja tuijottelivat hämmästyneinä vieraita joukkoja. He olivat ke-

rääntyneet saksalaisten ympärille osaksi vain tarkastellakseen heitä. Lähikadut olivat täynnä siviilihenkilöitä, joukossa paljon lapsia. Kenelläkään heistä ei näyttänyt olevan aavistustakaan siitä, että olimme joutuneet sotaan. Ja kaiken tämän ihmismassan sekaan valui koko ajan saksalaisten joukkoja käsikranaatit nyrkeissä, kiväärit ampumavalmiina. Heidän käyttäytymisensä oli kaamean, tarkoituksenmukaisen asiallista. Ensimmäinen laukaus merkitsisi varmaa kuolemaa monelle viattomalle siviilihenkilölle. Tämän takia sanoin saksalaiselle kenraaliluutnantille: „Luovutan kaupungin."

Olimme jo muutenkin kärsineet suuria menetyksiä. Kaksi panssarilaivaa, joilla oli ollut useita satoja nuoria miehiä, oli tuhottu. Olisiko vielä koko kaupunki hävitettävä ja annettava suuren ihmisjoukon joutua tuhon omaksi, jos kerran meillä ei ollut pienintäkään mahdollisuutta pystyä työntämään saksalaiset takaisin? Muutamia nopeaan tulitukseen pystyviä hävittäjiä ja monituhatpäistä sotajoukkoa vastaan ei jalkaväkipataljoona voinut mitään.

Soitin divisioonankomentajalle, kenraali Fleischerille Ruijaan ja ilmoitin luovuttaneeni kaupungin. Kenraali ei laisinkaan pitänyt kuulemastaan. Hän vaikutti suorastaan hysteeriseltä ja huomautti mm., että kai sentään olin määrännyt täydellisen liikekannallepanon alkaneeksi.

Vastasin, etten oikein ollut selvillä siitä, miten hän kuvitteli minun suorittavan sellaisen tehtävän, koska kerran saksalaiset olivat miehittäneet joukkojen harjoitusleirin ja rykmentin varikon. Kenraalin hermot eivät ilmeisesti olleet kestäneet painetta, koskapa hän selitti, että minun piti kerätä tärkeimmät paperit mukaani ja lähteä tavoittamaan majuri Spjeldnerin pataljoonaa, joka oli saanut häneltä määräyksen murtautua vapauteen.

Keskustelumme päättyi saksalaisen yleisesikuntaupseerin astuessa toimistohuoneeseen ja ilmoittaessa, että puhelinkeskustelut olivat kiellettyjä ja että minun ja muiden upseereiden täytyi jäädä rakennukseen. Me olimme vankeina ensin Narvikissa ja sitten kaksi ja puoli kuukautta Björnfjellissä. Arpa oli heitetty.

*

Tällä välin oli maihinnousujoukkojen lähettäminen aluksista edistynyt nopeasti ja suunnitelmien mukaisesti. Lyhyessä ajassa oli kaupungin kaikki tärkeät paikat miehitetty. Norjalaiset joukot olivat hitaasti vetäytyneet takaisin kasarmeihinsa, missä ne riisuttiin aseista ja eristettiin tarkoin kaikesta yhteydestä siviiliväestöön asettamalla vahvat vartiostot. Kaikesta huolimatta emme olleet voineet estää erästä päättäväistä upseeria sillalla syntyneen sekaannuksen ai-

kana häviämästä tiehensä mukanaan puolen kolmattasataa miestä. Hän myös onnistui tässä yrityksessään. Eversti Sundlon selonteossa mainittu majuri Spjeldner, joka jo neuvottelujen aikana oli synkästi tuijotellen seisoskellut sivummalla, oli esimiehensä raskaan ja hänen mielestään ilmeisen väärän päätöksen jälkeen nopeasti raivannut tiensä tiiviin ihmismuurin läpi ja kadonnut. Hänen oli onnistunut ennen varsinaisen miehityksen levotonta hälinää marssia kaupungista suunnilleen kaksi komppaniallista miehiä mukanaan. Siitä vaarasta, jota tämä selkämme takana oleva vihollinen meille vielä päiväkaudet merkitsi, ja taistelusta, jossa lukumääräisesti paljon heikompi saksalainen vuoristojääkärikomppania majuri von Schleebrüggen johdolla hänet tuhosi, kerrotaan myöhemmin.

Yritimme mahdollisimman nopeasti asettua taloksi täysin rauhalliseen kaupunkiin. Divisioonan esikunta lähti etsimään kattoa päänsä päälle kaupungin ainoasta suurehkosta hotellista, „Royalista". Tässä hotellissa tapahtuivat seuraavina viikkoina kaikki tärkeät neuvottelut, joita kenraali Dietl piti joukko-osastojen ja hävittäjien komentajien kanssa.

Kuvittelimme tulevamme tyhjään taloon, mutta erehdyimme. Sisäänkäytävän vieressä olevassa pienessä vastaanottohuoneessa olivat ovimies, kerrostarjoilija ja hovimestari lausumassa meidät tervetulleiksi ikäänkuin olisimme olleet tavallisia matkustajia, jotka olivat tulleet malmi- tai muissa sellaisissa asioissa kaupunkiin. Ensimmäisessä kerroksessa oli sekä mies- että naisvieraita, jotka meidän tullessamme oleilivat ainakin ulkonaisesti rauhallisina ala-aulassa ja ns. takkahuoneessa. Meille haluttiin osoittaa huoneet, kirjoittaa niistä asiaankuuluvat kuitit ja ojentaa meille avaimet kuten hyvän talon tapoihin kuuluu. Oikeastaan ei hotellin asukkaiden olisi pitänyt olla aivan täysin tietämättömiä siitä, mitä kaupungilla juuri oli tapahtunut. Oliko tämä sitä kaikkien matkustavaisten kohteluun sovellettavaa kansainvälistä kohteliaisuutta, joka oli opittu sen jälkeen kun kaupungista oli tullut suuri malmisatama (1910), oliko se nyt tuota kuu-

luisaa pohjoismaista rauhallisuutta vai oliko se liikemiesmäistä nokkeluutta? Emme saaneet sitä selville. Joka tapauksessa takavarikoimme hotellin kolme ylintä kerrosta, siirsimme muutamat niissä asuvat hotellivieraat kohteliaasti, mutta päättäväisesti pois tieltä ja jaoimme huoneet keskenämme sotilaallisten vaatimusten mukaisesti.

Kenraali Dietl valitsi tapansa mukaan vaatimattomana pienen yhden hengen huoneen ensimmäisen yleisesikuntaupseerin virkahuoneen vierestä. Muut herrat majoittuivat ylimpiin kerroksiin. Muut virkahuoneet järjestettiin erääseen ylimmän kerroksen suureen huoneeseen, joka kesäisin oli ilmeisesti toiminut kahvilana. Ja sitten työhön. Selkäreput ja pienet matkalaukut, jotka tyytymätön ovimies oli kantanut ylös, jäivät vaille huomiota toistaiseksi. Kaikki toimistotyön nopeaan käyntiin saamiseen tarvittava purettiin ensiksi. Mutta siinäkin oli jo työtä kerraksen. Niinpä eri toimistot, joilla tavallisen paperisodan aikana oli rasituksenaan lukemattomia arkistokaappeja, teräslippaita jne., eivät olleet saaneet mukaansa muuta kuin tavallisia salkkuja. Onneksi meillä oli heti käytettävissämme tuo usein kirottu mutta kuitenkin niin ensiarvoisen tärkeä puhelinryhmä. Ennätysmäisen lyhyessä ajassa oli viestikeskus järjestetty hotellin lähistöllä olevaan postitoimistoon, josta vedettiin tärkeimmät yhteydet komentopaikkoihin.

Maihinnousujoukoille oli ilmoitettu jo edeltäkäsin laaditun suunnitelman mukaisesti asemat kaupungissa ja vuonojen perukoilla, ja joukot olivat ne miehittäneet. Komppanianpäälliköt ja pataljoonankomentajat tekivät nopeasti ja selkeästi lukuisat ilmoituksensa, jotka tämänlaatuista yritystä johdettaessa muodostavat laajempien toimenpiteiden perustan. Kaikki sujui kitkattomasti, mutta myöhemmin sinä päivänä saimme vahvistuksen epäilyksellemme, joka oli meitä vaivannut: Kolme huoltolaivaa, joiden oli määrä tuoda suuri osa varusteita, elintarvikkeita ja ennen kaikkea sittemmin niin kipeästi kaipaamaamme tykistöä, eivät olleetkaan tulleet perille.

Kenraali Dietl on käsin kirjoittanut „Wilhelm Heidkampin" sotapäiväkirjan reunaan huomautuksen alusten katoamisesta:

„Vihollinen on ne vallannut tai torpedoinut. Muussa tapauksessa ne olisivat tulleet perille määräaikana."

Ja korvettikapteeni Erdmenger on kirjoittanut seuraavaa:

Tiedän, että kun laivasto-osaston komentaja Wilhelmshavenissa sai tietoonsa lähtöaikataulun, hän ilmoitti vahvasti epäilevänsä, pystyisivätkö höyrylaivat pääsemään perille määräajassa, kun tänä vuodenaikana todennäköisimmin oli odotettavissa kehno purjehdussää.

Laivojen tulematta jääminen oli Narvikin operaation kehitykselle ratkaisevan merkityksellinen. Kommodori Bonte piti maihin laskettujen joukkojen asemaa tämän takia ensi hetkestä alkaen erittäin vaarallisena ja määräsi, että ainakin kaikki käsiaseet oli luovutettava maajoukoille.

Olkoonpa että englantilaiset saivat huoltoalukset suurimmaksi osaksi upotetuiksi tai kaapatuiksi, ei heidän hyökkäyksensä hävittäjälaivuetta vastaan ollut onnistunut. Churchill sanoi parlamentin alahuoneessa: „Näytti siltä, että vihollisen taisteluvoimat oli tuhottu niiden jouduttua meidän pohjoisten taisteluvoimiemme ja etelässä olevan päälaivastomme väliin." Mutta hän oli pettynyt ja hänen oli pakko myöntää: „Saatatte vilkaista merkkilipuilla varustettuun karttaan ja arvella, että tämä tai tuo tulos on varma. Mutta kun lähdette merelle ja joudutte tekemisiin sen suurten välimatkojen, sen myrskyjen ja sumujen kanssa, yllättävän yön ja kaiken laskemattoman keskelle, silloin ette voi odottaa sellaisia edellytyksiä, jotka tarjoutuvat maalla liikkuville armeijoille." Näin sanoessaan myönsi Englannin meriministeri Saksan onnistuneen operaation rohkeuden.

*

Se seikka, ettei pieni joukko lumen runsauden ja norjalaisten odotettavissa olevan vastarinnan vuoksi voinut vallata 80 kilometrin päässä oleva Barduvossin lentokenttää, tuotti suuren pettymyksen. Kuten korvettikapteeni Erdmenger kirjoitti päiväkirjaansa, oli kuljetuslaivaston mukana seurannut kauppalaivan kapteeni Lindemann jo Weser-

mündessä arvioinut oikein sääolosuhteet ja sanonut, ettei lentokenttää voisi käyttää muulloin kuin kesällä.

Pettymyksen tuotti myös se seikka, ettemme onnistuneet itse aikaansaamaan radioyhteyttä kotimaahan. Koko radioliikenne oli hoidettava „Wilhelm Heidkampilta" käsin.

Hävittäjien mukanaan tuoma satamakomendantti ryhtyi hoitamaan tehtäviään. Niin ikään laivastolle alistettu sotatalousupseeri asettui yhteyteen kaupungin viranomaisten kanssa luetteloidakseen kaikki varastot, ja merivoimien viestityspaikat järjestettiin toimintakuntoon. Jo kotimaassa oli perusteellisesti harkittu, miten suurehkon kaupungin sotilas- ja siviilihallinto voitaisiin ottaa hoidettavaksi, ja sitä varten oli kaikkia näitä virkatoimia varten otettu mukaan kokenutta henkilökuntaa ja ainakin kaikkein välttämättömimmät tarvikkeet. Niinpä jo muutamassa tunnissa oli tehokas saksalainen virkakoneisto täydessä käynnissä.

Puolenpäivän tienoissa saatiin myös ilmoitukset 15 kilometriä Narvikista pohjoiseen sijaitsevalta Elvegaardsmoenin harjoitusleiriltä, jonka miehityksen kaksi saksalaista pataljoonaa oli hankauksitta suorittanut. Siellä suoritettujen alustavien arvioiden mukaan oli leirissä suuri määrä kaikenlaisia norjalaisia jalkaväen aseita, ampumatarvikkeita, vaatteita ja ilahduttavan runsas elintarvikevarasto. Näinollen näytti joukkojemme huolto pariksi kolmeksi viikoksi turvatulta, vaikka kuljetusaluksemme eivät lainkaan saapuisi perille.

Mutta vielä erään pettymyksen koimme ensimmäisenä päivänä kahden jääkärikomppanian tehdessä ilmoituksen Ofotinvuonon rannalle suorittamansa etsintäretken tuloksista. Osastojen oli ollut määrä etsiä ja miehittää vuonon suulla tietojemme mukaan sijaitsevat rannikkopatterit. Miehet olivat ilman suksia ja lumikenkiä vaivalloisesti kavunneet vuonon rannalta lähtien rinnettä ylöspäin paikka paikoin toista metriä syvässä lumessa, mutta saavuttuaan ilmoitetuille kukkuloille olivat he löytäneet vain pari tyhjää hiihtomajaa, pari väsynyttä varista, muutamia Norjassa

hämmästyttävän runsaasti esiintyviä harakoita ja muuten vain lunta ja aina vain lunta. Rannikkopatterit olivat olleet olemassa vain sotilasjohdon kartoilla, eikä niitä monivuotisesta suunnittelusta huolimatta ollut milloinkaan rakennettu. Kun kenraali Dietl sai tämän ilmoituksen, muuttui hän hyvin vakavaksi, sillä hän aavisti jo silloin, että tämä puute vielä tuottaisi suuria vaikeuksia, kun hänen olisi ryhdyttävä puolustamaan Narvikia.

Neljäs epämiellyttävä ilmoitus koski jo mainittua kahden norjalaiskomppanian pakoa malmirataa pitkin. Heti ensimmäisen tiedon tästä saavuttua lähetettiin yksi vuoristojääkärikomppania takaa-ajoon. Se pääsi kuitenkin vain malmiradan neljännen tunnelin lähelle, missä se sai vastaansa niin ankaraa tulta, että niine voimineen sen oli luovuttava hyökkäystuumista ja palattava kaupunkiin. Tämän tunnelin luona käytiin vielä myöhemmin kuumia taisteluja.

Kokonaisuutena oli ensimmäinen päivä Narvikissa ollut loistava menestys. Kaikkialla oli rauhallista. Mikäpä siis esti palvelusalttiita sotilaita hyvällä omallatunnolla vihdoinkin vaipumasta terveeseen uneen? Viimeinen kotimainen savuke, ja sen jälkeen vallitsi hotellin yläkerroksissa täydellinen rauha.

Vasta puolenyön jälkeen meni kenraali Dietl omaan pieneen huoneeseensa. Hän oli torjunut kommodori Bonten kutsun viettää vielä tämäkin yö „Wilhelm Heidkampilla", sillä hän halusi aina olla siellä missä vuoristojääkäritkin, ja he olivat nyt maissa.

Jo seuraavana aamuna tulimme tietämään, miten merkityksellinen tämä puhtaasti sotilaallisten periaatteiden sanelema päätös oli Narvikia ja tärkeätä sotahistorian lukua ajateltaessa.

Korvettikapteeni Erdmenger on merkinnyt kenraali Dietlin kieltäytymisen sotapäiväkirjaansa. Dietl oli lähettänyt omakätisesti kirjoittamansa perustelun: „Oletan norjalaisten hyökkäävän maitse ja sen takia katson kuuluvani joukkojeni luokse."

TAISTELU ALKAA

„Klo 8 aamiainen ja sen yhteydessä divisioonankomentajan puhuttelu. Sen jälkeen Narvikiin sijoitetun pataljoonan majoituksen ja asemien tarkastus." Tällainen oli huhtikuun 10. päivän aamupalvelusohjelma. Mutta kuten sodassa niin usein tapahtuu, ei sitä voitukaan noudattaa.

Klo 5 aamulla kuulimme piilotajuisesti tykkien jyskettä, ja ennen kuin olimme täysin selvillä siitä, elimmekö unissamme uudelleen taistelun „Eidsvoldin" kanssa vai oliko tosi kysymyksessä, iski piskuinen divisioonanlääkäri, tri Lottner, huonetoverinaan olevaa adjutanttia nyrkillä rintaan ja huusi: „Luulenpa, että joku yrittää sylkäistä aamukahviimme!" Harvoin olivat vanhat maailmansodan veteraanitkaan päässeet niin nopeasti vaatteisiinsa kuin Royalin asukkaat tänä lumen verhoamana huhtikuun aamuna. Tuulipusero päälle, vyö ylle ja syöksy julkisivun puoleiseen ikkunaan kävi muutamassa hetkessä. Ulkona purjehtivat harmaat pilvenhattarat taivaalla, kaikista taloista syöksi ihmisiä, sotilaat kiiruhtivat heille määrätyille paikoille. Satamasta päin kuuluva jylinä voimistui voimistumistaan, ja ilmatorjuntatykkien terävä haukunta sekoittui laivatykkien kumeaan jyrinään.

Koska adjutantilla valitettavasti ei ollut joukkoja johdettavanaan, syöksyi hän ylilääkärin kanssa lähimpään hotellin edessä seisovaan autoon ja kiiti satamaa kohti. Aikaisemmin mainitulla rautatieylikäytävällä täytyi heidän pysähtyä, koska ilma alkoi muuttua liian „rautapitoiseksi". Kiireesti lähimpään rinteeseen, kiikarit esiin ja lyhyt tilanteen tarkastus! Oli mahdotonta saada heti selvää kuvaa. Vuonon toisella puolella Ankenesissa sekä Fagernesissa leimusi tulipaloja. Hiili- ja postilaitureilla sekä korkeilla rantatörmillä leijui mustia savupilviä, ja satama-altaassa vaipuivat palavat kauppalaivat yhä syvemmälle aaltoihin. Savun ja usvan keskeltä ampuivat saksalaiset hävittäjät niin nopeasti kuin kykenivät merelle päin. Sataman suulta näkyi sumun, lumikuurojen ja savun keskeltä lähtölaukausten välähdyksiä.

Mitä oli tapahtunut? Englantilainen hävittäjälaivue oli erittäin kehnon näkyväisyyden turvin päässyt pujahtamaan Länsivuonossa olevien saksalaisten sukellusveneiden ohi ja tunkeutumaan satamaan.

Miten tämä oli ollut mahdollista? Siitä kertoo sittemmin merellä surmansa saanut korvettikapteeni Erdmenger hävittäjänsä „Wilhelm Heidkampin" sotapäiväkirjassa:

Sataman varmistamista suunnitellessaan uskoi kommodori Bonte, etteivät vihollisen pinta-alukset pääsisi huomaamatta sataman suluksi asetettujen neljän sukellusveneemme ohitse. Sukellusveneiden ja läntisen ryhmän päälliköille lähetetyssä radiosanomassa pyydettiin heitä kaikin keinoin varmistamaan hälytysviestien perilletulo. Kommodori Bonte määräsi sitä paitsi yhden hävittäjän pimeän aikana huolehtimaan sataman suun lähivarmistuksesta. Muistaakseni oli määrätty, että ensiksi tuli „Anton Schmittin" ja klo neljästä lähtien polttoainetäydennykseen saakka „Dieter von Roederin" huolehtia tästä vartiotehtävästä.

Koska lyhytaaltolähettimellä „Dieter von Roederille" annettu viesti huonon kuuluvuuden vuoksi saapui alukselle muodossa „Klo neljä päivänkoittoon saakka", oli „Dieter von Roeder" lähtenyt vartiopaikaltaan kohti satamaa juuri ennen englantilaisten tuliylläkköä. Tällä liikkeellä oli turmiolliset seuraukset.

Satamaa lähestyessään aloittivat englantilaiset alukset kaikilla putkillaan raivoisan ammunnan, joka muun ohessa tuhosi myös norjalaisia rakennuksia, puolueettomien maiden aluksia ja satamalaitteita. Valitettavasti onnistui kaksi vihollisen hävittäjää ampumaan torpedonsa, jotka upottivat saksalaisen hävittäjän „Anton Schmittin" ja osuivat „Wilhelm Heidkampin" kylkeen.

„Anton Schmittin" irrallinen räjähtänyt peräosa ajautui „Herman Kühnen" päälle, joka sekin lojui satamassa liikuntakyvyttömänä ja runsaasti savuten. Myös „Dieter von Roederilla" oli vihollisen tykkituli sytyttänyt pahan tulipalon. Paksun öljykerroksen peittämässä jääkylmässä vedessä ui satoja merimiehiä. Kommodori Bonte, 13 muuta upseeria, kaksi erikoismestaria, yhdeksän pursimiestä, viisi aliupseeria ja 52 miehistöön kuuluvaa sai saksalaisten puolella surmansa tässä taitavasti suunnitellussa ja tarmokkaasti toteutetussa hyökkäyksessä.

Jos kenraali Dietl olisi vielä ollut hävittäjä „Wilhelm Heidkampilla", olisi hänkin kaatunut huhtikuun 10. päivänä 1940, eikä kukaan tiedä, miten koko Narvikin operaatio olisi päättynyt.

Taistelun vielä riehuessa saapuivat täyttä vauhtia paikalle ne saksalaiset hävittäjät, jotka kommodori Bonte oli määrännyt naapurivuonoon niiden kipeästi tarvitsemaa lepotaukoa varten. Viidestä hyökkäykseen osallistuneesta englantilaisesta hävittäjästä selvisi vain kaksi vahingoittumattomana tiehensä. Kaksi upotettiin ja yksi pääsi vaivalloisesti pakoon pahoin vaurioituneena. Englantilaisen laivueen komentaja hukkui hävittäjä „Hardyn" mukana.

Saksalaisten johtoporras aavisti, että tämä hyökkäys oli varoitus tulevien päivien varalle.

*

Kenraalimme alkoi taas toimia lepoa muistamatta. Kaikkialta saapui ilmoituksia tästä ensimmäisestä taistelusta Norjan alueella. Tappiot ja vauriot todettiin. Hävittäjät jatkoivat entistä nopeammassa tahdissa polttoainetäydennyksen ottamista, joka toisessa säiliöaluksessa olevan vian takia vaati paljon aikaa. Alppijääkärit viimeistelivät ja korjailivat varustuksia, jakoivat ampumatarvikkeita ja täydensivät etulinjojen välisiä ja komentopaikoille johtavia yhteyksiä. Vaurioituneiden hävittäjien miehistöt toivat tykkinsä, ammukset, tärkeimmät laitteensa ja muut tarvikkeet maihin. „Wilhelm Heidkampin" väsymätön komentaja, joka huhtikuun 6. ja 9. päivien välisenä aikana oli tuskin laisinkaan poistunut komentosillaltaan ja joka oli ollut huhtikuun 10. päivän aamuna tapahtuneen hyökkäyksenkin aikana siellä, ryhtyi upseeriensa kanssa auttamaan miehiään ja saattoi illalla ilmoittaa, että aluksen keulaosa oli onnistuttu vielä pitämään pinnalla ja että kaluston pelastustöitä herkeämättä jatkettiin.

Mutta kenraali Dietl vaelsi nyt adjutanttinsa kanssa kahden Narvikissa ja sen ympäristössä olevissa asemissa.

Vasta nyt he totesivat, mitä kaikkea englantilaisten aamuvarhainen hyökkäys oli saanut aikaan: palavia ja savuavia kauppalaivojen hylkyjä, joita englantilaiset olivat summittaisesti ampuneet kranaatein ja torpedoin. Kuusi alusta lojui sataman matalikolla, yksi oli ajautunut rantaan, jossa se kuoliniskun saaneen valaan tavoin makasi avuttomana kyljellään. Aikaisemmin niin vilkas, suuri satama oli muuttunut yhdeksi ainoaksi suureksi hautausmaaksi. Tuossa kohosi masto öljyisestä, kirjavana välkkyvästä aallokosta, tuolla näkyi keulalaita mustana ja mönjänpunaisena harmaata taivasta vasten. Enimmäkseen puolueettomat tai englantilaiset höyrylaivat olivat joutuneet päämäärättömän ammunnan uhreiksi.

Koululla he tapasivat matruuseja. He olivat hypänneet mereen heti hyökkäyksen alkaessa uponneesta saksalaisesta hävittäjästä. Heidän hiuksensa roikkuivat takkuisina, juuri kuivuneina suortuvina kasvoilla. Heillä oli yllään outoja vaatekappaleita, joissa he muistuttivat aika tavalla merirosvoja. Takit, housut, päähineet, kaikki olivat eri mallia. He olivat osaksi siviilivaatteissa, osaksi norjalaisissa asepuvuissa, ja näin sonnustautuneina he olivat ällistyttävän näköisiä.

Fagernesin niemekkeellä sijaitsi asemien vasen sivusta. Sieltä käsin näki mastonhuippujen ylitse, jotka sojottivat vedessä kuin sodan varoitusmerkit, sataman suulle ja edelleen aina 8 kilometrin päässä olevalle Ofotin vuonon pohjoisrannalle saakka.

Fagernesia vastapäätä Beisin vuonon etelärannalla sijaitsi pieni Ankenesin kylä, jonka nimi aina yhdistetään Kärntenin-rykmenttimme vaiheisiin. Sen yläpuolella kohoavalla lumipeitteisellä Ankenesin tunturilla pitivät heikot saksalaiskomppaniat katkerissa taisteluissa sittemmin viikkokaupalla puoliaan puolalaisten ja ranskalaisten pataljoonien rynnäköitä vastaan. Mutta tänä aamuna vallitsi niin maalla kuin merelläkin syvä, melkein kammottava rauha.

Beisin vuono tunkeutuu syvälle kaakkoon mannermaan sisään. Fagernesistä johtaa moottoriajoneuvoilla kuljettava

maantie vuonon päässä sijaitsevaan samannimiseen pikku kylään. Tästä kalastajakylästä tuli pian alkavien taistelujen aikana Narvikista, Ankenesista ja Rombakenin molemmin puolin sijaitsevista pikkukylistä saapuvien pakolaisten turvapaikka.

Moniraiteiset rautatiet ulottuvat Fagernesin niemekkeelle saakka ja niiden kupeella on laituri toisensa jälkeen. Niillä näkyi vilkasta toimintaa, sillä pelistä pois joutuneiden hävittäjien miehistöt jatkoivat yhä pelastustöitä ja osa miehistöstä luetteloi suurissa makasiineissa olevia varastoja, jotka hyvin pian osoittautuivat siviiliväestölle elintärkeiksi.

*

Satama-alueen sotilasvarmistus oli hyvin heikko, sillä käytettävissä oli vähän joukkoja. Satamakomendantti oli perustanut toimistonsa postilaiturin vieressä olevaan rakennukseen. Sieltä johtaa ratakiskojen rinnalla tie kuuluisalle malmilaiturille, joka oli rakennettu kivenjärkäleistä ja betonista kuin ikuisuutta varten. Se määrättiin taistelujen aikana räjäytettäväksi, ja tehtävä tuotti parhaille saksalaisille pioneereille melkeinpä enemmän päänvaivaa kuin myöhemmin tapahtunut korjaaminen. Raskaat avovaunut, jotka aikaisemmin olivat tuoneet satamaan ruotsalaista malmia, seisoivat loputtomina jonoina laiturin vieressä, mutta nyt ei kuulunut työn ääniä. Muutamia malmiyhtiön virkamiehiä ja työntekijöitä istuskeli vielä toimistoissa tai seisoi kädet taskuissa entisellä työpaikallaan. Mutta kaikissa edullisissa maastokohdissa oli vuoristojääkäreitä kaivamassa asemia sekä konekivääri- ja kranaatinheitinpesäkkeitä.

Upseerit tutustuivat alaisineen vielä kerran perusteellisesti maastoon ja tekivät divisioonankomentajalle ilmoituksiaan. Muutamalla sanalla tiedusteli kenraali Dietl, mihin toimenpiteisiin oli ryhdytty. Pieninkään yksityiskohta ei välttynyt hänen terävältä katseeltaan, ja kaikkialla, missä aihetta oli, hän puuttui asiaan antamalla neuvoja ja käskyjä. Asemat täytyi valita siten, että jokainen englantilaisten satamaan

tekemä maihinnousu voitiin torjua jalkaväenaseiden sivustatulella. Tosin puhui tuhottu satama-alue vakavaa kieltään, mutta kaikesta huolimatta olivat sotilaat reippaalla ja iloisella tuulella, olivathan he taas maissa, omassa elementissään. Heille määrätty tavoite oli saavutettu, merisairaus oli ollutta ja mennyttä, ja he näkivät kenraalinsa reippaana ja „ilman kaavoja", mikä tässä tapauksessa merkitsi: tuulitakissa ja säärystimissä lumipyryssä ja kallionjärkäleiden lomitse puikkelehtimassa. Antaa vihollisen vain tulla!

Laiturissa oli ainoa vielä vahingoittumaton alus „Jan Wellem". Tämänkin entisen valaanpyyntialuksen, joka kerran oli rauhanomaisessa työssä risteillyt Etelänapamantereen lähivesillä, nimi kuuluu Narvikin operaation historiaan. Olimme tuoneet mukanamme vain pienen elintarvikevaraston, ja kaupungista sekä satamasta löydetyt varastot oli käytetty kymmenentuhannen nälkäisen narvikilaisen vatsan täyttämiseen. Mutta meidän elintarvikevarastomme oli siepattu ja osittain upotettu, joten ravitsemustilanne olisi hyvin pian muuttunut varsin kehnoksi, ellei onnentähtemme, joka monista takaiskuista huolimatta aina on loistanut Ryhmän yllä, olisi johdattanut kunnon „Jan Wellemiä" sataman ainoaan suojaisaan mutkaan juuri oikeaan aikaan. Se oli pullollaan kaikenlaisia elintarvikkeita, jotka oikeastaan oli aiottu muihin tarkoituksiin, mutta nyt ne turvasivat Narvikin puolustajien ruokatilanteen viikoiksi eteenpäin. Valtavat varastot olivat vielä sen sisuksissa, mistä ne oli haettava esiin ja jaettava.

Kenraalin kiertokäynti ulottui tänään rinnettä pitkin Framnesin niemekkeelle, joka kohoaa Ofotin vuonosta 102 metrin korkeuteen ja jonka pienet rotkot tarjoavat oivallisen suojan mereltä päin tulevaa tulitusta vastaan. Erääseen otteeseen oli puolustuksen painopiste tällä niemekkeellä, ja sen takia olikin malmilaiturista Vassvikin toiselle puolen Taraldsvikin lautalle saakka ulottuva rintamakaista voimakkaimmin miehitetty. Kaistan komentaja, majuri Hussels, jolle myös sittemmin myönnettiin ritariristi, oli täydessä työssä

komppanianpäällikköineen ja vuoristojääkäreineen. Aamullinen yllätyshyökkäys oli selvittänyt jokaiselle, että uudet ja entistä rajummat hyökkäykset saattoivat katkaista lyhyenkin lepohetken — ehkä iäksi.

Vassvikin ja Öijordin välinen siviililautta oli vielä liikenteessä. Silläkin nähtiin lukuisten siviilihenkilöiden joukossa harmaapukuisia saksalaissotilaita. Nämä olivat pääasiallisesti lähettejä, jotka pitivät yhteyttä Elvegaardsmoenissa olevaan eversti Windischin osastoon. Suoritettuaan pienimpiinkin yksityiskohtiin menevän tarkastuksen koko alueella ja annettuaan paikan päällä vanhan ja kokeneen rintamasoturin neuvoja aliupseereille palasi kenraali Dietl takaisin hotelli Royaliin, jossa hän heti piti puhuttelun toisensa jälkeen. Vain ruokailujen ajaksi soi kenraali itselleen lepohetkiä. Näin hän oli yhdessä ensimmäisen yleisesikuntaupseerinsa kanssa erittäin lyhyessä ajassa saanut yleiskuvan tilanteesta ja jo ryhtynyt valmistelemaan sellaisia toimenpiteitä, jotka myöhemmin osoittautuivat erittäin tärkeiksi.

Divisioonan esikunnan muusta henkilöstöstä, josta muuten oli tullut Narvikiin vain taisteluporras, saattoivat vain harvat hoitaa varsinaista „virkaansa". Asiakirjoja, konttorikassakirstuja, kirjoituskoneita ja termiiniluetteloita oli nimittäin jäänyt melkoinen määrä kotimaahan. Saatoimme siis ottaa suorittaaksemme muita, kiireellisempiä tehtäviä. Niinpä perusti adjutantti kirjureineen divisioonan esikunnasta saadun muutaman jääkärikorpraalin avustamana todennäköisesti suurimman kuljetusliikkeen, joka Narvikissa milloinkaan on toiminut. Divisioonan esikunnan autonkuljettajat, joilla ilman autojaan ei myöskään ollut mitään tekemistä, lähetettiin säteittäisesti haravoimaan kaupunkia, ja iltaan mennessä he olivat koonneet kaikkiaan 48 kuorma-autoa ja kuusi henkilöautoa, jotka joko olivat isännättä seisoneet kaduilla tai pihoilla tai jotka oli saatu vuokratuiksi omistajiltaan. Mallit nykyaikaisemmasta kuorma-autosta autokauden alkuvuosien kunnianarvoisiin veteraaneihin saakka olivat edustettuina. „Liikennetoimisto" perustettiin hotellin pääka-

dun puoleiseen lisärakennukseen, jossa kaksi jääkärikorpraalia otti vastaan ajotilauksia ja jakoi autoja käyttöön. Meillä oli siis ajoneuvoja, mutta bensiiniä sitä vastoin ei ollut. „Jan Wellemiltä" löydetty pieni erä täytyi säästää suunnitellulle moottoriveneliikenteelle, ja norjalaiset vakuuttivat pontevasti päätä pudistellen, ettei heilläkin ollut ajoneuvoihinsa polttoainetta. Iänikuinen „ikke, ikke", jota meille tarjottiin jokaisella bensiiniasemalla, ei hyödyttänyt meitä rahtuakaan, ja niin sotatalousupseeri pyysi kaupungin pormestarilta pikaisen arvion ja ilmoituksen kaikista Narvikissa ja sen lähistöllä olevista polttoaine-eristä. Tämän lisäksi oli satamakomendantin neuvokas autonkuljettaja onnistunut löytämään vielä muutamia hylättyjä bensiiniasemia, jotka eivät olleet tyhjiä. Ne liitettiin heti „liikennetoimistoomme", jotta toiminta saataisiin käyntiin täydessä laajuudessaan.

*

Niin kuluivat huhtikuun 10. ja 11. päivä meidän näkemättämme paljonkaan sodasta. Mutta koko sotilaskoneisto pyöri korkeapaineen alaisena ja siviiliväestökin, sikäli kuin se saattoi olla meille hyödyksi — ja niinhän oli asianlaita melkein kaikilla aloilla — oli kytketty mukaan. Radioteitse saimme tietoja Keski- ja Etelä-Norjan tapahtumista. Sätermoenin vaiheilla olevan Pohjoisen osaston komentaja, eversti Windisch, toi henkilökohtaisesti divisioonankomentajalle ilmoituksen lohkollaan vallitsevasta hyvästä tilanteesta. Stautnerin pataljoona oli aloittanut käskyn mukaisen marssinsa pohjoiseen ja oli saapunut Oalgen solaan joutumatta kosketukseen vihollisen kanssa. Hagemannin pataljoona asettui parhaillaan Elvegaardsmoenin seudulle.

Uponneen johtajahävittäjän komentaja oli vielä huhtikuun 10. päivän iltana tarjoutunut henkiinjääneine upseerineen ja miehineen kenraali Dietlin käytettäväksi sataman ja Narvikin ympäristön puolustamisessa. Kahden uponneen ja yhden pahasti vaurioituneen hävittäjän miehistöjen rippeistä syntyi kokonainen merisotilaspataljoona. Vaurioitunut

hävittäjä ei enää kyennyt liikkumaan, mutta kun siihen jätettiin osa miehistö, saattoi se toimia sataman suun sulkupatterina. Pataljoonankomentajaksi nimitettiin johtajahävittäjän komentaja, korvettikapteeni Erdmenger, joka maasotaan mukaan jouduttuaan otti komentoonsa vuoristoasemat Rombakenin vuonosta etelään Fagernesiin ja perusti komentopaikkansa Beisin vuonon rannalle.

Hän varusti pitkiksi venyneet asemansa käsiaseilla, konetuliaseilla ja yhdellä johtajahävittäjästä suurella vaivalla irroitetulla 3,7 cm:n ilmatorjuntatykillä. Ampumatarvikkeita ja varusteita sijoitettiin turvallisiin varastopaikkoihin, ja loppuosa miehistä valmisti satama-alueen yläpuolella olevat vuoristoasemat, vaikka kaikki olivat kuolemanväsyneitä edellisen päivän kiireisestä työstä.

Koska metrin paksuinen lumi peitti vielä kaupungin ja vuoret, täytyi vaivalloisesti rakennetut asemat samoin kuin puolustajat naamioida valkoisiksi. Pöytäliinoista, lakanoista ja palttinasta saatiin lumiviittoja ja -kaapuja, jotka nopeasti valmistettuina auttoivat jo käyttöön otettuina miehiä ja konekivääripesäkkeitä häviämään yksitoikkoisen valkoiseen vuoristomaastoon.

Myöhemmin saimme kuulla, että Tromsön radioasema oli useaan otteeseen vaatinut narvikilaisia lähtemään kaupungista. Tätä määräystä noudatti kuitenkin vain muutama perhe, joskin kaikki olivat jo mielessään varautuneet siihen, että englantilaiset taas hyökkäisivät ja ottaisivat haltuunsa kaupungin.

Huhtikuun 12. päivänä selkeni sää puolenpäivän tienoilla melkein kokonaan. Iltapäivällä ilmestyi suuremman hyökkäyksen airueina kuusi englantilaista kaksitasoa kaupungin ja sataman yläpuolelle. Niiden rakenteesta päätellen olivat ne lähteneet liikkeelle lentotukialukselta, ja asiantuntijat olivat heti selvillä siitä, ettei sellainen alus varmastikaan risteilisi yksinään Pohjanmerellä. Hävittäjiemme heti aloittama voimakas ilmatorjuntatuli karkoitti englantilaiset melko pian. Niiden onnistui kuitenkin pudottaa satama-alueelle

muutamia pommeja, jotka aiheuttivat vain pikku vahinkoa. Yksi koneista ammuttiin alas ja se putosi vuonoon.

Huhtikuun 13. päivän vastaisena yönä työskenteli kenraalimme jälleen väsymättömästi hotelli Royalissa uskollisen yleisesikuntaupseerinsa kanssa. Vasta myöhään puolenyön jälkeen hän laskeutui levolle, mutta hänet oli herätettävä jo varhaisina aamutunteina. Ihmettelimme usein sitä nopeutta, jolla hän havahtui ja otti taas käsiinsä unessa hellittämänsä ohjat ikään kuin olisi viipynyt unessa vain silmänräpäyksen ajan. Hän ei voinut eikä hänen tarvinnut ryhtyä muistelemaan menneitä, sillä jokainen hetki vaati häneltä uusia päätöksiä.

Tänä huhtikuun 13. päivän anivarhaisena hetkenä oli sukellusveneiltämme saapunut viesti, jonka mukaan suurehko vihollisen laivasto-osasto lähestyi Narvikia. Lyhyessä ajassa oli kaikille joukko-osastoille ja virkapaikoille annettu tarpeelliset käskyt. Kenraali Dietl tiesi, että vaikka hänen vuoristojääkärinsä olivat saaneet vain kolme päivää varustautumisaikaa, löisivät he takaisin jokaisen mereltä tulevan hyökkäyksen.

Enemmän häntä huolestutti hävittäjien kohtalo. Ne olivat vajavaisin polttoainetankein ja niukoin ammusvaroin joutumassa taisteluun, jonka lopputulosta ei juuri arvailla tarvinnut.

Yleisesikuntaupseeri oli jo edellisenä päivänä antanut ensimmäisen lähettiupseerin, kapteeni Bachin tehtäväksi tiedustella komentopaikkaa hotelli Royalin yläpuolella olevalta vuorenrinteeltä ja vedättää sinne puhelinyhteydet. Komentopaikka sijaitsi lumipeitteisessä notkossa, jonka länsipäästä näki lavealti kaupungin ja Ofotin vuonon ylitse. Noin 200 metrin päässä oli kolme norjalaista rakennusta, joista ensimmäisestä olivat asukkaat lähteneet tiehensä. Huonekalut olivat kuitenkin jäljellä. Tämä pieni rakennus oli divisioonan esikunnan siirtämiseen saakka varsinainen komentopaikka, ja se oli koko ajan johtoportaan hallussa.

Hotellissa asui vieläkin muutamia siviilihenkilöitä, katulii-

kenne ja kaupanteko sujui vieläkin kuin rauhan aikana konsanaan. Mekin söimme hotellin ruokasalissa päivällisemme kuin olisimme olleet kasarmissamme. Ja kuitenkin näkyi saksalaisten sotilaiden kasvoista yleinen jännitys, ikään kuin he olisivat arvanneet, mitä tuleman piti.

HÄVITTÄJIEN TUHO

Klo 12.45 kuului Ofotin vuonoon johtavan läntisen väylän suunnalta kiivasta tykkien jyskettä, joka hitaasti läheni. Joukossamme olevien ensimmäisen maailmansodan veteraanien mielissä käväisi muistikuvia Sommen rumputulesta, Verdunin taisteluista tai vuoden 1918 katkerista kamppailuista. Mutta nuorten sotilaiden silmistä heijastui ensikertalaisen jännittyneisyys. Puolan sotaretki ja lyhyt käynti länsirintamalla olivat vain alkusoittoa pian alkavalle ottelulle ja vain pikkukahakoita verrattuina niihin tarinoihin, joita nuorten vuoristojääkäreittemme isät olivat kertoneet ensimmäisen maailmansodan tappotantereilta.

Divisioonan esikunta siirtyi komentopaikkaansa kuin taisteluharjoituksissa ainakin. Rombakenin ja Ofotin vuonon rannoilla sekä satama-alueella oli täysi taisteluvalmius. Ja samassa avautuikin silmiemme eteen koko se näytelmä, joka on niin moneen kertaan kerrottu sekä sanoin että kuvin. Klo 13 oli liikkuva taistelu jo täydessä käynnissä Ofotin vuonolla. Vielä ei aivan tarkasti voinut arvioida vihollisen merivoimia, mutta niiden tulituksesta päätellen ei aluksia suinkaan ollut vähän. Saksalaiset hävittäjät, joiden tehtävänä oli ollut sataman suun varmistaminen, vetäytyivät ylivoiman edessä vähitellen kohti Narvikia. Herjangenin suunnalta saapui taistelunäyttämölle lisää hävittäjiä täyttä vauhtia.

Sataman suun edustalla oli „Erich Giese" pahimmin englantilaisten tulen alla. Laukaus toisensa perään ammuttiin sitä kohti, mutta urhea hävittäjä vastasi niin kauan kuin

yksikin putki pystyi syöksemään tulta. Kestettyään vielä useita yhteislaukauksia se palavana hävisi hitaasti malmilaiturin taakse. Sitä seurasi yksi vihollisen hävittäjistä, joka aikaisemmin oli sekin ollut liekeissä. Sataman suulle se nääntyi lopullisesti ja jäi liikuntakyvyttömänä paikoilleen. Sen päällikkö kohotti kolmikertaisen eläköönhuudon kuninkaalle ja sitten sekin alus lakkasi ampumasta.

Nyt alkoi ruudinsavun, öljyhuurun ja sumun seasta hitaasti ilmestyä yhä useampia englantilaisia sotalaivoja. Kuolemaa halveksien kävivät saksalaiset hävittäjät yhä uudelleen hyökkäykseen. Mutta ylivoima oli liian suuri. Laskimme hävittäjiä olevan yhdeksän, ja niiden takaa häämötti valtava varjo, ilmeisesti taistelulaiva. Emme tienneet, mitä muuta Ofotin vuonossa tai sen länsipuolella oli, mutta jo näinkin suuri ylivoima merkitsi meidän aluksillemme vain yhtä asiaa. Niiden tuli heikkeni ja alussa kehnosti ampuneet englantilaiset saivat nyt osuman toisensa jälkeen yhä hitaammin liikkuviin saksalaishävittäjiin.

Tässä „Narvikin laivueen" viimeisessä taistelussa tuntuivat jo huhtikuun 10. päivän tappiot ratkaisevina. Enää kuusi saksalaista hävittäjää oli täysin taistelukunnossa, mutta niilläkään ei ollut myrskyisen Norjan-matkan jälkeen ollut mahdollisuutta huoltaa koneitaan sekä täydentää ammus- ja torpedovarastojaan. Niinpä oli kahden niistä viimeisten ammusten lähdettyä matkaan ja viimeisten torpedojen sihahdettua liikkeelle pakko ajaa rantaan Herjangenin vuonossa Troldvikenin luona ja räjäyttää itsensä ilmaan. Viimeiset neljä vetäytyivät sankarillisesti taistellen takaisin kohti Rombakenia. Päällikköjen viimeiseksi tehtäväksi jäi räjäyttää alukset ammusten loputtua ilmaan siten, ettei arvokkaita kojeita tai muuta arvokasta jäänyt vihollisen käsiin, ja samanaikaisesti pelastaa mahdollisimman suuri osa miehistöstä.

Tuskin koskaan aikaisemmin oli nähty niin dramaattisen hurjaa meritaistelua kuin huhtikuun 13. päivänä 1940 Narvikin edustalla käytiin. Ja tuskin koskaan aikaisemmin olivat saksalaiset sotilaat joutuneet taistelussa vihollista vas-

taan avuttomina ja kädet nyrkkiin puserrettuina seuraamaan, miten heidän toverinsa taistelivat ja kaatuivat ylivoiman edessä.

Vähitellen oli ilma meidänkin asemissamme alkanut muuttua „rautapitoiseksi". „Warspite" suuntasi suurten tykkitorniensa tulen satamaan ja meidän yläpuolellamme oleviin kukkuloihin. Ja kuten vuonna 1914 kumarsivat nuoret sotilaat nytkin syvään ensimmäisiä suuria sirpaleita, kuten sellainen juhlallinen hetki vaatiikin. Mutta pian he muistivat koulutusaikanaan saamansa ohjeet. Kun ensimmäiset, jopa käsivarrenkin mittaiset 38 cm kranaattien sirpaleet vongahtelivat päittemme yli, olivat kaikki heille määrätyissä suojissa. Vain tähystäjät seisoivat rauhallisina paikollaan. Rotkon korkeimmalla kohdalla olevalla lumikorokkeella nojasi kenraali Dietl liikkumattomana suojaavaan seinämään kaukoputki silmiensä edessä. Vielä ei ollut havaittavissa minkäänlaisia maihinnousuaikeita, mutta kaiken todennäköisyyden mukaan oli yritys odotettavissa.

Nyt oli „Warspite" Rombakenin suulla, ja viimeisten saksalaisten hävittäjien perään oli sinne pujahtanut jo seitsemän englantilaista. Urheiden alusten loppukamppailu veti puoleensa meidän katseemme, mutta tykkien jylinän heikkenemisestä tiesimme jo lopputuloksen.

Pahoin vaurioitunut hävittäjä „George Thiele", jota komensi korvettikapteeni Wolf, asettui Straumsnesin kapeikossa yksin ottamaan vastaan vihollisen hyökkäystä. Sen viimeiset kranaatit ja torpedot soivat kolmen muun hävittäjän päälliköille sen verran aikaa, että he ennättivät ajaa aluksensa Rombakenin perukkaan, missä ne ohjattiin rantaan ja räjäytettiin. Sitten „Georg Thiele" ponnistautui viimeisillä voimillaan Sildvikin pienen rautatieaseman edustalle, missä se ohjasi täyttä vauhtia päin kallioita.

*

Klo 17 tienoilla oli jälleen kuolemanhiljaista Narvikin lähivesillä. Hitaasti tulivat englantilaiset hävittäjät yksi toisen-

sa jälkeen ulos Rombakenista ja hävisivät länteen päin. Kaksi hävittäjää jäi sentään „vahtimaan" kaupunkia, ja tämä näkymä ei sitten paljonkaan muuttunut siihen päivään saakka, jolloin Saksan lippu taas kohosi salkoon Narvikissa. Huolimatta hävittäjiemme tuhosta ei vihollinen uskaltanut yrittää maihinnousua.

Tämän synkän päivän iltana ja sitä seuraavana yönä eivät kenraali Dietl, hänen upseerinsa ja hänen miehensä voineet levätä. „Warspite" oli tosin klo 18 tienoissa siirtynyt lännemmäksi. Kukaan ei kuitenkaan tiennyt, yrittäisikö se vielä yön kuluessa suorittaa maihinnousun. Iltapäivällä oli Saksan sotavoimien ylipäälliköltä saapunut radioviesti, jossa selvästi oli käsketty puolustaa Narvikia. Pieni saksalaisjoukko tiesi, että nyt kun kaikki yhteydet ulkomaailmaan ja kotimaahan olivat katkenneet, oli kysymys voitosta tai kuolemasta.

*

Uuden komentopaikan puhelin pärisi yhtenään, ja lähetti toisensa jälkeen astui suojalumesta likomärkänä ovesta sisään.

Hundalenissa oli tuhat haaksirikkoista matruusia, 300 Sildvikenissä ja 500 Narvikin lähistöllä. Melkein kaikki olivat päässeet uimalla maihin. Vihollinen oli konekivääri- ja kivääritulella haavoittanut joitakin vedessä kamppailevia. Miehistöön kuuluvilla sen enempää kuin upseereillakaan ei ollut vaatteita eikä muonaa. Lääkäreitä tarvittiin kipeästi haavoittuneiden ja sairaiden hoitamiseen. Elintarvikkeita oli jaettava vielä samana yönä, mutta Narvikin rautatieasemalla oli vain yksi ikivanha veturi, ja miehet, jotka tarvittiin huolehtimaan kuljetuksista, voitiin irroittaa ainoastaan taistelutehtävään määrätyistä komppanioista. Itse Narvikissa virtasi satamaan upotettujen, monia kansallisuuksia edustavien laivojen miehiä merimieskotiin ja hotelli Royalin alakertaan. Hekin olivat suurimmaksi osaksi vailla lämpimiä vaatteita ja ruokaa. Tilanne kaupungissa ja malmiradan varrella oli siis kaikkea muuta kuin ruusuinen. Mutta Narvikiin asettunut

pataljoona oli kärsinyt vain pieniä menetyksiä ammunnan aikana ja oli valmis ajamaan minkä hyökkääjän tahansa verissä päin takaisin.

Windischin osastolta saatiiin hyviä uutisia. Se ei ollut laisinkaan joutunut tekemisiin vihollisen kanssa ja samalla se ilmoitti kahdeksan saksalaisen lentokoneen laskeutuneen Hartvigin-järven jäälle. Vaikean ja ennenkuulumattoman pitkän lentomatkan takaa lentäjät olivat tuoneet vuoristopatterin.

Mutta Hundalenin ja Ruotsin rajan välisen malmiradan varrella vallitseva tilanne oli sitä vastoin epävarma. Sen suuntaan oli huhtikuun 9. päivänä livahtanut norjalainen komppania lähtenyt. Oli syytä olettaa, että se oli asettunut asemiin Norddalenin suuren sillan vaiheille.

Kenraali Dietl ja hänen esikuntansa muuttivat yhdessä ainoassa yössä sekasorron järjestykseksi. Kuta ikävämmiltä ilmoitukset kuulostivat, sitä rauhallisemmaksi ja päättäväisemmäksi muuttui komentajamme ilme. Huhtikuun 14. päivän koittaessa oli annettu kaikki määräykset ja ryhdytty kaikkiin toimenpiteisiin, jotka rajoitetut mahdollisuutemme huomioonottaen voitiin toteuttaa.

Hotelli Royalin ensimmäisen kerroksen toimistohuoneissa oli tuskin yksikään puhelin edes viisi minuuttia yhtäjaksoisesti käyttämättä, eikä yksikään siellä olleista upseereista, virkailijoista, aliupseereista tai miehistöön kuuluvista ehtinyt nukkua edes silmäntäyttä.

Tällä välin oli kellarikerroksessa alettu viettää melkeinpä irvokasta leirielämää. Kauppalaivastoon kuuluvat haettiin sieltä pois ja kuljetettiin suljettuina ryhminä merimieskotiin sekä erääseen suureen kouluun. Mutta siitä huolimatta paisui sotalaivastoon kuuluvien „hotellivieraiden" luku lähes tuhanteen. Onneksi oli sähkövirtaa saatavissa. Vapaaehtoiset kokit ryhtyivät työhön keittiössä, joka oli suunniteltu tyydyttämään enintään 250 ihmisen nälkää, ja pian höyrysi kaikilla liesillä valtavia kahvi- ja teepannuja sekä keittopatoja. Palelevien nuorukaisten sisäisestä lämmittämisestä oli siis näin huolehdittu.

Mutta ulkopuolisen lämmittämisen laita oli hieman toinen. Useimmilla merisotilailla oli yllään vain paita ja housut, jotka nekin tippuivat jääkylmää vettä, joka tähän aikaan vuodesta oli suunnilleen neliasteista. Takit ja alusvaatteet olivat turhana painolastina lentäneet tiehensä joko kannella tai vedessä. Monet olivat ilman kenkiä. Windischin osasto oli löytänyt varaston, jossa oli paksuja norjalaisia asepukuja, mutta siihen päästäisiin käsiksi vasta aikaisintaan seuraavana päivänä. Mutta saksalainen sotilas ei hevin joudu neuvottomaksi. Siviiliväestön vaatekaapista oli saatava apua ja sitä saatiin. Jos miesten asusteita ei enää ollut saatavissa, kelpasivat myös naisten ja neitosten sievät villapaidat, kirjavat liivit ja lämpimät jakut. Tällaisessa asussa moni varmaankin vielä edellisenä sunnuntaina oli lasketellut suksillaan pitkin rinteitä. Jos huhtikuun 14. päivän aamuna olisi järjestetty varustarkastus hotelli Royalissa, olisi asianomainen vääpeli varmastikin saanut halvauksen.

Kaikesta huolimatta oli tunnelma hotellissa erinomainen. Monen nuorukaisen kasvoilla kuvastui kuitenkin murhe. He olivat menettäneet joukon ystäviään, jotka nyt lepäsivät vuonon pohjassa tai joiden kohtalosta ei tiedetty mitään. Henkiinjääneiden rohkeus ja luottamus oli kuitenkin horjumaton. Upseerit olivat lakkaamatta toimessa, ja jo illalla oli kaikki sotalaivaston miehet järjestetty uusiin yksikköihin.

VIHOLLISEN SAARTAMANA

SAARTORENGAS ALKAA SULKEUTUA

Hävittäjien maihinnousseet miehistöt alistettiin kenraali Dietlin päällikkyyteen. Täten oli 3. vuoristodivisioonan komentajasta, jolla muuten oli Narvikin operaatioon käytettävissään vain heikkoja osia yhtymästään, tullut „Wehrmachtin Narvikin ryhmän komentaja".

Tilanne huhtikuun 14. päivänä 1940 voitiin kiteyttää sanoihin: vihollinen joka taholla.

Tänä aamupäivänä eli päivää myöhemmin kuin saksalainen hävittäjäryhmä oli kokenut traagillisen loppunsa ja englantilaiset perääntyneet Ofotin vuonosta, oli kenraali Dietlillä käskynjako hotelli Royalissa. Sekä maa- että merivoimien melkein kaikki upseerit olivat koolla.

Karttoja oli levitetty pöydille, tilanne arvosteltiin, ohjeita annettiin ja hävittäjien miehistöjen käytettävissä olevat joukot määrättiin eri rintamakaistoille.

„Narvik pidetään, tuli mikä tuli!"

Näin kuului kenraalin käsky puhuttelun päätökseksi. Koko upseeristo teki asennon. Oli yksimielisesti päätetty toteuttaa tämä käsky viimeiseen hengenvetoon saakka. Ja sen takana seisoivat harmaat ja siniset sotilaat tiiviinä, yhdeksi järkäleeksi taottuna rintamana.

Kokonaisoperaation ensimmäinen vaihe, malmisataman miehittäminen, oli sujunut suunnitelman mukaisesti. Yksikään vihollissotilas ei ollut pystynyt astumaan jalallaan Norjan maaperälle. Vihdoinkin oli miehillä myös tilaisuus saattaa huhtikuun 10.—14. päivinä 1940 Englannin merivoimien kanssa käydyissä taisteluissa kaatuneet toverinsa viimeiseen

lepoon. Kivikovaksi jäätynyt maaperä, joka oli vain räjäyttämällä murennettavissa, oli viivyttänyt hautaamista.

Muuan norjalainen pappi, eräs meriupseeri ja kenraali Dietl pitivät hautapuheet. Sitten kajahtivat kunnialaukaukset hautakumpujen yllä. „Ich hatt' einen Kameraden . . ."

*

Ohjesäännön mukaan koulutettu sotilas aloittaa tilanteen arvostelun oikealta siiveltä. Me aloitimme katsauksen selustasta.

Huhtikuun 13. ja 14. päivien välisenä yönä oli tiedustelupartio lähetetty malmirataa pitkin Spionkoopin suuntaan. 14. päivän aamupäivällä se ilmoitti Hundalenin ja Spionkoopin välillä molemmin puolin malmirataa törmänneensä vihollisen vahvahkoihin kenttävartioihin. Norjalaiset vastarintapesäkkeet sulkivat siellä elintärkeän Ruotsin rautatien. Eikä rautatie merkinnyt pelkkää liikennevälinettä, vaan rohkein vedoin rakennettu ratavalli oli pian ainoana tienä meidän pienessä valtakunnassamme. Se oli mihin hintaan tahansa pidettävä meidän hallussamme. Kenraali Dietl lähetti sen vuoksi heti majuri von Schleebrüggen vahvistettuine komppanioineen kanssa vihollista vastaan ja antoi hänen tehtäväkseen taistella malmiradan vapaaksi aina Ruotsin rajalle saakka.

Kartan mukaan arvostellen tämä yritys ei ollut ylenmäärin vaikea. Mutta ken on talvella nähnyt seudut Hundalenista Spionkoopilta ylitse Björnfjellin raja-asemalle, ymmärtää, mitä merkitsi hyökkäys paikoitellen miestä korkeammissa lumikinoksissa laaksoissa ja rotkoissa tai jään peittämien vuorien ylitse pitkin malmiradan. Tällöin oli selviydyttävä syvän Norddalenin vaikeuksista ja mahdollisuuksien mukaan vallattava vahingoittumattomana suuri Norddalenin silta, joka todennäköisesti oli panostettu räjäyttämistä varten. Tällainen tehtävä voitiin uskoa vain valiosotilaille, jotka olivat hyviä hiihtäjiä ja perillä vuoristotaistelujen kaikista keinoista ja vaikeuksista.

Meidän kelpo aseupseerimme, yliluutnantti Schreiner oli heti maihinnousun jälkeen ryhtynyt kokoamaan panssarijunaa, joka oli määrä ottaa käytäntöön etenemisessä. Lähtö Narvikista kohtasi kuitenkin niin suuria teknillisiä vaikeuksia, että majuri von Schleebrüggen oli lähdettävä ilman tykistötukea etenemään. Tämä „panssarijuna" käsitti muuten vain yhden tavaravaunun, johon oli jotenkuten asennettu vanha, teräslevyin suojattu 10 cm:n kanuuna. Ensimmäiseen liikkeellelähtöön saakka oli junassa lisäksi vielä asuinvaunu veturin ja tykin miehistöä varten sekä ampumatarvike- ja varastovaunu. Koska pienen huohottavan järjestelyveturin kiskoma juna tuli siten kuitenkin liian raskaaksi, jäivät nuo puiset lisäkkeet varsin pian seisomaan ratapihalle. Veturinkuljettaja ja lämmittäjä olivat vielä muutamia päiviä aikaisemmin käyttäneet mitä uudenaikaisimman hävittäjälaivan koneita. Myös „tykkimiesten" oli ensin totuttava uuteen „tykkitorniinsa".

Myöhemmin otti tämä omituinen, tyhjästä luotu rakennelma vielä kerran malmiradalta käsin osaa taisteluun, kunnes se oli räjäytettävä.

Niin suoritti Schleebrüggen komppania yksin hyökkäyksensä ja saattoi siitä huolimatta jo huhtikuun 16. päivänä ilmoittaa, että koko malmirata oli rajalle saakka saksalaisten hallussa. Norjalainen majuri, viisi muuta upseeria ja 45 miestä oli otettu vangiksi, osa norjalaisia oli kaatunut tai haavoittunut, ja loput olivat paenneet Ruotsin rajan ylitse. Komppanian saama sotasaalis käsitti kaksitoista konekivääriä, paljon ampumatarvikkeita ja runsaat elintarvikevarastot.

Huhtikuun 14. päivänä tämä menestys ei ollut kuitenkaan vielä odotettavissa; kenraali ja hänen apulaisensa johtoportaassa saattoivat toistaiseksi vain kuivasti todeta, että myös selustayhteytemme olivat katkaistut. Rautatielinjan Hundalen—Björnfjell ja Windischin osaston välillä, joka oli Elvegaardsmoenin luona, oli paljon kallioita, vuoria, lumikenttiä,

jäätyneitä järviä ja jokia, mutta ei yhtään ainoata saksalaista sotilasta.

Eversti Windisch oli tosin jo ensimmäisenä päivänä lähettänyt yhden upseerin ja 12 jääkärin vahvuisen tiedustelupartion hiihtäen Spionkoopin suuntaan, mutta tähän mennessä siitä ei ollut saatu mitään ilmoitusta. Tilanne Elvegaardsmoenin pohjoispuolisilla seuduilla oli täysin epäselvä. Sen vuoksi oli kenraali Dietl jo ensimmäisenä päivänä päättänyt marssittaa eversti Windischin yhden pataljoonan samalla tavoin syvään lumeen hautautunutta tietä Bjerkvikistä Elvenesiin ja työntää varmistuksia Gratangeniin ja Oalgen solaan saakka. Myös täällä syntyi myöhemmin taisteluita, joissa majuri Stautnerin johtamat Kärntenin jääkärit kamppailivat suurta ylivoimaa vastaan. Tien Elvegaardsmoenista Öijordiin olivat norjalaiset auranneet ennen miehitystä ja se oli siten autoilla liikennöitävässä kunnossa.

Öijordista Vassvikiin liikennöi vielä toistaiseksi suuri siviililautta „aina tilanteen mukaan" eli riippuen englantilaisten hävittäjien käyttäytymisestä. Koska sen norjalaista miehistöä ei saatu mistään käsiin, muuan meriväen yliluutnantti, joka menetettyään toistaiseksi viimeisen laivansa kunnostautui myöhemmin myös maissa, oli korjannut lautan koneiston. Olemalla melkein keskeytymättä toimessa tämä yliluutnantti ja meidän aseupseerimme yhdessä erään hävittäjän konemiehistöön kuuluneiden matruusien kanssa hankkivat Narvikiin haaksirikkoisille tovereilleen kokoon lämpimän vaatetuksen, konekiväärejä, kiväärejä ja ampumatarvikkeita — melkein englantilaisten hävittäjien putkien alitse. Kun muuan tuollainen englantilainen vartija syöksyi kerran epätavallisen kovaa vauhtia suorittamaan tarkastuskierroksensa Narvikin ympäri ja tunkeutui Rombakeniin, se tavoitti lautan suojattomassa paikassa Vassvikin luona ja ampui sen upoksiin. Kaksi sotilasta kaatui, muut pääsivät maihin.

Asemien kulku itse Narvikissa on jo kuvattu. Saksalaisten sotavoimien vasen sivusta oli silloin Fagernesissa ja sen muodosti johtohävittäjän „Wilhelm Heidkampin" entisen päälli-

kön, korvettikapteeni Erdmengerin merisotilaspataljoona. Kauempana kaakossa Ruotsin rajalle saakka ulottui laaja epäystävällinen alue, joka voimien puutteen vuoksi oli niin ikään ilman ainoatakaan saksalaista sotilasta!

Narvikin ryhmän niinsanotut asemat olivat siis todellakin harvaan miehitetyt. Noin 50 kilometrin levyisellä rintamalla oli kaikki esikunnat mukaanluettuina tuskin 1750 vuoristojääkäriä. Ilman raskasta aseistusta ja ilman selustayhteyksiä! Reservin muodostamista ja malmiradan miehittämistä ei olisi voinut ajatellakaan, ellei saksalaisten hävittäjien tuhoutuminen olisi tuonut meille melkein 3000 merisotilasta.

Sildvikissä ja Hundalenissa maihinnousseet hävittäjien miehistöt koottiin fregattikapteeni Bergerin komentoon ja niiden tehtäväksi annettiin malmiradan varmistaminen Forsnesetin ja Hundalenin välillä. Herjangenissa maihinnousseet merisotilasosastot alistettiin korvettikapteeni Kothen päällikkyydessä eversti Windischille ja hän määräsi ne rannikkopuolustukseen Herjangin vuonon pohjoisosaan.

Narvikissa maihinnousseet hävittäjäin miehistöt liitettiin kaupungin puolustukseen. Haavoittuneiden huolto sekä elintarvike- ja ampumatarviketäydennys voitiin suorittaa malmirataa pitkin jonkinlaisella junan tapaisella.

Ja nyt palaamme sinne, missä puolustuksen sydän ja aivot olivat ja mistä käskyjen sykintä melkein kuin rauhanajan harjoituksissa kulki puhelinjohtojen, radiolähettimien ja lähettiyhteyksien valtasuonia pitkin kaikkiin muihin elimiin: divisioonan komentopaikkaan. Täällä oli jälleen tehty yhteenveto päivän tärkeimmistä ilmoituksista. Mainittakoon ne tässä lyhyesti:

Meritaistelun aikana satamassa karille ajanut englantilainen hävittäjä oli yöllä päässyt irti ja oli kahden muun kanssa sataman suulla. Niiden läsnäolo oli melkein kokonaan katkaissut liikenteen satamassa ja Rombakenin poikki.

Kello 10 oli muuan saksalainen tiedustelulentokone, jota jääkärit ja matruusit olivat riemuiten tervehtineet, ilmestynyt Narvikin yläpuolelle ja kaarreltuaan useita kertoja kau-

pungin päällä hävinnyt lounaissuuntaan. Kello 10.30 oli kolme Ju 52-konetta pudottanut Hartviginjärvelle elintarvikkeita. Siellä seisoivat vielä paksussa lumessa edellisenä päivänä laskeutuneet valkoiset linnut, jotka olivat Berliinin läheltä tuoneet meidän ensimmäisen ja ainoan vuoristopatterimme. Eräs kalustoa kuljettanut kone oli äärettömän pitkällä matkallaan pohjoiseen ammuttu alas. Iltapäivällä ampui eräs satamassa oleva englantilainen hävittäjä 2 cm tykeillä siellä olevaa saksalaista lentovenettä ja teki valtausyrityksen, joka kuitenkin konekivääritulella maista käsin torjuttiin.

Tämä saksalainen kone oli huhtikuun 13. päivänä laskeutunut meritaistelun aikana satamaan tuodakseen ampumatarvikkeita meidän hävittäjillemme ja kuin ihmeen kautta säilynyt vahingoittumattomana. Sen jälkeen kun kone oli viety Framnesin niemen taakse jonkinlaiseen turvaan, sen miehistö paljon myöhemmin todella vielä starttasi ja pääsi ehjin nahoin kotimaahan.

Windischin osasto oli vielä ilmoittanut, että norjalaiset lentäjät olivat kolmannen kerran pommittaneet Hartvigin järven laskeutumispaikkaa vahinkoa aiheuttamatta. Jokseenkin suojassa olevasta „Jan Wellemistä" oli melkein englantilaisten silmien alla keskeytymättömin, taitavin ponnistuksin pelastettu huomattavia määriä elintarvikkeita, jotka oli tilapäisesti kuljetettu Hotel Royaliin ja joukkojen miehittämiin kouluihin.

Huhtikuun 14. ja 15 päivän välinen yö kului suhteellisen rauhallisesti. Vihollishävittäjät olivat vetäytyneet Ofotinvuonoon ja tätä lepotaukoa oli innokkaasti käytetty hyväksi vesillä ja maissa. Ennen kaikkea Rombakenin lauttalaivalla oli korkeasuhdanteen aika. Kenraali Dietl iloitsi jokaisesta lastista, jolla jälleen voitiin varustaa ja aseistaa lukuisia merisotilaita, enemmän kuin kauneimmistakaan henkilökohtaisista lahjoista. Uudesta komentopaikastaan hän ei poistunut muuta kuin tavallisille kiertokäynneilleen asemiin sekä pitämään iltaisin komentajiensa kanssa neuvotteluja Royalissa.

Noihin neuvotteluihin sisältyi sinänsä melkoinen julkeus.

Nyt voidaan maailmalle ja näin ollen myös englantilaisten hävittäjien päälliköille kertoa, että ilta illan jälkeen oli eteläkaistan koko päällystö kerääntynyt esittelyyn ja käskyjenjakoon hotellin toisen kerroksen suurten ikkunaruutujen taakse. Vain silloin tällöin kuultiin kylmän asiallinen huomautus: „Hävittäjä ajaa Rombakeniin" tai „Hävittäjä poistuu". Silloin höyrysi aina jokin Englannin laivaston atlantinharmaa, solakka vinttikoira hitainta vauhtia Vassvikin ja Ornesetin välillä hotellin ohitse. Sen putket olivat suunnatut kohti kaupunkia, ja ehkäpä tykistöupseeri etsi kaukoputkellaan kannattavaa saalista. Jospa hän olisi aavistanut, mitä tapahtui tuskin 1500 metrin etäisyydessä suuren, harmaan, laatikkomaisen rakennuksen ikkunoiden takana, jotka helpon harjoitusmaalin tavoin välkkyivät hänen silmiensä edessä! Varovaisiin huomautuksiin, joita tehtiin sinänsä hieman arveluttavasta tilanteesta, meidän kenraalimme vastasi hymynhäiveellä tai jollakin ivallisella sanalla. Neuvottelupaikan valintaan ei kuitenkaan vaikuttanut enempää kevytmielisyys kuin kohtalon uhmaaminenkaan, vaan järkevä päättely, että meidän kaupunginosamme jokaiseen muuhunkin taloon oli yhtä helppoa osua.

Ja niin kuluivat päivät huhtikuun 20:nteen saakka jokseenkin samanlaisina. Melkein joka päivä ilmestyivät kaupungin ylle kotimaan innokkaasti tervehdityt lähetit, saksalaiset kuljetuslentokoneet, jotka toivat ennen kaikkea ampumatarvikkeita, lääkintätarvikkeita ja myös muuta materiaalia niin paljon kuin niiden kantokyky salli.

*

Huhtikuun 16. päivän aamulla kello 10 aikaan saapui ensimmäinen ilmoitus tuosta menestyksellisestä hyökkäyksestä Spionkoopiin ja Björnfjelliin, josta jo on ollut puhetta. Nordalenin silta oli vain vähän vaurioitunut. Meidän vähälukuiset pioneerimme korjasivat sen lyhyessä ajassa sellaiseen kuntoon, että vanha höyryveturi ja kaksi-kolme vaunua pääsi hidasta vauhtia sen ylitse.

Englantilaiset olivat vähitellen oivaltaneet, että meillä ei ollut minkäänlaista tykistöä. Ne ajoivat aivan hitaasti melkein rantaviivan tuntumassa ja ampuivat heti havaitessaan maissa pienintäkin liikettä. Moni vuoristojääkäri haavoittui tai kaatui tässä tulessa. Mutta tappiot eivät juuri olleet suhteessa englantilaisten ammustenkulutukseen. Tämän lisäksi yrittivät vastustajat jatkuvasti päästä kosketukseen norjalaisten kalastajien kanssa, jotka vielä olivat jääneet pieniin taloihinsa vuonojen rannoille. Me olimme varmoja siitä, että he saivat näiltä tarkkoja tietoja saksalaisten asemista, mutta kuten myöhemmin ilmeni, vihollinen yliarvioi silti meidän vahvuutemme.

Winston Churchill kertoo siitä katsauksessaan Narvikin sotatapahtumiin:

Huhtikuun 16. ja 17. päivien välisenä yönä saapui Narvikista pettymyksistä kertovia tietoja. Kuten kävi ilmi, oli kenraali Mackesy haluton lainkaan yrittämään kaupungin valtaamista suoranaisella hyökkäyksellä ja laivastotykkien lähitulella. Lord Cork ei saanut häntä luopumaan kannastaan.

Kenraali Mackesyn tarkoituksena oli „ottaa Narvikin tuloväylien varrelta kaksi asemaa, joita ei ollut miehitetty, ja pysyä niissä siksi, kunnes lumi kuukauden loppupuolella sulaa". Brittiläinen kenraali oli tätä varten pyytänyt ranskalaisten alppijääkärien ensimmäisen puoliprikaatin tukea, jota hänelle ei kuitenkaan voitu lähettää. Eräässä sähkeessä sai kenraali Mackesy käskyn „Warspiten ja myös Rombakenin vuonossa operoimaan kykenevien hävittäjien tulituella hyökätä Narvikiin ja miehittää sen".

Tätä varovaisuutta arvostelee Churchill seuraavasti:

Ei luonnollisestikaan voida varmuudella sanoa, olisiko tuollainen hyökkäys johtanut menestykseen. Marssit lumikinoksissa eivät olisi silloin olleet tarpeen, mutta kylläkin maihinnousut avoimista veneistä vihollisen konekivääritulessa sekä Narvikin satamassa että Rombakin vuonossa. Minä luotin valtavien laivapatterien vähäiseltä etäisyydeltä ampuman tulen vaikutukseen, tulen, joka pyörremyrskyn tavoin pyyhkisi rantaviivaa ja varsinkin peittäisi kaikki saksalaisten konekivääriasemat savulla ja lumipilvillä ja maalla. Tätä tarkoitusta varten oli amiraliteetti antanut sekä taistelulaivalle että myös hävittäjille erittäin herkkiä sirpalekranaatteja... Meillä oli käytettävissämme yli 4000 miestä parhaita säännöllisiä joukkojamme, niiden joukossa kaartinprikaati ja merisoti-

laita, jotka kerran maihinlaskettuina kävisivät lähitaisteluun saksalaisten puolustajien kanssa, joiden varsinaisten joukkojen vahvuuden, hävittäjien pelastetut miehistöt poisluettuina, me arvioimme enintään puoleksi omista joukoistamme. Me tiedämme nyt, että tämä arvio osui oikeaan.

*

Noin 15 kilometriä länteen Narvikista laajentuu Ofotin vuono leveäksi kaarilahdeksi. Sen rannoilla on useita pieniä kalastajakyliä, joita enempää kuin koko lahteakaan ei voi nähdä Narvikista. Niihin suuntautui vihollisen vilkas laivaliikenne. Alkuaikana oli todennäköisesti ollut kysymys vain säiliöaluksista ja englantilaisten hävittäjien muista apulaivoista. Myöhemmin lahti muodostui yleishyökkäyksen tukikohdaksi Narvikia vastaan.

Huhtikuun 17. päivänä nousivat englantilaisten ensimmäiset suurehkot joukko-osastot maihin Harstadin luona Hinnöyn saarella, 60 kilometriä pohjoiseen Narvikista. Seuraavat maihinnousut tapahtuivat Ofotin vuonossa, Skjomenin ja Herjangin vuonoissa.

Harstadista joukot etenivät eversti Windschin osastoa vastaan, Haakvikista sekä Ankenesintunturin jääkärikomppaniaa että Beisin vuonon osastoa vastaan, jota myöhemmin vahvennettiin 7. komppanialla.

Vihollisjoukot saartoivat Narvikia siten kolmelta taholta. Ne olivat niin voimakkaat, että saksalaisilla yksiköillä oli paikoitellen vastassaan kymmen-viisitoistakertainen ylivoima.

Ilmateitse tulleet saksalaiset vahvistukset sijoitettiin Windischin osaston käytettäväksi malmiradalle ja Ankenesin tunturille. Ne käsittivät ilmamaihinlaskujoukkoja, vuoristolaskuvarjojääkäreitä, jotka vain kahden harjoitushypyn jälkeen uskalsivat hypätä Narvikiin kiirehtiäkseen toveriensa avuksi, sekä Rautaristin ritarin, kapteeni Walterin laskuvarjopataljoonan.

Näiden saksalaisten vähäisten vahvistusten oli määrä olla vastapainona vihollisen apuvoimille, joita sotalaivojen suo-

jassa nousi jatkuvasti maihin ja joiden määrä Narvikin alueella oli lopulta arvioitava lähes 20.000 mieheksi.

Monta kertaa seisoi meidän kenraalimme katsellen englantilaisten puuhia alhaalla vuonolla. „Olisipa minulla yksi ainoa kunnon patteri, niin koko kummitus haihtuisi!”

Voidaksemme edes hieman paukutella ja saadaksemme lyhyille etäisyyksille raskaan aseen tuotiin Narvikiin vuoristopatteri, joka oli huhtikuun 13. päivänä kuljetettu lentokoneella Hartvigin järvelle. Se sijoitettiin aluksi rautatieaseman ja Taraldsvikin välille kukkulan 79 taakse.

Niin hyviä kuin nuo tykit saattavatkin olla vuoristossa, taistelussa englantilaisia sotalaivoja vastaan ne olivat vain „alppirevolvereita”, miksi kenraalimme niitä leppoisan leikillisesti nimitti. Ja kuitenkin myös ne avasivat tulen, heti kun englantilainen tuli liian julkeasti niiden kantomatkalle, ja panivat usein lisäämään höyryä kattilan alle. Kun tykit oli sitten räjäytettävä, taisteli niiden miehistö myöhemmin sankarillisesti rinta rinnan vuoristojääkärien kanssa. Urhea pieni jaosjohtaja, luutnantti Enzinger haavoittui pahasti keuhkoihin, toimitettiin aluksi tilapäiseen kenttäsairaalaan Hunsdaleniin ja hoidettiin myöhemmin Ruotsissa terveeksi.

*

Tällä välin oli Ruotsin kanssa aloitettu neuvottelut ainakin vieraiden maiden kansalaisten ja saksalaisten kauppalaivojen miehistöjen poiskuljettamista varten. Ruotsi selitti tosin olevansa valmis ottamaan vastaan nuo kuljetukset rajalta lähtien, mutta Björnfjellin ja Hundalenin välinen rataosuus oli sellaisten lumimassojen tukkima, että meidän vähäiset voimamme eivät riittäneet sen avaamiseen.

Huhtikuun 21. päivänä lähti kuitenkin paljon kiistelty juna matkaan. 34 kilometrin matka rajalle vei kuitenkin melkein kokonaisen päivän. Tunnelien 3 ja 4 välillä oli edellisenä päivänä rikkiammutun sillan luona vaihdettava junaa ja Hundalenista lähtien oli koko matka rajalle taivallettava jalkaisin.

Myöhemmin onnistuttiin avaamaan koko rataosuus ainakin Nordalenin sillalle saakka ja ruotsalaiset antoivat sinne asti käyttöön veturin ja kaksi vaunua sillä ehdolla, että vain naiset, lapset ja sairaat saivat junaa käyttää. Miesten, tosin varsin vähine tavaroineen, oli 12 kilometrin pituinen loppumatka käveltävä. Tästä huolimatta onnistuttiin huhtikuun 24. päivään mennessä toimittamaan rajan ylitse kaikki Ruotsin alamaiset, muutamia norjalaisia naisia ja lapsia, jotka halusivat matkustaa Ruotsin kautta Etelä-Norjaan, ja eri kansallisuuksien merimiehet, sikäli kuin me emme olleet heitä internoineet.

Huhtikuun 21. päivän iltana saatiin muuan hälyttävänlainen ilmoitus, että raskaita englantilaisia laivastovoimia oli jälleen lähestymässä. Kenraali lausahti vain tyynesti: „Niille me emme voi mitään" ja käski lähettää tiedon ylempään portaaseen Osloon.

Huhtikuun 22. päivän aamuna, joka tällä kertaa alkoi meillä „vasta" kello kuudelta, seulottiin ensin yöllä tulleet ilmoitukset, ja kun niiden vaatimat käskyt oli laadittu, viritettiin radiovastaanotin Tromsön aseman kohdalle. Itse me emme ymmärtäneet sanaakaan tästä kielestä, joka näytti olevan sekoitus vanhaa norjaa, englantia ja osittain melkein alasaksaakin, mutta meidän norjalainen tulkkimme kirjoitti saksannoksen nopeasti paperille.

Lausuttakoon tässä vielä kerran sydämellinen kiitos Tromssan lähettimen silloiselle kuuluttajalle siitä hyvästä orientoimisesta ja niistä erittäin käyttökelpoisista neuvoista, joita hän tietämättään antoi Narvikin hänen mielestään jo häviöön tuomituille miehittäjille samalla kuin hän luki tiedotuksia maanmiehilleen. Tuona aamuna hän kehoitti Narvikin asukkaita poistumaan kaupungista mahdollisimman nopeasti, koska Englannin merivoimien Pohjois-Norjassa oleva komentaja tulisi sitä pommittamaan ja sitten karkoittamaan saksalaiset. Myös tämä julistus välitettiin heti joukko-osastoille ja radiolla OKW:lle. Mutta vielä monien viikkojen ajan pysyi englantilaisten aikomus pelkkänä hurskaana toiveena.

MUUSTA MAAILMASTA ERISTETTYINÄ

Koska englantilaiset olivat edellisinä päivinä laskeneet joukkoja maihin kaarilahteen ja nyt jälleen lähestyivät vahvemmin laivastovoimin, täytyi odottaa hyökkäyksen tapahtuvan iltapäivällä. Sen vuoksi pyydettiin hartaasti pommituslentokoneita korvaamaan meiltä puuttuvan tykistön. Samea sää ja ajoittain sakea lumipyry estivät tosin omien lentovoimien käytön, mutta tekivät tepposet myös englantilaisten laskelmille. Maihinnousua he eivät liene vielä täksi päiväksi suunnitelleetkaan, vaan halusivat ilmeisesti ampua meidän jalkaväkiasemiamme ja malmirataa perusteellisemmin kuin tähän mennessä.

Kello kymmeneltä avasi kaksi englantilaista risteilijää nopean tulen ennen kaikkea meidän ranta-asemiamme vastaan Framnesin niemellä ja myöhemmin malmiradalle. Mutta lumihiutaleet muodostuivat pian niin tiheän suojelevan verhon maalle ja merelle, että alusten oli lopetettava tulittamisensa. Siitä huolimatta ne myöhään iltapäivään saakka höyrysivät edestakaisin aivan Narvikin edessä ja risteilijät hävisivät vasta kello 14 aikaan, kun taas hävittäjät jäivät vahtikoiriksi jäljelle.

Aamullisen tuliryöpyn keskelle oli johtajan päämajan kuriiri laskeutunut Beisinvuonolle. Hänen mukanaan saapuivat divisioonan toinen yleisesikuntaupseeri, kapteeni Mittlacher ja räjäytysammattimies, pioneerikapteeni Oberndorfer. Koneen laskeutuminen Beisinvuonoon ja sen matkustajien nousu maihin melkein englantilaisten laivojen välittömässä läheisyydessä oli myös vain lumipyryssä mahdollista. Kuviteltakoon vain millaisia vaatimuksia laskeutuminen kapeaan, joka puolelta vuorien sulkemaan vuonoon lentotaidolle asettaa normaaleissakin olosuhteissa! Nyt tuli lisäksi sankka lumipyry ja noin 1500 metrin etäisyydessä useat ilmatorjuntatykistöllä varustetut vihollislaivat, joiden ylitse oli matalalta lennettävä! Lakki päästä lentäjiemme edessä!

Lähetimme heti tiedustelu-upseerimme, kapteeni Müllerin

autolla satamaan ja tykistötulesta huolimatta hän toi kuriirin lyhyessä ajassa Royaliin. Tämä kuriiri oli myöhemmin Englantia vastaan käydyssä taistelussa kaatunut ilmavoimien kapteeni Speck von Sternburg, joka heti saavuttuaan ilmoittautui kahden kesken kenraali Dietlille. Hitlerin käsky kuului sananmukaisesti:

Berliini, 18. 4. 40.

Sotavoimien Ylipäällikkö
Kenraaliluutnantti Dietlille.

1. Kaikki tiedot viittaavat siihen, että vihollinen valmistelee voimakasta toimintaa Narvikia vastaan. Aseistuksenne ja varusteenne huomioon ottaen Te ette ajan pitkään pysty pitämään puolianne vihollisen meren ylitse tuomia voimia vastaan.

2. Tykistöllä varustettujen omien lisävoimien kuljettaminen ja huolto ei ole mahdollista.

3. Teidän tärkeimpänä tehtävänänne on tästä huolimatta pitää puolianne niin kauan kuin mahdollista. Täten Teidän on voitettava aikaa suorittaaksenne kaikki valmistelut, joiden tarkoituksena on hävittää rata ja sen rakenteet mitä perusteellisimmin, niin että vastustajan on pitkän aikaa mahdotonta käyttää malmirataa ja laivata malmia.

4. Taistelemalla huhtikuun 15. päivän (klo 18.23) radiosanoman hengessä ja kokoamalla voimanne malmiradalle Te pystytte sitomaan vihollisen voimakkaita meri- ja maavoimia pitkän aikaa ja siten suuressa määrin keventämään sotatoimia pohjoisen sotanäyttämön muilla paikoilla.

5. Räjähdys- ja sytytysaineiden kuljettamiseen pitkänmatkan merilentokoneilla on ryhdytty. Paluulennolle on näiden koneiden otettava lähinnä sotalaivaston tärkeitä erikoisammattimiehiä, joista Teille voisi olla vähän hyötyä.

6. Suoritettuanne 3. kohdassa mainitun tehtävän ilmoittakaa kuriirilla tai radiolla, pidättekö mahdollisena murtautua valiojoukoin vuoristojen ylitse etelään saaden aika ajoin huoltoa lentokoneista ja siirrettyänne marssimaan kykenemättömät Ruotsin rajan ylitse. Poiskuljetusten mahdollisuudesta merilentokoneilla keskustelee kuriiri kanssanne.

Ellei kumpikaan mahdollisuus ole toteutettavissa, toimikaa niin, että Saksan sotavoimien kunnia jää tahrattomaksi.

Adolf Hitler.

Kapteeni Mittlacher ryhtyi suinpäin huolehtimaan omasta tehtävästään: Ryhmä Narvikin huoltamisesta kaikilla elintärkeillä tarvikkeilla, joista esikunnan talousupseeri Frei

oli tähän saakka huolehtinut. Monille sotilaille on divisioonan huoltotoimisto käsite, johon erottamattomasti sisältyy purkausasemia, huoltokolonnia, ampuma- ja elintarvikevarikkoja takamaastossa. Mutta kaikista näistä muuten välttämättömistä laitoksista ei Narvikissa ollut mitään. Meidän tärkein huoltovarikkomme oli vielä edelleenkin englantilaisten tykkien tulen alla makaava „Jan Wellem", meidän rautatiestämme oli tosin 34 kilometriä saksalaisten hallussa, mutta noiden 34 km:n matkalla oli lukuisia siltoja ja kiskotuksen paloja ammuttu hajalle, melkein 20 km englantilaisten laivatykkien kantomatkalla ja loppua varten meillä ei ollut junaa. Vaivaiset parituhatta kilometriä rataa kulki Ruotsin alueella eikä taistelujen alkaessa ollut lainkaan käytettävissä ja myöhemminkin vain hyvin rajoitetusti huolto- ja sairaskuljetuksiin. Divisioonan huoltopäällikön täydennyskolonnina toimivat verrattomat Condor- ja Ju 52-lentokoneet, jotka yksitellen tai parittain melkein kaikilla säillä, yöllä ja päivällä, lumipyryssä ja pakkasessa löysivät asumattomien alueiden ylitse tiensä pohjoiseen.

Pommituskoneiden, hävittäjien ja kuljetuskoneiden rinnalla, jotka epäsäännöllisin väliajoin ilmestyivät Narvikin taistelualueen yläpuolelle, erikoisesti molemmat Condorit, jotka saapuivat melkein aikataulun tarkkuudella (klo 24 keskiyön auringon valaistuksessa), jättivät pysyvän muiston Narvikin taistelijain mieliin. Niihin liittyivät myöhemmin urheat Ju 52:t, jotka jopa voimakkaassa vihollistulessa pudottivat meille satoja laskuvarjojääkäreitä.

Taistelujen päätyttyä Dietl antoi kerran tunnustuksensa näiden lentäjien teoille ja suorituksille sanoen:

„... Ilmavoimat oli ainoa aselaji, joka saattoi tuoda todellista apua eristetylle Narvikin Ryhmälle sen silloisessa asemassa. Erikoisesti kolme tehtävää oli ilmavoimien täytettävä:

Ensiksikin täydennys. Ampumatarvikkeet, varusteet, osittain myös elintarvikkeet, lyhyesti sanoen kaikki, mitä joukot tarvitsevat elääkseen, oli ilmavoimien tuotava meille.

Edelleen oli ilmavoimien tehtävänä pitää meille niin kiusallisia sotalaivoja kurissa. Tässä suhteessa ovat ilmavoimat viikkoja kestänein taistelutoimin suorittaneet melkein uskomattomia ja päässeet jopa sellaiseen tulokseen, että vihollislaivasto lopulta perääntyi jälleen Narvikin alueelta, pääasiassa kai saksalaisten syöksypommittajain ja pommituskoneiden pelosta.

Ja vielä kolmas kohta on ilmavoimien osuudesta mainittava: meillä ei ollut tykistöä, ja niin täytyi ilmavoimien korvata meille tykistön puute. Matalalla lentävät pommituskoneet hyökkäsivät yhä uudelleen vastassamme olevia vihollisen joukkokeskityksiä, pattereita ja tieliikennettä vastaan ja korvasivat siten tiettyyn määrään saakka meiltä puuttuvan tykistön. Edelleen on minun kuitenkin mainittava myös erään toisen vuoristojääkäridivisioonan vuoristojääkärit, jotka lyhyen koulutuksen jälkeen kuolemaa halveksien hyppäsivät maahan tehdäkseen meidän joukkojemme mukana taisteluissa huomiotaherättäviä ja ratkaisevia tekoja."

Myös meidän räjäytysammattimiehemme, joka oli juuri laskeutunut kuriirikoneesta, sai heti tärkeitä tehtäviä. Valtava malmilaituri oli valmistauduttava räjäyttämään ja hädän tullen hävitettävä siinä määrin, että jos Narvik mahdollisesti menetettäisiin, pitkään aikaan ei voitaisi siitä lastata malmia. Myös muiden satamalaitteiden ja malmiradan räjäyttämiseen oli valmistauduttava. Tätä kaikkea on pätevien ammattimiesten johdolla rauhanaikana usein harjoiteltu ja sodassa sovellettu käytäntöön. Meillä oli nyt Narvikissa oma ammattimiehemme ja pieni ryhmä mainioita pioneerejä, mutta materiaalin suhteen näytti synkältä. Onneksi Norja on maa, jossa rauhanaikana on rakennustöissä suoritettava laajoja räjäytyksiä. Sen vuoksi me löysimmekin kaikkialta jonkin verran räjähdysaineita, pieniä määriä tuotiin lentokoneilla, ja niin kävi mahdolliseksi valmistella näitä töitä OKW:n ohjeiden mukaan ja myöhemmin ne myös toteuttaa.

Huhtikuun 22. päivän iltana oli kuriirin määrä jälleen

startata, mutta paluulento oli huonon sään vuoksi siirrettävä huhtikuun 24. päivään.

23. päivä kului suhteellisen rauhallisesti. Joitakin pieniä varastoja lukuun ottamatta „Jan Wellem" oli purettu ja valmistettu upotettavaksi. Malmilaiturin puurakenteet poltettiin ja erillisiä tukipilareita kokeilutarkoituksessa räjäytettiin.

Kaikkien saapuneiden ilmoitusten nojalla täytyi kenraali Dietlin todeta, että vihollisen painostus myös pohjoisesta käsin kävisi yhä voimakkaammaksi ja meidän täytyisi joka hetki olla valmiina maihinnousuyrityksen varalta. Sen vuoksi hän päätti siirtää malmirataa pitkin taaksepäin kaikki ne osat, jotka kävisivät rasitukseksi vapaaehtoisen luovutuksen sattuessa ja aivan erikoisesti silloin, jos englantilaiset valloittaisivat kaupungin. Narvikissa oli kaikkien merisotilasyksiköiden uudestijärjestelyn yhteydessä perustettu myös laivamiehistöosastoja, joilla oli samanlaiset tehtävät kuin rauhan aikana. Rintamalle taisteluihin määrättyjen merisotilasyksiköiden täydennyksestä ja huollosta ne pystyivät kuitenkin huolehtimaan paremmin selusta-alueelta kuin siitä eteentyönnetystä rintamannurkasta, jossa kaupunki sijaitsi. Niin lähti sitten tämän yön kuluessa kantaosastojen suurehkoja osia malmirataa pitkin marssille itään. Sitä paitsi lievästi haavoittuneet ja englantilaiset sotavangit siirrettiin Hundaleniin ja Björnfelliin. Viisaita ja ajoissa toteutettuja olivat myös nämä toimenpiteet. Kello 18 kuulimme me nimittäin englantilaisten ja ranskalaisten asemien radiouutisista, että suurhyökkäys Narvikia vastaan oli lähipäivinä odotettavissa.

Miten oikeaan osuneita Dietlin järjestelyt olivat, käy ilmi kirjeestä, jonka Winston Churchill noina päivinä kirjoitti „ko-ordinoimiskomissiolle". Siinä sanotaan mm:

Tämän kuukauden kuluessa täytyisi meidän, paitsi valloittaa kaupunki ja lyödä siellä olevat saksalaiset joukot, edetä rautatietä pitkin Ruotsin rajalle saakka ja varmistaa itsellemme joltakin järveltä hyvin puolustettavissa oleva vesilentokoneiden tukikohta. Sillä ellemme me itse voi päästä malmikaivosten herroiksi, meidän on ainakin estettävä niiden käyttö Saksan johdolla ja hyväksi. Tämän vuoksi olisi tarpeen lähettää

Narvikiin vielä vähintään 3000 miestä iskukykyisiä joukkoja, joiden pitäisi saapua sinne viimeistään toukokuun ensimmäisen viikon lopulla... Ellei meidän onnistu vallata Narvikia, tämä merkitsee suurta onnettomuutta, koska malmialue joutuu silloin saksalaisten haltuun.

Churchillin mielestä kuvaa kenraali Ismayn katsaus huhtikuun 21. päivältä 1940 silloista yleistilannetta parhaiten:

Narvikin operaation tavoitteena on kaupungin valloittaminen ja rautatien miehittäminen Ruotsin rajaa myöten. Me saavuttaisimme sellaisen aseman, että hätätilassa voisimme lähettää sotavoimia Jellivaaran kaivosalueelle, jonka omistus on kaikkien sotatoimien päätavoite Skandinaviassa.

Jellivaara! Se sijaitsee Ruotsissa. Mutta koska oli Ryhmä Dietl kaikkea muuta kuin pelokkaan kenraalinsa johtamana halunnut astua Ruotsin alueelle? Tai koska oli Saksan sotavoimien johto siihen käskenyt?

*

Nyt käytiin varmaan meidän kenraalimme sydämessä jälleen kerran tuo ei niinkään harvinainen taistelu rintamasotilaan ja vastuunalaisen, velvollisuudentuntoisen joukkojen johtajan välillä. Hänen esikuntansa ja Narvikissa olevien joukko-osastojen komentajat olivat toistuvasti neuvoneet häntä „sotataidon sääntöjen" mukaisesti siirtämään komentopaikkansa kauemmaksi taakse. Mutta vanha rintamasotilas oli tähän mennessä aina torjunut tuon ajatuksen. Viime päivinä oli käynyt ilmi, että meidän koko puolustuksemme uusi, ellei kertakaikkinen painopiste muodostuisi pohjoiseen. Vihollinen vahvisti siellä voimiaan päivä päivältä. Jos sen onnistuisi murtautua meidän naurettavan ohuiden linjojemme lävitse, silloin se voisi varsin hyvine norjalaisine hiihtopataljoonineen melkein vastarintaa kohtaamatta marssia Björnfjelliin ja kuroa kaikessa rauhassa umpeen pussin, jossa me olimme kaukana Narvikissa.

Taempia asemia tai mainitsemisen arvoisia reservejä ei meillä nimittäin ollut nyt enempää kuin myöhemminkään laskuvarjojoukkojen tultua. Tipoittain kuten ne saapuivat, ne oli heitettävä taistelujen polttopisteisiin ja lukumääräisesti

ne juuri peittivät meidän tappiomme eivätkä siis merkinneet vahvistuksia.

Se ettei kenraali pohjoislohkolta saapuvista, yhä uhkaavammiksi käyvistä ilmoituksista huolimatta siirtänyt komentopaikkaa, johtui juuri siitä, ettei hän, kuten itse sanoi, halunnut istua etapissa sillä välin kuin hänen jääkäriensä täytyi pitää päätään pystyssä etummaisissa asemissa. Mutta myöhempi komentopaikka sijaitsi Sildvikissä tuskin 1000 metriä Rombakenista, jolla englantilaiset hävittäjät ajelivat huolettomasti edestakaisin. Joukkojen johtajan vastuu toisaalta selvitti hänelle, että hän ei tekisi Narvikin operaatiolle palvelusta joutumalla milloin tahansa eristetyksi Narvikiin, vangiksi tai kaatumalla. Koska yhteydet pohjoisryhmään kävivät yhä vaikeammaksi, kun englantilaiset alituisesti hävittivät kaikki johdot, antoi hän edes luvan tiedustella toisen komentopaikan ja ryhtyä valmistamaan siirtymistä. Ehdotuksen, jonka mukaan olisi heti lähdettävä Hundaleniin tai vielä paremmin oikean siiven taakse Björnfjellin seuduille, hän kuitenkin tarmokkaasti torjui. Sildvikin rautatieasema oli taimmaisin kohta, mihin saimme hänet suostumaan. Tänä huhtikuun 23. päivänä ei komentopaikan siirtämiseen kuitenkaan vielä ryhdytty.

Kaikissa asemissa Narvikin ympärillä ja malmiradan varrella oli jälleen vallalla äärimmäinen hälytysvalmius. Se ei kuitenkaan paljon poikennut tavallisesta olotilasta, sillä meidän jääkärimme ja matruusimme eivät muutenkaan voineet väistyä paikaltaan. Esikunta oli kuten aina melkein koko yön toiminnassa. Vasta aamupuolella heittäydyimme täysissä varusteissa muutamaksi harvaksi tunniksi komentopaikan lattialle.

Täsmälleen kello 7 huhtikuun 24. päivän aamuna meidät epähienosti herätettiin. Narvikin edustalla oli voimakkain englantilainen laivasto-osasto, mikä huhtikuun 13. päivän hävittäjätaistelun jälkeen oli näyttäytynyt. Yksi taistelulaiva, kaksi Penelope-luokan risteilijää ja kuutisen hävittäjää aloittivat epämiellyttävän varhaiskonserttinsa. Kenraa-

li Dietl päätti vetää kaupungista kaikki voimat, joita ilman suinkin voitiin tulla toimeen, ja muodostaa niistä divisioonan komentopaikan tienoille Erdmengerin merisotilaspataljoonan kanssa liikkuvan reservin. Kello 10.30 maissa hävisivät kaikki sotalaivat kovaa vauhtia jälleen länteen.

UUSISSA KOMENTOPAIKOISSA

Nyt ei ollut enää vähäisintäkään aihetta säilyttää divisioonan komentopaikkaa kauempaa Narvikissa. Koska yhä enemmän voimistui käsitys, että Windischin osastoa uhkasivat vahvat hyökkäykset, antoi kenraali Dietl vihdoinkin käskyn divisioonan komentopaikan siirtämisestä Sildvikiin.

Matkalle lähti kenraalimmekin yleisesikuntaupseerinsa ja muutaman sotamiehen kanssa samana iltana. Hävittäjän epämiellyttävästä tulisaatosta huolimatta hän saapui jo tuskin kahden tunnin kuluttua Straumsnesiin, missä yövyttiin. Jos englantilaiset olisivat silloin aavistaneet, keitä oli tuossa pienessä parvessa, joka huhtikuun 24. päivän iltana kello 19 ja 21 välillä melko huolettomasti liikkui ammunnan keskellä ratavallilla itäänpäin, he olisivat varmaan ampuneet pikatulta kaikista putkistaan. Nyt haavoittui vain sotatalousupseeri ja muutamia sotamiehiä, mutta muuten kokoontui esikunta ehjin nahoin Straumsnesiin. Lyhyt uni asemarakennuksen lattialla, kenttäaamiainen, ja kello 5 seuraavana päivänä jatkui divisioonan esikunnan marssi Sildvikiin, mihin saavuimme kello 8 aikaan.

Malmirata oli koko matkan Narvikista rajalle ja myös Ruotsin alueella yksiraiteinen. Siitä huolimatta vyöryi rauhanaikana joka tunti kaksi tai kolme täyteenlastattua malmijunaa Narvikiin ja vastaavat tyhjät junat takaisin. Tämä tiheä liikenne oli mahdollinen vain sen vuoksi, että rata oli sähköistetty ja lukuisille pienille asemille oli rakennettu riittävästi sivuutuspaikkoja.

Straumsnesin kapeikosta itäänpäin on vuonon nimenä Rombaksbotn. Ratavallilta rantaan putoavat rinteet paikoitellen varsin jyrkkinä ja niillä kasvaa siellä täällä yksinäisiä mäntyjä, mutta myös pieniä koivikoita. Ylempänä näkee siellä hajallaan kalastajien ja maanviljelijöiden kirjavia puutaloja, joissa muutamissa asui meidän merisotilaitamme. Alkuperäiset asukkaat olivat huhtikuun 13. päivän jälkeen hävinneet kaiken maailman tuuliin ja palasivat vasta taistelujen päätyttyä vähitellen koteihinsa. Voi kuvitella, että tämä maapallon kolkka laajoine näköaloineen vuonon kapeikkoon ja Rombakenille on rauhallisena kesäaikana sievää seutua, jota sen asukkaat rakastavat varmasti yhtä paljon kuin saksalainen vuoristotalonpoika isiltä perittyä mantuaan.

Vähän meidän Sildvikiin saapumisemme jälkeen ilmoitti Windischin osasto, että isot norjalaiset osastot olivat ankarassa lumipyryssä pohjoisesta käsin huhtikuun 24. päivänä kiertäneet Oalgen solassa olevan pataljoonan varmistukset. Vastustaja oli pureutunut Gratangsbotnin lähelle erääseen matkailuasemaan ja laaksoon Elvenesin itäpuolella. Saarroksiin joutunut komppania murtautui kuitenkin taistellen länteen meikäläisten luokse ja varhain huhtikuun 25. päivän aamulla heitti Stautnerin pataljoona vihollisen kiivaan taistelun jälkeen takaisin itään, jolloin muuan kuuluisa pohjoisnorjalainen hiihtopataljoona melkein kokonaan lyötiin hajalle. Todettakoon nimenomaan, että myös tämä hyökkäys perustui kenraali Dietlin päätökseen. Hänelle oli jo tällöin kaikki kaikessa, että yhä voimistuvaa vastustajaa oli pohjoissiivellä viivytettävä niin kauan kuin suinkin mahdollista. Hyökkäyksen suunnittelu ja toteuttaminen oli eversti Windischin ja hänen pataljoonankomentajansa, majuri Stautnerin asia ja viimeksi mainitulle myönnettiin etupäässä tämän kunniakkaan taistelun ansiosta Rautaristin ritariristi. Myöhemmin saatujen norjalaisten tietojen mukaan vihollisen puolella kaatuivat pataljoonankomentajan lisäksi myös kaikki neljä komppanianpäällikköä. (K. karttaa.)

*

Tämän rintamakaistan tilannetta valaisee 6. norjalaisen prikaatin katsaus, jota tiedusteluryhmämme saattoi kuunnella. Se käsittelee kaikessa yksityiskohtaisuudessaan saksalaisten puolustajien havaittuja asemia ja varusteita, jotka vahvuuksien ja materiaalin suhteen vahvasti yliarvioitiin.

Tällä alueella arvioidaan vastustajan vahvuus 2000—3000 mieheksi. Herjangin vuonoa vastaan Herjangen—Bjerkvikissä ja Öijordia vastaan on rakennettu joukko kenttälinnoituksia ja taisteluhautoja, joissa on pika- ja konekivääri- sekä hieman kevyen tykistön asemia. Niin on mm. Bjerkvikissä muutamia lyhyitä taisteluhautoja, jotka on kaivettu valtakunnantien poikki, Normannhofista Heimhofiin n. 4 kappaletta. Troldvikissa ovat saksalaiset ottaneet käytäntöön (aikaisemmin norjalaisten sotilaiden kaivamia) taisteluhautoja ja samoin Bjerkvikin takaa aina Mebyn tuolle puolen.

Tien lumivalleihin on kaivettu onkaloita, joita käytetään kk. pesäkkeinä. Tärkeillä kukkuloilla tien läheisyydessä on konekivääreitä asemissa.

Tie Bjerkvikistä Troldvikiin on miinoitettu samoin kuin tie Bjerkvikistä Öijordiin. Tykistöä on viety asemiin Hammerklingenille (Mebyn itäpuolelle) ja Mebyskaretissa (suuntana Bjerkvik ja Elvegaardsmoen). Storhaugenilla on viety asemiin yksi kanuuna, suunta merelle. Öijordtangenille ja niemenkärkeen lauttapaikan itäpuolelle on varmasti sijoitettu tykistöä. Elvegaardsmoenilla on asemia kaikkiin suuntiin, myös vuoristoon päin. Tänne on sijoitettu konekivääreitä ja it.konekivääreitä. Tykistöä lienee kaivettu lumeen, konekivääreitä on Bergmyrenillä Bjerkvikissä. Monissa taloissa Bjerkvikissä on pika- ja konekivääreitä. Ampumatarvikevarastoja heillä on ampujaintalossa (nuorisotalossa), samoin Gunersenin vajassa, Hansenin laiturisuojissa ja kahvilassa, samoin Eidsenin autovajassa. Eräässä myöhemmässä tiedossa, joka ehdottomasti on luotettava, ilmoitetaan, että saksalaiset ovat nyt rakentaneet uuden ampumatarvikevaraston juuri Bjerkvikin rantakadun—Dalneshaugenin—Repetin yläpuolelle. Dalneshaugen on aivan tyhjä siviiliväestöstä. Siellä liikkuminen on ankarasti kielletty.

Elvegaardsmoenilla asuvat saksalaiset jalkaväen leirin molemmissa parakeissa. Norjalaiset on internoitu pioneerileiriin. Kerrotaan, että komentaja on asettunut pyssyseppä Störön (keltaiseen) taloon kappelin viereen. Myöhempien tietojen mukaan, jotka meistä tuntuvat tärkeiltä, on oletettavissa, että saksalaiset päällikröt ovat muuttaneet. Niin on esim. osa saksalaisia muuttanut Bersv Knudsenin, kapteeni Pettersenin, Granbergin ja Villassenin majoihin. Kaikki sijaitsevat todennäköisesti valtakunnantien itäpuolella ja Bergmyrenistä länteen. Ne ovat nähtävästi esikunnan majoituksessa, sillä uusia puhelinjohtoja on vedetty kaikkiin

taloihin. Samalla alueella sijaitsevan Ingolf Thunen talon edessä on kilpi, jossa on kirjoitus „Patterinpäällikkö".

Puhelinjohtoja on nähty Bjerkvikin ja Ösevannin välillä. Saksalaisilla ei ole yhtään panssariautoja tai tankkeja. He käyttävät etupäässä hevosia materiaalinkuljetuksiin pohjoiseen. Eräässä lentotiedusteluilmoituksessa 18. 4. klo 15.00—15.05 sanotaan kuitenkin, että Gratangenin luona seisoo 4—5 autoa ja 10—15 moottoripyörää ja ryhmä henkilöstöä Hestvannin luona. Tiet ovat aurauksen puutteessa todennäköisesti huonot.

Osa saksalaisia käyttää norjalaisia univormuja. Saksalaiset takavarikoivat suksia ja valkoista kangasta.

Eräässä tiedossa, jolle on annettava arvoa, sanotaan, että melkein koko Bjerkvik on tyhjennetty siviiliväestöstä. Voidaan olettaa, että suurin osa on poistunut. Saksalaisia radioasemia on havaittu Mebyn luona ja Hansenin satamalaitteiden luona Troldvikissa.

*

Huhtikuun 25. päivän iltapäivä kului suhteellisen rauhallisesti. Tykinjyske Narvikin edustalta ja tuliylläköt malmiradalle kuuluivat päiväohjelmaan, ja niin lähti kenraali Dietl edellisen päivän rasittavasta marssista huolimatta heti taasen maastotiedusteluun. Tosiasia, että meidän ainoa yhteytemme Narvikiin kulki tähän saakka vain malmirataa pitkin, ja meidän itsemme tekemä havainto, että englantilaiset sotalaivat pystyivät tämän yhteyden joka hetki katkaisemaan, olivat jo päiväkausia herättäneet levottomuutta vastuuntuntoisessa johtajassa. Näytti olevan melkein mahdotonta vakavan maihinnousuyrityksen tapahtuessa ja kaupungin menetyksen jälkeen vetää joukkoja ilman suunnattomia tappioita taaksepäin. Sen vuoksi kenraali etsi yhteyttä Sildvikistä Beisin vuonon kaakkoispäähän. On jälleen hänen ansiotaan, että tämä tie, josta myöhemmin tuli elintärkeä valtasuoni, ajoissa löydettiin, jolloin hän henkilökohtaisesti suoritti hiihtäen ensimmäiset tiedustelut. Yhä uudelleen saa ihmetellä ja ihailla, mikä tavaton voima, joustavuus ja sitkeys piili kenraalimme laihassa, hieman kumarassa olemuksessa. Tuntikausia kestäneet marssit jäällä ja lumessa, keskustelut joukkojen päälliköiden kanssa ja jälleen marssit vuoria ylös ja vuoria alas eivät väsyttäneet häntä, vaan toivat vaihtelua ja virkistystä. Olemme usein kokeneet, että hän lähti aamu-

varhain liikkeelle tarkastamaan etulinjaa ja palasi myöhään iltapäivällä selkärepun eväisiin koskematta. Mutta jos me sitten luulimme, että hän kunnon aterian jälkeen edes muutamaksi tunniksi kallistaisi päänsä lepoon, niin me jälleen petyimme. Raikkaana kuin nuori kevätaamu, jota ei valitettavasti ollut vielä ulkona, hän ilmestyi ovelle, suostui enintään kaatamaan kurkkuunsa kunnon konjakin ja kertoi sitten säteilevin silmin kokemuksistaan vuoristojääkärien ja matruusien parissa.

*

Kun ensimmäiset vuoristojääkärit pudotettiin laskuvarjolla Narvikin taakse, sattui kerran, että eräs putosi suoraan järveen. Kenraali tuli juuri paikalle, kun muuan laivaston pursimies veti hänet vedestä.

„No, jääkäri, miten sinä oikein tänne tulet?"

„Kolmen pääaselajin avulla, herra kenraali", vastasi mies siekailematta, „maavoimat lähettivät minut ilmaan, ilmavoimat kuljettivat tänne ja merivoimat kiskoivat minut vedestä!"

*

Monessa suhteessa kävi meidän huoltotilanteemme uhkaavaksi. Pohjoisryhmällä oli kerran leipää enää vain yhdeksi päiväksi, perunat olivat loppuneet eikä niitä ollut meidän miehittämältämme alueelta saatavissa. Jauhojen, leivän ja kuivien perunoiden saaminen kotimaasta kävi päivänpolttavaksi. Vaatimukset lähtivät eetterin halki Etelä-Norjaan ja kotimaahan. Kaikkialla työskenneltiin uutterasti eristetyn Narvikin ryhmän auttamiseksi. Ettei nälkä kuitenkaan pakottanut meitä luopumaan taistelutehtävästämme tänä vakavana aikana, oli kuljetuslentokoneiden ansiota. Mutta usein jouduttiin tekemään tuloksetonta työtä, kun lumen ja jään keskellä oli tunturien rotkoista ja selänteiltä yritettävä korjata talteen pudotettua laskuvarjolähetystä.

*

Päivät huhtikuun 27:nnestä 30:nteen kuluivat etelälohkolla

suhteellisen rauhallisesti. Pohjoisryhmässä oli Elvegaardsmoenin leiri ollut jo 27. päivänä useiden englantilaisten laivojen melko voimakkaan tulituksen kohteena; 28 pnä vihollistuli ajoi rykmentin esikunnan leiristä ja uusi komentopaikka oli perustettava Hartvigin järven seuduille. Tappiot olivat onneksi vähäiset, mutta melkoisia leirivarastoja paloi ja rykmentti oli myöhemmin kokeva kipeästi niiden puutteen.

Myös äärimmäisellä oikealla siivellä oli vastustajan painostus käynyt voimakkaammaksi. Siellä oleva pataljoona pystyi kuitenkin torjumaan hyökkäykset ja perääntyi vasta käskyn saatuaan hitaasti ja suunnitelmanmukaisesti itään molemmin puolin Elvenesin—Bjerkvikin tietä asettuen asemiin Groesjärven ja Storjärven välisille hallitseville kukkuloille. Englantilaiset sotalaivat jatkoivat kaikkialla häirintätultaan ja vierailivat yhä useammin myös Rombakenilla. Tästä lähtien aina englantilaisten lähtöön saakka Rombaken ei jäänyt enää lyhyeksikään aikaa englantilaisten tähystämättä. „Päivystävä hävittäjä" vaihtui noin joka toinen tunti ja viipyi mieluimmin Straumsnesin alapuolella, niin että saattoi joka hetki tulittaa malmirataa.

Muuan risteilijä vapautti meidän pioneerimme eräästä näiden jo suoritettavaksi käsketystä eikä varsin helposta tehtävästä. Meidän piti räjäyttää Rombakenin pohjoisrannalla sijaitseva Troeldalin sähkölaitos, koska siellä oli jo pitkän aikaa havaittu epäilyttävää liikettä emmekä me itse heikoin voiminemme pystyneet sitä miehittämään. Niin tuli vihollinen kuin tilauksesta ja käyttäen huomattavan määrän ammuksia ampui mitä lyhimmältä etäisyydeltä tuon kookkaan rakennuksen tuleen. Huomiota herättävää oli, että sitä ennen laivasta annettiin sireenisignaali, jolla todennäköisesti oli määrä varoittaa lähistöllä asuvia norjalaisia.

Myös Straumsnesin kapeikko oli nyt usein viholliskranaattien maalina. Meidän pioneerimme olivat räjäyttäneet siellä suurjännitelinjan, ja nyt riippuivat johdot osittain vedessä, osittain veden yläpuolella. Otaksuttavasti pitivät englantilaiset tätä vaaratonta sulkua jonakin kirottujen saksalaisten

erikoisena pirullisuutena, sillä päiväkausiin ei yksikään vihollislaiva uskaltautunut tämän vaarallisen tienoon lähellekään. Mutta jos me olimme luulleet, että sen vuoksi myös meidän majapaikkamme säästyisi englantilaisten tykinputkien epämiellyttäviltä tervehdyksiltä, niin oli meidän määrä varsin pian huomata pettyneemme.

Istuimme huhtikuun 30. päivänä kaikessa rauhassa päivällisellä ja pöydällä oli jättiläisannos ihmeen herkullisia kaloja. Matruusi Martens oli sitä paitsi jälleen loihtinut tuntemattomista aineksista mainiota keittoa. Sen vuoksi meitä ei aluksi vielä hätkähdyttänytkään ilmoitus, että „päivystävän hävittäjän" lisäksi risteilijä ja kaksi muuta hävittäjää oli ottanut suunnan kohti Straumsnesin kapeikkoa. Hävittäjät ryhtyivät jälleen turhaan taisteluunsa virrattomia sähköjohtoja ja vielä pystyyn jäänyttä rautamastoa vastaan ja peittosivat vettä ja kallioita noin 60 laukauksella. Olimme juuri syöneet keittomme ja aioimme käydä kalojen kimppuun, kun englantilaiset äkkiä rupesivat meidänkin suhteemme epäkohteliaiksi. Kumea laukaus, lyhyt, kaikkien sotilaiden tuntema suhina ilmassa ja räsähtävä isku noin 50 metrin päähän asemarakennuksesta opettivat meille, että tällä kertaa tapahtuisi jotakin vakavampaa. Laukaus laukauksen jälkeen suhisi kohti ja meidän oli raskain sydämin jätettävä kauniit kalamme oman onnensa nojaan, sillä vaikka englantilaiset ampuivatkin herttaisen kehnosti, niin täytyi heidän sentään joskus osua isoon, yksinään seisovaan rakennukseen. Yleisesikuntaupseeri kahmaisi salaiset paperinsa kokoon, kenraali veti rauhallisesti, mutta valtavasti noituen tuulitakin ylleen, ja sitten mentiin huonoja vitsejä lasketellen portaita alaspäin. Ovelta suojaiseen kallioon huoltorakennusten viereen oli vielä taivallettava 300 metriä ratavallia kuin näyttämön lavalla. Esikuntaan kuuluvat harvat upseerit ja sotilaat olivat jo pitkin syöksyin selvinneet tästä kiusallisesta välimatkasta, mutta meidän kenraalimme ei ajatellutkaan kiihdyttää tahtiaan.

Olimme ehtineet tuskin sadan metrin päähän rakennukses-

ta, kun täysosuma räjähti sen sisällä. Ammunta ei onneksi vaatinut uhreja, mutta meille oli selvinnyt, että uusi komentopaikka oli kavallettu. Koska sitä paitsi rakennukseen oli syntynyt valtava aukko eikä peräseinällä ollut yhtään ikkunaruutua ehjänä, meidän oli jälleen pakattava reppumme.

Kello 22,30 lähti kenraali adjutanttinsa ja komentotoimiston kanssa matkalle kohti Hundalenia. Ensimmäiset kilometrit Rombaksbotnin pohjukkaan saakka heidän oli pakko taivaltaa vaivalloisesti jalkaisin malmirataa pitkin hirvittävässä lumisohjussa. Tunneleissa virtasi vesi katosta, repussa oleva irtain omaisuus, vaikka vähäinenkin, painoi kuitenkin kilometri kilometriltä yhä enemmän jo väsynyttä selkää. Toiveet eräästä erikoisesta tapahtumasta, eräästä tekniikan ihmeestä, joudutti kuitenkin heidän askeleitaan siinä määrin, että he jo kolmen tunnin kuluttua seisoivat pitkän tunnelin edessä Rombakbotnin päässä. Ja täällä sihisi ja huohotti kulkuneuvo, joka tuossa tilanteessa näytti melkein epätodellisen kauniilta: oikea veturi — rakennusvuosi 1871 ja miehistönä kaksi laivaston lämmittäjää — seisoi siinä täristen ja sähisten, kaikista venttiileistään höyryä puhaltaen, ollakseen kaksine tavaravaunuineen ja niin sanottuine junailijanvaunuineen käytettävänä seitsemää viimeistä kilometriä varten.

Tämä „Narvik-Express" liikennöi uskollisesti taistelujen päättymiseen saakka edestakaisin Ruotsin rajan ja Norddalenin sillan väliä, ja melkein jokainen Narvikin taistelija, joka siirrettiin rintamasiiveltä toiselle tai jonka oli kuljetettava materiaalia tai elintarvikkeita, astui henkeään pidätellen siihen vähintään kerran. Kääntöpöytiä ei tietenkään ollut käytettävissä, ja koska yksiraiteisen radan vaihteetkin olivat useimmiten epäkunnossa, ajoi tämä junapahanen laaksoon päin aina ohjessäännönmukaisesti veturi edellä, mutta vuorille päin rajalle saakka oli vähiä vaunuja työnnettävä. Huonon näkyväisyyden vallitessa tämä oli varsin vaarallista, sillä tavaravaunut olivat paljon leveämmät kuin kapearintainen veturi, niin että kuljettajalla oli vain hyvin rajoitettu näköala eteenpäin, vaikka hän kuinka kaulaansa kurkottelikin. Paras

varoitusmerkki oli kuitenkin valtava räminä, millä tämä pikajuna jyristeli pahasti kärsineillä kiskoilla, niin että kaikki jalankulkijat ja resiinanajajat saattoivat hyvissä ajoin hakeutua turvaan.

Hundalenissa otti „merisotilasrykmentti Bergerin" esikunta meidät juhlallisesti vastaan. Kenraali Dietliä varten oli asemarakennuksessa jäljellä sohva, ja me muut ojensimme väsyneet luumme lattialle, jolloin selkäreppu oli päänalusena. Vaatimattoman aamiaisen jälkeen oli lyhyt neuvottelu laivaston herrojen kanssa ja sitten jälleen liikkeelle kohti uutta komentopaikkaa Spionkoopiin, joka oli oleva meidän majoituspaikkanamme taistelujen päättymiseen saakka. Kello 9 nousimme taas kerran junaamme, joka vei meidät toistaiseksi vielä kulkukelvottoman Norddalenin sillan luokse. Tämä silta, joka noin 80 metriä korkeana ja 300 metriä pitkänä kulkee karunromanttisen Norddalenin (Pohjoislaakson) ylitse, on pieni tekniikan mestariteos ja samalla maailman pohjoisin rautatiesilta.

Rataosuus oli kaikiaan noin 15 kilometriä pitkä ja soveltui siten Narvikin vaatimattomiin olosuhteisiin. Meidän huollollemme ja muulle rintamantakaiselle liikenteellemme sillä oli kuitenkin suurempi merkitys kuin monella läntisen sotanäyttämön strategisella rautatiellä.

Tänä vuoden 1940 vapunpäivänä lähdimme me jälleen täysi reppu selässä jalkaisin taivaltamaan Norddalenin sillalta eteenpäin. Oli työn juhlapäivä ja seisoessamme säteilevässä auringonpaisteessa siinä sillalla kulkivat ajatukset vuorten ja laaksojen ja merien ylitse jälleen kerran kotimaahan. Tiesimme, että koko Saksan kansa rakastavasti surren ajatteli sitä pientä joukkoa, joka kaukana pohjoisessa seisoi ilmeisesti menetetyllä vartiopaikallaan, ja että kotona myös tehtäisiin kaikki mahdollinen, jotta me voisimme kestää. Tämä tietoisuus ei koskaan jättänyt meitä ja antoi meidän kenraalillemme ja hänen sotilailleen uusia voimia monina vakavina hetkinä. Niin vaelsimme me myös tänään, sen jälkeen kun olimme perusteellisesti tarkastaneet sillan ja käyneet sen

luokse sijoitettua 2 cm it.tykkiä katsomassa, turvallisin mielin kohti uutta majoituspaikkaamme, jonne saavuimme kello 19.30 tienoilla.

Tämä pieni, mutta hyvin lujasti rakennettu maja sijaitsi aivan yksin aivan ratavallin vierellä malmiradan pohjoisimmassa kaarteessa Spionkoopin luona. Rauhanaikana se oli ollut norjalaisten ratatyöläisten virkistyskotina ja hallissa riippui vielä kangassuikale, jossa oli punaisin kirjaimin: "Velkomm till Solhjem" (Tervetuloa Aurinkokotiin). Vielä ulvoivat lumimyrskyt, joiden sijalle vähitellen tuli kesäyönaurinko, kunnes sitten kesäkuun 8. päivänä voiton säteilevä aurinko nousi tämän divisioonan komentopaikan ja koko taisteluryhmän ylle.

Majan halli oli mahdollisimman vaatimattomasti, mutta iloisesti sisustettu. Kahdesta isosta ikkunasta tuli riittävästi valoa ja myöhemmin usein myös auringonsäteitä. Halli ei ollut ainoastaan Narvikin ryhmän esikunnan „perhe-elämän" keskuksena, vaan täällä työskentelivät myös tiedustelu- ja huoltotoimistot sekä lähettiupseerit. Kaminan edessä oli suuri pöytä, jonka ääressä istui 5—6 upseerin lisäksi ajoittain myös vieraita ja tovereita, jotka tulivat virka-asioissa luoksemme. Ateriat, jotka nautittiin melkein aina yhdessä, olivat näin jotensakin ainoat lepo- ja virkistystauot pitkien taisteluviikkojen aikana. Täällä kerrottiin monia hauskoja tarinoita kotimaasta, mutta kaikkien keskustelujen perussävy oli kuitenkin hyvin vakava. Jos vain satuimme unohtamaan, että olimme 2000 kilometrin päässä kotimaasta keskellä vihollisia ja hyvin vähän toivorikkaassa tilanteessa, niin puhelin säännöllisesti palautti sen mieleemme. Kuuden viikon aikana ei liene ollut ainoatakaan ateriaa, jonka kestäessä kenraali Dietliä tai hänen yleisesikuntaupseeriaan ei olisi ainakin kolme kertaa huudettu puhelimeen. Jos ilmoitukset vaativat heti tehtäviä päätöksiä, kenraali hävisi everstiluutnantti Baderin kanssa pieneen makuuhuoneeseen, joka oli samalla hänen työhuoneensa, ja ateria päättyi usein siihen.

Kodikkain hetkemme oli kahvitunti. Siihen aikaan vihollі-

nen oli melkein aina rauhallinen, mikä johtui siitä, että lumi ja jää sulivat päivällä vaikeuttaen maastossa liikkumista. Vasta kello 21 jälkeen putosi lämpömittari nollan alapuolelle ja lumisohjon ja vesilätäkköjen päälle muodostui jälleen kestävä peite, niin että taistelutoimintaan melkein säännöllisesti ryhdyttiin kello 24 jälkeen, ennen kaikkea koko pohjoiskaistalla. Tämän mukaan oli koko meidän elämänmenomme vähitellen järjestynyt.

Sotalaivaston samoin kuin erikoisaselajimme upseerien, pioneerien, viestimiesten, divisioonan lääkärin ja it:n päällikön, keskuudessa oli nopeasti levinnyt tieto, että kahvitunti oli paras vierailuaika. Kun vielä oli lähtenyt liikkeelle huhu, että kenraali Dietl oli jollakin kuriirilentokoneella tai „siviilipaketissa" saanut oikeaa konjakkia tai vastaavanlaista sielun ravintoa, saattoi vannoa, että ovi avautui. Sisään astui silloin joko pioneerien päällikkö, pitkä kapteeni Oberndorfer, lääkäri, tri Lottner tai meidän sotatalousupseerimme, korvettikapteeni Reichmann, kaikki yhdessä tai lyhyin väliajoin perätysten. On hämmästyttävä tosiasia, että hyvä sotilas pisimmänkin etäisyyden päähän ja vakavimmassakin tilanteessa vainuaa, missä on jotakin hyvää syötävää, poltettavaa tai juotavaa...

Tämän suuren huoneen kolmella muulla seinällä oli leveitä puupenkkejä, jotka samalla olivat tilavien arkkujen kansina. Näistä arkuista me olimme loihtineet esiin yksinkertaisia, hiihtomajaan soveltuvia patjoja, jopa villaisia peitteitä, niin että yösijamme olivat suhteellisen hyvät. Penkkien edessä oli pitkiä, karkeita puupöytiä, jotka oli tarkoin jaettu eri toimistojen kesken. Yleisesikuntaupseerilla ja huoltotoimistolla oli kummallakin kokonainen pöytälevy, kun taas lähettiupseerien oli toimintansa tai asiakirjojen laadun mukaan tyydyttävä puolikkaaseen tai kolmannekseen. Kaksi puhelinta täydensivät sisustuksen. Harvoin ne ovat olleet niin tärkeitä kuin täällä, mutta harvoin on myöskään kenenkään divisioonankomentajan tarvinnut niihin niin sydämestään kiukustua kuin kenraali Dietlin kilinään Spionkoopilla.

Tavallisesti puhuttiin hallissa kumpaankin koneeseen yhtä aikaa tai paremminkin huudettiin, sillä usein rikkiammuttujen johtojen vuoksi kuuluvaisuus oli kehno. Kun sitten myös yleisesikuntaupseerin puhelin hälytti viereisessä huoneessa ja everstiluutnantti Bader syöksyi sinne tukka suorana, niin tämä alkoi tavallisesti riittää meidän rakkaalle komentajallemme. Baijerilaiset alkukantaiset äännähtelyt voittivat kaiken melun sellaisella voimalla, että varmaan monet väkevät ilmaisut kuuluivat etulinjan komentopaikkoihin saakka.

Mutta tämä oli aina vain keväistä rajuilmaa, joka tunnetusti menee pian ohitse. Meidän ollessamme seuraavaan keskeytykseen saakka taas koolla pöydän ääressä, kenraali itse siirtyi jollakin leikkisällä sanalla kodikkaaseen seurustelusävyyn. Voidaan oikeutetusti väittää, että ryhmä Narvikin komentopaikassa oli alusta loppuun saakka liikettä ja vauhtia. Se että kukaan ei koko aikana menettänyt hermojaan, on todistus meidän kenraalimme voimakkaasta tahdosta, varmuudesta ja tavattomasta sisäisestä voimasta ja ehkä myös pienen esikunnan hyvästä kokoonpanosta ja lujasta yhteishengestä.

Taistelujen aikana oli tuskin yhtään yötä, jona kenraali voi nukkua yhteen menoon kauempaa kuin kaksi tai kolme tuntia. Iltaisin riisuttiin vain takki, saappaat ja sukat, mutta aamulla me harjoitimme tehokasta ruumiinliikuntaa. Missään tapauksessa meillä ei koskaan ollut täitä tai mitään ihotauteja.

Kehnosti oli jalkineiden laita, etenkin etummaisten asemien jääkäreillä. Lumen sulamisen aikaan ei varmaan koko Narvikin ryhmässä ollut yhtään sotilasta, jolla olisi ollut kuivat saappaat tai kengät. Eräänä lumisateisena toukokuun päivänä ilmestyi pitkä kapteeni Oberndorfer lievästi ontuen kahvitunnille komentopaikkaan. Oletimme, että hän oli haavoittunut jossakin Norddalenin sillan tavanmukaisessa ilmapommituksessa. Asiat olivat kuitenkin paljon hullummin: hän oli menettänyt ainoista saappaistaan viimei-

senkin koron ja toisen jalan varpaat tirkistelivät täysilukuisina maailmaa. Onneksi vähän tämän jälkeen putosi taivaalta myös muutamia säkillisiä saappaita.

*

Spionkoopin ympäristö, läheltä ja kaukaa, näytti suunnilleen sellaiselta miksi kuvittelemme kuun maiseman. Majamme takana oli pieni lammikko, todennäköisesti muodostunut runsaasta lumen sulamisvedestä, joka kesällä kaikkialla syöksyy kohisten laaksoon. Sotapäällikönkukkulamme suojasi meitä länttä vasten pahimmilta myrskyiltä. Tältä kukkulalta oli laaja näköala Rundfjeldetille, Haugfjeldetille ja niiden taakse vuorille, joiden nimet liittyvät meidän kärtneriläisen vuoristojääkärirykmenttimme historiaan.

Nevertindistä, Kubergetistä, Kobberfjellistä ja Lillebalakista käytiin viikkokausia sitkeitä ja katkeria taisteluja. Meidän joukkomme käsittivät eri kaistoilla tuskin koskaan enempää kuin joukkueen, usein myös vain vahvennetun ryhmän, kun taas vastustajan puolella oli taisteluissa kokonaisia pataljoonia hyviä norjalaisia joukko-osastoja.

Nevertind on valtava jäätikkö, joka nousee 1424 metrin korkeuteen. Jos haluaa suorittaa vertailua meidän kotimaamme vuoriin, on kasvillisuusraja pudotettava noin 1500 metriä alemmaksi. Tämän vuoksi nämä vuoret eivät kesälläkään ole koskaan lumettomia. Toukokuussa, jolloin päätaistelut käytiin vuorilla, ulvoivat huipuilla jäätävät lumimyrskyt, jotka välistä salpasivat kaiken näkyvyyden. Kysyttiin jo täysipainoisia miehiä pelkästään torjumaan moninkertaisesti ylivoimaista vihollista, saatikka sitten heittämään se vastaiskuilla takaisin, ja kaikki tämä tietoisena ainaisesta saarroksiin joutumisen mahdollisuudesta, sillä rintamamme suunnattomasti venyttyä meillä ei ollut jatkuvia asemia, vaan erillisten vartiopaikkojen väliä saattoi olla jopa kaksikin kilometriä!

Lounaasta välkkyivät Sildviktind, Blaaisenin 1484 metriä korkea jäätikkö ja ne osaksi melkein luotisuoraan putoavat vuoret, jotka rajoittavat etelässä Rombakenia ja joiden rin-

teillä malmirata kulkee. Eräs niistä lukuisista tunneleista, joita rautatietä varten oli räjäytetty kallioon, kulki meidän „Sotaherrankukkulamme" lävitse. Sinne me olimme sijoittaneet ampumatarvike- ja asevarikon, josta käsin huollettiin rintamamme pohjoisosaa.

Tämän pienen vuoren juurella kulkee luoteeseen kalarikas järvi; pienet puutalot sen rannalla olivat erään merisotilaskomppanian joidenkin joukkueiden majoituspaikkoina.

Mutta meidän varsinainen kotivuoremme oli Björnfjell, jonka 761 metriä korkealta huipulta aukeni laaja näköala Ruotsiin. Siellä ylhäällä seisoi kenraali Dietl monesti yksin ja joskus noiden yksiköiden päälliköiden kanssa, jotka oli uudelleen lähetettävä taisteluun pohjoiskaistalle tai joiden tehtävänä oli Björnfjellin tärkeän purkausaseman välitön varmistaminen. Siellä oli kehnossa lautakojussa neljän merisotilaan yksinäinen vartio tehtävänään heti ilmoittaa kaikki erikoiset tapahtumat pohjoiskaistalla ja torjua mahdollisesti huonon näkyväisyyden turvin läpipäässeet vihollisen tiedustelupartiot. Heidän ainoana viestitysyhteytenään Björnfjellin rautatieaseman vartioon olivat ammattiin kuuluvat merkinantoliput, jotka oli tuotu eräästä hävittäjästä.

*

Kun kenraali oli kerran tällä rintamanosalla noussut rannalta kappaleen matkaa maihin päin, ryöpsähti äkkiä kk.-suihku aivan hänen eteensä lumeen. Mitä nyt? Eihän edessäpäin voinut olla muita kuin saksalaisia.

Dietl otti kiikarin ja tunsi saksalaisen vartiomiehen laivaston sinisessä univormussa.

„Mies, mitä sinä siellä kujeilet?" kenraali huusi ampujalle.

Mutta tämä oli nokkela ja teki ilmoituksen, jollaista ei ennen ja jälkeen ole kuultu:

„Herra amiraali, en päässyt selville, onko herra amiraali herra amiraali vai jokin muu kuin herra amiraali. Sen takia minä päästin pari laukausta, että saan paremmin selvää herra amiraalista!"

„. . . ja minä käännyin", nauroi Dietl, „ja sinä näit, että minä en ole mikään vihollisristeilijä. Mainiosti tehty! Mutta nyt sinä tiedät, kuka minä olen!"

*

Sotalaivaston hieman voimakkaampia vartioita oli myös Haugfjeldetillä ja nämä aivan yksittäiset varmistukset muodostivat seitinohuen rintaman ainoan selkärangan, sillä taktillisia reservejä, joita Windischin rykmentillä ja oikeastaan jokaisella pataljoonalla olisi vanhastaan koeteltujen periaatteiden mukaan pitänyt olla, ei ollut koskaan pitkää aikaa. Jos eversti Windisch todella joskus saattoi ilmoittaa, että hänen oli ollut mahdollista vetää jokin ilmankin heikko komppania reserviksi, niin syntyi vuorenvarmasti seuraavana yönä niin kriitillinen tilanne, että reservi oli kiireimmän kaupalla lähetettävä taisteluun. Tämä täydellinen reservien puute pysyi koko taistelujen ajan polttavana pulmana ja aiheutti kenraalille jatkuvasti huolten täyttämiä hetkiä.

Tällä välin kulkivat tapahtumat vääjäämätöntä kulkuaan. Majuri Haussels ilmoitti Narvikista, että Haakvikenin lahdella oli todettu uusia joukkojen maihinnousuja. Ilmeisesti aikoi vastustaja nyttemmin kiertää kaupungin myös etelästä käsin ja katkaista Narvikin miehittäjien yhteydet. Voimakas eteneminen Beisin vuonon kaakkoispään ympäri ja edelleen Sildvikiin olisi todennäköisesti merkinnyt taistelun loppua ja pohjoissiiven perääntymistä Ruotsin rajalle. Meille jää arvoitukseksi, jonka vain vihollisen johto pystyy ratkaisemaan, miksei tätä tuhoisaa iskua vihollisen lukumääräisestä ylivoimasta huolimatta tarmokkaammin yritetty.

Selvästi tuntien uhkaavan vaaran heitti majuri Haussels Fagernesistä Ankenesiin yhden komppanian, joka kaupungin menettämiseen, toukokuun 28. päivään mennessä, vain kerran voitiin vaihtaa. Noita kahta komppaniaa, jotka sinne perätysten lähetettiin, nimitimme me keskuudessamme enää vain kuolemankomppanioiksi. Niiden sankaruus on säilyvä unohtumattomana kaikkiin aikoihin.

Alkuvaiheessa, kun taistelut Ankenesista leimahtivat täyteen paloon, oli komppania vielä hallitsevalla Ankenesintunturilla. Myöhemmin englantilaisten sotalaivojen raskaan tykistötulen tukemat jatkuvat hyökkäykset ja syvälle komppanian vasempaan siipeen ulottuva, saarrostusta uhkaava kiila ajoivat sen alas huipulta. Mutta vuoristojääkärit tarrautuivat jyrkkiin, Beisin vuonoon laskeviin rinteisiin ja pitivät siellä puoliaan niin kauan, kunnes toukokuun 28. päivänä Narvikin suunnitelman mukaisen tyhjentämisen yhteydessä tuli nimenomainen perääntymiskäsky. Näihin urheisiin jääkäreihin ja komppaniaan, joka myöhemmin toisena salpana Beisin vuonon luonaispäässä Skavtuvalla ja Hesterfjeldillä taisteli samanlaisen sankaritaistelun, palataan vielä myöhemmin.

*

Nyt oli toukokuu alkanutkin vasta todella tuntuvalla pakkasella ja uusin lumimyrskyin. Tilanne oli vakava, mutta Narvik ja Herjangin vuonon ranta olivat vielä lujasti meidän hallussamme. Äärimmäisellä oikealla siivellä kävi vihollisen painostus tosin päivä päivältä voimakkaammaksi, ja sankarillisen taistelun jälkeen täytyi Schleebrüggen komppanian jättää Groes-järvi ja hitaasti vetäytyä Storebalakille.

Viestiyhteydet toimivat erinomaisesti, ja meidän kenraalimme ja hänen yleisesikuntaupseerinsa saattoivat aina hyvissä ajoin pohtia vastatoimenpiteitä ja antaa niistä käskyn. Näinä toukokuun ensimmäisinä päivinä kävi huoli oikeasta siivestä yhä vakavammaksi. Silmäys karttaan osoittaa, että sen jälkeen kun rintamamme oli vedetty Storebalakille, syvään uurtunut Bukken laakso tarjosi viholliselle mahdollisuuden päästä ylivoimaisine joukkoineen pian saartamaan meidät idästä ja mikäli mahdollista jo siellä eristämään meidät Ruotsin rajasta.

Ne olivat huolien täyttämiä öitä, ja kenraali Dietl istui pienessä huoneessaan komentopaikassa, merkitsi viime ilmoitukset karttaan ja suoritti sitten tilanteen arvostelun. Suotuisa se ei ollut koskaan, ja sen olennaiseen parantamiseen

ei kerta kaikkiaan ollut mahdollisuuksia, koska ei ollut yhtään reservejä. Historiankirjoittajien ja arvostelijain täytyy varmasti yleisen sotahistorian puitteissa suunnata haukankatseensa myös Narvikin luvun kohdalle. Ottakoot he silloin huomioon, että divisioonan reservi käsitti kerralla enintään 30—40 miestä. Ne olivat joko pieniä merisotilasosastoja, jotka oli suin päin vedettävä malmiradan vartiopalveluksesta ja aivan puutteellisesti varustettuina, aseistettuina ja koulutettuina heitettävä talvisiin vuoristotaisteluihin, tai meidän ainoa pioneerijoukkueemme, jonka vahvuus oli luutnantti ja noin 30 miestä. Viimeksi mainittu oli tietenkin olemassa muita tehtäviä varten, mutta siitä huolimatta se oli kerran toisensa jälkeen lähetettävä pikamarssissa paikoitellen vielä metrien paksuisten lumikinosten poikki milloin pohjois-, milloin eteläkaistan taisteluihin. Tarvittiin todella sellaisen kenraalin kuin Dietlin hermoja ja rautaista tahtoa kyetäkseen yhä uudelleen noin 1600 vuoristojääkärin ja haaksirikkoisten matruusien muodostamien heikkojen yksiköiden avulla pääsemään epätoivoisimpienkin tilanteiden herraksi.

Tähän aikaan, siis toukokuun alussa, oli meidän vuoristojääkärirykmenttimme lukumääräisestikin heikentynyt. Syynä olivat olleet keskeytymättömät taistelut, melkein sietämätön sää ja muut ruumilliset rasitukset sekä kaatuneiden ja haavoittuneiden aukot riveissä.

Windischin osaston „majoitustiloina" olivat enää vain teltat ja lumiluolat. Jokaisen sotilaan oli tultava toimeen 4—5 kuivalla leipäviipaleella päivän. Etummaisessa linjassa saatiin huhtikuun puolivälistä toukokuun loppuun — viiden viikon aikana — vain kolme kertaa lämmintä ruokaa. Mikään rauhanajan koulutussuunnitelma ei edellytä sodankäyntiä sellaisissa olosuhteissa...

Siihen aikaan saattoivat saksalaiset lentäjät vain aivan harvoin hieman voimakkaammin osastoin antaa apuaan. Kului vielä monta päivää, ennen kuin laskuvarjojääkärien ensimmäiset varjot avautuivat Björnfjellan niinsanotun lentokentän yläpuolella.

Siitä kertoo muuan Narvikin taistelija päiväkirjassaan:

Kuiskutus kulkee suusta suuhun. „Ensimmäiset laskuvarjojääkärit ovat laskeutuneet Narvikin lähelle!" Vielä ei kukaan etummaisissa asemissa heitä nähnyt. Mutta tosiasia, että Saksan sodanjohto yrittää kaikkia keinoja toimittaakseen vahvistuksia Narvikin ympäristöön suljetuille joukoille, nostaa oleellisesti miesten mielialoja.

Hyvin pian, vaikkakin pienessä mittakaavassa, näkyy myös tuloksia Saksan ilmavoimien jatkuvasti ja rohkeasti suorittamista huoltolennoista. Uusia ampumatarvikkeita tulee rintamalle. Ensiapupakkauksia jaetaan. Ensimmäiset savukkeet monien päivien jälkeen voidaan taas sytyttää. Lopultakin on jälleen myös tuoretta leipää, kolme viipaletta päivää kohti, sen jälkeen kun miesten oli täytynyt päiväkausia elää sotasaaliina saaduilla norjalaisilla kekseillä. Englantilaiset ovat tykistötulella tuhonneet Elvegaardsmoenin kenttäleipomon. Kuluu vielä päiviä, ennen kuin uusi on saatu rakennetuksi.

Sitten tulevat myös ensimmäiset verekset ilmamaihinlaskujoukot. Ne lähetetään heti taisteluihin. Narvikin ympäri kulkeva rintama on kuitenkin liian pitkä, jotta nämä miehet voisivat yhdellä iskulla tuoda tuntuvaa kevennystä. Senvuoksi on taistelijain tunnuksena edelleenkin: On kestettävä!

Myös vuoristojääkärien hypyistä laskuvarjon varassa on muuan jääkäri kertonut:

Odotamme lisää laskuvarjojääkäreitä. Sanotaan, että vielä enemmän on tulossa. Ja meidän kärsivällisyytemme saa palkkansa. Sama näytelmä kuin eilen, materiaalia, ampumatarvikkeita ja elintarvikkeita pitkissä säiliöissä ja sanomalehtiä leijailee taivaalta. Ensimmäiset sanomalehdet kotimaasta! Ja vielä kerran sataa ihmisiä taivaalta. Olemme syöksyneet auttamaan tovereita, etteivät laskuvarjot laahaisi heitä pitkin näitä karuja kallioita, auttaneet heitä riisuutumaan valjaistaan. Mutta voi elämän kevät, eiväthän he olekaan mitään laskuvarjojääkäreitä. Hitto vieköön, hehän ovat tovereita Itävallasta. Hehän ovat kärnteniläisiä, tirolilaisia!

Tällä välin olivat myös yöt hitaasti muuttuneet melkein yhtämittaisen valoisiksi. Keskiyön aurinko ei tosin vielä loistanut Narvikin vuorien yläpuolella, mutta täysin pimeää ei ollut enää lainkaan. Silloin kun aurinko näyttäytyi, se tuli päivä päivältä lämpimämmäksi ja muutti vähitellen lumen malmiradalla ja laaksoissa pohjattomaksi sohjuksi. Tämä haittasi yhä enemmän sekä meidän että vihollisen liikkeitä.

Kuka meistä Narvikin taistelijoista ei muistaisikaan hir-

veitä marsseja komentopaikoista, huoltotukikohdista ja ennen kaikkea malmiradalta etummaisiin asemiin! Raskaiden varustus-, ampumatarvike- ja muonakuormien alla vajosivat vuoristojääkärit, merisotilaat ja sotavangit, joista oli muodostettu kantajakolonnia, syvemmälle kuin polvia myöten lumisohjuun tai suistuivat näkymättömiin puroihin tai vesikuoppiin. Käytettävissä ei ollut yhtään kuorma-autoa selustaalueella, joka on aivan tietön, eikä yhtään kantojuhtaa etummaisiin asemiin. Kaikki mitä 2000 nyt jo viikkokausia asemissa maannutta sotilasta tarvitsi, oli kannettava selkärepuissa tai kantopaareilla tai laahattava eteen pienillä kelkoilla, marssin kestäessä usein kymmenenkin tuntia. Alhaalla suota ja vettä, ylhäällä vuorilla yhä vielä hyytävää pakkasta, myrskyä, jäätä ja metrinkorkuisia lumikinoksia! Näitä ruumiillisia ja sielullisia suorituksia voi täysin arvostaa vain se, joka on vaeltanut arktisen kalliomaaston loputtomilla rinteillä.

Taistelun painopisteet olivat ja pysyivät oikealla ja äärimmäisellä vasemmalla siivellä. Itse Narvikissa päivät kuluivat vihollisalusten jatkaessa tavaksi tullutta tulitustaan, joka teki kaiken vapaan liikkumisen mahdottomaksi.

Tärkeitä ja meidän oloissamme suuria muutoksia oli toukokuun alussa tapahtunut malmiradan rautatieliikenteessä. Pioneerit olivat tehneet työtä niin ahkerasti, että toukokuun 4. päivänä kello 9 pääsi ensimmäinen juna Björnfjellistä Hundaleniin saakka. Norddalenin silta ei tosin vielä kantanut Siemensin valmistamaa raskasta sähköveturia, jonka me olimme vieneet turvaan tulituksen alaiselta rataosalta, mutta pieni höyryveturi rämisteli iloisesti kahden, kolmen käytettävissä olevan tavaravaunun etunenässä sillan ylitse.

Nyt kävi vihdoinkin päinsä kuljettaa koko Narvikiin tarkoitettu täydennys junalla melkein Rombaksbotnin päähän saakka vasta siellä uudelleen kuormattavaksi rekiin ja myöhemmin resiinoihin.

HUOLIEN TÄYTTÄMÄ TOUKOKUU

Spionkoopin komentopaikassa kuluivat toukokuun ensimmäiset viikot mitään erikoista tapahtumatta. Vietimme melkein säännöllistä elämää, jonka keskeyttivät ainoastaan tiheämmiksi tulleet ilmahyökkäykset ja meidän omien huoltolentokoneittemme käynnit. Se jolla on varmistetut yhteydet muuhun maailmaan, ei voi kuvitella, miten suurta tapausta ja millaista iloa meille merkitsi saksalaisten moottorien kumea jyrinä, joka julisti Ju 52:ien tai Condorien olevan tulossa. Me emme ole tosin koskaan puristaneet näiden tovereiden kättä emmekä edes tienneet, keitä koneissa istui. Mutta että he kuuluivat meihin Narvikin taistelijoihin yhtä hyvin kuin ne, jotka taistelivat, kärsivät ja lopulta voittivat Rombakenin vuonon rannoilla, vakuutettakoon noille urheille miehille kerran vielä tässäkin yhteydessä. Ehkäpä yksi tai toinen heistä on kaarrellessaan Björnfjellin tai tukikohtien 2 ja 3 ympärillä nähnyt, että me nostimme lipun divisioonan komentopaikkaan ja innokkaasti vilkutimme sinne ylös.

„Meidän kenraalimme", kuten häntä kaikki nuorimpaan jääkäriin ja merisotilaaseen saakka enää vain nimittivät, oli aina yhtä väsymätön. Joko hän vaelteli etummaisissa asemissa Ruotsin rajan ja Rombakenin välillä tai piti neuvotteluja meriväen päälliköiden ja Narvikin komentajien kanssa.

Vihollinen oli jo esitetyistä syistä siirtänyt hyökkäyksensä nyt varhaisiin aamutunteihin. Tämä teki myös lopun yörauhasta. Päiväohjelmaan kuului, että kohta keskiyön jälkeen saapui ilmoituksia uusista paikallisista hyökkäyksistä. Ne kyettiin melkein aina torjumaan omien asemien eteen, mutta etenkin oikealla siivellä oli pienet sisäänmurtokohdat usein vastaiskuin oikaistava. Tappiot pysyttelivät vielä ilahduttavan alhaisissa rajoissa. Siitä huolimatta riittivät saapuvat vahvistukset tuskin syntyneiden aukkojen täyttämiseen, mutta eivät ylimalkaan lainkaan minkäänlaisen reservin muodostamiseen. Nyt kysyttäneen, mistä ja miten nämä vahvistukset ylipäänsä tulivat. Tähän voidaan vain vastata: Narvikissa

tuli melkein kaikki paha mereltä ja melkein kaikki hyvä ilmasta.

*

Toukokuun 8. päivänä kello 11.15 vastaanotti Narvikin ryhmän radioasema Oslosta kenraalieversti von Falkenhorstin Ryhmä XXI:n seuraavan käskyn:

Kenraaliluutnantti Dietlin voimien on niin kauan kuin mahdollista pysyttävä Narvikin alueella ja perääntymään pakotettuna hävitettävä malmirataa niin pysyvin vaikutuksin, että vihollinen estetään pitkäksi aikaa sitä käyttämästä.

Ellei Ruotsin rajan puoleista aluetta enää voida pitää hallussa, on pyrittävä siihen, että vuoristoihin tottunut, ilmasta huollettava ydinjoukko vetäytyy Bodön suuntaan, kun taas muille voidaan hätätapauksessa järjestää siirtyminen Ruotsiin.

Ryhmä XXI.

*

Adjutantin, eversti Herrmannin sotapäiväkirjaan on lyhyesti merkitty muistiin melkein kaikki tärkeimmät tapahtumat. Toukokuulta seuraavaa:

Toukok. 3. p. Kriitillinen tilanne eversti Windischillä, koska oikeaa siipeä jatkuvasti saarretaan. Mutta norjalaisilta puuttuu tarmoa tunkeutua pontevasti lävitse. Vilkasta veneliikennettä Rombakenilla erään englantilaisen taistelulaivan suojassa. Tommit pyrkivät yhteyteen norjalaisten kanssa ja ilmeisesti tiedustelevat maihinnousupaikkoja, mitä me vähin voiminemme emme voi estää. Obersteinerin komppania pitää edelleenkin puoliaan Ankenesissa.

Toukok. 4. p. Saksalaisia pommituskoneita ilmestyy useammin! Klo 8,25 täysosuma upottaa viimeisen puolalaisen hävittäjän Narvikin edustalla. Hurjaa riemua vuoristojääkärien keskuudessa, kaupungissa ja malmiradalla.

Samanaikaisesti pommitetaan vihollisasemia ja leirejä Werfenin luona ja kaarilahdessa.

Hyviä uutisia Etelä-Norjasta. Aamu- ja iltapäivisin ajaa „Nordland-Express" radan päästä päähän tuoden vaatteita ja perunoita. Asemat: Björnfjell, Divisioonan komentopaikka, Norddalsbroen, Hundalen. Veturi on hieman kuhmuinen eikä pysty enää viheltämään. Ylämäkeen se vetää enintään kahta, kolmea vaunua, alamäkeen se rämistää kuitenkin vähintään 20 meripeninkulman vauhtia.

Ensimmäinen lämmin päivä. Siksi kunnes nuo 2—3 cm lunta häviävät, kuluu kuitenkin vielä viikkoja.

Toukok. 5. p. Jälleen tyyntä ja lämmintä. Windischin rykmentti ilmoittaa, että vihollinen uhkaa yhä voimakkaammin meidän oikeaa siipeämme. Schleebrüggen komppania on jälleen lähetettävä taisteluun saarroksiin joutumisen estämiseksi.

Vilkasta omaa lentotoimintaa. Suurta levottomuutta laivoissa Narvikin edustalla. Kaupungin kohtuullista tulitusta. Beisfjordissa surmaa englantilaisten tykistötuli 12 siviilihenkilöä, joukossa 3 naista ja 3 lasta, ja monia haavoittuu. Siellä ei ole ainoatakaan saksalaista sotilasta.

Junapahanen kulkee uutterasti edestakaisin.

Toukok. 6. p. Kipakkaa itätuulta, heikosti pilvistä. Eräs Condor pudottaa ampumatarvikkeita, aurinkolaseja ja lumipukuja. Narvikin edustalla taistelulaiva, 2 risteilijää ja 4 hävittäjää. Windischillä yhä vain pieniä hyökkäyksiä, jotka osaksi tehdään hyvin tarmokkaasti. Ranskalaiset alppijääkärit hyökkäyksessä hyviä, naamioinnissa ja maastonkäytössä huonompia kuin norjalaiset.

Ei vieläkään kenttäpostia!

Toukok. 7. p. Ploderin komppanian pitäisi tulla lentoveneillä. Mutta sitten kuljetus siirretään Trondheimissa vallitsevan huonon sään vuoksi.

Sankarillista taistelua ja suuria tappioita Obersteinerin komppanialla Ankenesin luona. Tämä heikko komppania pitää yhä vielä puoliaan kahta täysivahvuista vihollispataljoonaa vastaan.

Noin klo 21,30 lähtee kenraali hiihtäen Windischin rykmentin luokse.

Toukok. 8. p. Kylmää ja koleaa. Aamupäivällä kolme He 111, jotka tuliryöpyllä ampuvat alas norjalaisen lentokoneen. Uusia hyökkäyksiä Windischillä, jonka taisteluetuvartiot on osaksi pakko vetää taaksepäin. Narvikin heikkoa tulitusta. Rombakenille laskeutuu kaksi „valasta" mukanaan yliluutnantti Ploder ja 35 miestä.

Kenraali palaa noin klo 20,30 siis marssittuaan 23 tuntia lumi- ja jääerämaassa, ja kertoo jääkärien ennenkuulumattomista suorituksista.

Toukok. 9. p. Kenraali ja minä ajamme kenraalinresiinalla käynnille haavoittuneiden luokse Björnfjelliin. Ensimmäisessä vaihteessa se mokoma paiskautuu kiskoilta ja kenraali lentää lumeen. Ilmahälytys! 4 norjalaista konetta pudottaa 3 englantilaisen hävittäjän suojaamina pommeja Hundaleniin ja kohti Norddalenin siltaa. Sillassa ei vaurioita. Hundaleniin linja katkennut. Yliluutnantti Ploder saapuu 35 miehen kanssa divisioonan komentopaikkaan. Hän selostaa tapahtumia kaukaisessa suuressa maailmassa ja tuo vihdoinkin postia. Valtavaa iloa!

Kello 17,30 kunnianosoitus kenraalille hänen saamansa ritariristin johdosta.

Tässä kohden minun on pakko täydentää päiväkirjani lyhyitä muistiinmerkintöjä. Ensimmäisten ilmalähetysten mukana olimme jo saaneet suuren määrän Rautaristejä, joilla voimme palkita urhoollisimpia jääkäreitämme ja sotalaivaston tovereita. Tänä toukokuun 9:ntenä oli ku-

lunut täsmälleen neljä viikkoa maihinnousustа Narvikiin ja silloin oli taivaalta pudonnut sinetöity käärö, joka sisälsi meidän kenraalillemme tarkoitetun Rautaristin ritariristin.

Everstiluutnantti Bader ja minä avasimme komentopaikassa mitään aavistamatta käärön, josta esikunnan kaikkien läsnäolevien riemuitessa ilmestyi tuo korkea kunniamerkki. Mutta missä oli uusi ritari? Muutamia minuutteja sitten olimme hänet vielä nähneet. Mutta tänä suurena hetkenä häntä ei löytynyt mistään. Silloin ilmoitti matruusi Martens punastuen: „Herra kenraali on juuri mennyt pihalle." Pieni hetki hämilläänoloa, mutta sitten lyhyt päätös: koko esikunta, johon kuului 6 upseeria ja 8 kirjuria ja lähettiä, astui heti paririviin divisioonan komentopaikan viereen rintama notkelmassa olevaan häviävän pieneen lautahökkeliin päin. Olimme tuskin ehtineet ryhmittyä, kun kenraali Dietl astui esiin. Harvoin olen nähnyt hänen kasvojaan niin ällistyneinä ja hämmentyneinä kuin tällä hänen uskottujensa äkillisen esiinmarssin hetkellä. Hänen kysymykseensä: „Mitä ilvettä te taas pidätte?" vastasi everstiluutnantti Bader astumalla esiin ja ojentamalla hänelle Johtajan päämajan sanoman, jolla kunniamerkin myöntäminen tiedoitettiin. Hänen samalla lausumiaan onnitteluja ei milloinkaan lienee esitetty omalaatuisemmassa ympäristössä, mutta ei liioin vilpittömämmin eikä sydämellisemmin.

Toukok. 10. p. Saksalaisia joukkoja on marssinut Hollantiin ja Belgiaan. Tämä on suuren länsioffensiivin alkua. Kunhan myös me voisimme vielä ryhtyä jälleen voitokkaasti etenemään! Meillä vaihtelevaa säätä. Yhdeksän omaa pommituskonettamme Ofotin vuonon yläpuolella. Sanotaan, että yksi vihollishävittäjä on upotettu ja yhtä vaurioitettu. Kolme Ju 52 ja kaksi Condoria heitti meille ja Björnfjelliin tuomisiaan. Eversti Windisch on toukokuun 9. päivän iltana saanut meiltä Rautaristi I:n ja majurit Haussels ja von Schleebrügge soljen Rautaristi I:een. Ankenesin luona käy Obersteinerin komppanian asema yhä vaikeammaksi, koska vihollinen on jälleen saanut lisävoimia.

Iltapäivällä laskeutuu yksi „Valas" sekä Rombakin että Beisin vuonon laineille mukanaan luutnantti Adler ja 30 miestä. Annamme niiden mukaan postia kotimaahan.

Toukok. 11. p. Postia kotoa, huhtikuun 21., 28. ja 29. päiviltä. Juhlapäivä kaikilla, jotka ovat saaneet tervehdyksiä kotimaasta. Illalla pudottaa kolme norjalaista vesilentokonetta Windischin rykmentin ja Narvikin alueelle pommeja, jotka eivät aiheuta mitään vahinkoja.

Toukok. 12. p. Helluntai, tuo viehättävä juhla, alkaa meillä sakealla lumipyryllä ja kovalla pakkasella. Kaikki lentäminen ja niin ollen laskuvarjojääkärien ja vuoristojääkärien ilmoitettu pudottaminen on mahdotonta.

Hälyttäviä ilmoituksia Narvikista. Länsivuonosta ja kaarilahdesta lä-

hestyy lukuisia sotalaivoja, joukossa vähintään yksi taistelulaiva ja kaksi tai kolme risteilijää. Meillä on kaikkialla suurin hälytysvalmius. Mutta emme tiedä, onko kysymyksessä maihinnousu Narvikiin vai jollekin muulle kohdalle rannikkoa vai ainoastaan mielenosoitus.

Toukok. 13. p. Eilen ilmoitetut sotalaivat ja useat kuljetusalukset, yhteensä 16 yksikköä, ajoivat yöllä Herjangin vuonoon ja avasivat kello 0,00 voimakkaan tulen Bjerkvikiä ja siihen rajoittuvaa rannikkoa vastaan. Kello 2 alkoi todennäköisesti kolmen pataljoonan maihinlasku (ranskalaisia, joilla oli mukanaan myös panssarivaunuja). Yksi pataljoona hyökkää parhaillaan Elvegaardsmoenia vastaan, toinen pohjoiseen. Kolmannen pataljoonan sijaintia ei vielä tunneta. Windischin rykmentti, joka parhaillaan on vaihtamassa kahta komppaniaa, on joutunut erittäin raskaisiin taisteluihin. Merisotilaiden, joilla oli hallussaan Herjangenin itäranta Gjeisvikistä etelään, täytyi raskaita tappioita kärsittyään vetää heikot voimansa vuorille. Stautnerin pataljoonan rintama oli hyökkäyksen alkaessa pohjoiseen ja luoteeseen. Hagemannin pataljoonan rintama oli koilliseen, joten vihollisen isku osui näiden pataljoonien kylkeen ja selkään.

Klo 22. Raskas päivä on päättymässä. Elvegaardsmoenin leirialue oli keskipäivän vaiheilla tyhjennettävä. Kenttäsairaala, jossa oli melkoinen määrä vaikeasti haavoittuneita ja kolme saksalaista lääkäriä, jotka jäivät huolehtimaan potilaistaan, on vihollisen hallussa. Vuoristojääkärit ovat kiivaasti taistellen vetäytyneet kukkuloille Hartvigin järven molemmin puolin. Näin on tie Elvenesistä Bjerkvikiin ja edelleen aina Gjeisvikiin saakka vihollisen hallussa. Tieosuus Gjeisvikistä Öijordiin on niin ikään vapaana. Aamupäivällä ovat englantilaiset lentäjät hyökänneet myös meidän komentopaikkaamme vastaan ja pudottaneet tunneliamme kohti pommeja, jotka melkein kaikki olivat suutareita. Kautta koko yön saapuu ilmoituksia, joiden mukaan tilanne Windischillä on hieman vakiintunut. Jääkärit ovat kuitenkin niin väsyneitä, että he ovat saattaneet nukkua tulittavien konekiväärien viereen.

Tässä keskeytämme adjutantin, kenraali Dietlin vakinaisen seuralaisen, päiväkirjan ja jäljennämme tähän sen päiväkäskyn, jonka ritariristin saaja antoi taisteluryhmälleen:

Narvik, toukokuun 9. päivänä 1940.

Johtaja ja sotavoimien ylipäällikkö on suonut minulle Rautaristin ritariristin.

3. vuoristojääkäridivisioonan, sotalaivaston ja ilmavoimien toverit!

Näen tässä huomionosoituksessa vain korkeimman tunnus-

tuksen ja kiitoksen teidän suorituksellenne. Kun me nyt kuukausi sen jälkeen kun astuimme jalallamme Norjan maaperälle, pidämme vielä hallussamme Narvikia ja vuoristoasemia Pohjolassa, niin on tästä kiitettävä vain teidän jokaisen täyttä taistelualttiutta ja aulista rintamatoveruutta, joka on kerran loistava esikuvana Saksan nuorisolle.

Pyydän teiltä vain yhtä:

Pysykää sään kaikista oikuista ja vihollisten ylivoimasta huolimatta samoina loistavina saksalaisina sotilaina kuin tähänkin saakka. Silloin on kaitselmus auttava meitä myös vastaisuudessa!

Dietl, kenraaliluutnantti.

*

Huhtikuun 13. päivänä olivat meidän hävittäjämme sankarillisessa taistelussa suurta ylivoimaa vastaan liehuvin lipuin uponneet tai viimeisen kranaatin ammuttuaan ajaneet rantaan ja räjäytetty. Täten olimme menettäneet kaiken liikuntavapauden vesillä ja olimme vihollisen laivatykistön jatkuvan tulituksen kohteena. Mutta maata ei missään, mihin vuoristojääkäriemme kiväärit ja konekiväärit kantoivat, ollut yksikään vihollisjalka vielä polkenut.

Täsmälleen neljä viikkoa myöhemmin, jopa jälleen 13. päivänä, tapahtui ensimmäinen sisäänmurto meidän rannikkoasemiimme. Täten kävi tilanteemme, jota siihenkään asti ei ollut voinut pitää juuri toiveita herättävänä, äärimmäisen vakavaksi. Koko melkein 50 kilometriä pitkällä rintamalla oli saksalaisten puolella enää tuskin 1500 sotilasta etulinjassa. Vastustajan voimat nousivat tuohon aikaan jo noin 12.000 mieheen, paitsi miehistöjä englantilaisissa laivoissa, joilla oli niin suunnattoman voimakas laivatykistö.

Saattaa olla valaisevaa lainata jälleen kerran Winston Churchilliä, joka kuvaa toukokuun alun tilannetta seuraavin sanoin:

Huhtikuun 16. päivän jälkeen näki lordi Cork olevansa pakotettu luopumaan ajatuksesta tehdä suora hyökkäys Narvikiin. Huhtikuun 24. päivänä tulittivat taistelulaiva „Warspite" ja kolme risteilijää kolme tuntia

kaupunkia, mutta tämä ei riittänyt karkoittamaan saksalaisia miehittäjiä... Uuden suunnitelman tarkoituksena oli nousta maihin Narvikin tuolla puolen olevan vuonon perukassa ja hyökätä sitten kaupunkiin Rombakenin vuonon vastapäiseltä rannalta käsin... Toukokuun alussa oli käytettävissä kolme pataljoonaa ranskalaisia alppijääkäreitä, kaksi pataljoonaa Ranskan muukalaislegioonasta, neljä puolalaista pataljoonaa ja 3.500 miehen vahvuinen norjalainen yhtymä. Vihollinen puolestaan oli saanut vahvennukseksi osia 3. vuoristojääkäridivisioonasta.

Churchill kertoo sitten toukokuun 12. ja 13. päivän välisenä yönä tapahtuneesta maihinnoususta Bjerkvikiin. Ylipäällikkyyden oli tällä välin saanut kenraali Auchinleck.

Tällä välin olivat mannermaan hirvittävät tapaukset kulkeneet kulkuaan ja jättäneet kaiken muun varjoon. Tuhoisan tappion johdosta päätettiin toukokuun 24. päivänä melkein yksimielisesti, että kaikki voimamme oli keskitettävä Ranskaan ja kotimaahan.

*

Toukokuun 10. päivänä olivat Saksan maavoimat ilmavoimien tukemina ryhtyneet Saksan länsirajalla hyökkäykseen ja vertaistaan vailla olevalla „salamasodalla" lyöneet vastustajan. Silti ei Lontoossa haluttu luopua päämäärästä, jona oli Narvikin valtaus sen sataman hävittämiseksi.

Toukokuun 13. päivään saakka olimme voineet pitää Bjerkvikistä koilliseen yhtenäisinä jatkuvia asemia, joilla aina oli selkänoja hallitsevilla kukkuloilla ja jotka voitiin suunnitelman mukaisesti vetää yhdeltä lujalta kaistalta lähimmälle. Viholliselle sitä vastoin tuotti suuria vaikeuksia hyökätä, edetä ja huoltaa tiettömässä ja yhä vielä syvän lumen peittämässä maastossa, jolla täällä oli selvän korkean vuoriston luonne. Sen jälkeen kun vihollinen oli noussut maihin Bjerkvikin luona ja vallannut Elvegaarsmoenin, oli Windischin rykmentti menettänyt viimeisetkin majoitustilansa, kenttäsairaalansa, elintarvikevarastonsa, hevosensa ja suuren osan vaatetuksestaan ja varusteistaan. Vihollinen taasen oli luonut itselleen sillanpään, johon se saattoi laskea maihin yhä uusia voimia ja josta käsin se pystyi etenemään etelään ja itään.

Nyt täytyi Narvikin Ryhmän vastuunalaisen johtajan, mei-

dän kenraali Dietlimme, selvittää itselleen kaikki meille vielä jääneet mahdollisuudet ja päätökset, jotka oli heti ja tulevaisuutta varten tehtävä. Näinä öinä oli vuode komentopaikan pienen kenraalinkamarin kovalla penkillä jäänyt koskemattomaksi. Päiväsaikaan hiihti kenraali Dietl kuten tavallisesti etummaisissa asemissa tai tiedusteli yhä kapeammaksi käyvällä selusta-alueella uusia puolustusmahdollisuuksia. Mutta yöllä hän istui kumartuneena ilmoitusten tai karttojen ylle ja pohti everstiluutnantti Baderin kanssa kaikkia jäljellä olevia mahdollisuuksia.

Tämän hetken suuri kysymys koski sitä, oliko Narvikin kaupunki nyt myös Öijordista uhkaavan vaaran vuoksi tyhjennettävä vai oliko se pidettävä ja oltava välittämättä pohjoissiivellä ja Ankenesin luona käytyjen taistelujen kulusta. Päättäväisen vastustajan, jolla kaiken lisäksi oli täysi herruus merellä ja joka ilmeisesti juuri näiksi päiviksi oli keskittänyt erikoisen vahvoja merivoimia, täytyi nyt lopultakin yrittää hyökkäystä itse kaupunkiin tai sen saartoa etenemällä Rombakenin ylitse ja Beisin vuonon perukan ympäri. Silloin olisi menetetty kaupungin koko varusväki, joka käsitti Hausselsin vielä melko vereksen pataljoonan ja useita taistelukuntoisia merisotilasyksiköitä ja jolla oli erikoisen paljon raskaita jalkaväenaseita (kranaatinheittimiä ja konekivääreitä), melkein koko kevyt ilmatorjuntatykistömme ja kaksi vuoristotykkiä. Samalla olisi myös sinetöity sen urhoollisen komppanian kohtalo, joka oli Ankenesin luona taistellut kymmenkertaista ylivoimaa vastaan.

*

Erdmengerin merisotilaspataljoonan sotapäiväkirjassa luetaan tältä ajalta:

Toukok. 13 p. Englantilaisten odottamaton sisäänmurto on saattanut rykmentin taktillisesti hyvin vaikeaan asemaan. On olemassa vaara, että koko joukko-osasto tulee eristetyksi ja saarretuksi, jos englantilaisten onnistuu vallata tai hävittää Hartvigin järven luona oleva ainoa silta, jonka ylitse perääntyminen on mahdollista... Perääntyminen tapahtuu muuten mallikelpoisessa järjestyksessä. Koko rykmentti vede-

tään illan kuluessa tappioitta ainoan sillan ylitse. Hartvigin järvellä olevat elintarvike- ja ampumatarvikevarastot tuhotaan... Tällä välin on pantu merkille, että norjalaiset yrittävät edetä idästä käsin Storebalakin-Lillebalakin välille määrätyn pääpuolustuslinjan selkään... Koko pääpuolustuslinjalla ei muuten ollut ainoatakaan saksalaista sotilasta. Myöhemmin ilmeni, että he olivat perääntymisestä niin lopen uupuneita, että eivät pystyneet enää nousemaan rinteitä uudelle pääpuolustuslinjalle. Jos vihollinen olisi tuona hetkenä vähänkin yritteliäästi seurannut jäljessä, olisi myös uusi pääpuolustuslinja samoin kuin meidän jälkijoukkommekin joutunut sen käsiin.

Toukok. 14. p. Jäätävää itätuulta. Elintarvikevarastot rautaisia annoksia myöten on käytetty. Telttakankaat ja huovat ovat melkein järjestään jääneet asemiin. Miehet palelevat sen vuoksi kovasti. (Päällystakkeja meillä ei ole koskaan ollutkaan.) Maasto ei tarjoa kaistallamme minkäänlaista suojaa.

Toukok. 15. p. Luutnantti von Georg ilmoittaa, että suuri osa sotilaista potee pahoja mahakipuja sekä jalkavammoja. Lukuisilla sotilailla liikarasituksesta aiheutuvaa verenvuotoa nenästä sekä oksennuskohtauksia. Tämän kuultuani lähdin pataljoonaan ja sen jälkeen rykmentin komentajan luokse ja tein ilmoituksen tilanteesta.

Toukok. 16. p. Lääkärintarkastus. 50 % komppaniasta taistelukyvyttömiä ja toimitettava Björnfjellin kenttäsairaalaan (keuhkotulehdusta, vatsatautia, paiseita, paleltumia ja jalkavammoja).

Toukok. 17. p. Auringonpaistetta! Miehistön katselmus. Huomautettu strategisesta tavoitteesta, sotilaskunniasta, länsioffensiivin kaukovaikutuksesta. Tunnuslause: „Meidän on jatkuvasti uskottava hyvään lopputulokseen." Sotilaat ovat esikuvallisia. He ovat ymmärtäneet mistä on kysymys, ja heillä on kunnianhimoinen pyrkimys pitää puolensa siinä kuin jääkäritkin.

*

Narvikin Ryhmän loppuosa, siis Windischin rykmentin I ja III pataljoona ja malmiradalla olevat, vain puutteellisesti varustetut merisotilasyksiköt olisivat ehkä voineet vielä miehittää salpa-aseman, joka olisi kulkenut Rundfjeldetiltä Haugfjeldetin ylitse Raubergetille ja Rombaksbotnin etelärannalla Middagselvfjeldetin ja Sildviktindin ympäri. Oli helposti laskettavissa aika, minkä nämä jäännökset olisivat sitten vielä pystyneet pitämään puoliaan ehkä kaksikymmenkertaista ylivoimaa vastaan.

Nyt näyttäytyi rautainen sotilas Dietl jälleen koko suuruu-

dessaan. Yhtä asiallisesti ja viileästi hän tutki mainittuja mahdollisuuksia kuin suunnitelmaa murtautua viimeisten, vielä taistelukelpoisten joukkojen kanssa etelään. Tämä ajatus oli kuitenkin nopeasti hylättävä, koska melkein lopen uupuneet joukot eivät ilman tarpeellisia varusteita ja huoltoa olisi pystyneet koskaan selviytymään Narvikin eteläpuolisesta laajasta jäätikköalueesta. Niin tehtiin vihollisen mitä ankarimmin painostaessa, melkein toivottomassa tilanteessa, ensimmäinen painava päätös, joka oli osaltaan ratkaisevasti vaikuttamassa voitokkaaseen lopputulokseen: Narvikin kaupunkia ei tyhjennetä: Nyt ja vastaisina viikkoina sanoi kenraali Dietl yhä uudelleen: „Minä en peräänny askeltakaan, elleivät ylivoimaiset vihollishyökkäykset minua siihen pakota."

Tämän päätöksen mukaisesti pitivät saksalaiset vuoristojääkärit vielä täydet kaksi viikkoa sitkeästi puoliaan asemissaan Ankenesin tunturilta aina malmiradalle saakka, vaikka rintaman oikea siipi joutui yhä enemmän uhatuksi. Näin tehtiin tyhjäksi Englannin päämajan varmaan harkitsema suunnitelma, jonka mukaan Bjerkvikin luona tapahtunutta sisäänmurtoa seuraisi hyökkäys itse Narvikin kaupunkia vastaan, mikä nimi oli tällä välin tullut tunnetuksi koko maailmassa. Ja näillä kahdella viikolla oli ratkaiseva merkitys. Mutta jännitys, jonka vallassa kaikki Narvikin taistelijat olivat olleet laivoihinnoususta lähtien nousi nyt huippuunsa.

*

Annettakoon adjutantin sotapäiväkirjan muistiinpanojen vielä kerran puhua:

Toukok. 14. p. Aamupäivällä kaunista säätä, selkeää ja tuulista. Iltapäivällä myrskyä. Laivaston kapteenit Gadow ja Berger puhuttelussa luonamme. Osia merisotilasosastoista kootaan Björnfjelliin ja muodostetaan uudelleen. Klo 11.30 voimakasta moottorien surinaa etelästä. 3 saksalaista hävittäjää ja 4 Ju-konetta!

Ensimmäisen kerran avautuvat saksalaisten laskuvarjojääkärien valkoiset varjot Björnfjellin jotenkuten auttavan, mutta osittain soran

peittämän „lentokentän" yllä. Muuan luutnantti ja 60 miestä hyppäsivät maastoon, joka oikeastaan oli siihen tarkoitukseen sopimaton. Muuan mies jäi riippumaan vanhaan sähköpylvääseen ja avustettiin ehjänä maahan, muuan toinen sai lievän kallonmurtuman, mutta muuten sujui maihintulo hyvin.

Melkein samaan aikaan saapuu uusia vakavia tietoja Ryhmä Windischiltä. Vihollinen hyökkää itsepäisesti taas Buggedalenissa ja valtaa hetkeksi Storebalakin ja siitä itään sijaitsevan kukkulan 717. Aikaisempi käsitys, jonka mukaan täällä on taisteluissa ranskalaisia alppijääkäreitä, ei saa vahvistusta. Ne ovat norjalaisia pataljoonia, jotka maastoa taitavasti hyväkseen käyttäen ovat edenneet asemiemme eteen. Samaan aikaan on Hartvigin järven lounaispuolella menetetty kukkula 401.

Nyt on kaikkialla enää vain meidän vuoristojääkäriemme ryhmiä tai heikkoja joukkueita kokonaisia vihollispataljoonia vastassa. Reservejä ei ole enää käytettävissä. Itävaltalaiset vuoristojääkärit eivät suinkaan saa muinaisten sankaritarujen myytillistä loistoa vihollisen tykistötulen tai yksityisten hyökkäysten vuoksi, vaan sitä luovat heihin varsinkin ennenkuulumattomat ruumilliset rasitukset vaikeilla jäätiköillä vailla minkäänlaista suojaa, vailla riittävää muonaa ja vailla vaihdonmahdollisuutta. Lisäksi heitä painaa tietoisuus siitä, että yhä pienemmäksi supistuva joukko on joka puolelta saarrettuna eikä riittävää apua ole ulkoapäin odotettavissa.

Tromssa lähettää Englannin virallisen tiedoituksen, jonka mukaan Sedan, Namur ja Rotterdam ovat saksalaisilla! Tämä lohduttaa meitä huolissamme.

Laskuvarjojääkäreillä ei ole selkäreppuja eivätkä he voineet tilanpuutteen vuoksi ottaa mukaansa enempää suksia kuin riittäviä talvivarusteitakaan. Heidät varustettiin Björnfjellin viimeisistä varastoista ja heidät oli pakko vielä klo 23 lähettää marssille kohti Ryhmä Windischiä. 8—10 tunnin marssi rintamalle syvässä lumisohjussa kantaen kaikkia aseita ja runsaasti ampumatarvikkeita on äärettömän rasittavaa pitkän lennon ja vaikean maahanhypyn jälkeen.

Toukok. 15. p. Kylmää ja tuulista. Jatkuvasti seikkaperäisiä neuvotteluja tilanteesta. Klo 9.30 englantilaisia hävittäjiä komentopaikan yläpuolella, 6 englantilaista kaksitasoa pommittaa Norddalenin siltaa ja Björnfjellin rautatieasemaa. Ne lentävät jopa oikein sisukkaasti ja taitavasti. Norddalenin sillan ilmatorjunta hyvä. Björnfjellissä kaksi kuollutta ja 8 haavoittunutta. Iltapäivällä kenraali ja minä kiipeämme Björnfjellille tarkastamaan siellä olevan merisotilasvartion ja tiedustelemaan myös sikäläisiä puolustusmahdollisuuksia. Laaja Sneetindille, Riftindille, Bukkefjeldille ja Storebalakille avautuva näköala jaksaa innostaa vieläkin. Etäisyydessä häämöttää myös 1335 m korkea Leigastind,

josta on käyty kiivaita taisteluita. Kaikkialla vielä täysin arktinen maisema.

Laskeutuessamme vuorelta ilmestyy 3 saksalaista hävittäjää, jotka lentävät tappotahtia saattamassa kolmea Ju 52-konetta, joista hyppää 22 laskuvarjojääkäriä ja kaikki pääsevät onnellisesti maahan. Illalla neuvottelu laivaston kapteeni Kothen kanssa. Björnfjelliin kootuista merisotilaista muodostetaan 3 joukkuetta, jotka lähetetään rintamalle kapteeni Bruggerin kaistalle oikean siiven taakse. Yöllä ilmoitetaan, että stukat ovat saaneet auttavaan kuntoon rakennetun, uuden lentokentän ja pystyvät lopultakin lentämään meille saakka.

Windischillä tilanne vakiintuu. Yksityiset hyökkäykset torjutaan.

Toukok. 16. p. Norjalaisten hyökkäykset Kobberfjellillä lyödään takaisin. Schleebrüggen urhoollinen luutnantti Trautner ja osa hänen hiihtojoukkuettaan on kaatunut. Illalla hyökkää 12 saksalaista pommituskonetta vihollisen maihinnousupaikkoja vastaan Herjangin vuonossa. Usein paikoin voimakasta savunmuodostusta ja räjähdyksiä. Jääkärit riemuitsevat mielessään, sillä jokainen vihollisen reserveihin ja selustayhteyksiin osunut pommi tuottaa meille helpotusta.

Toukok. 17. p. Selkeä, mutta kylmä sää. Keskipäivällä hyppää 7 Ju 52-koneesta jälleen 60 laskuvarjojääkäriä. Molemmissa viime hypyissä yhteensä 6 haavoittunutta. Sotilaat ovat erinomaisia. Iltapäivällä vielä 2 Ju-konetta, kalustoa ja 16 miestä. Samaan aikaan 4 hävittäjää torjuntalennolla ja muutamat saksalaiset pommituskoneet hyökkäävät myös voimakkaasti. Erittäin vilkasta liikennettä ilmassa!

Ei vieläkään postia! Sikamaista!

Toukok. 18. p. Laskuvarjojääkärit on tilanteen vaatimuksesta lähetettävä taas heti marssille eteen, sen sijaan että vihdoinkin voitaisiin muodostaa ehdottoman välttämätön divisioonan reservi.

Schleebrüggen kaistalla torjutaan vihollisen voimakkaita hyökkäyksiä.

Kapteeni Bach ilmoittaa Narvikista, että 17. ja 18. päivien välisenä yönä yrittävät muutamat kutterit ajaa satamaan. Saatuaan tulta vastansa ne kääntyivät heti takaisin. Olisikohan tämä maihinnousutiedustelua? Iltapäivällä kiivettiin jälleen Björnfjellille. Mukana olivat ylivääpelit Herrmann, Rupieta, Graup, Adler ja Oberforcher ja tarkoituksena asemien tiedustelu kaikkein viimeisintä reserviämme, nimittäin esikunnan vartiomiehistöä ja kirjureita varten. Koska meillä ei ole suksia, laskettelemme takamuksillamme erästä rotkonrinnettä alas.

Ryhmä Windisch saa 5 I luokan ja 136 II luokan Rautaristiä.

Toukok. 19. p. Äitien päivä! Sakeaa sumua. Rintamalla rauhallista. Kenraali ajaa katsomaan haavoittuneita malmiradalla oleviin tilapäisiin kenttäsairaaloihimme ja antaa kuudelle Rautaristin.

Toukok. 20. p. Meillä edelleen sumua. Narvikissa lämmintä ja aurinkoista.

Toistuvasti omia pommitushyökkäyksiä vihollisen laivoja vastaan sekä Kaarilahden ja Herjangenin maaleihin.

Sen jälkeen kun jo muutamia päiviä sitten oli nähty vihollisen ajoneuvoja ja sotilaita Öijordissa, tapahtui tänään yhden risteilijän ja kahden hävittäjän tukemia maihinnousuja Trödalin luona. Hyvin epämiellyttävää Windischin vasemmalle siivelle!

Illalla 3 Ju 52-konetta mukanaan ampumatarvikkeita ja varusteita. 3 saksalaista hävittäjää, yksi He 110 ja 2 „valasta". „Valaat" laskeutuvat kiivaasta vihollistulesta huolimatta Rombakeniin ja tuovat 2 luutnanttia ja 12 miestä vuoristojääkärirykmentti 138:sta, yhden pst.tykin miehistöineen, kapteeni Klessin ilmavoimien esikunnasta ja yhden katolilaisen papin.

Toukok. 21. p. Kylmää ja koleaa. Aamupäivällä puhuttelu Hundalenissa. 12 vuoristojääkäriä ja 30 merisotilasta on heti siirrettävä Straumsnesista itään Tyttebervikiin varmistamaan Hergottenin luona Trödalissa maihinnousseitten vihollisvoimien suuntaan. Tämän sotajoukon haaliminen tuottaa jälleen suuria vaikeuksia. Laivaston kapteeni Bergerin on haravoitava Hundalenista kokoon viimeisetkin merisotilaat ja sitä paitsi heikennettävä tärkeitä varmistuksiaan kukkuloilla 817 ja 930 Hundalenin eteläpuolella.

Kapteeni Kless ja pastori Andreas (Mainzista) ilmoittautuvat komentopaikassa. Kapteeni Kless jää ilmavoimien yhteysupseeriksi meille, pastori lähtee rintamalle.

Windischin rykmentti on vedettävä viime päivinä tiedusteltuun kolmanteen asemaan. Myös tämä asema käsittää tietenkin vain lumenpeittämiä kallioita, jotka eivät tarjoa minkäänlaisia mahdollisuuksia suojautua säältä.

Toukok. 22. p. Windischin joukkojen vetäytymistä ei häiritä. Uusi asema on erinomainen ja 6 km lyhempi.

Illalla laskeutuu yliluutnantti Renner 138. vuoristojääkärirykmentin 3. komppaniasta „valailla" Rombakeniin, mukanaan osa komppaniastaan.

Vilkasta omaa lentotoimintaa ja hyökkäyksiä vihollisen sotalaivoja vastaan, jotka kovasti levottomina ryntäilevät mutkitellen vesillä.

Toukok. 23. p. Aamupäivällä kaartelee 3 englantilaista hävittäjää matalalla kuin taitolentäjät Rombakenin yläpuolella ja ampuvat kaikkea, mikä liikkuu niiden alapuolella.

Yöllä klo 22.30 ja 23.30 välillä hyppäävät meille ensimmäiset vuoristojääkärit (yliluutnantti Schwaigerin komppania 137. vuoristojääkärirykmentistä Salzburgista). Vain 7 päivän koulutus kotimaassa. Sisukkaita nuorukaisia. Yksi nenäluunmurtuma ja yksi veteen putoaminen ei mitään merkitse. Loistava mieliala. Pelkkiä vapaaehtoisia!

Toukok. 24. p. Kylmää tuulta. Aamulla ilmestyy Marina Lie! Hänen todellinen nimensä säilyy salaisuutena eikä kuulu asiaankaan. Täten on

meille tarjottu kaikkea, mikä nykyaikaisessa sodassa on mahdollista: merimatka sotalaivoilla kovassa myrskyssä Englannin ohitse, maihinnousu vieraaseen maahan, meritaistelu silmiemme edessä, täydellinen eristys muusta maailmasta, huolto lentoteitse, laskuvarjojääkäreitä ja nyt myös vakoilijatar. Hän toi erinomaisia uutisia, purki selkärepustaan rasvaa, suklaata, makkaraa ja tupakkaa ja hävisi tehtävineen meidän luotamme yhtä jäljettömästi kuin oli tullutkin.

Keskipäivällä hyppäsi taas 137:n miehiä koneista. Myös elintarvikkeita pudotettiin. Murskaksi menneitä appelsiinitabletteja ja valitettavasti rikkirepeytyneitä konjakkikanistereita! Ympäri lentokenttää nähtiin murheellisia, maahan kumartuneita sotilaita, jotka tahtoivat ainakin vielä kerran haistella lupaavasti tuoksuvia, ruskeita läikkiä lumella.

Toukok. 25. p. Jäätävää itätuulta. Kenraali on jälleen edessä Windischin luona. Uskollinen Condorimme ei tule tänään. Se on kuulemma joutunut kadoksiin lennollaan Trondheimiin. Kaksi pientä englantilaista kaksitasoa ilmestyy toistamiseen. Narvik ilmoittaa vilkkaasta liikehtimisestä kaarilahdessa ja lukuisten laivojen saapumisesta. Riegerin komppanian loput miehet hyppäävät koneista. Koko Narvikin ryhmän yllä selittämätön levottomuus.

Toukok. 26. p. Erittäin kaunis sää, keskipäivällä jopa lämmintä. Aamupäivällä ampuu 2 englantilaista hävittäjää He 111:n alas Stautnerin pataljoonan vasemmalla siivellä ja se syöksyy palavana Rombakeniin.

Klo 17 tienoilla hyppää maahan erään laskuvarjojääkäripataljoonan komentaja, Hollannin ja Belgian taisteluissa ritariristillä palkittu kapteeni Walter, mukanaan 40 laskuvarjojääkäriä ja ilmoittaa koko pataljoonansa saapumisen. Vihdoinkin kerran tuntuvaa helpotusta, joka ei silti läheskään riitä. Meidän täytyy lopultakin vaihtaa vuoristojääkärimme pois Windischiltä edes ohimenevästi ja muodostaa heistä kipeän välttämätön divisioonan reservi. Tähän tarvitsee kenraali kuitenkin 1500—2000 miestä eikä niitä saada koskaan.

Narvikista yhä edelleen ilmoituksia laivojen vilkkaasta liikehtimisestä. Riegerin komppania lähetetään tämän vuoksi marssille Narvikiin. Meitä vaivaa aina vain sama kysymys: koska alkaa hyökkäys Narvikiin? Tromssan radioasema on toistuvasti ilmoittanut Narvikin kukistuvan.

Kapteeni Kless, joka muutamia päiviä sitten oli huoltokoneella lentänyt takaisin etelään, palaa Fieseler Storchilla aivan yksin. Ennenkuulumaton suoritus! Valitettavasti tekee hän Björnfjellin aivan mahdottomalle lentokentälle mahalaskun. Hän itse, puoli pulloa olutta miestä kohden ja pullo konjakkia säilyvät onneksi ehjinä.

Toukok. 27. p. Aurinkoinen, lämmin sää. Isäni viettää tänään Mecklenburgissa 90-vuotispäiväänsä. Kenraali ja minä ajamme pienellä resiinallamme Hundaleniin ja lyhyen neuvottelun jälkeen laivaston kapteeni Bergerin kanssa jatkamme laivaston kokoonpanemalla moottoriresiinalla

Straumsnesiin, missä pohditaan Narvikin komentajan, majuri Hausselsin kanssa yleistilannetta. Rombakenilla kaikki viheriöi. Ikuisen lumen ja jään jälkeen silmä lepää oudossa kevätloistossa, ja keuhkot hengittävät jälleen kerran ilmaa, joka muistuttaa kotimaan ilmaa.

Päivällinen laivaston kapteeni Holtdorfin luona pienessä lautakojussa malmiradan varrella. Tällöin kaksi päivystävän hävittäjän vierailua, jolloin se häpeämättömästi ajeli melkein rantaviivaa hipoen.

Ihanasta kevätsäästä huolimatta painaa tulevan onnettomuuden aavistus ja kevyt levottomuus kaikkien vastuunalaisten johtajien mieltä.

HYKKÄYS KAUPUNKIIN

Seitsemän viikkoa oli Narvikin ryhmä ollut vailla minkäänlaista suoraa yhteyttä kotimaahan, mutta pitänyt puoliaan ylivoimaista vihollista vastaan. Päämajan virallisen tiedotuksen tiedot Narvikista olivat käyneet vielä lyhemmiksi ja vakavammiksi kuin aikaisemmin. Melkein päivästä päivään toistui lause: „Narvikin ryhmä käy yhä raskaita torjuntataisteluja moninkertaisesti ylivoimaista vihollista vastaan."

Kotimaa oli käsittänyt, millaisia suunnattomia ponnistuksia, millaisia uhreja ja miten paljon taistelualttiutta piili noissa vähissä sanoissa. Kenraali Dietlin nimi levisi jo Saksan rajojen ylitse kaikkeen maailmaan. Myöhemmin kuulimme, että kaikkialla, maalla ja kaupungeissa, väiteltiin kiivaasti siitä, mitä Narvikin ryhmän komentajan olisi kotimaan strategien mielestä pitänyt tehdä tai jättää tekemättä. Oli pohdittu kaikkia mahdollisuuksia englantilaisten laivojen valtauksesta aina läpimurtoon etelää kohti ja evakuoimisesta lentokoneilla aina Ruotsin puolelle siirtymiseen saakka. Jos meillä olisi ollut paremmat yhteydet kotimaahan, olisivat kaikki nuo neuvot varmasti tulleet korviimme. Mutta kukaan ei silloin uskonut Narvikin taistelun lopputulokseen, täydelliseen voittoon, mikä odotti vain lyhyen ajan päässä. Ja kuitenkin saavutti napapiirin yksinäisyydessä käyty kat-

kera kamppailu vasta toukokuun lopulla sen valtavan jännityspisteen, joka sai koko maailman pidättelemään hengitystään.

Agenttien välityksellä saimme vielä toukokuun 27. päivänä tiedon, että englantilaiset olivat siirtäneet hyökkäystään Narvikiin siksi kunnes saisivat ensin paikalle matalakulkuisempia aluksia. Winston Churchill on toisen maailmansodan kuvauksessaan kertonut tilanteesta englantilaisten näkemänä seuraavaa:

Huhtikuun 20. päivänä olin onnistunut hankkimaan suostumuksen lordi Corkin nimittämiselle Narvikin alueen kaikkien meri-, maa- ja ilmavoimien komentajaksi, jolloin kenraali Mackesystä tuli hänen alaisensa. Minä en ollut koskaan tuntenut pienintäkään epäilystä lordi Corkin voimakkaan hyökkäyshalun suhteen, hän oli tietoinen kaikkinaisen viivyttelyn vaaroista, mutta sään, maaston ja hallintotekniikan aiheuttamat vaikeudet olivat paikan päällä paljon suuremmat kuin mitä me kotimaassa voimme arvioida... Olimme toivoneet, että kenraali Mackesy ryhtyisi halukkaammin rohkeisiin taktillisiin toimenpiteisiin, kun me vapautimme hänet päävastuusta. Mutta tulos oli juuri päinvastainen: hän turvautui jokaiseen vastaväitteeseen — eikä niistä ollut puutetta — välttääkseen tarmokkaan toiminnan. Sen viikon aikana, joka seurasi päätöstämme luopua improvisoidusta rynnäköstä kaupunkiin, olivat olosuhteet muuttuneet siellä meidän vahingoksemme. 2000 saksalaista sotilasta työskenteli epäilemättä yötä päivää rakentamassa linnoitettuja asemiaan, jotka samoin kuin kaupunkikin olivat paksun lumikerroksen kätkössä. Lisäksi oli vihollinen varmasti liittänyt joukkoihinsa ne 2000—3000 merimiestä, jotka olivat pelastuneet upotetuista hävittäjistä. Myös vastustajan ilmavoimat tulivat päivä päivältä voimakkaammiksi ja meidän laivojemme ja maihinnousujoukkojemme täytyi olla yhä kiivaammiksi käyvien pommitusten maalitauluina... Lordi Cork päätti ryhtyä laivaston tulen suojaamana väkivaltaiseen tiedusteluhyökkäykseen Narvikia vastaan, mutta kenraali Mackesy vastusti tätä suunnitelmaa. Hän selitti katsovansa velvollisuudekseen ennen hyökkäykseen ryhtymistä huomauttaa, että jokainen hänen komentovaltansa alainen upseeri ja jokainen mies häpeäisi omasta ja maansa puolesta, jos tuhansien norjalaisten miesten, naisten ja lasten täytyisi joutua tarkoituksellisen ammunnan kohteeksi...

Pettämätön vaisto, jota meidän kenraalimme kaikissa vaikeissa sotilaallisissa tilanteissa osoitti, ei jättänyt häntä nyt-

kään, niin rauhoittavia kuin vakoilutiedot aluksi olivat olleetkin. Jo silloin hän oli ollut täysin selvillä siitä, että kaupungin menetykseen oli äärimmäisessä hätätapauksessa alistuttava, mutta ettei Narvikin koko miehitysjoukkoa saanut missään tapauksessa uhrata. Suunnitelmalliseen vetäytymiseen ylivoimaisen vihollisen tieltä tarjoutui vain malmirata tai Beisin vuonoa pitkin kulkeva maantie. Perääntyminen malmirataa pitkin olisi Rombakenilta tulevan yhtäjaksoisen sivustatulen vuoksi todennäköisesti vaatinut tavattomia tappioita. Tämän vuoksi pohdittiin Narvikin komentajan kanssa perusteellisesti ennen kaikkea toista mahdollisuutta.

Nyt alkoi se taistelumme vaihe, joka herätti koko vihollismaailmassa ennenaikaista voitonriemua ja kotimaassamme Saksassa syvää masennusta. Eversti Windisch ilmoitti vastustajan hyökkäysvalmisteluista. Mutta Narvikin edustalla vallitsi vielä silmiinpistävä rauhallisuus. Lämmin, aurinkoinen kevätpäivä muuttui hitaasti valoisaksi Pohjolan yöksi. Toukokuun 25. päivänä laskuvarjoilla Björnfjellin lähellä hypännyt vuoristojääkärikomppania marssi laulaen Narvikiin ja sijoitettiin jo 27. päivänä edelleen yliluutnantti Riegerin päällikkyydessä 139. vuoristojääkärirykmentin 8. komppanian tueksi Ankenesin tienoille. Yliluutnantti Schwaigerin toinen vuoristo-laskuvarjojääkärikomppania oli alistettu Narvikin kaistan komentajalle käytettäväksi reservinä vihollisen maihinnousuyritysten torjunnassa. Se oli sijoittunut viimeisiin tunneleihin Narvikin edustalle ja siellä olevan merisotilaspataljoonan kaistalle. Täten oli tosin kaupungin ja Ankenesin kukkulain puolustusta vahvistettu, mutta kenraali Dietlillä ei ollut vieläkään kipeästi tarvittavaa divisioonan reserviä. Siksi oli tarkoitettu laskuvarjojääkäripataljoonan loppuosa.

Divisioonan komentopaikassa oli iltakin kulunut rauhallisesti. Everstiluutnantti Bader hahmotteli käskyjä seuraavaksi päiväksi. Muut upseerit ottivat vastaan puhelinilmoituksia, tekivät merkintöjä sotapäiväkirjaan tai kävivät ly-

hyinä taukoina haukkaamassa raitista ilmaa hirsimajan oven edessä.

Mutta kenraali Dietl kuljeskeli, niin kuin usein näinä päivinä ja öinä, komentopaikkaamme ympäröivillä vierinkivirinteillä. Silloin tällöin hän pysähtyi ottamaan malmille kiiltävän kivenpalasen tai sivelemään kädellään jäätikön peilinkiiltäväksi hiomaa kivenpintaa, joka siellä kaikkialla muistuttaa jääkauden alkuvoimista.

Adjutantti istui pienellä penkillä majan etupuolella ja mietiskeli, mitä painavia ajatuksia mahtoikaan hänen kenraalinsa mielessä kulkea. Yksinäinen, vakava sotilas, jonka entisestäänkin laihemmiksi käyneet kasvot kuvastuivat milloin siellä, milloin täällä päivänkirkasta taivasta vasten, näytti hänestä kuin tilanteen vertauskuvalta: huolia, puutetta joka taholla ja silti jääkylmää tyyneyttä ja rautaista päättäväisyyttä! Ja jälleen kerran hänelle selvisi, että jokaisen yksityisen Narvikin taistelijan kohtalo riippui tuosta miehestä.

Keskiyön hetki oli tullut, ja adjutantti arveli juuri, että hänen olisi pyydettävä kenraalia heittäytymään levolle edes muutamaksi tunniksi, kun eräs upseeri syöksyi majasta: „Everstiluutnantti Bader pyytää herra kenraalia tulemaan heti sisälle."

Ja nyt tulvi ilmoituksia:

23.10: Viisi vihollisen sotalaivaa ajaa Ofotin vuonoon.

23.29: Seitsemän vihollisalusta suuntana Narvik. Ilmatorjuntaristeilijä Narvikin edustalla. Samaan aikaan kaartelee englantilaisia lentokoneita kaupungin yläpuolella.

23.30 lähtien: Raskasta tykistötulta satamaan ja ennen kaikkea asemiin Framnesista Ornesetin yli aina Djupvikiin saakka.

Tällä välin oli tullut toukokuun 28. päivä. Heti puolenyön jälkeen oli osia eräästä laskuvarjojääkärikomppaniasta hypännyt vaurioita kärsimättä Björnfjelliin. Sitä paitsi oli vielä eräs lentovene mitä kiivaimmasta ilmatorjuntatulesta huolimatta laskeutunut Rombakeniin ja tuonut kokonaisen

vuoristotykin. Kello 1 hälytettiin eräs laskuvarjojääkärikomppania, joka ei ollut vielä täysivahvuinen, kuljetettavaksi junalla niin pitkälle eteen kuin tilanne suinkin sallisi. Silloin ilmeni, että ratkaisevana hetkenä ei enempää höyryveturi kuin sähköveturikaan lähtenyt liikkeelle. Laskuvarjojääkärien oli pakko marssia, mikä merkitsi monen tunnin ajanmenetystä.

Majuri Haussels pyysi yhä vetoavammaksi käyvään sävyyn radioteitse vaatimaan omia pommituskoneita.

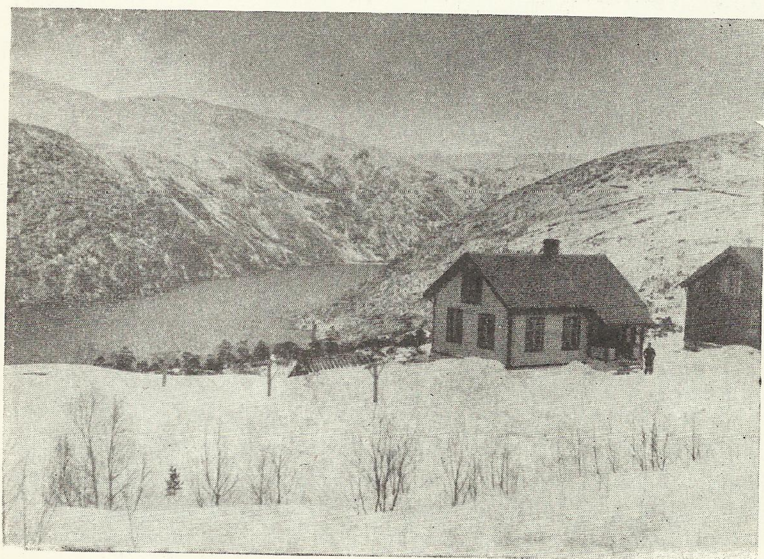
Kello 2 oli tuli yltynyt kaikkien putkien rumputuleksi ja kohdistui nyttemmin ennen kaikkea asemiin malmiradan varrella rautatieasemalta tunneli 4:ään saakka. Samaan aikaan ilmoitettiin voimakkaista vihollishyökkäyksistä meidän heikkoihin asemiimme Kestefjellillä Beisin vuonon eteläpuolella eli siis syvällä meidän Ankenesin rinteille takertuneiden komppaniaimme selustassa. Vihollisen ilmeisenä tarkoituksena oli työntyä Beisin vuonon itäpohjukkaan ja salvata siellä Narvikin puolustajain mahdollinen perääntymistie.

Narvikin edustalla olevien sotalaivojen lukumäärä oli tällä välin noussut kymmeneen. Vain se, joka on ollut tuollaisessa tulen ja raudan hirmumyrskyssä, tietää mitä merkitsee joutua raskaan laivatykistön tulitukseen mitä lyhimmältä etäisyydeltä, ilman muuta suojaa kuin pirstoutuvat kalliot ja ilman muita torjunta-aseita kuin karabiinit, konekiväärit ja kranaatinheittimet. Malmiradalla olevien komppaniain tilanne oli melkein epätoivoinen. Suoraan veteen viettävillä rinteillä paljastui lyhyen etäisyyden vuoksi pieninkin liike. Tunnelien suulla räjähtelivät raskaat ja raskaimmat kranaatit taukoamatta ja syöksivät raudan- ja kivensirpaleita aivan liian lyhyihin onkaloihin. Salzburgin jääkärit olivat jo nyt kärsineet raskaita tappioita.

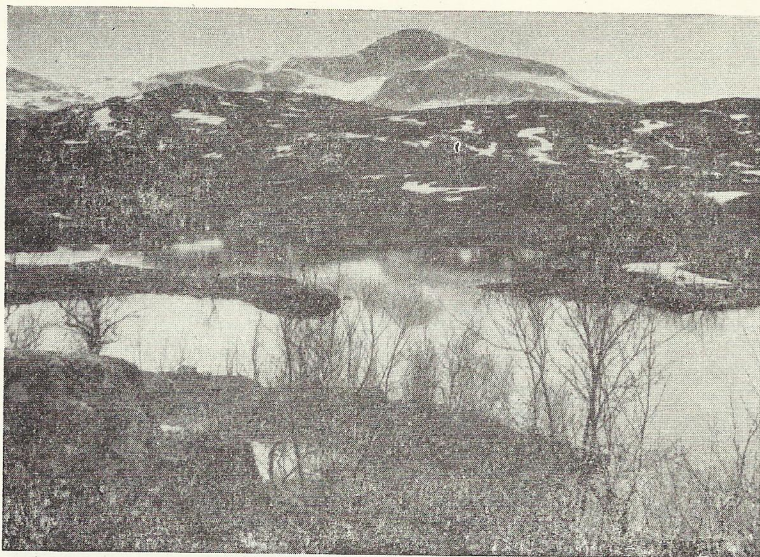
Mitä suurimpaan nopeuteen kiihdytetyn tykistötulen suojassa olivat ensimmäiset vihollisjoukot klo 2.17 nousseet maihin Ornesetissa. Ne olivat lähteneet englantilaisilta hävittäjiltä. Samaan aikaan lähestyi Öijordista lukuisia pieniä kalastuskuttereita, jotka toivat Djupvikissa maihin lisää jouk-

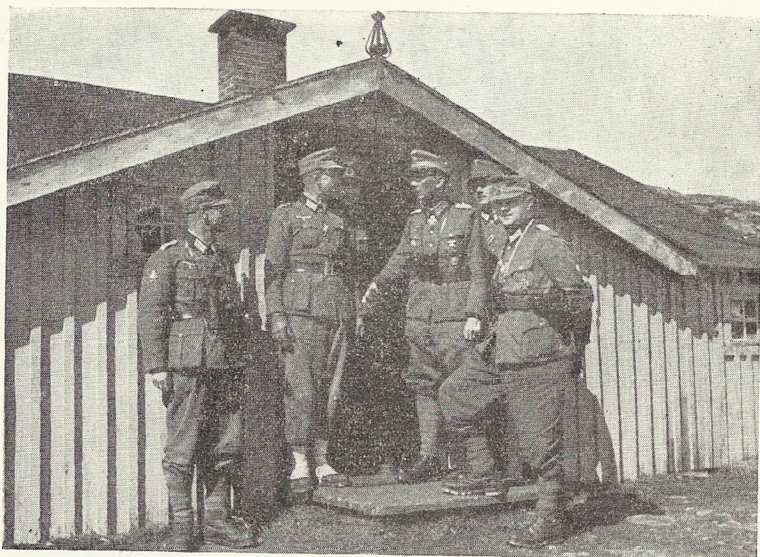
Matkalla Windischin osaston luo Narvikin pohjoispuolelle

Divisioonan esikunta asusti Sildvikissä lähellä Rombakenin vuonoa tässä pienessä puutalossa

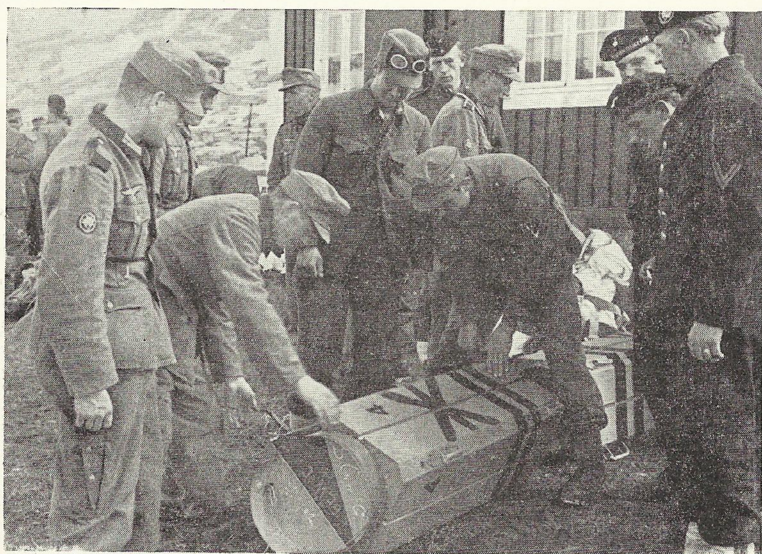
Näköala samasta komentopaikasta Sildviktindille (1357 m) päin

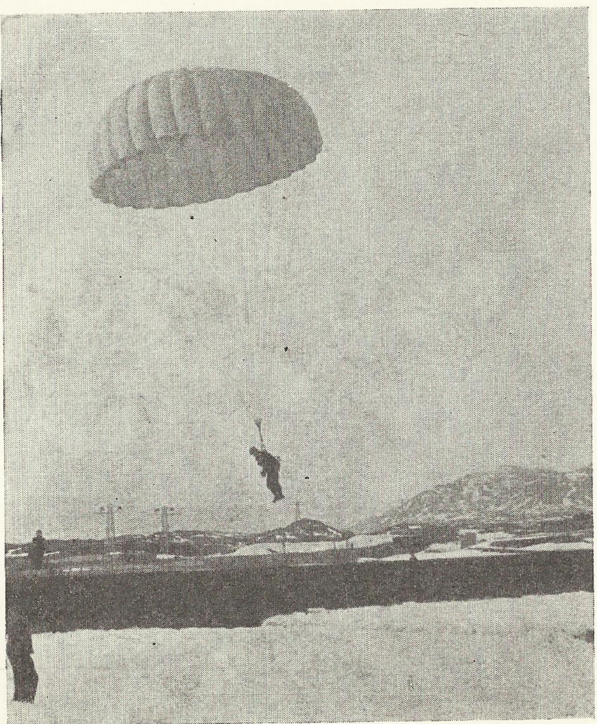
Narvikin Ryhmän esikunta Björnfjellillä sijaitsevan komentopaikkansa edustalla

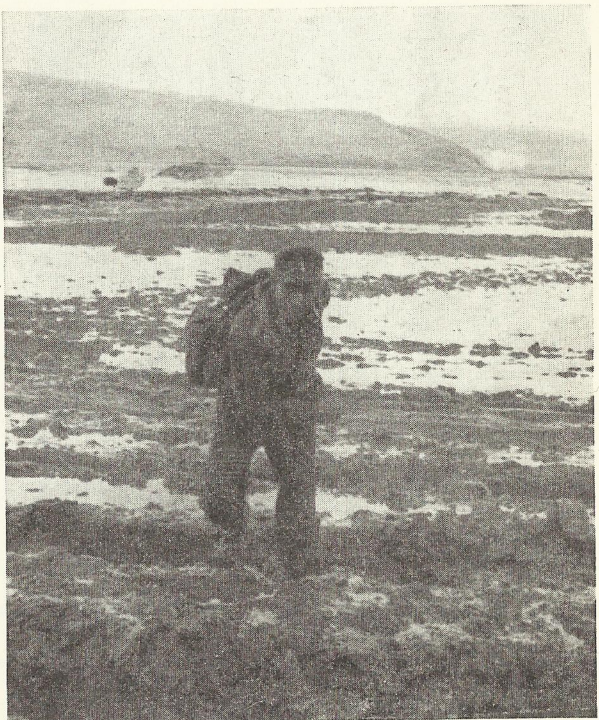
Taas on muuan Ju 52 tulossa

Kipeästi odotettuja tarvikkeita puretaan huoltopommista

Laskuvarjojääkärit hyppäävät louhikkoiseen tunturimaastoon Björnfjellin luona

Windischin osaston huoltotie — polutonta tunturimaastoa

koja. Yhä vielä olivat vastatoimenpiteet mahdottomia, koska laivatykistö jatkoi tulittamistaan maihinnousseista joukoista välittämättä.

Ensimmäisen rynnäkön suorittivat ranskalaiset muukalaislegioonalaiset, jotka — kuten myöhemmin todettiin — olivat osaksi alkoholin vaikutuksen alaisina. Muuan silminnäkijä, joka puhuu „kuoleman asemanvaihdosta", kuvaa taistelun kovuutta:

Ei kestäkään kauan, ennen kuin kaikkien sotalaivojen ja niiden takana olevien kuljetusalusten ympärillä tulee vilkasta. Joukoittain lasketaan pieniä veneitä vesille ja ne ohjaavat maata kohti. Pahaa aavistamatta ne ajavat saksalaisten konekiväärien ja it. tykkien tähtäimien ristikoihin. Kylmäverisyyttä vain — antaa tulla lähemmäksi! Mitä lähemmäksi ne tulevat, sitä paremmin osuu.

Ja niin osuukin! Aivan kuin Rombakenin suun kalliorinne olisi herännyt eloon, se syöksee kuin käskystä monilta suunnilta hehkuvia tulijuovia yllätettyihin venemiehistöihin.

Harvoin varmaan on konekivääreillä ja 2 cm tykkien pienillä kranaateilla ollut niin keskitettyjä maaleja edessään, ja ammus ammuksen jälkeen osuu varmasti vastustajaan.

Kädenkäänteessä murskaantuu enemmän kuin puoli tusinaa venettä ammuksien seulaksi ampumina ja jättää niissä olleet miehet hukkumaan jääkylmään veteen.

Muut veneet, ainakin kaksikymmentä, kääntyvät hurjaan, mielettömään pakoon. Mutta saksalaiset konekiväärisuihkut seurailevat niitä niin kauan kuin kantomatkaa riittää.

Mutta sitten tulee se mitä saksalaiset ovat odottaneetkin: Englantilaisen tykistön vastaus. Selvää on, että britit eivät purematta niele kohtaamaansa, yllättävää vastarintaa. Ne keksivät saksalaisten asemat konekiväärien suuliekeistä.

Nyt he suuntasivat raskaat ja raskaimmat kranaattinsa näihin asemiin.

Seuraavana hetkenä alkaa saksalaisilla miehillä oikea pirunpolska. Todellinen rautakuuro rävähtää heidän ylleen.

Ampujat ovat kyllin viisaita poistuakseen kiireimmän kaupalla asemistaan. Aseineen he yrittävät kiivetä vuorenhuipulle mennäkseen siellä uusiin asemiin.

Kuoleman asemanvaihto on miesten pyrkimyksenä. On melkein mahdotonta kiivetä jyrkkää rinnettä painavien aseitten kanssa keskellä vihollisen raskaimpien tykkien rumputulta. Monet heistä jäävätkin englantilaisten kranaattien satuttamina makaamaan vuorenrinteelle.

Vain harvojen miesten onnistuu yli-inhimillisin ponnistuksin saavuttaa läähättäen huippu viedäkseen uupumuksestaan huolimatta aseensa siellä jälleen asemiin.

Narvikista tulevat radiosanomat kävivät aina hälyttävämmiksi. Ne ilmoittivat raskaista taisteluista Taraldsvikin ja rautatieaseman välillä ja vihollisen etenemisestä tunneli 1:n kaakkoispuolella, missä ranskalaiset alppijääkärit olivat jo ylittäneet Taraldsvikin purolinjan. Framnesin niemellä ja satamassa ei ollut tehty maihinnousuyrityksiä. Ankenesin luona oli 8. komppania tähän mennessä kyennyt torjumaan kaikki hyökkäykset ja aiheuttanut viholliselle raskaita tappioita, ja myös 7. komppania oli pystynyt pysähdyttämään Hestefjellillä ja kukkula 606:n eteläpuolella vaarallisen hyökkäyksen, joka oli ainakin yhden (puolalaisen) pataljoonan voimin tehty.

Täten oli parempi peräämtymistie Beisin vuonon rantaa pitkin yhä vielä avoinna. Mutta toistaiseksi eivät vuoristojääkärit ja merisotilaskomppaniat vielä ajatelleetkaan kaupungin luovuttamista. Koko sisäänmurtokohdalla Djupvikin ja rautatieaseman välillä tehtiin tuntikausia kestäneitä, katkeria vastaiskuja ja taisteltiin rajusti mies miestä vastaan.

Vasta kun komppanianpäällikkö, yliluutnantti Schwaiger, luutnantti Adler, useita meriupseereita ja lukuisia sotilaita oli kaatunut tai haavoittunut, onnistui vihollisen päästä malmiradan ylitse ja suorittaa läpimurto Narvikin yläpuolella olevan hyppyrimäen suuntaan. Osa Schwaigerin komppaniaa ja merisotilasyksiköitä joutui väistämään Narvikia kohti, osa pysytteli vielä rinteillä tunnelin 1 ja 2 välillä. Tällä välin oli Taraldsvikissa laskettu maihin myös panssarivaunuja, joista kuitenkin vain yksi pääsi rautatieaseman läheisyyteen. Majuri Hausselsilla ei ollut enää mainitsemisen arvoisia reservejä, joita hän olisi voinut lähettää torjumaan selustaansa uhkaavaa saarrostusvaaraa. Mutta malmiradalla tehty katkera vastarinta oli heikentänyt myös vastustajan voimia, niin että se ei uskaltanut enää syventää läpimurtoa hyppy-

rimäeltä satamaan ja siten sulkea rengasta Narvikin ympärille.

Tämä kuolettava vaara ei jäänyt majuri Hausselsilta huomaamatta ja niin hänen oli pakko antaa varhain aamupäivällä perääntymiskäsky. Hyvissä ajoin annettujen ohjeiden sekä kaikkien jääkärien ja merisotilaiden maastontuntemuksen ansiosta Narvikin joukot onnistuttiinkin todella vetämään suunnitelman mukaisesti Beisin vuonon rantaa pitkin taempiin asemiin. Kiivaissa taisteluissa ja mitä sekavimmassa tilanteessa, josta miehillä ei voinut olla minkäänlaista käsitystä, suorittivat oman onnensa nojaan jääneet yksityiset sotilaat ja pienet ryhmät sankaritekoja.

Meille oli aivan käsittämätöntä, että laivaston viestiasema, joka oli perustettu kaupungin yläpuolelle sataman ja hyppyrimäen välille, välitti vielä keskipäivällä ilmoituksia kuin sotaharjoituksissa ainakin. Vasta kello 12.15 saivat nämä miehet käskyn pyrkiä kosketukseen Hausselsin pataljoonan kanssa. Myös kapteeniluutnantti, vapaaherra von Freytag-Loringhoven piti melkein koko päivän noin 70 miehen kanssa hallussaan Narvikin yläpuolella olevaa rinnettä Fagernesfjeldistä länteen. Kaikki nämä urhoolliset sotilaat, jotka eivät enää voineet saada mitään käskyjä ja joiden sen vuoksi oli toimittava omien ratkaisujensa nojalla, tekivät omalta osaltaan Narvikin puolustajien suunnitelmanmukaisen perääntymisen mahdolliseksi.

Tällä välin jatkui laivojen tykistötuli edelleenkin rinteillä Narvikin yläpuolella, satamassa ja Ankenesin kukkuloilla. Ranskalaiset alppijääkärit tunkeutuivat malmiradalla itään. Uusi vihollispatteri tulitti Öijordin seudulta tunneli 4:n ja Straumsnesin kapeikon välistä rataosaa.

Mutta komentopaikassa vallitsi kaikkien näiden jobinpostien aikana jäinen rauha, jonka vain puhelimien kilinä sekä menevät ja tulevat lähetit keskeyttivät. Niin kuin aina, kenraali Dietlin ensimmäisenä ajatuksena oli lähteä heti eteen jääkäriensä luokse. Mutta epäselvän tilanteen johdosta ja tarpeellisiksi käyvien uusien ratkaisujen vuoksi hänen täytyi

kuitenkin raskain sydämin jäädä komentopaikkaansa. Ulkonaisesti täysin tyynenä, vain hieman tavallistakin syvempään kumartuneena hän istui karttojen ääressä tai asteli ahtaassa huoneessa edestakaisin tai välillä majan ympäri. Hänen silmiensä ilme oli vielä vakavampi kuin tavallisesti, mutta kaikki sanottava tuli rauhallisesti ja selvästi hänen suustaan.

Hän on myöhemmin kertonut, että hän oli jo ennakolta pohtinut perin pohjin kaikkia tämän mustan päivän mukanaan tuomia vaikutuksia. Varmasti kiiti jo nyt englantilaisten puolella radio- ja puhelinteitse kaikkialle maailmaan sanoma, että Narvik oli valloitettu. Taktillisessa mielessä oli viikkokausia uhattujen saksalaisten asemien menettäminen tosin hyvin epämiellyttävää, mutta se ei merkinnyt taistelun ratkaisua.

Tästä Pyrrhoksen voitosta, joka jo muutamien päivien kuluttua muuttui täydelliseksi perääntymiseksi ja siten tappioksi, kertoo Churchill kirjassaan toisesta maailmansodasta:

Päähyökkäyksen Rombakenin vuonon ylitse... teki toukokuun 27. päivänä kaksi muukalaislegioonan pataljoonaa ja yksi norjalainen pataljoona. Se johti täydelliseen menestykseen. Maihinnousu suoritettiin melkein tappioitta ja saksalaisten vastahyökkäykset lyötiin takaisin. Toukokuun 28. päivänä vallattiin Narvik. Saksalaiset, jotka olivat niin kauan tehneet vastarintaa nelinkertaista ylivoimaa vastaan, vetäytyivät vuorille ja jättivät 400 vankia meidän käsiimme.

3. divisioonan sotapäiväkirjaan kirjoitutti kenraali Dietl toukokuun 28. päivänä mm. seuraavaa:

Toukok. 28. p., klo 4,20: Tarkempi ilmoitus maihinnoususta: noin 400 miestä noussut maihin Ornesetin luona. Vihollinen jo 300 m kaakkoon tunneli 1:stä, ylittänyt Taraldsvikin purolinjan.... Vastustajan, joka yrittää kiertää eteläisen kukkulan 606, vahvuus arvioidaan noin 600 mieheksi.

Klo 6,46: Narvikin kaista vetäytyy vihollisen voimakkaan painostuksen edessä. Panssarivaunuja nousee maihin Taraldsvikissä. Vastustaja etenee kaakkoisia kukkuloita vastaan ja on saavuttanut hyppyrimäen tienoon.

Klo 7: Tilanne malmiradalla ja Narvikissa aivan epäselvä. Ei minkäänlaisia yhteyksiä.

Klo 12: Ensimmäiset tarkemmat tiedot saadaan divisioonan lääkäriltä, tri Lottnerilta, joka tulee Beisin vuonolta ja kertoo yksityiskohtia. Niiden mukaan oli Narvik jätettävä, koska maihinnousseita ranskalaisia ei voitu

pysäyttää, vaikka viimeisetkin reservit heitetiin taisteluun. Ranskalaisten hyökkäys suuntautui Narvikin itäpuolella olevaa kukkulaa kohti. Yhteyksien täydellisen katkeamisen vaara sekä panssarivaunujen esiintyminen ei jättänyt jäljelle enää muita mahdollisuuksia kuin vetää koko miehitysjoukko Narvikista ennen sen joutumista täydellisesti saarroksiin.

Mutta Narvikin nimeen liittyi kaikki, mitä huhtikuun 9. päivän jälkeen oli maailmalla kirjoitettu, ennusteltu, aavisteltu ja riemuittu. Sotilaitten muilla rintamilla ja kansalaisten kotimaassa ja vihollismaissa oli pakko uskoa, että Narvikin kukistumisen mukana oli myös päättynyt sotahistorian luku, jota maailma oli viikkokausia henkeään pidätellen seurannut, ja se oli siis päättynyt vihollisen voittoon. Arvovaltasyistä merkitsi näin ollen tämä toukokuun 28. päivä 1940 epäilemättä suurta menestystä viholliselle.

KAUASKANTOISIA RATKAISUJA

Tässä tilanteessa ei varmaan kukaan olisi ihmetellyt, vaikka tämän epätasaisen taistelun vastuunalainen johtaja kenraali Dietl olisi päättänyt antaa lopen uupuneiden vuoristojääkärien ja merisotilaiden siirtyä kunniallisin ehdoin Ruotsiin, missä internoimista oli jo kauan aikaa valmisteltu. Liioin ei olisi ketään hämmästyttänyt, vaikka hän olisi ainakin erikoisesti varustetuin ja koulutetuin jääkärikomppanioin uskaltautunut yrittämään epätoivoista läpimurtoa etelään, missä meidän sisardivisioonamme, 2. vuoristodivisioonan, kärki lähestyi päivä päivältä.

Vastuunalaisen johtajan oli tässä mitä vakavimmassa tilanteessa pakko vielä kerran punnita kaikkia näitä mahdollisuuksia. Sisäisesti hän ei kuitenkaan kertaakaan horjunut. Hän teki sen, mikä rautaisen sotilaan on epätoivoisimmassakin tilanteessa tehtävä. Hän tutki järkevästi tilanteen kehitystä ja sen selvittyä hän totesi:

Windischin osastoa vastaan ei ollutkaan tapahtunut odotettuja samanaikaisia hyökkäyksiä, vaikka ne oli otettu var-

moina laskelmissa huomioon. Paikalliset hyökkäykset, ennen kaikkea Ruotsin rajan suunnassa, voitiin torjua. Pohjoisryhmä voi pysyä edelleenkin kauan sitten tiedustelluissa, vahvoissa asemissaan linjalla: kukkulat Rundfjeldistä pohjoiseen — Haugfjeld — Straumsnesin kapeikko. Narvikia puolustaneet joukot olivat käyttökelpoisina, vaikkakin valtavan tykistötulen ja kaupungin käsketyn luovuttamisen järkyttäminä Beisin vuonon itäpään ja Middagsfjellin välillä. Ankenesin luona taistelleet komppaniat olivat tyhjentäneet asemansa samanaikaisesti Hausselsin pataljoonan kanssa. Kun niitä oli kuljetettu Beisin vuonon ylitse Fagernesiin, ne olivat joutuneet joka taholta kiivaan tulituksen kohteiksi ja niiden oli ollut osaksi pakko hypätä veneistä veteen ja yrittää puolalaisten konekivääritulessa uida rantaan. Mutta pääosiltaan olivat nekin silti palanneet ja liitetty jälleen Hausselsin pataljoonaan. Näin oli rintama Ruotsin rajalta Norddalenin laaksoon saakka taisteluissa uupuneiden sotilaiden tosin heikosti miehittämänä, mutta yhtä sitkeä ja päättäväinen kuin tähänkin saakka.

Tulevien taistelujen painopisteen voitiin odottaa lankeavan malmiradan varteen, sillä siellä saattoi vihollinen käyttää hyväkseen välitöntä yhteyttään kaupunkiin ja ennen kaikkea saada vielä tukea laivatykistöltään Rombakenilta käsin. Tämän vuoksi lähetettiin vasta toukokuun 28. päivänä maahan hypännyt, tuskin sadan miehen vahvuinen laskuvarjojääkärikomppania pataljoonankomentaja, kapteeni Walterin alaisena marssille Sildvikiin. Sen tehtävänä oli miehittää uudet torjunta-asemat Straumsnesin kapeikosta länteen ja ottaa Middagsfjellin seuduilla yhteys Hausselsin pataljoonaan.

Nyt ei mikään voinut enää pidätellä kenraali Dietliä komentopaikassa. 29. päivänä hyppäsimme jälleen taas resiinaamme ja vierimme reipasta vauhtia alamäkeä Sildvikiin. Sieltä käsin kiipesimme kevätauringossa jo viheriöivien vaivaiskoivujen keskellä kuohuvaa vuoripuron vartta pienelle järvelle. Siellä, Middagsfjeldin eteläpuolella, oli majuri Haus-

selsin komentopaikka. Valitettavasti oli Narvikin pataljoonan ollut pakko jättää paljon raskasta aseistustaan kaupunkiin, koska enempää panssarintorjunta- kuin ilmatorjuntatykkejäkään ei voitu laahata vuorten ylitse. Aseet oli joko tuhottu tai niin huolellisesti kätketty, että ne kaupungin takaisinvaltauksen yhteydessä löydettiin koskemattomina.

Raskaaseen tulitukseen katsoen olivat miestappiot onneksi ilahduttavan vähäiset, niin että Hausselsin pataljoona oli säilyttänyt taistelukelpoisuutensa. Sillä hetkellä puuttui tosin päällystakkeja, huopia, elintarvikkeita ja osaksi myös ampumatarvikkeita ja jääkärit itse olivat vielä taistelun ja marssin pahoin uuvuttamia. Siitä huolimatta käski kenraali Dietl heti miehittämään linjan: tunneli 4 — Rombakstötta — Resmaalaksla ja lähettämään tiedustelupartioita malmirataa pitkin ja etelässä aina Beisfjordin kylään saakka.

Rombakstötta ja varsinkin kartalla jäätiköksi merkitty, 1448 metriä korkea Beisfjordstötta olivat vielä paksun lumen peitossa ja kohosivat niin jyrkkinä ympäröivästä, tylystä vuoristomaisemasta, että enempää ystävä kuin vihollinenkaan ei olisi voinut siellä ylhäällä kauan viipyä. Sen vuoksi vedettiin pääpuolustuslinja vielä toukokuun 29. ja 30. päivien välisenä yönä linjalle: Sletten (Rombakenin varrella noin 2 km Straumsnesin kapeikosta länteen) — Middagsfjeldin läntinen ulkonema — Resmaalaksla. Straumsnesin kapeikko oli Ryhmä Windischin eteläsiiven huomioon ottaen pidettävä mahdollisimman kauan.

Näin oli tilanne sillä hetkellä tosin vakiintunut, mutta joukkojen kunto, niiden varusteet, raskaiden aseiden puute ja huoltovaikeudet kävivät yhä arveluttavammiksi.

Näiden synkkien päivien ainoana valopilkkuna oli laskuvarjojääkärien saapuminen melkein keskeytymättömänä virtana. Päivällä ja yöllä, jolloin tosin jo nyt aurinko tuskin laski taivaanrannan taakse, täytti ilman saksalaisten moottorien kumea jyrinä ja yhtä mittaa avautui säästä välittämättä Björnfjellin maahanhyppypaikan yläpuolella valkoiset laskuvarjot, joiden varassa leijui maahan laskuvarjojääkärei-

tä, aseita, ampumatarvikkeita, vaatteita ja elintarvikkeita. Kesäkuun 1. päivään mennessä oli laskuvarjojääkärirykmentti 1:n melkein koko I pataljoona saapunut meille. Kaupungin puolustamista varten se oli tosin tullut liian myöhään, mutta malmiradalla tehtyjen hyökkäysten torjunnassa sillä ja sen suurella tulivoimalla oli ratkaiseva merkitys. Ja sittenkin on yhä jälleen korostettava, että kaikkien käypien periaatteiden mukaan meiltä taistelun alusta loppuun saakka puuttui vähintään yksi vahvennettu rykmentti. Tässä yhteydessä täytyy jokaisen, joka sai viettää raskaat viikot Björnfjellillä kenraalimme välittömässä läheisyydessä, todistaa, että vain hän ei epätoivoisissakaan tilanteissa menettänyt koskaan rohkeuttaan, peräänantamattomuuttaan, kykyään tehdä selkeitä päätöksiä eikä liioin mielenmalttiaan ja huumoriaan.

Hän sanoi meille yhä uudelleen: „Minä en peränny askeltakaan, ellei kimppuuni hyökätä. Ja jos me todella lennämme yhdestä asemasta, silloin löytyy sen takaa aina toinen, joka mikäli mahdollista on vielä parempi kuin edellinen."

Nopeasti hän oli oppinut tuntemaan myös vihollisen mielialan ja taisteluvoiman. Norjalaisille oli leimaa antavaa heidän yhä parempi maastonkäyttönsä, heidän hyvä hiihtotaitonsa ja heidän erinomaiset yksilölliset ampumasuorituksensa. Mutta suuria taktikoita he eivät olleet ja luku „Hyökkäys lähietäisyydeltä" nähtävästi puuttui heidän koulutusohjesäännöstään, sillä tässä vaiheessa he jäivät melkein aina makaamaan meidän vuoristojääkäriemme tuleen tai vastaiskun ulottuville.

Windischin osaston vasenta siipeä vastaan hyökkäävät ranskalaiset alppijääkärit olivat hyviä, mutta he eivät oikein sopeutuneet outoon maastoon ja rajoittivat toimintansa Rombakenin pohjoisrannalle, mihin he Tröldalin tienoille rakensivat varsin epämiellyttävästi vaikuttavan patterin. Sen jälkeen kun muukalaislegioonalaiset olivat nukkuneet maihinnousuhumalan päästään ja meidän pioneerimme olivat lähettäneet heille epämiellyttäviä tervehdyksiä rataa pitkin alaspäin vierivien ja sitten räjähtävien tavaravaunu-

jen muodossa, he eivät enää osoittaneet erikoisen suurta hyökkäilyn halua.

Puolalaiset, joilla oli kymmenkertainen ylivoima pieneen saksalaisjoukkoon verrattuna Ankenesin luona ja sittemmin myös Hestefjellillä, taistelivat aluksi joukkohyökkäyksissään julmasti ja myös sitkeästi. Mutta mitä syvämmälle vuoristoon heidän oli tunkeuduttava, sitä vitkastelevammiksi ja epäröivämmiksi he tulivat. Ainakin heidän johtajansa olisi pitänyt käydä jokin saksalainen aliupseerikoulu ja opetella vähintään taktiikan alkeet.

Ihmettelemme vielä tänä päivänäkin mielessämme, miksi kenenkään vihollisjohtajan päähän ei pälkähtänyt ajatus hyökätä Narvikin kukistumisen jälkeen Stublin laakson kautta ja Blaaisenin eteläpuolisesti kaartaen Hundalenia kohti. Ottaen huomioon vihollisen ehtymättömät voimavarat heidän oikeastaan olisi pitänyt tulla tähän ratkaisuun. Meillä oli tämän avoimen siiven puolustuksessa vain yksi joukkue merisotilaita ja muutamia pioneereja, jotka pitivät etelään-päin vartiota Sildvikin järven itäpuolella pisteissä 817 ja 930. Nuorten meriupseeriensa johdolla teki tämä kenttävartio jopa pitkiä hiihtotiedusteluretkiä, joiden tuloksia me sydänlievästi kolkuttaen odotimme. Mutta ilmoitusten sisältö oli aina: maasto 20 km etelään vapaa vihollisista. Samaan tulokseen tulivat tiedustelulentokoneet, jotka vartioivat Blaaisenin etelä- ja länsilaaksoja.

Koko pitkänä taisteluaikana emme todenneet maissa ainoatakaan englantilaista joukko-osastoa. Mutta totuuden nimessä on kuitenkin ilmoitettava, että yksi englantilainen sotilas kaatui Ankenesin luona. Hän oli muuan kersantti, joka oli jättänyt lyhyeksi ajaksi turvallisen hävittäjän tuodakseen englantilaisen divisioonankomentajan hyökkäyskäskyn puolalaiselle pataljoonalle. Saksalaisen vuoristojääkärin luoti tapasi tämän epäilemättä tärkeän käskyntuojan. Hänen sankarikuolemansa oli Narvikin ryhmässä kokonaisen päivän keskustelunaiheena, sillä hänhän saattoi olla odotettujen

ylämaalaisten tai jonkin muun vuoristosotaan koulutetun erikoisjoukko-osaston edelläkävijä.

Jos Bjerkvikin maihinnousun ja Narvikin hyökkäyksen jälkeen meidän kimppuumme olisi samanaikaisesti ja päättävästi rynnätty koko rintamalla, silloin ei mikään sankarillisuus olisi enää voinut auttaa. Saksalainenkaan sotilas, joka ilman suojaa päänsä päällä, ilman riittävää muonaa, ilman minkäänlaista vaihtoa, on kuukausia taistellut lumessa ja jäässä, ei voi ajan oloon pitää puoliaan 20 hyvin varustettua ja erinomaisesti huollettua vastustajaa vastaan yhtä vähän kuin taistella käsikranaatein, karabiinein ja konekiväärein nykyaikaisia taistelulaivoja vastaan.

Kukaan ei ymmärtänyt tätä asiaintilaa selvemmin kuin kenraali Dietl, joka oli jälleen lähtenyt vaeltelemaan rintamalle. Yhteyksiä etummaisiin komentopaikkoihin oli tosin olemassa radiolla ja osittain myös puhelimella. Taistelukäskyjä ei kuitenkaan voitu antaa ylhäältä käsin, vaan ne olivat yksinomaan kenraalin asiana.

*

Toukokuun 29. päivänä kello 22.30 on 3. vuoristodivisioonan sotapäiväkirjassa seuraava lyhyt merkintä:

„Varhain aamulla haaksirikkoiskuljetuksen mukana lähtevälle laivastonkapteenille annetaan toivomuslista OKW:lle toimitettavaksi."

Tämä „toivomuslista" oli epätavallinen sodan asiakirja. Mutta kukaan ei paremmin ymmärrä sen oikeutusta kuin se, joka tuntee Narvikin taisteluryhmän kannettavaksi tulleet puutteet. Vastuunalaisen johtajan, kenraali Dietlin koko huolien taakka on siinä kuivan asiallisesti lueteltuna. Lyhyesti ja ytimekkäästi siinä sanotaan:

Toukok. 29. p. 1940.

Narvikin ryhmä
Yleisesikuntaupseeri
Toivomuslista

1. Miesvahvuuden lisääminen yhä edelleen tarpeen.

2. Laivaston miehistä voidaan suuremmassa määrin luopua vasta sen jälkeen kun tulee vastaavaa täydennystä.

3. Erikoisen epämiellyttävää, että joukoilla ei ole käytettävissään minkäänlaista tykistöä. Sen vuoksi tuotava tykkejä ja ampumatarvikkeita, tätä varten rautatie avattava.

4. Syöksypommituskoneita saatava pian taisteluun.

5. Koska ampumatarvikehuoltoa ei voida järjestää Ruotsin kautta, on välttämätöntä järjestää koko ampumatarvikehuolto ilmasta pudotuksilla. Divisioonalla on enää hyvin vähäiset ampumatarvikereservit, minkä vuoksi ampumatarvikehuolto ilmateitse äärimmäisen kiireellinen ja pakottava. Tarvittavia ampumatarvikemääriä pyydetty jo Ryhmä XXI:ltä, mutta 3 päivään ei yhtään pudotusta.

6. Taisteluista johtuen suuria aukkoja aseistuksessa. Täydennys kiireellisesti tarpeen. Aseita pyydetty jo Ryhmä XXI:ltä.

7. Joukot kärsivät kovasti puuttuvista majoitusmahdollisuuksista samoin kuin pahasti kuluneesta ja liian kevyestä vaatetuksesta ja siitä, että suurelle osalle mahdotonta valmistaa lämmintä ruokaa. Kiireellisesti tarpeen vuoristokengät ja vaatteet samoin kuin telttavarusteet.

8. Vastasaapuneet joukot ovat useimmiten epätäydellisesti varustettuja. Laskuvarjojoukoilta puuttuvat selkäreput, päällystakit, ruokailuvälineet jne. Divisioonalla ei ole minkäänlaisia reservivarusteita. Sen takia pyydetään, että vastasaapuvat joukko-osastot tuovat mukanaan kaikki tarpeelliset varusesineet.

9. Laskuvarjoja ei voida riittävästi palauttaa lentoveneillä. Kuljetus Ruotsin kautta otettu harkittavaksi. Toivotaan, että asiaa ajetaan edelleen.

10. Kantajaosastojen täydentämiseksi huoltokuljetuksia varten on kantajamuodostelmien toimittaminen hyvin tärkeää, mutta tulee kysymykseen vasta taistelujoukkojen kuljetusten jälkeen.

11. Kenttäposti:

a) Kuljetusten kotimaahan on määrä tapahtua kahdesti viikossa Ruotsin kautta; vahvistusta siihen, että tämä posti tulee perille, ei ole vielä saatu.

b) Tänne heitettävä ilmasta vain kirjepostia. Pudotuspaikka Björnfjell. Ei pakettipostia; sitä ei voida toimittaa perille.

c) Laivaston yksiköt eivät ole vielä saaneet yhtään kenttäpostia.

12. Toimistomateriaalin täydennys tarpeen. Suurehkot määrät kenttäpostikortteja erikoisesti tarpeen.

13. Elintarvikkeet riittävät vielä 3—4 viikoksi, uutta elintarvikehuoltoa on jo luvattu.

*

Toukokuun 30:s oli jälleen musta päivä. Jo aamulla ilmoitettiin, että voimakas vihollinen oli etenemässä Blaaisenin luoteisrinteen ohitse Akslalla. Tämä merkitsi välitöntä uhkaa

Sildvikille ja siten mitä suurinta vaaraa kaikille siitä länteen oleville joukoille, siis Walterin laskuvarjojääkäripataljoonalle, lukuisille merisotilasyksiköille ja Hausselsin koko pataljoonalle, jotka kaikki olivat joutua saarretuiksi ja eristetyiksi. Divisioonan reservinä olivat muihin tarkoituksiin varattu yliluutnantti von Brandtin vallan 36 miehen vahvuinen pioneerijoukkue ja edellisenä päivänä maahan pudotettu heikko laskuvarjojääkärikomppania!

Tämä sotavoima hälytettiin heti, ja kenraali Dietl lähti henkilökohtaisesti jälleen eteen viedäkseen sen taisteluun linjalle tunneli 9 — Sildvikin järvi. Nyt näytti siis olevan edessä saarrostava hyökkäys kohti Hundalenia. Dietl jäi sen vuoksi eteen ja veti eteen myös Kothen merisotilasosaston, joka vasta oli uudestaan järjestetty Spionkoopilla, muodostamaan salpa-aseman molemmin puolin Sördalin jokea, joka juoksuttaa kuohuvia lumen sulamisvesiään Blaaisenilta itään Hundalenin ohitse Rombaksbotniin.

Samaan aikaan ilmoitettiin voimakkaista hyökkäyksistä malmiradalta. Kenraali päätti sen vuoksi vetää etulinjan Straumsnesin kapeikon tasalle. Tällöin alistettiin Schwaigerin komppanian jäännökset, jotka käsittivät vuoristoon tottuneita jääkäreitä, Hausselsin pataljoonalle ja yksi laskuvarjojääkärikomppania määrättiin malmiradan välittömäksi suojaksi Akslan suuntaan.

Iltapuolella kävi ilmi, että Aksla oli edelleenkin meidän hallussamme ja myös maasto itään ja etelään Blaaisenilta ilmoitettiin vapaaksi vihollisista. Windischin suunnalla torjuttiin selvästi vihollisen hyökkäys Kubergetiltä etelään. Samaan aikaan todettiin melko vahvojen vihollisvoimien siirtoja Ruotsin rajaa kohti. Pihdit, joissa olimme, näyttivät siis vahvistuvan sekä pohjoisessa että etelässä. Kylmä tuuli, sumu ja välillä myös lumihiutaleet leikkivät tylyä leikkiään Spionkoopin yksinäisen majan ympärillä. Tällä säällä eivät ilmavoimat kaikesta toiminta-alttiudestaan huolimatta voineet toimia ja ilmoitetut lisäjoukot, jotka oli mää-

rä kuljettaa meille hinatuilla purjekoneilla, jäivät tulematta.

Huolestuneina istuivat kenraali Dietl ja hänen yleisesikuntaupseerinsa pienessä huoneessa. Epätasaisen taistelun loppu näytti olevan edessä. Sotilaittemme riittämättömien varusteiden ja ruumiillisen kunnon vuoksi oli ajatuskin murtautumisesta etelään jätetty kokonaan pois laskuista. Vain muutaman kilometrin päässä viittoi takanamme Ruotsin raja, jonka läheisyydessä varmaan jo hyvin lämmitetyt ja valaistut kuljetusjunat olivat valmiina viemään Narvikin ryhmän jäännökset kunniakkaan taistelun jälkeen internoimisleirille.

Mitä mahtoikaan tällaisessa tilanteessa liikkua mielessä kenraalilla, jolta toinen toisiaan ajavat tapahtumat vaativat ratkaisua! Vielä oli rintama eheä ja jokainen jääkäri ja merisotilas valmis panemaan henkensä alttiiksi Narvikin ryhmän kunnian puolesta. Mutta eikö vastarinnan jatkaminen ollut edesvastuutonta tai kerrassaan mieletöntä?

Näinä päivinä ei kenraali Dietl ollut muuta kuin nahkaa, jänteitä ja luita. Hänen kasvoiltaan oli iloinen nauru unohtunut, mutta teräksenharmaat silmät ja kapea suu olivat kovemmat ja päättäväisemmät kuin koskaan. Vielä oli Kärntenin jääkäreillä riittävästi ampumatarvikkeita. Vielä olivat puolustuslinjat malmiradalla ja vielä oli apua odotettavissa.

Karttoihin, joita ei tarvinnut enää tutkia, koska kenraali oli henkilökohtaisesti oppinut tuntemaan maaston kuin omat taskunsa, piirrettiin uudet, entistä lujemmat puolustuslinjat, joiden oli määrä olla tämän taistelun viimeiset.

Täten pitivät Windischin vuoristojääkärit yhä hallussaan jylhää kallioketjua, joka melkein kaikkialla pohjoisessa ja lännessä putosi jyrkkinä rinteinä ja muodosti lujan esteen hyökkääjän tielle.

Oalgen solasta ja Gratangenilta oli kärntenilläinen vuoristojääkärirykmentti askel askeleelta perääntynyt taistellen sitkeästi jokaisesta metristä maata ja jokaisesta jäänpeittämästä kukkulasta. Norjan koko pohjoisarmeijan ei ollut on-

nistunut murtaa tai kiertää saksalaisten ohuita linjoja edes sen jälkeen kun se oli saanut avukseen ranskalaisia alppijääkäreitä, jotka kuuluivat vihollisvaltojen parhaisiin joukko-osastoihin. Nykyisellä oleellisesti lyhentyneellä rintamalla olisivat jääkärit vielä viikkokausia torjuneet jokaisen hyökkäyksen.

Eteläryhmältä saapui vuoroin hyviä, vuoroin pahoja ilmoituksia. Mutta täällä oli vielä tyhjästä loihdittu pieni divisioonan reservi, joka saatettiin heittää taistelujen polttopisteeseen.

Kesäkuun ensimmäiset päivät toivat tullessaan runsaasti sadetta ja Pohjois-Norjalle luonteenomaisia kevätmyrskyjä. Mutta milloin aurinko murtautui vähänkin pidemmäksi ajaksi pilvistä, ilmestyi näyttämölle yhä voimakkaampia saksalaisia pommitusmuodostelmia ja lisäksi laskuvarjojääkäripataljoonan loppuosakin. Enää ei ollut vaikeaa löytää kannattavia pommituskohteita, sillä saksalaisten puolustama maatilkku oli käynyt kirotun pieneksi. Niinpä suhisi rautaisia tervehdyksiä malmiradalle, kaupunkiin ja satamaan, ja monen hävittäjän oli pakko lähteä tulisella kiireellä ajamaan mutkittelevaa kurssia.

*

Kenraali Dietl kävi tuliasemissa, jakoi viimeiset savukkeensa, antoi Rautaristeja, lausui urhoollisille kiitoksensa ja tunnustuksensa sekä rohkaisi sumeilemattomalla alppimurteellaan niitä harvoja, jotka uhkasivat menettää uskonsa.

”Dietl ja hyvä Jumala ovat kaikkialla läsnä!” sanoivat jääkärit. Kun kaikki näytti jo olevansa lopussa, ilmestyi Dietl äkkiä heidän luokseen. Niinpä hän ryömi kerran Fagernesin tunturilla erääseen tuliasemaan. ”No, mitäs kuuluu?”

Mutta jääkäri, joka oli tuntikausia maannut lumessa, paleli niin, että sai enää tuskin sanaa suustaan. Silloin kysyi kenraali häneltä: ”Jäämmekö me tänne vai emme?”

Jääkäri vain kohautti olkapäitään.

”Tiedätkös, että minä olen kotimaalle luvannut, että me pidämme Narvikin!”

Silloin vilkaisi jääkäri taakseen. "No, kai se täytyy sitten pitää, herra kenraali!" sanoi hän.

*

Nyt kun jokainen tietää hyvän lopputuloksen, asia näyttää kuin itsestään selvältä. Mutta Narvikissa ei mikään ollut itsestään selvää. Päin vastoin. Usein Dietl ei vielä tiennyt, miten selviytyisi huomenna. Hänen kannettavakseen annettu vastuu oli sanomattoman raskas.

Ne monet saksalaiset, jotka hänet tunsivat, tietävät, miten lempeä hänen sydämensä oli ja miten avulias hän oli, ja juuri häneltä vaadittiin kovuutta, joka saattoi vähitellen näyttää melkein julmuudelta. Hän lahjoitti adjuntantilleen jäljennöksen henkilökohtaisesta päiväkirjastaan, jonka merkintä kesäkuun 4. päivältä sanoo enemmän kuin laajatkin kuvaukset:

Hyvin kehno, kylmä sää! Ilmavoimat eivät tänäänkään voi auttaa meitä. Sää pysyy edelleenkin huonona: kylmää ja tuulista, aamupäivällä sumua ja sadetta. Joukot, jotka ovat suureksi osaksi aivan riittämättömästi vaatetetut ja varustetut, saavat kestää epäinhimillisiä kärsimyksiä. Jousi on liiaksi jännitetty.

Aamupäivällä menin Herrmannin ja Klessin kanssa 139. vuoristojääkärirykmentin esikuntaan (komentopaikkaan) ja I/139:n komentopaikkaan (Haugfjeldin länsiosassa etelään kirjaimesta „g"' sanassa Haugfjeldet). Lohdutonta kivierämaata. Ei minkäänlaisia suojia. Mennessä kastuimme likomäriksi. I/139 ja ennen kaikkea majuri Stautner ovat kärsineet kovasti alituisesta taivasalla olosta. Heidät on vaihdettava, mutta minulla ei ole mitään! — —

Sateinen ja kuitenkin päivänkirkas yö muuttui aamuksi autiossa napapiirin maisemassa. Jälleen uudisti vihollinen hyökkäyksensä äärimmäisellä oikealla siivellä Ruotsin rajaa pitkin. Jälleen kaatui vuoristojääkäreitä kuolevina tai haavoittuneina jo sulavaan lumeen, mutta jälleen torjuttiin rohkeasti kaikki etenemisyritykset.

Tänä kesäkuun 5. päivänä tapahtui iltapäivällä pienellä sankarihautausmaalla Björnfjellin rautatieaseman ja Ruotsin rajan välillä kahdeksan laskuvarjojääkärin hautaustilaisuus, jossa kenraali Dietl oli läsnä. Hautausmaalla oli jo

monta karua puuristiä kertomassa sankarillisesta taistelusta ja nyt sinne kannettiin nuo laskuvarjosotilaat, jotka pitkän, vaarallisen lennon jälkeen olivat olleet jo hyppyvalmiita, kun ruotsalainen ilmatorjunta oli ampunut heidät alas. Paikan ja sään huomioon ottaen olivat pienet rajanloukkaukset joskus väistämättömiä. Ju-kone oli osuman saatuaan syttynyt heti tuleen ja kahdeksan nuorta, taisteluvalmista sotilasta oli saanut surmansa ja pudonnut Ruotsin maaperälle, mistä heidät oli sotilaallisin kunnianosoituksin meille luovutettu.

Tässä on suotava tilaa eräälle niistä monista vaiteliaista sankariteoista, joista Narvikin taistelu oli niin rikas ja joita kaikkia ei kuitenkaan voi välittää jälkimaailmalle:

Ennen kuin mustiin savupilviin peittynyt Ju kiiti tuhoavaan syöksyynsä, oli ylivääpeli Hasse lähettänyt hyppyyn ne vierellään seisovat laskuvarjojääkärit, jotka selviytyivät hengissä. Mutta viimeiseltä niistä nuorista tovereista, jonka hän oli pystynyt vetämään koneen sisustan tulimerestä, oli laskuvarjo jo hiiltynyt. Salamannopeasti tempasi ylivääpeli Hasse oman laskuvarjonsa, kiinnitti sen nuoremmalle toverilleen, jonka piti vielä taistella Narvikissa, ja työnsi hänet avoimesta ovesta. Ylivääpeli, joka ei halunnut surkeasti kuolla liekkeihin, hyppäsi itse ilman laskuvarjoa ja murskautui kallioihin. Tämä oli sitä Narvikin toveruutta, joka innoitti kaikkia.

*

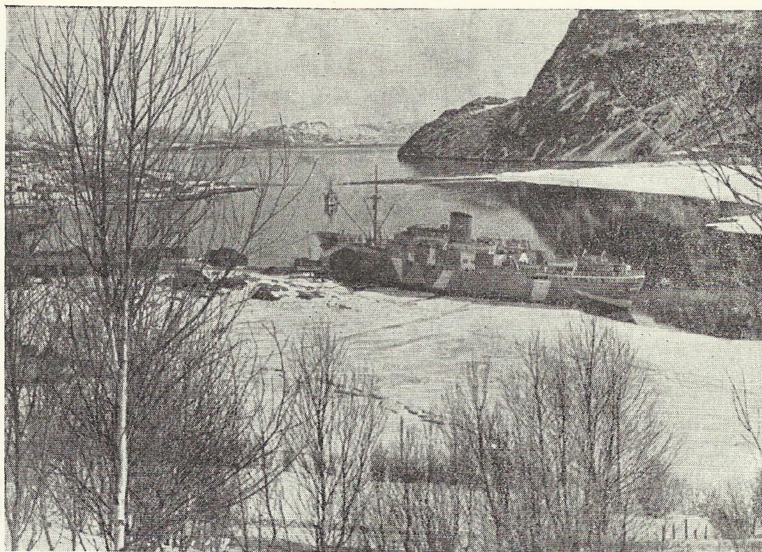
Mutta olipa myös tragikoomillisia sattumuksia. Kapteeni Walterin pataljoonan esikunta oli perustanut toimistonsa erääseen tavaravaunuun Sildvikin rautatieasemalle. Kun rataosan tulitus kävi täälläkin taas ankarammaksi, pälkähti erään ovelan kirjurin päähän ajatus irroittaa jarrut ja päästää vaunu ilman muuta vierimään lähimpään (vihollisen suunnassa olevaan) tunneliin. Kirjoituskonettaan hän osasi varmaan käyttää erinomaisesti, mutta hänellä ei ollut aavistustakaan, miten kulkeva tavaravaunu jälleen pysäytetään. Niin vieri pataljoonan liikkuva toimisto ensin vielä

Ruotsalaisten ilmatorjunnan pudottamia saksalaisia laskuvarjojääkäreitä saatetaan hautaan

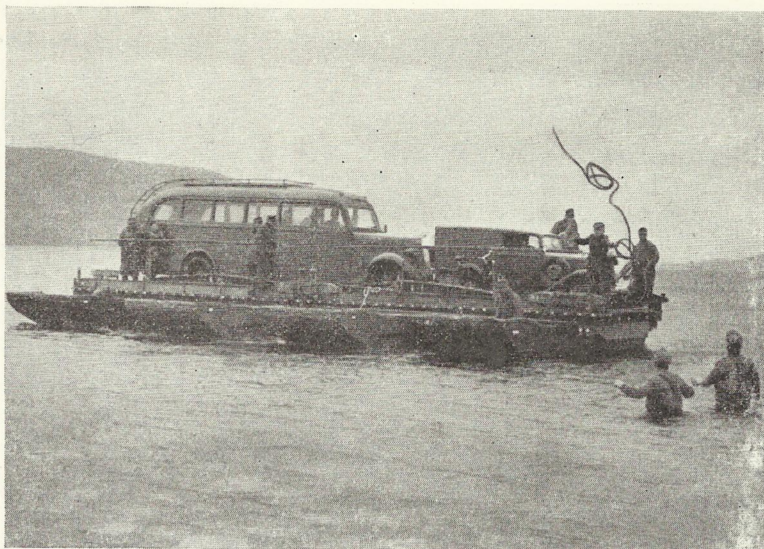
Operaatio Puhvelin kärkiryhmä ilmoittautuu Narvikissa

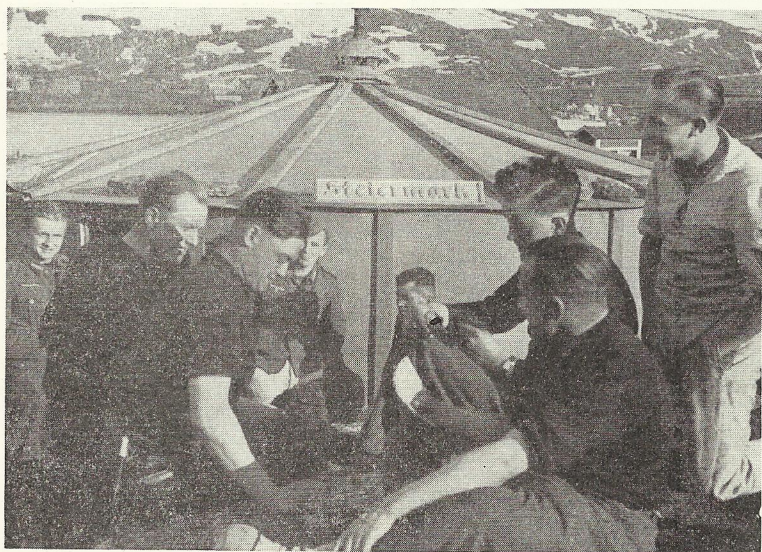
Asuntolaiva Black Watch Altavuonossa

Kirkkoniemi (Kirkenes) Jäämereltä päin nähtynä

Vuonon ylitys lautalla

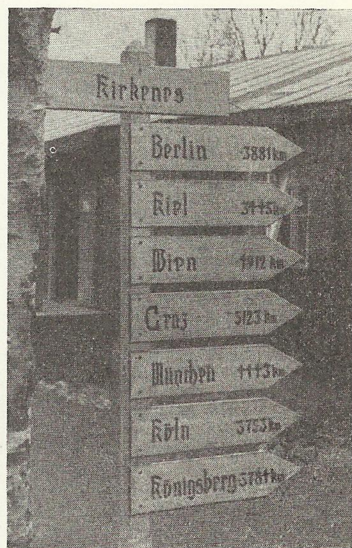

Steiermarkin miehiä teltassa Kirkkoniemen lähellä

Dietl toivottaa saksalaisen viihdytysryhmän tervetulleeksi Suomen Lappiin

Sotilashuumoria: „Tulet terveeksi — Vastaanotto". Oik. Kirkkoniemeen pystytetty tienviitta

rauhallisesti ratapihan lävitse, mutta jyrkemmin viettävällä osuudella sen vauhti alkoi niin tuskastuttavasti kiihtyä, että vaunussa olleet hyppäsivät siitä tukka suorana vähän ennen tunnelia ja koko kanslia oli päästettävä menemään päin hittoa, tässä tapauksessa ranskalaisia alppijääkäreitä. Niiden huonojen kokemusten perusteella, joita vihollisella oli ollut valtoiminaan kulkevista tavaravaunuista, tämä kulkuneuvo otettiin toisella puolen vastaan samanlaisella kauhulla kuin se, millä meidän kirjurimme katselivat häipyvien salaisten asiakirja-arkkujensa jälkeen. Oli nimittäin erittäin kiusallista, että kaikki divisioonankäskyt joutuivat nyt vihollisen käsiin. Joukossa oli vasta aamupäivällä annettu, perusteellinen käsky, josta ei ilmennyt ainoastaan Narvikin ryhmän sotaryhmitys, vaan myös taistelun jatkamista koskevat aikomukset.

Ja sittenkin tämä ennenkuulumaton huono onni koitui meille eduksi. Joukkojen ryhmityksessä oli nimittäin niin paljon rykmenttejä, taisteluosastoja, merisotapataljoonia, varmistusosastoja jne., jopa merkintä "tykistö", että vihollisen oli pakko saada valtava vaikutelma meidän vahvuudestamme. Käskyssä ei ollut kuitenkaan onneksi huomautettu siitä tosiasiasta, että kaikki nuo joukko-osastot ja taisteluryhmät käsittivät taisteluissa loppuun kuluneita, osaksi naurettavan pieniä yksiköitä ja että "tykistön" muodosti kaksi kokonaista, vielä taisteluun osallistumatonta vuoristotykkiä. Valtava hämääminen, missä englantilaiset ja amerikkalaiset olivat sodassa niin eteviä mestareita, oli tahtomattamme onnistunut meillekin!

*

Tapahtumain vyöry jatkui. Väliin viestiyhteydet katkesivat, väliin saatiin etenkin eteläkaistalta ristiriitaisia ilmoituksia. Vihollisen hävittäjiä höyrysi Rombaksbotniin, myöhästyneitä laskuvarjojääkäreitä hyppäsi maahan, hyökkäykset jatkuivat Ruotsin rajalla. Yliloikkarit ilmoittivat, että vihollisen suurhyökkäys oli heti odotettavissa nimenomaan Björnfjellin suuntaan ja etelässä kohti Hundalenia.

Meidän vanhaan 3. vuoristodivisioonaamme kuuluvan vuoristotykistörykmentti 112:n komentaja, eversti Meindl hyppäsi harjoittelematta laskuvarjolla Björnfjelliin ja otti eteläryhmän komennon. Hänen lähettinsä, joka ei ollut vielä koskaan aikaisemmin lentänyt ja jonka oli sen vuoksi ollut jäätävä Trondheimiin, kieri seuraavana päivänä myös alas eräästä koneesta, johon oli vääriä tietoja antamalla livahtanut mukanaan monia herransa matkatavaroita ja tapasi onnellisesti maankamaran maihinhyppypaikan kallioisessa maastossa. Ne olivat pieniä tapahtumia, mutta omiaan todistamaan siitä urhoollisuudesta, sitkeydestä ja uskollisuudesta, joista tuli Narvikin taistelun vertauskuvia.

Kaiken yläpuolella on kuitenkin malmisin kirjaimin merkintä kenraali Dietlin päiväkirjasta: "Kypsän harkinnan jälkeen tulen ratkaisuun, että pysyn vielä tähänastisissa asemissa, vaikka minulla ei olekaan enää minkäänlaisia reservejä."

JÄLLEEN NARVIKISSA

Kesäkuun 7. ja 8. päivänä liikkui komentopaikoissa ja taisteluasemissa hurjia huhuja. Kaksi laskuvarjojääkäripataljoonaa, joissa on 1800 miestä, ja 1000 vuoristojääkäriä hyppäävät lähipäivinä meille. Sitä paitsi kuiskuteltiin, että saksalainen laivasto-osasto oli tulossa. Kaikkien noiden ilahduttavien juttujen joukkoon tuli jälleen ilmoituksia uusista vihollishyökkäyksistä, ennen kaikkea eversti Windischin kaistalla. Näin syntyneen mielialan mukainen oli myös sää: milloin lunta ja sadetta, milloin kirkasta auringonpaistetta. Vielä emme tietäneet, että kesäkuun 8. päivästä 1940 tuli kohtalomme käännekohta.

Keskiyön aikaan oli Narvikin seuduilta kuultu tykinjyskettä. Kuljetuslaivoja ja palavia kuttereita havaittiin Rombakenilla ja Ofotin vuonossa ja Narvikin kaupungista kuului aika ajoin kumeita räjähdyksiä. Tuulen nopeudella levisi hu-

hu: saksalaisia sotalaivoja on kaupungin edustalla. Walterin pataljoonalta tuli ilmoitus, että vihollinen ilmeisesti perääntyi malmiradalla, ja Hausselsin osasto ilmoitti rintamansa edessä olevat kukkulat vihollisista vapaiksi.

Nyt ei mikään enää pidättänyt kenraali Dietliä komentopaikassaan. Viuhuvaa vauhtia mentiin kohti Sildsvikiä. Siellä tapahtui lyhyt puhuttelu ja tilanteeseen tutustuminen ja sitä seurasi käsky takaa-ajoon. Kaikki menneitten, raskaitten kuukausien ruumiilliset ja sielulliset rasitukset oli unohdettu. Rombakenin varrella, malmiradalla sekä Sildvikin ja Akslan välisillä kallioilla nousivat äsken vielä niin väsyneet vuoristojääkärit pystyyn ja etenivät jälleen kohti kaupunkia, jonka nimi oli pienen saksalaisen taisteluryhmän ansiosta tullut tunnetuksi kaikkialla maailmassa.

Kello 21,30 oli Walterin pataljoona saavuttanut kaupungin ja Hausselsin pataljoona Beisin vuonon. Riemuhuudot ja sotilaslaulut kaikuivat ylös lumipeitteisille tuntureille. Vielä kesäkuun 9. päivän vastaisena yönä miehitettiin jälleen kaikki tärkeät asemat, jotka vain kymmenen päivää aikaisemmin olimme jättäneet. Tällöin suoritettiin saaliin luettelointi. Kävi ilmi, että vihollinen oli perääntynyt suin päin. Saaliiksi saatiin runsaasti aseistusta, muonavaroja ja 70 mainiota kantojuhtaa, jotka olivat vielä kauan 3. vuoristodivisioonan ylpeytenä. Melkein koko raskaan ilmatorjuntatykistönsä kaikkine ampumatarvikkeineen oli vihollinen jättänyt jälkeensä alueelle joka ulottui Narvikista Tromssaan saakka.

Itse kaupunki näytti murheelliselta. Melkein kaikki kadunvarret kauppatorilta satamaan oli hävitetty ja palanut maan tasalle. Framnesin niemen huviloissa oli tuskin yhtään ehjää ikkunaruutua. Vain satakunta kauhusta järkyttynyttä asukasta tuli esiin kellareista ja muista lymypaikoistaan. Muukalaislegioonalaisten ja puolalaisten kymmenen päivää kestänyt miehitys ja Saksan ilma-aseen voimakas panos olivat riittäneet karkoittamaan koko siviiliväestön vuorille ja ulkovuonoihin.

Vaelsimme hotellin luokse, joka aikaisemmin oli ollut majapaikkanamme. Sitä ei ollut enää.

*

Keskellä raunioita tapahtui hauska näytelmä. Merimiehemme huvittelivat ottamalla kiinni ranskalaisten jättämiä muuleja ja aaseja. Polkupyörillä, joita he olivat jostakin „löytäneet", he cow-boy tapaan lassoa heilutellen pyydystivät vauhkoontuneita eläimiä. Ja kun sitten jonkun matruusin oli onnistunut pyydystää muuli ja hän yritti nousta valloitetun „hevosen" selkään, hyppäsi tuo peto kaikin nelin jaloin yhtä aikaa ilmaan ja merimiehen oli komean lennon jälkeen aloitettava pyydystys uudestaan. Ratsastavaa vuoristolaivastoa!

*

Mutta vielä olivat norjalaiset joukko-osastot silti Windischin rintaman edessä. Kesäkuun 9. päivän varhaisina aamutunteina saimme Ryhmä XXI:ltä tiedotuksen, että Norjan kuningas ja hänen hallituksensa olivat poistuneet Tromssasta ja antaneet ylipäällikölle, kenraali Rugelle käskyn luopua vastarinnasta ja ottaa yhteys kenraali Dietliin. Tämä lähetytti heti kenraali Rugelle eri aalloilla radiosanomia, joihin ei kuitenkaan tullut vastausta.

Samaan aikaan saivat joukot käskyn ottaa yhteden norjalaisiin joukko-osastoihin ja viitaten kuninkaan käskyyn vaatia niitä luopumaan vastarinnasta. Tässä on norjalaisten kunniaksi sanottava, että he tekivät myös tässä nyttemmin toivottomassa tilanteessa viimeiseen hetkeen saakka urhoollista vastarintaa. Tarvittavat käskyt olivat ilmeisesti jääneet saapumatta siihen lumi- ja jääerämaahan, missä pohjoisryhmä taisteli. Sen vuoksi norjalaiset ampuivatkin jokaista saksalaista sotilasta, joka ilmestyi näkyviin.

Puolenpäivän aikoihin tiedotettiin Ryhmästä, että myös Oslosta käsin yritettiin päästä kosketukseen kenraali Rugen kanssa tarkoituksena kehottaa häntä heti antautumaan ja lähettämään neuvottelijoita. Ellei näitä ollut saapunut kel-

lo 16 mennessä, oli kaikkinainen vastarinta murrettava käyttämällä kaikin voimin ilma-asetta. Jatkuva verenvuodatus vältettiin onneksi sitten, että kenraali Ruge, jota meidän radiosanomamme eivät olleet ajoissa tavoittaneet, kello 15 ilmoitti antaneensa käskyn vihollisuuksien lopettamisesta kello 24. Neuvottelijat olivat jo matkalla Narvikiin ja Trondheimiin.

Kesäkuun 10. päivänä kello 1 nousivat eversti Windischin sotilaat lumi- ja kalliokuopistaan, joissa he olivat viikkokausia pitäneet puoliaan moninkertaista vihollisylivoimaa vastaan, ja lähtivät väsyneinä, mutta ylpeinä voittajina marssille länteen, missä he varmistaen jatkuvasti pohjoiseen saattoivat suunnitelman mukaisesti asettua vanhoihin majapaikkoihinsa Elvegaardsmoenin leirialueella ja Herjangin vuonon rannalla.

Mutta divisioonan komentopaikkaan saapui kello 4 neuvottelijoina everstiluutnantti ja kapteeni, jotka kuuluivat Norjan yleisesikuntaan ja jotka olivat tulleet ainoaa mahdollista tietä Bjerkvikin, Öijordin ja Narvikin kautta. Vaatimattoman pienen majan ympärillä, missä jo kevään ensimmäinen vehreys pilkisteli, vallitsi kuvaamaton tunnelma. Ne harvat upseerit ja esikunnan sotamiehet, jotka olivat eläneet kaikki toiveet, pettymykset ja kauaskantoiset ratkaisut kenraalinsa välittömässä läheisyydessä, tunsivat omassa mielessään, mitä hänen sielussaan mahtoi tapahtua. Koskaan aikaisemmin eivät vastuuntunto, rautainen sitkeys, henkilökohtainen uhrivalmius ja aidot johtajanomaisuudet olleet saaneet loistavampaa palkintoa kuin Narvikin nyt päättyneessä taistelussa.

Keskustelu norjalaisten neuvottelijain kanssa oli äärimmäisen järkevää ja asiallista, sitä käytiin sotilaiden tapaan, mutta sisäisesti täynnä dramaattista jännitystä. Kenraali Dietl esitti neuvottelijoille Ryhmä XXI:n ohjeiden mukaan laaditut antautumisehdot, jotka monituntisen neuvottelun jälkeen kello 9,15 molemmin puolin allekirjoitettiin. Norjalaiset esittivät vain sen ainoan toivomuksen, että Ruijaan

saataisiin jättää norjalaisen komentovallan alaisia joukkoja suojaksi Venäjää vastaan. Ehdotus alistettiin Ryhmä XXI:n ratkaistavaksi, mutta oli hylättävä, koska Saksan sotavoimat olivat kyllin vahvat ottamaan huolekseen myös vartioinnin pohjoisessa.

Antautumisehtojen kunniallisuus käy ilmi sopimuksen viimeisistä pykälistä. Niissä vakuutettiin Norjalle, että kaikki sotavangit päästetään vapaiksi, mutta lisäksi myös kaikki norjalaiset upseerit, jotka olivat avoimessa taistelussa tehneet saksalaisille vastarintaa, saivat pitää miekkansa. Heidän täytyi vain antaa kunniasanansa, että eivät ryhdy „minkäänlaisiin sotilaallisiin tai vihamielisiin tekoihin Saksan valtakuntaa vastaan Norjan miehityksen kestäessä".

Tämän päivän iltapuolella lähti kenraali Dietl adjutanttinsa kanssa kaikkien malmiradan varrella olevien sotilaiden riemuitessa häthätää kootulla moottoriresiinalla Narvikiin. Viimeiset 7 kilometriä oli samoin kuin niin usein edellisinä viikkoina taivallettava reppu selässä ja keppi kädessä tuttuun ratapölkkytyyliin. Kello 17 saapui Narvikin voittaja takaisinvalloitettuun kaupunkiin.

Narvikista käydyt taistelut päättyivät siten kesäkuun 10. päivänä lopulliseen menestykseen.

Sotavoimien ylin päällikkö osoitti kesäkuun 13. päivänä Narvikin taistelijoille radiosanoman, joka päättyi sanoihin:

Te kaikki, jotka siellä kaukana Pohjolassa olette seisseet rintarinnan, Itävallan vuorten sotilaat, sotalaivojemme miehistöt, laskuvarjojoukot, taistelulentäjät ja kuljetuskoneiden ohjaajat, tulette saamaan sijanne historiassa korkeimpien saksalaisten sotilashyveiden parhaina edustajina.

Kenraaliluutnantti Dietlille minä lausun Saksan kansan kiitoksen siitä kunniakkaasta lehdestä, jonka hän on liittänyt Saksan historiankirjaan.

OPERAATIO „PUHVELI”

Sillä välin kun Dietlin pieni taisteluryhmä kävi täysin eristettynä raskasta torjuntataistelua Narvikin alueella, oli Etelä- ja Keski-Norjan miehitys suoritettu.

Marssilla pohjoista kohti oli 2. vuoristodivisioonan taisteluvoimaisia osia saavuttanut itävaltalaisen kenraalin Feuersteinin komennossa Mosjöenin. Täällä päättyi ainoa pohjoiseen vievä rautatielinja, joka kuitenkin oli taisteluissa tullut käyttökelvottomaksi. Urhoollinen 14. norjalainen jalkaväkirykmentti, joka vailla riittävää huoltoa ja todennäköisesti vain rauhanajan vahvuisena oli kerta kerran jälkeen asettunut vastustamaan saksalaisten etenemistä, oli hajaantumistilassa. 200—300 miehen vahvuinen englantilais-ranskalainen taisteluryhmä marssi takaisin Mohon ja laivattiin siellä. Mosta löydettiin norjalaisen 6. divisioonan komentajan, kenraali Fleischerin käsky, joka sisälsi seuraavan kohdan:

Selittäkää Sundlon pataljoonalle (I/JR 14), että Etelä-Halogalandin hävitettyihin liikennelinjoihin nojautuva sitkeä, viivyttävä puolustus, niin etelässä kuin suinkin, on mitä tärkeintä Narvikin alueen vapauttamiselle, Pohjois-Norjan suojaamiselle ja näin ollen Norjan politiikalle. Koskaan ei norjalaiselle pataljoonalle ole annettu tärkeämpää tehtävää.

Heikot norjalaiset voimat olivat siis katkeraan loppuun saakka yrittäneet pitää hallussaan isänmaansa vielä miehittämättömiä osia. Mutta saksalaisten joukkojen ylivoimaisuuden vuoksi niiden panoksen täytyi jäädä turhaksi.

Toukokuun 17. ja 18. päivänä taisteltiin Stienin ja Mon luona Skotlannin kaartilaisia vastaan, jotka oli kiireesti heitetty Narvikin alueelta saksalaisten etenemistä vastaan. Tämäkään lyhyt välikohtaus ei pystynyt enää estämään saksalaisten marssia.

Tällä välin oli Ryhmä Feuerstein toukokuun 15. päivänä, juuri kun Stienin ja Mon miehitys oli tullut tunnetuksi, ottanut vastaan seuraavan radiosanoman kenraali Dietliltä: ”Edessäni on auttamaton pakko vetää Windisch kohta

taaksepäin. Samanaikaisesti Narvikin luovuttaminen väistämätöntä, ellei uusia voimia heti käytettävissä!"

Itse asiassa täytyikin sitten eversti Windischin, 139. vuoristojääkärirykmentin silloisen komentajan, alainen Narvikin ryhmän pohjoinen siipi vetää Herjangin vuonon rannalta vuorille ja sitten myös tyhjentää Narvikin kaupunki ja satama. Suunnitellulla „operaatio Puhvelilla" oli siis mitä ankarin kiire. Mutta koska Mon ja Saltdalin väliltä oli kaikki varastot hävitetty tai kuljetettu pois ja koska Ryhmä Feuersteinin huolto edelleenkin toimi mitä suurimmissa vaikeuksissa, täytyi ilmavoimien jälleen kerran tulla avuksi. Urheat Ju 52-koneet tulivatkin nopeasti ja täsmällisesti ja pudottivat tervetulleita kuormiaan nyt jo napapiirin pohjoispuolelle, pääasiassa Lönsdaleniin. Mutta niidenkin oli kärsittävä verisiä tappioita, kun muuan Bodöstä startannut englantilainen hävittäjä ampui toukokuun 26. päivänä yhdellä lennolla alas kolme Ju-kuljetuskonetta.

Ryhmä Feuersteinin kärkiosastot kohtasivat Rognanin eteläpuolella vielä kerran erään englantilaisen pataljoonan, joka oli heitetty Narvikin alueelta niitä vastaan. Tällä kertaa siellä oli Irlannin kaartilaisia, Walesin fysilieereillä vahvistettuina, mutta myös näiden oli lyhyen, kiivaan kahakan jälkeen peräännyttävä. Fausken—Bodön—Sörfoldin alue saavutettiin ja puhdistettiin kesäkuun 1. päivään mennessä. Tähän asti oli Ryhmä Feuerstein marssien ja taistellen taivaltanut 700 kilometriä. Kaksikymmentä suurta räjäytettyä siltaa ja kymmenen kallioräjäytystä, joilla kapeat tiet oli suljettu, eivät olleet pystyneet kauempaa vuoristojääkäreitä viivyttämään.

Niin olikin saavutettu pohjoinen tukialue, josta käsin piti toimittaa maitsekin apua ahdingossa olevalle Ryhmä Dietlille. Mutta ei ollut lainkaan varmaa, voitiinko käskyä ylipäänsä toteuttaa, sillä maastovaikeudet olivat suunnattomat ja Narvik oli vielä 200 kilometrin etäisyydessä.

Jo toukokuun 22. päivänä oli kenraali Feuerstein anta-

nut yli 1000 kilometrin matkalle Mo—Mosjöen—Trondheim—Oslo venyneen divisioonansa joukko-osastoille käskyn:

Suunniteltua Narvikin operaatiota varten on ryhdyttävä seuraaviin valmisteluihin: Tarkoituksenani on perustaa erikoisen valikoiduista sotilaista 3 vahvennettua Narvikin-pataljoonaa. Tätä varten jokainen komppania asettaa yksi tai kaksi parhaista miehistä kokoonpantua joukkuetta, jotka kukin pataljoona kokoaa yhdeksi tai kahdeksi Narvikin komppaniaksi päällikkönä erikoisen tarmokas, alppikoulutuksen saanut upseeri. Jokainen rykmentti asettaa tällä tavoin yhden 2 tai 3 komppanian vahvuisen Narvikin pataljoonan, joka on vahvennettava konekivääreillä, jalkaväkitykeillä, vuoristotykistöjaoksella ja pioneereilla. „Operaatio Puhvelin" toteuttaminen annetaan everstiluutnantti Ritter von Henglin tehtäväksi.

Sen jälkeen kun kenraali Feuerstein ja yleisesikuntamajuri Zorn olivat viitoittaneet „puhvelireitin" kulkevaksi Hellemobotnin, Gicce-Cokkan jäätikön ja Fjellbun kautta ja tarvittavat vuoristovarusteet oli tilattu Trondheimista, saattoi everstiluutnantti von Hengl toukokuun 23. ryhtyä yksityiskohtaisiin valmisteluihin.

Reitti oli niin valittava, että toisaalta vältettiin vihollisen sotalaivojen vaarantamia vuonoja Hellemobotnissa ja Skjomenissa, toisaalta taas ei Ruotsin puolueettomuuden loukkaus saanut tulla kysymykseenkään. Teoreettista perehtymistä varten oli käytettävissä vain kartta 1:1 000 000, yleinen maantieteellinen kuvaus ja mielenkiintoinen, mutta sotilaallisessa mielessä arvoton tutkielma tämän seudun lappalaisista. Ei ollut olemassa „sotilasmaantieteellistä kuvausta" tästä tiettömästä maastosta, joka sotilaallisten näkökohtien nojalla arvosteltuna oli ylipäänsä mahdoton joukkoyhtymien ylitettäväksi. Vihollistilanteen ja ajan puutteen vuoksi ei voitu suorittaa maastotiedustelua partioiden avulla. Niin täytyi everstiluutnantti von Henglin tyytyä yhteen lentoon suunniteltua reittiä pitkin, mutta vanhalle maailmansodan lentäjälle se tarjosi kuitenkin arvokkaita vaikutelmia.

Yhdeksällä, kymmenellä päivämarssilla oli määrä suoriutua 150—200 kilometrin taipaleesta! Huoltokuljetukset kantojuh-

dilla tai kantajilla oli alusta alkaen jätettävä pois raskuista, koska parhaimmatkaan muulit eivät olisi tässä maastossa kestäneet eikä erikoisia kantajamudostelmia niiden oman suuren kulutustarpeen vuoksi voitu ajatella. Minkäänlaisten ajoneuvojen, ei edes meidän niin kätevien pienten vuoristorattaittemme ja -rekiemme käyttö tullut täällä kysymykseen. Sitä paitsi vuodenaika oli jo hyvin epäsuotuisa. Täyttä talven pohjaa ei ollut enää eikä toisaalta lumikaan ollut vielä kokonaan sulannut. Kaikkialla oli lumisohjua. isoja rapakoita tai sulaneen lumen muodostamia lammikoita, joista kuohuvat purot syöksyivät laaksoon.

Koko reitti Sörfoldista Narvikin taistelualeelle, jolle oli saavuttava Hundalenin seuduilla, jaettiin kahdeksaan jaksoon, joilla oli neljä leiripaikkaa ja neljä päivälepopaikkaa. Täysin „arktiseksi retkikunnaksi" nimitettävä Operaatio Puhveli olisi suunnitelman mukaisesti edeten saavuttanut Dietlin taisteluryhmän Rombakenin pohjukan ja Ruotsin rajan välillä ja jo pelkällä lähestymisellään voinut keventävästi vaikuttaa Beisin vuonon itäpuolella käytäviin katkeriin taisteluihin.

Pohjoiseen marssiville „puhveleille" piti suunnitelman mukaan heittää ilmasta paitsi elintarvikkeita leireihin ja lepopaikoille, myös perusvarusteet kahdeksaa lääkintähuoltopaikkaa varten. Etummaisen pataljoonan mukana marssivan 67. vuoristolääkintäkomppanian oli jätettävä jokaiseen tukikohtaan ryhmä ja lääkäri. Ilmahuollon oli määrä edelleen lennättää päivälepopaikkoihin telttamateriaalia, huopia, erikoisvaatteita, ampumatarvikkeita ja kalustoa, jotta joukkoja säästettäisiin näiden taakkojen kuljetukselta vuoriston ylitse. Vähän ennen Narvikin taistelualueelle saapumista piti lisäksi ilmasta pudotettaman hajoitettavien jalkaväkitykkien raskaita osia, raskaiden konekiväärien kelkkoja ja muuta taistelukalustoa, ennen kaikkea tarpeellisia raskaita ampumatarvikkeita.

Lentokentillä ja vesilentokoneiden laskeutumispaikoilla Trondheimin luona olivat koneet starttivalmiina. Hattfell-

dalen oli vastikään tullut käyttökuntoon eikä soveltunut vielä huoltolentojen starttipaikaksi. Elintarvikkeet, teltat ja makuupussit olivat ensimmäiset kuormat. Ohjaajat tunsivat tehtävänsä tärkeyden, mutta myös ne tavattomat vaikeudet, mitkä johtuivat tavoitteista, joita he eivät tarkoin tunteneet vaikeasti orientoitavassa korkeassa vuoristossa, sekä huonosta säästä. He tiesivät, miten nopeasti operaatio oli suoritettava, koska se sillanpää, johon Dietlin ryhmä oli toukokuun 28. päivästä lähtien tungettu, saattoi joka päivä edelleenkin supistua.

*

Kuuden päivän ajan olivat vuoristojääkärit olleet päivittäin 12—15 tuntia jalkeilla. Nyt heillä oli viiden — kymmenen miehen teltoissa auttava majoitus ja he saattoivat ryömiä englantilaisten makuupussien käytännöllisiin suojuksiin. Itse makuupusseja ei voitu käyttää niiden painon ja kosteudelle arkuuden vuoksi.

Erikoisesti suunnistaminen oli vaikeaa tällä marssilla arktisen vuoriston halki. Rautapitoinen maaperä ja revontulten vaikutus aiheuttivat niin voimakkaita kompassipoikkeamia, ettei marssikompasseihimme enää voitu luottaa. Karttojen mittakaava taas oli hyvin suuri ja sitä paitsi ne olivat epätarkkoja. Käsketyn reitin löytäminen, erityisesti silloin kun näkyvyys oli huono, oli joka tapauksessa alijohtajien mestarisuoritus. Mutta olihan täällä niin kuin Narvikissakin tehtävään määrätty Saksan vuoristojoukkojen parhaat miehet ja melkein päivittäin ilmoitti mukana laahattu kenttäradio käsketyn tavoitteen saavuttamisesta lakoonisesti „M-S-D", mikä on lyhennys baijerin murteen sanoista: „Mir san da!" (Me olemme perillä!)

Kesäkuun 14. päivänä ilmoittautui Dietlille nuori upseeri mukanaan 20 ruskeaksi paahtunutta, parrakasta vuoristojääkäriä moitteettomassa järjestyksessä „Operaatio Puhvelin kärkenä." Täten oli myös maitse luotu yhteys Narvikin ja Oslon välille, toista tuhatta kilometrin matkalla. Vasta historiankirjoittajat ja sotatieteilijät voivat salaisten arkistojen

avautumisen jälkeen lopullisesti antaa tuomionsa siitä, oliko myös Operaatio Puhveli ollut omiaan vaikuttamaan siihen, että liittoutuneet lopullisesti poistuivat Pohjois-Norjasta.

*

Silloisen vastustajan tämänpäiväisen arvostelun Operaatio Puhvelista esittää Winston Churchill sotamuistelmissaan. Hän on antanut tunnustuksensa saksalaisten vuoristojääkärien saavutuksille ja kertoo, että muutamien erikoisesti koulutettujen komppanioiden piti jalkaisin raivata tie Grongista Mosjöeniin. „Minulle vakuutettiin kuitenkin toistuvasti, että tietä ei voitu kulkea. Itsepäisiin kysymyksiin... vastattiin, että ei edes pieni ryhmä ranskalaisia alppijääkäreitä suksineen pystynyt selviytymään tästä tiestä." Englantilainen kenraali Massy piti aivan mahdottomana, „että saksalaiset voisivat edetä tätä tietä, koska ranskalaisten alppijääkärien ei edes onnistunut perääntyä sitä pitkin... Mutta tämä osoittautui erehdykseksi, sillä saksalaiset käyttivät runsain mitoin tätä tietä ja etenivät niin nopeasti, että meidän joukoillamme ei ollut Mosjöenissä edes aikaa asettua kunnon asemiin." Sen vuoksi lähetettiin hävittäjä viemään 100 ranskalaista alppijääkäriä ja kevyitä tykkejä meritse Mosjöeniin, „mutta he lähtivät jälleen pois, ennen kuin saksalaiset tulivat."

*

Kotimaassa herätti tieto englantilaisten perääntymisestä Narvikista suurta innostusta. Vain eräällä taholla osanotto riemuun ei ollut täysin jakamatonta: niiden vuoristojääkärien joukossa, jotka olivat Puhvelireitillä Fausken pohjoispuolella marssimassa jäätikkökenttien ja kalliorinteiden ylitse pohjoista kohti.

Everstiluutnantti von Hengl etsi sanoja, joilla hän voisi havainnollisesti välittää jääkäriensä mielialat radiosanomassa kenraali Dietlille tämän oman tyyliin. Niistä syntyi varmaan toisen maailmansodan merkillisin radiosanoma: „Vessankansi kourassa, housut täynnä!"

JÄLKIKATSAUS

Norjan ja myös Narvikin malmisataman miehittämisestä on kulunut 17 vuotta. Yksipuoliset arvioinnit ja voitettuihin kohdistetut katkerat syytökset ovat tällä välin antaneet tilaa oikeudenmukaisemmalle arvostelulle.

Liittoutuneisiin kuuluneissa maissa on julkaistu runsaasti asiaa käsittelevää kirjallisuutta, ja tämän vuoksi voimmekin nyt antaa puheenvuoron myös silloisille vastustajillemme.

„STRATFORD-SUUNNITELMA"

Itse Englannin sotapääministeri Winston Churchill paljastaa teoksensa „Toinen maailmansota" ensimmäisessä osassa ne ajatukset, jotka häntä askarruttivat vuoden 1939 syksyllä Neuvostoliiton hyökättyä pienen Suomen kimppuun:

„Vaikka maailmansota olikin käynnissä, heräsi silti pakottava halu kiiruhtaa suomalaisten avuksi, lähettää heille lentokoneita ja muuta arvokasta sotakalustoa sekä vapaaehtoisia Englannista, Yhdysvalloista ja ennen kaikkea Ranskasta. Mutta aseiden kuljettamista ja vapaaehtoisten Suomeen pääsyä varten oli olemassa vain yksi tie. Narvikin malmisatama, josta oli rautatieyhteys vuoriston yli Ruotsin rajalle, sai, ellei uuden strategisen, niin ainakin tunnepitoisen merkityksen... Jos Narvikista tulisi eräänlainen liittoutuneiden tukikohta Suomen huoltamista varten, olisi helppo estää saksalaisaluksia lastaamasta satamassa malmia ja turvallisesti kulkemasta rannikkoa pitkin Saksaan. Kun vain olisimme millä tahansa perusteella jättäneet norjalaisten ja ruotsalaisten liittoutuneille esittämät vastalauseet huomioonottamatta, olisivat laajemmat toimenpiteet tuoneet mukanaan pienemmätkin."

Jo syyskuun 29. päivänä 1939 vaati Englannin meriministeri

„jyrkkiä toimenpiteitä, mikäli kuljetukset Narvikista Saksaan jälleen aloitettaisiin".

Churchill selitti tarkoitustaan „pitkien neuvottelujen ja keskustelujen jälkeen" joulukuun 16. päivänä 1939 muistiossa, jonka hän luovutti hallitukselleen. Siinä hän kirjoitti mm.:

„Narvikista käsin tapahtuva malminkuljetus on estettävä siten, että laskemme kahteen tai kolmeen edulliseen kohtaan Norjan aluevesille rivin pieniä miinakenttiä...

Voisimme esimerkiksi miehittää Narvikin ja Bergenin ja käyttää näitä satamia siitä lähtien omina kauppapaikkoinamme niiden ollessa saksalaisilta täydellisesti tukossa. Ei voida riittävän painokkaasti tähdentää, että Norjan rannikkoalueiden saaminen Englannin valvontaan on ensiarvoisen tärkeä strateginen tavoite."

Joulukuun 29. päivänä 1939 sai Englannin Narvikissa oleva konsuli tehtäväkseen sähköttää tietoja satamasta ja ilmoittaa tarkat yksityiskohdat laitureiden pituudesta, veden syvyydestä, laitureiden korkeudesta nousuveden aikana, nostokurkien ja muiden lastausvälineiden lukumäärästä, käytettävissä olevista varastorakennuksista, rautatien sijainnista, lentokentistä ja kaduista. „Noudattanette tutkimuksissanne mitä suurinta varovaisuutta", pyydettiin lopuksi. Tromssan konsuli sai samanlaisen tehtävän, ja se oli merkitty „erittäin luottamukselliseksi".

Helmikuun 14. päivänä 1940 lähetti Tukholmassa olevan Englannin laivastoattashean apulainen seuraavan tiedonannon Narvikin konsulille:

„Parhain herra konsuli! Täten esittelen teille Maxtonin, apulaiseni luottamuksellisissa asioissa, ja suljen hänet suosioonne. Hän tuo mukanaan kyselykaavakkeen, joka pitkinä talvi-iltoina huolehtii hauskutuksestanne.

Amiraliteetti vaatii, että nämä asiat on suoritettava mahdollisimman nopeasti kuluista välittämättä. Ehdotan, että lähetätte jonkun nokkelista nuorista miehistänne Tromssaan mukanaan asianomaiset paperit ja että hän odottaa siellä vastausta ja tuo sen mukanaan teille. Sitten lähetätte minun luokseni esimerkiksi Smithin, jolla on mukanaan sekä Teidän hankkimanne että Tromssasta saamanne vastaus; mutta hänen

on piilotettava kirje huolellisesti, sillä kukaan ei saa olla tietoinen siitä tosiasiasta, että hän kuljettaa sellaista. Sillä välin hankitte Smithille edestakaisin viisuumin Ruotsiin, ja jos se tuottaa teille vaikeuksia, antanette minulle siitä sähkeitse tiedon. — Maahantulon perusteeksi ilmoitatte luonnollisesti virkistysmatkan. Miten hankitte vastaukset muihin kysymyksiin, tietänette itse parhaiten. Mutta älkää ammuttako itseänne, jos suinkin voitte välttää sitä... Teidän John Poland."

Englannin erinomainen tiedustelupalvelu toimi siis jo vuoden 1939 lopulla täydellä höyryllä Skandinaviassakin.

Vuoden 1940 alussa jaettiin Englannissa asianomaisiin käsiin peitenimellä „Stratford-suunnitelma" merkittyjä salaisia käskyjä, joiden sanamuoto kuului:

„Etujoukkojen tehtävänä on aluksi varmistaa Narvikin satama ja rautatie Ruotsin rajalle saakka. Niin kauan kun joukot ovat Norjassa, on niiden tehtävänä huolehtia sataman varmistamisesta ja suojata rautatietä Ruotsin suunnalta mahdollisesti tapahtuvia saksalaisten sotavoimien hyökkäyksiä sekä paikallisten vihamielisten ainesten sabotaashia tai muuta toimintaa vastaan.

Jos sopiva tilaisuus tarjoutuu, ylipäällikkö suunnittelee etenemistä Ruotsiin ja Jällivaaran malmikenttien ja tämän alueen tärkeiden kohtien miehittämistä. Missään tapauksessa eivät joukot kuitenkaan saa ilman päämajasta tullutta nimenomaista käskyä ylittää rajaa... Vaikka voidaankin olettaa, ettei norjalaisten joukkojen taholta kohdata mitään vastarintaa, ei vihamielisen toiminnan mahdollisuutta voida normaalien sotilaallisten varmuussyiden vuoksi jättää huomioonottamatta. Tältä pohjalta lähtien on niinmuodoin laadittava suunnitelmia."

Lillehammerissa, Norjassa, myöhemmin käytyjen taistelujen jälkeen tavattiin vangiksi joutuneilta englantilaisilta upseerilta asiapapereita, joista yhtäpitävästi kävi ilmi, että englantilaisten maihinnousu Norjaan oli valmisteltu suunnitelmien mukaisesti ja aiottu tapahtuvaksi melkein samana ajankohtana kuin saksalaisten operaatio. Näissä käskyissä oli päivämäärät huhtikuun 2., 6. ja 7. 1940.

Huhtikuun 8. päivänä laski neljä englantilaista hävittäjää aamulla klo 4.30—5.00 välisenä aikana miinakentän Länsivuonon suulle — tämän vuonon perukassahan sijaitsee Narvik. Kun Norjan hallitus aikoi esittää tästä virallisen vastalauseensa, oli ensimmäisten saksalaisten joukkojen maihinlasku jo käynnissä. Englanti oli suunnitellut operaatio „Wil-

frediä" jo vuoden 1939 syyskuun 29. päivästä lähtien, ja se tarkoitti Norjan aluevesien sulkemista saksalaisilta aluksilta laskemalla miinakenttiä. Churchill pitää toimenpidettä „pienenä ja harmittomana", niinkuin sanoo kenraali Dietlin joukkojen suorittamaa Narvikin miehitystä „lastenleikiksi".

Tammikuun 17. päivänä 1940 sähkötti Ranskan pää- ja ulkoministeri Daladier Corbinille, Ranskan Lontoon-lähettiläälle. Sanomassa oli seuraava merkintä: „Asia: Toiminta Norjassa — salainen." Toimenpiteisiin ryhtymistä Norjassa perusteltiin seuraavasti:

„Jokaista mahdollisuutta päästä käsiksi sellaiseen alueeseen, joka ei vielä ole meiltä suljettu, jokaista veruketta, jonka avulla voimme vaikuttaa tilanteeseen, joka tunnustetusti merkitsisi sotanäyttämön välitöntä supistamista, on heti harkittava. Norjan vesien sulkeminen ja operaatio Petsamo (Suomen avustaminen) merkitsevät meille kahta tällaista mahdollisuutta."

Lopuksi hän pyysi lähettilästä tähdentämään lordi Halifaxille sen vastuullisuuden painoa, joka meidän kannettavaksemme lankeaa, kun jatkuvasti vitkastelemalla ja omaksumalla torjuva asenne laiminlyödään mahdollisuudet, jotka meillä vielä on sodan lopputulokseen ratkaisevasti vaikuttavalla sotanäyttämöllä."

Ranskan sotavoimien ylipäällikön, kenraali Gamelinin muistiinpanot Suomessa tapahtuvaksi aiotusta interventiosta ovat Norjan sotatapahtumien sotahistoriallisen tutkimuksen kannalta erittäin paljonpuhuvat ja hyödylliset:

„Tämän suunnitelman päätavoitteena oli liittoutuneiden joukko-osastojen laskeminen maihin Petsamoon. Samanaikaisesti olisi — mikäli mahdollista — Norjan länsirannikon satamat ja lentokentät varmuuden vuoksi ollut otettava liittoutuneiden haltuun. Suunnitelmaan kuului myös, että sotaliike jo saavutettujen tulosten turvin voitaisiin laajentaa Ruotsiin saakka ja miehittää saksalaisten tärkeä malmilähde, Jällivaaran kaivokset. Tämä operaatio avaisi samanaikaisesti

uuden yhdyslinjan Narvik—Luulaja... Pohjoisen sotanäyttämön avaaminen on sodanjohdon kannalta erinomaisen mielenkiintoinen".

Helmikuun 21. päivänä 1940 sähkötti Daladier Ranskan Lontoon-lähettiläälle: „Norjan tärkeimpien satamien miehittäminen ja liittoutuneiden ensimmäisen joukko-osaston laskeminen maihin Norjaan antavat Ruotsille heti turvallisuuden tunteen... Tämä Norjan satamien miehittäminen täytyisi suorittaa yllättävänä sotaliikkeenä siten, että sen suorittaisi Englannin laivasto yksinään tai Ranskan laivaston tukemana, mutta ilman Suomeen tarkoitettua liittoutuneiden joukko-osastojen apua."

Tämän mukaisesti oli Norjaa vastaan suunniteltu sotaliike aivan selvästi erotettu siitä suunnitellusta sotilaallisesta avusta, jota piti annettaman Suomelle, joka suunnilleen 14 kuukautta myöhemmin tuli Saksan rinnalle.

Huhtikuun 2. päivänä klo 19.12 sähkötti Ranskan Lontoossa oleva sotilasasiamies, kenraali Lelong Ranskan sotavoimien ylipäällikölle: „... Ensimmäinen kuljetuskiintiö lähtee liikkeelle J. 1. päivänä millä alustavasti tarkoitetaan huhtikuun viidettä."

Huhtikuun 5. päivänä iltana sai Ranskan sotalaivasto kuitenkin tiedon, että „englantilaisten ensimmäinen laivasaattue ei voinut lähteä liikkeelle ennen huhtikuun 8. päivää, josta laaditun aikataulun mukaisesti johtui, että ensimmäinen ranskalainen osasto lähtisi laivaussatamasta huhtikuun 16. päivänä".

Vain tämän vitkastelun takia saksalaiset saivat tarpeeksi etumatkaa operaationsa onnistumiseksi.

NORJAN SUHTAUTUMINEN

Helmikuun 2. päivänä 1940 tarjosi rouva Philipmore Lontoossa aamiaisen Churchillille ja pohjoismaiden lehdistön edustajille. Meriministeri Churchill piti tilaisuudessa pu-

heen, jossa hän kirpein sanoin valitti puolueettomien maiden velttoa asennoitumista. Hän vaati, ettei yhtään Ruotsin malmia enää lähetettäisi Saksaan ja arveli — Norjan Lontoon-lähettilään erään selonteon mukaan — että „paras tapa saada meidät (norjalaiset) mukaan sotaan — mikä oli suurena päämääränä — oli se, että me asettuisimme Suomen puolelle".

Eräästä Norjan ulkoministerin kirjeestä käy selville, että helmikuun 17. päivänä 1940 odotettiin Englannin ja Suomen välistä avunantosopimusta. „Oletetaan, että tarkoituksena on laskea samanaikaisesti joukkoja maihin Bergeniin, Trondheimiin ja Narvikiin. Uskotaan, että Churchill ottaa huomioon Juutinrauman jääolosuhteet ja ne vaikeudet, joita suurella Saksan laivasto-osastolla on pyrkiessään salmesta läpi, ja suorittaa tämän sotaliikkeen loppuun saakka mahdollisimman nopeasti."

Saksan merisodan johdon sotapäiväkirjassa on lukuisia merkintöjä Norjasta saaduista tiedoista. Erään tällaisen erikoistiedonannon mukaan otaksuttiin Norjan merivoimien esikunnassa, että „Englannin tarkoituksena oli lähiaikoina ottaa itse vastatakseen Norjan aluevesien turvaamisesta... Englannin menettelyn tukemiseksi ulospäin järjestetään tai provosoidaan mahdollisesti vielä muutamia välikohtauksia". Samasta tietolähteestä oli saatu ilmoitus, että Norjan hallitus tuolloin „ei vielä ollut täysin yksimielinen siitä, miten sen tulisi suhtautua Englannin toimenpiteeseen". Eräät ministerit kannattivat selvää tulikomentoa, „joka kuitenkin merkitsisi vain ilmaan ampumista, jotta ulospäin voitaisiin säilyttää puolueettomuuden naamari". Toiset ministerit puolestaan kannattivat hallituksen eroamista. „jotta se vapautuisi vastuusta".

Norja oli siis jo kauan ollut tietoinen siitä, että Skandinavia ja ennen kaikkea Norjan oma länsirannikko oli sotaakäyvien maiden vilkkaan mielenkiinnon kohteena. Jo joulukuussa 1939 oli Norjassa tapahtunut tunnettu Altmarktin tapaus: muuan brittiläinen hävittäjä valtasi erääseen Norjan

vuonoon paenneen saksalaisen kauppa-aluksen ja vapautti sillä olleet 299 englantilaista matruusia. Churchill itse kumosi huhun, jonka mukaan vangit, jotka oli keskellä myrskyävää merta siirretty kauppalaivaan saksalaisista sukellusveneistä, olisivat olleet surkeassa kunnossa. Hän kertoi, että „heistä oli pidetty hyvää huolto ja että he astuivat maihin iloisella mielellä ja terveinä". Jo silloinkaan Norja ei ollut estänyt tätä sotatoimen luontoista kaappausta, vaikka kaksi sen tykkivenettä oli ollut vuonon suulla.

Tämä tosiseikka oli otettava huomioon Saksassa. Oli kyseenalaista, noudattiko Norja enää „kiistämätöntä puolueettomuutta".

Selventävä oli se divisioonan esikunnan ohje, jonka Narvikin kaupungin komendantti, eversti Sundlo sai saksalaisten maihinnousua edeltäneenä iltana:

„Norjan Lontoon-lähettiläs ilmoittaa, että saksalaisia ja englantilaisia merisotavoimia on Pohjanmerellä matkalla kohti pohjoista. Niiden voidaan odottaa saapuvan Ofotenvuonoon keskiyön tienoilla. Saksalaisia ammutaan, englantilaisia ei."

Ei ole voitu selvittää, oliko tämä käsky paikallisen sotilasviranomaisen omavaltainen toimenpide vai vastasiko se todellakin Oslosta tulleita ohjeita. Joka tapauksessa se ilmaisee selvästi Norjan sotavoimien ja väestön silloisen asenteen.

SAKSALAISTEN TOIMINTA

Lokakuun 2. päivänä 1939, toisin sanoen kolme päivää sen jälkeen kun Englannin meriministeri oli vaatinut „jyrkkiä toimenpiteitä" Narvikin malminkuljetuksien estämiseksi, kutsui Hitler merivoimiensa komentajan, suuramiraali Raederin luokseen päämajaan keskustellakseen hänen kanssaan „mahdollisuuksista varmistaa tukikohtia Norjasta". Raeder sai tehtäväkseen laatia siihen tähtäävän sotaliikkeen suunni-

telmat. Asian poliittisen puolen kanssa ei hänellä ollut mitään tekemistä.

Suuramiraali esitti lokakuun 10. päivänä useita suunnitelmia, joissa hän myös otti huomioon Englannin odotettavissa olevat toimenpiteet Skandinaviassa. Sotilaana hän tähdensi sellaisen operaation etuja, jonka avulla Saksa voisi pitää portit auki Atlantille ja samalla estää liittoutuneiden tukikohtien perustamisen Skandinaviaan.

Vasta helmikuun 20. päivänä 1940 kutsui Hitler kenraalieversti Keitelin ehdotuksesta XXI:n armeijakunnan komentajan, kenraali von Falkenhorstin luokseen. Falkenhorst oli osallistunut Suomen sotaretkeen vuonna 1918, ja häntä pidettiin maantieteellisesti vaikeissa olosuhteissa käytävän sodan erikoistuntijana. Kenraali aikoi ryhtyä selostamaan tuon ajan kokemuksiaan, mutta Führer keskeytti hänet ja ilmoitti, että nyt oli kysymys aivan samanlaisesta sotaliikkeestä, nimittäin Norjan miehittämisestä.

Suurella karttapöydällä oli jo levällään Skandinavian karttoja. Hitler kertoi saaneensa Norjasta erittäin luotettavia tietoja, joiden mukaan englantilaiset aikoivat ennen pitkää suorittaa maihinnousun Norjaan. Nyt oli siis ehdittävä ennen heitä. Englanti suunnitteli Norjan miehittämistä laajentaakseen sotanäyttämöä, hajoittaakseen Saksan voimia ja päästäkseen samalla lähemmäksi Itämerta, jossa Saksan sivusta oli avoin. Siinä tapauksessa olisi erittäin onnistunut Puolan-sotaretki merkityksetön ja Ranskaa vastaan suunniteltu hyökkäys vaarantuisi.

Lännessä oli „Keltainen operaatio", hyökkäys Ranskaa vastaan, suunnitteilla, ja nyt nousi kysymys, missä aikajärjestyksessä nämä kaksi sotaliikettä suoritettaisiin. Tarkalleen kymmenen päivää myöhemmin asia ratkesi. Jodlin päiväkirjassa on merkintä: „Führer on määrännyt suorittamaan Weser-harjoituksen muutamia päiviä ennen Keltaista Operaatiota. Nyt oli sotaliike siis saanut lempinimensä: „Pohjoinen Weser-harjoitus".

Maaliskuun 5. päivänä 1940 antoi kenraali von Falken-

horst „Ryhmä XXI:n" käskyn, joka henkilökohtaisena välitettiin nyttemmin jo valmiiksi järjestettyjen Norjan miehittämiseen määrättyjen maavoimien ja laivaston yksiköiden päälliköille. Siinä käskettiin mm.:

„1. Johtaja ja sotavoimien ylipäällikkö on määrännyt ryhtymään kaikkiin toimenpiteisiin Norjan miehittämiseksi sotavoimien osilla, kun Skandinavian tilanne sitä vaatii („Pohjonen Weser-harjoitus").

Tähän tarkoitukseen käytettävät joukot on huomioonottaen hyvä sotilaspoliittinen asemamme tähän maahan nähden pidettävä mahdollisimman heikkoina. Niiden lukumääräinen alivoimaisuus on tasoitettava rohkealla toiminnalla ja tehtävän yllättävällä toteuttamisella.

Periaatteessa on pyrittävä saamaan yritys näyttämään rauhanomaiselta miehittämiseltä, jonka pyrkimyksenä on asevoimin suojata Norjan puolueettomuutta. Senmukaiset vaatimukset esitetään miehityksen alkaessa Norjan hallitukselle. Vaatimusten tarkoituksena on pidättää Norjan hallitus aseellisesta vastarinnasta ja saada se suhtautumaan suvaitsevaisesti miehitykseen ja valmiiksi lojaaliin yhteistyöhön saksalaisen sotilas-ja siviilihallinnon kanssa. Samalla kuin nämä vaatimukset esitetään hallitukselle, vakuutetaan sille, että me kunnioitamme Norjan sisäistä valtiollista itsenäisyyttä ja annamme maalle tukemme suojelemalla sen elinkeinoelämää. Mikäli vastarintaa kaikesta huolimatta esiintyy, on se murrettava kaikin käytettävissä olevin sotilaallisin keinoin.

Operaation suunnittelun ja suorittamisen on Ryhmä XXI:n komentajana saanut tehtäväkseen XXI armeijakunnan komentava kenraali, jalkaväenkenraali von Falkenhorst. Hän on välittömästi johtajan ja sotavoimien ylipäällikön alainen.

2. Norjan miehittäminen on suoritettava sotavoimien kaikkien kolmen osan yhteistyönä. Maan suuruuden ja pinnanmuodostuksen takia on muodostettava kaukana toisistaan olevia taisteluryhmiä, jotka vasta operaation myöhemmässä vaiheessa pääsevät yhteyteen toistensa kanssa ja saavat vahvistuksia. Tämän takia on kaikkien johtajien tehokas ja itsenäinen toiminta sekä samalla seudulla toimivien sotavoimien osien saumaton yhteistyö yrityksen perusedellytys."

Käskyssä lueteltiin tämän jälkeen kaikki ne paikkakunnat, joihin lähinnä suoritettaisiin maihinnousu: Oslo, Arendal, Kristiansand, Stavanger, Egersund, Bergen, Trondheim ja Narvik.

Operaation luonne määriteltiin vielä tarkemmin:

„Todennäköisesti saadaan vasta maihinnousun alkaessa radioilmoitusten ja norjalaisten käyttäytymisen perusteella selvyys siitä, onko a) rauhanomainen miehitys mahdollinen vai b) onko maihinnousu ja miehitys

suoritettava taistellen. Norjan väestön nykyisen Saksalle ilmeisesti vihamielisen asenteen takia on myös tapauksessa a) otettava huomioon paikallisen vastarinnan mahdollisuus sekä lukuisten englantilaisten asiamiesten vaikutus ja toiminta...

Varmasta ja tarmokkaasta esiintymisestä huolimatta valvottaessa välttämättömien vaatimusten noudattamista on säilytettävä rauhanomaisen miehityksen luonne. Norjan puolustusvoimien oikeutettua kunniantuntoa on sitäkin enemmän syytä varjella kun on toivottava, että tahdikkaasti käyttäytymällä voimme saada upseerikunnan puolellemme. Ampuma-aseet ja -tarvikkeet on takavarikoitava vain siinä tapauksessa, ettei joukko-osaston lojaali esiintyminen ole taattu. Kaikenlaisten aseiden väärinkäyttö on joka tapauksessa kielletty."

Ryhmä XXI:n myöhemmässä salaisessa käskyssä huhtikuun 2. päivältä sanotaan:

„Operaation mahdollisimman rauhanomaisen suorittamisen tai rauhanomaisten olosuhteiden nopean palauttamisen periaate on tärkeä. Mitään puuttumista Norjan talous- ja liike-elämään sen enempää kuin kansan henkilökohtaiseen vapauteen ei saa esiintyä, ellei se ole ehdottoman välttämätöntä, koska vain Norjan väestön vapaaehtoisella yhteistyöllä saadaan aikaa parhaat taloudelliset suoritukset Saksan hyväksi."

ULKOMAISIA KANNANOTTOJA 10 VUOTTA MYÖHEMMIN

Lordi Hankey kirjoittaa teoksessaan „Politiikka, yrityksiä ja erehdyksiä" (Politics, Trials and Errors) maihinnoususta Norjaan:

„Ellei meidän operaatiomme ollut hyökkäävä, niin sitä ei ollut heidänkään (saksalaisten) operaationsa, heidän ainoa mahdollisuutensa pelastautua kuristumiselta. Olin siihen aikaan kabinetin jäsen, eikä meillä ollut siitä mitään harhakuvitelmia. Jokainen tiesi, että saksalaisten oli tehtävä se."

Jopa Norjastakin on kuulunut samansuuntaisia mielipiteitä. Muuan vastarintaliikeen mies, tri Scharffenberg, on julkaissut norjan kielellä teoksen „Norjalaisia asiakirjoja Norjan miehitystä edeltäneistä tapahtumista". Hän lainaa siinä Norjan suurkäräjien ja ulkoasiainvaliokunnan salaisten istuntojen pöytäkirjoja vuodesta 1938 vuoden 1940 kevääseen ja esittää seuraavat kysymykset:

„1. Pyrkivätkö länsivallat vetämään Norjan mukaansa sotaan Saksaa vastaan? Valmistelivatko ne Norjan länsirannikon miehittämistä?

2. Oliko Norjan ulkopolitiikka ehdottoman puolueetonta? Halusiko tai pystyikö Norja vastustamaan länsivaltojen suunnitelmia?

3. Pitikö Saksa Skandinavian puolueettomuutta edullisimpana itselleen?

4. Oliko Saksalla syytä pelätä englantilaisten ja ranskalaisten suoritta-van maihinnousun Norjaan?

Joka vastaa ensimmäiseen kysymykseen kyllä, toiseen „ei" sekä kolmanteen ja neljänteen „kyllä", on loogillisesti velvoitettu myöntämään, ettei Saksan huhtikuun 9.päivänä suorittama miehitys sotinut kansainvälistä oikeutta vastaan."

Ja näiden silloisten vastustajien leiristä käsin lausuttujen mielipiteiden loppuun voimme liittää kirjeen, joka vieläkin on rouva Dietlin hallussa. Norjan joukkojen viimeinen ylipäällikkö, joka kieltäytyi kaikesta yhteistyöstä saksalaisten kanssa ja joutui vankeuteen, kirjoitti sen taistelujen päätyttyä kenraali Dietlille:

Herra kenraali Dietl

Haluan kernaasti lausua Teille kiitollisuuteni siitä henkilökohtaisesta vierailusta, jonka olette suorittanut luokseni.

Tänä meille raskaana aikana on sotilaallinen hienotunteisuus, jota tällä vierailullanne osoititte, lämmittänyt sydäntäni.

13. 6. 40.

Teidän eversti Ruge.

JÄÄMEREN RINTAMA

VUORISTOARMEIJAKUNTA NORJASSA

Kesäkuun 9. päivästä 1940 lähtien aseet lepäsivät Norjassa. Rannikolla ja vuonoissa ei ollut vihollisia, norjalaiset palasivat taistelualueillakin nopeasti asuinsijoilleen ja rannikkolaivaliikenne elpyi hämmästyttävän lyhyessä ajassa.

Vuoristojääkärit lepäilivät aurinkoisella rannikolla yhdessä laskuvarjojääkäreiden ja meriväen poikien kanssa ankarien koettelemusten ja rasitusten jälkeen.

Mutta heti ensimmäisenä päivänä taistelujen päätyttyä kenraali Dietl oli väsymättä ryhtynyt järjestämään Narvikin lähiseutujen ja rannikkoalueen miehityksen ja varmistuksen ulottamista Tromssaan ja Hammerfestiin saakka. Kaikki kunnianosoitukset, joita hänelle yhä runsaammin saapui, hän torjui sanomalla: „Jättäkää minut rauhaan! Kiittäkää sotilaitani!"

Espanjalainen kenraali Moscardo, Alcazarin puolustaja, lähetti miekan, jonka toledolainen lape oli runsaasti koristeltu vertauskuvin Espanjan sisällissodasta ja Alcazarin puolustuksesta.

Saksassa kutsuttiin valtiopäivät kokoon ja kenraali Dietl määrättiin saapumaan tähän istuntoon. Ensimmäisenä maavoimien kenraalina tuli hänestä tammenlehvällä koristetun rautaristin omistaja.

*

Sotatoimien aikana Norjassa kauaksi toisistaan joutuneet osastot koottiin taas yhteen, ja Ryhmä XXI antoi käskyt koko Norjan alueen miehittämisestä ja varmistamisesta.

Tämän uudelleenryhmittämisen ollessa käynnissä määrät-

tiin kaikki Pohjois-Norjassa olevat joukot saman armeijakunnan esikunnan alaisuuteen, koska Trondheimin pohjoispuolella olevien divisioonien johtaminen Oslosta käsin oli maantieteellisten esteiden vuoksi erittäin vaikeata. Niinpä 2. ja 3. vuoristodivisioona yhdistettiin ja Trondheimin alue kaikkine siellä olevine joukkoineen, joiden rungon muodosti 181. jalkaväkidivisioona, joutuivat myös pohjoisen armeijakunnan piiriin. Norjan vuoristoarmeijakunnan syntymäpäivä oli kesäkuun 15. Sen pääpaikkana oli Trondheim. 2. vuoristodivisioonan päämaja oli Mossa (i Rana) ja 3. perusti omansa Sätermoeniin. Suunniteltu kolmannen vuoristodivisioonan perustaminen raukesi. Pataljoona sotapoliiseja sijoitettiin Kirkkoniemeen, mihin sen saapumiseen saakka oli vielä jätetty paikoilleen kahden pataljoonan vahvuinen norjalainen osasto itärajan vartijaksi. Näinollen oli armeijakunnan alueen pituus linnuntietä 1600 km, toisin sanoen kaksi kolmannesta Norjan pituudesta. Vallitsevissa maantieteellisissä ja liikenneteknillisissä olosuhteissa se oli jo valtakunta sinänsä.

Kenraali Dietl oli lomalta palattuaan vielä kerran käynyt Narvikissa ottaakseen jäähyväiset taistelukumppaneiltaan ja asettui sitten hotelli Britanniaan Trondheimiin. Näinä kuukausina oli joukkojen keskuudessa kaikkialla yleisin kysymys: „Miten kauan me vielä olemme täällä?" Ja niin kysyivät norjalaisetkin, sillä ymmärrettävistä syistä he halusivat päästä meistä mahdollisimman pian. Kukaan ei silloin aavistanut, että varsinkin vuoristodivisioonille tulisi pitkän ensimmäisen talven jälkeen eteen marssi Skandinavian pohjoiskärjen kautta taisteluun Neuvostoliittoa vastaan.

Taistelujen päätyttyä oli Ruotsikin osoittautunut halukkaaksi sallimaan ainakin rajoitetun läpikulun alueensa halki, ja siten saatettiin lomaliikenne Narvikista ja Oslosta ohjata Trälleborgin kautta Sassnitziin ja täten välttää vaarallinen meritie Skagerrakin kautta. Tästä huolimatta kesti lomamatka Tromssasta tai Hammerfestista tai jopa Kirkkoniemestä saakka Narvikin, Oslon, Trälleborgin ja koko Saksan kautta Steiermarkin tai Kärntenin vuorille vähintään neljä-

toista vuorokautta. Kolmen viikon kotiloma merkitsi siis sitä, että sotilas oli joukko-osastostaan poissa melkein kaksi kuukautta.

Norjan vuoristoarmeijakunnan alueellinen uudelleenryhmittäminen oli elokuun 1. päivänä jo suurin piirtein suoritettu, mutta majoituspaikoissa ei koskaan vallinnut täysi rauha. Kun koko rannikko ja sen edustalla olevat saaret, joita vihollisen sota-alukset jatkuvasti uhkasivat, oli varmistettava, tuli loputtomasti uusia tehtäviä, joiden takia oli pakko hajoittaa pienimmätkin voimat.

Erikoismaininnan ansaitsevat toisen vuoristodivisioonan pioneerit ja työpalveluosastot. Useimmat sillat oli alueella perusteellisesti tuhottu, ja harvalukuiset tiet olivat kärsineet pahoja vaurioita eivätkä suinkaan riittäneet raskaan huoltoliikenteen tarpeisiin. Rautatiepioneerien komentaja uurasti kaikin käytettävissä olevin voimin jatkaakseen rautatietä Mosjöenista Elsfjordeniin ja korjatakseen Mosjöeniin johtavan rataosan. Viimeksimainitulla osuudella oli taistelujen päätyttyä vielä laskettava kiskoa n. 25 kilometrin pituudelta ja saatava eräs suuri silta valmiiksi. Jo heinäkuun 11. päivänä avasi kenraali von Falkenhorst tämän osuuden juhlallisesti liikenteelle. Pioneerien rakentama „Valtakunnantie 50”, joka 1000 kilometrin pituisena kulkee ohi jyrkänteiden, läpi vuorenjärkäleiden ja yli laaksosiltojen yhdistäen toisiinsa Narvikin ja Kirkkoniemen, on urotyö, joka olisi Keski-Euroopan oloissakin ollut valtava ja joka on eräs norjalaisten miellyttävistä saksalaismuistoista.

Elokuun 15. päivänä saapui kenraalieversti von Falkenhorst Trondheimiin Norjan vuoristoarmeijakunnan esikuntaan saatuaan päämajalta uusia ohjeita. Armeijakunnan oli miehitettävä koko Pohjois-Norja ja varsinkin Nordlandissa sijaitsevan Hellemon-vuonon ja Kirkkoniemessä olevan itärajan välinen alue. Syyt tämän alueen täydelliseen sotilaalliseen miehittämiseen olivat poliittisia ja taloudellisia:

1. Skandinavian pohjoisosa merkitsi Saksalle sodan kannalta melkein korvaamatonta raaka-ainelähdettä.

2. Ruijaa voitiin sen vähäisen saksalaismiehityksen vuoksi pitää ei-kenenkään-maana, joka olisi alttiina vihollisen uusiutuville maihinnousuille.

3. Koska Saksa oli alakynnessä merellä ja maa-alue oli loputtoman laaja ja koska liikenne- sekä huolto-olosuhteet olivat äärimmäisen vaivalloiset, olisi liittoutuneiden uusi hyökkäys pohjoisessa vaikeasti torjuttava isku rintamamme äärimmäistä oikeata sivustaa vastaan.

Kenraali Dietl ryhtyi tätä käskyä täyttäessään suorittamaan tiedustelumatkoja kaikkialle Pohjois-Norjaan. Hän liikkui osaksi jalkaisin tai suksilla, harvoin autolla ja joskus myös lentokoneella.

*

Norjalaiset saattoivat tänä aikana häiriintymättä jatkaa töitään kapealla rannikkoalueella, jossa jotenkuten saattoi harjoittaa vähäistä maanviljelystä, pikkukaupungeissaan ja merellä. Siviiliväestön elintarvikehuolto turvattiin kaikin mahdollisin keinoin ja sitä täydennettiin osaksi joukkojen varastoista.

Dietlin tiedustelumatkat käsittivät koko alueen Tromssasta Kirkkoniemeen. Esikunnan tulevaksi paikaksi valittiin Altavuona. Mutta miten suuri esikunta kaikkine virkapaikkoineen ja -portaineen voisi järjestyä tehokkaasti toimivaksi elimeksi tuon kauniin ja suojaisan vuonon rannoilla oleviin pieniin kalastajakyliin? Joku sai nokkelan aatteen: „Tänne tarvitaan asuntolaiva!" Sotalaivaston eri portaisiin suoritetut tiedustelut eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta. Mutta sitten löysi onnekas tiedusteluosasto, joka tutki Trondheimin vuonoa, kaksi huippumodernia norjalaista moottorialusta. „Blackwatch" ja „Blackprince" olivat molemmat suunnilleen 5000 tonnin kantoisia, ja ne oli asetettu vasta vähän ennen sotaa liikenteeseen Norjan ja Englannin itärannikon välille. Molemmat alukset tuotiin Trondheimiin, ja siellä varustettiin „Blackwatch" pääesikunnan asuntolaivaksi. Se sai verhokseen sotanaamioinnin ja keulaansa alppiorvokin ja nimen „Buffel". Syyskuun 19. päivänä se laski ankkurin Kaa-

vuonoon norjalaisen kapteenin keinoteltua sen mestarillisesti perille erittäin vaikean taipaleen takaa. Siellä se oli jossain määrin suojassa mereltä ja ilmasta tulevilta hyökkäyksiltä. Talvella 1940/41 — joka niin kaukana pohjoisessa alkoi lumituiskuilla jo syyskuussa — asui ja työskenteli pääesikunta mukavasti aluksessa. Kenraali Dietlillä oli jopa pieni kylpyhuone, jota hän innokkaasti käytti. Hän kylpi melkein aina kylmässä vedessä.

Tästä aluksesta haarautuivat nyt yhteydet kaikkiin komentoportaisiin Kirkkoniemestä armeijakunnan eteläraj alle saakka. Kenraalilla oli vain rajoitetusti käyttökelpoisten autojen lisäksi palveluksessaan erittäin merikelpoinen n. 100 tonnin moottorialus ja erilaisia pienempiä veneitä. Moottorialuksellaan hän kävi myrskyssä ja lumipyryssäkin kaikkein kaukaisimmissakin rannikolla ja saarilla sijaitsevissa yksiköissä.

Vuonoissa ei noina aikoina ollut vihollisen sota-aluksia, eikä liikennettä rannikon tuntumassa olevilla väylilläkään, joita tosin suojasivat lukuiset saaret, pahasti häiritty. Tämän takia voitiin ylläpitää vilkasta huoltoliikennettä meritse aina Kirkkoniemeen saakka, ja armeijakunnan huoltopäällikkö ohjasi menestyksellisesti tätä liikennettä, niin „maakrapu" kuin olikin. Maallikko saa käsityksen liikenteen laajudesta vasta kuullessaan, että elokuun 17. päivästä syyskuun 25. päivään, siis suunnilleen viiden viikon aikana, oli toiminnassa 53 alusta, joiden yhteenlaskettu bruttorekisteritonnimäärä oli 60.220. Tuona aikana laivattiin: 12.600 miestä 424 henkilöautoa, 632 kuorma-autoa, 233 moottoripyörää, 15 taisteluvaunua, 165 muuta ajoneuvoa, 1184 hevosta, kaikki asiaankuuluvat lisävarusteet ja tarvikkeet sekä 30 päivän muona miehille.

Kuljetukseen osallistuneista aluksista, joiden miehistöt tekivät suoranaisia ihmeitä, on mainittava seuraavat: moottorialukset „Alstertor", „Skramstad", „Stamsund", „Britania" ja„Vardö" sekä höyrylaivat „Neptun", „Rigel", „Britta", „Trianon", „Rüdesheimer" ja „Jupiter", joiden yhteistonni-

määrä oli 31.220. Nämä alukset olivat kauan Norjan vuoristoarmeijakunnan palveluksessa, kun taas 42 pienempää alusta, joiden kantavuus oli yhteensä 29.000 br.tonnia, pian päästettiin omiin aikaisempiin tehtäviinsä.

Joukot ja hevoset asustivat aluksi enimmäkseen teltoissa, jotka piankin korvattiin parakeilla ja hirsirakennuksilla. Niitä varten oli pohjoisessa tuskin lainkaan käyttökelpoista puuta, joten melkein koko materiaali oli hankittava etelämpää. Yrityksen järjestely ja ennen kaikkea sen toteuttaminen on saksalaisen yleisesikuntatyön mestarinäyte, ja pelkästään sen kuvaus täyttäisi paksun kirjan. Näiden kuukausien aikana oleskeli kenraali Dietl vain lyhyitä aikoja kerrallaan mukavassa asuntolaivassa. Kirkkoniemen ja Lofotein välillä on tuskin ainuttakaan vuonoa, kalastajakylää ja suurempaa saarta, jolla hän tänä aikana ei olisi henkilökohtaisesti käynyt ja jota hän ei olisi taktilliselta kannalta tutkinut. Välistä hän käytti talviajoon varustettua henkilöautoa tai porhalsi moottoriveneellään, mutta kun hän lähti hiihtämällä taittamaan kahden divisioonan välistä taivalta, oli hänellä seuranaan ensimmäkseen vain yksi tai pari upseeria, joilla oli työ ja tuska pysyä vuoristojääkärin housuihin ja tuulitakkiin sonnustautuneen, etukumarassa sauvovan kenraalin perässä. Ja kun sitten kajahti huuto: „Puhveli tulee!", tiesi jokainen sotilas, että repusta, jota kenraali aina itse raahasi mukanaan, pian sukeltaisi esiin kourakaupalla savukkeita heille ja suklaata norjalaisille lapsille. Nimi Dietl ei missään tapauksessa liity ns. „sotajulmuuksiin" tai sellaisiin toimiin siviiliväestöä vastaan, jotka eivät perustuisi sotalain selviin pykäliin.

Sodan loppu oli vielä hämärän peitossa. Yhdysvaltain puuttuminen sotaan oli Islannissa suoritetuista valmisteluista päätellen jo silloin mahdollisuuksien rajoissa. Saksa oli Pohjanmerellä melkein voimaton liittoutuneiden laivastoa vastaan. Tämän takia oli ainakin Norjan rannikko ja siihen luettavat saaret saatettava mahdollisimman nopeasti torjuntakykyisiksi.

Mutta vielä muutama sana ilmasto-olosuhteista:

Golf-virran ansiosta on kasvillisuus runsasta. Altavuonon seuduilla voidaan jopa viljellä kauraa, erästä lyhytvartista, kestävää ohralajia ja perunaa. Rannikolla pidetään pienikokoista, mutta voimakasta nautarotua, joka ei tosin maidontuotannossa kykene kilpailemaan eteläisempien seutujen pitkälle jalostettujen rotujen kanssa. Joka tapauksessa on hämmästyttävää, että Pohjois-Norjassakin voi kaikkina vuodenaikoina melkein joka kylässä saada vastalypsettyä maitoa.

Pieni norjalainen hevonen, joka mustaa selkää lukuunottamatta on kellahtava, vuohet, lampaat ja siipikarja täydentävät asuttujen seutujen kotieläimistön. Sisämaan erämaissa taas on ilveksiä, susia, karhuja, metsoja, teeriä, tunturijäniksiä, hirviä, napakettuja ja tietenkin runsaasti poroja. Ne kuuluvat kuten Ruotsissa ja Suomessakin melkein yksinomaan lappalaisille, joiden keskuudessa vapaa paimentolaiselämä nyttemmin on hyvin vähäistä. Tosin he kesäkuukausina vaeltavat valtavia matkoja halki tunturialueiden, jotka hallituksen asettamat valvojat ovat heille osoittaneet, mutta talvisin he asuvat melkein kaikki vakinaisissa kodeissaan siisteissä pikkukylissä. Tämän maan erikoislaatuisesta kauneudesta saa käsityksen vasta sitten, kun on matkustanut Altasta tai jostakin muusta rannikkokeskuksesta Kautokeinon tai Karasjoen poroerotuksia seuraamaan. Edellytyksenä on kuitenkin, ettei lähde liikkeelle keskitalven paukkupakkasella, jolloin elohopea pysyttelee 40 ja 50 asteen välimailla ja jolloin on ahtauduttava kaksiin turkkeihin ja siveltävä kasvoihin rasvakerros. Ei, vaan tämä retki on tehtävä vähän ennen lumen sulamista, jolloin aurinko viipyy jo muutaman tunnin horisontin yläpuolella tosin viileän näköisenä, mutta silti kirkkaana.

Käsite „napaseudun yö" merkitsi Saksassa sodan aikana kaikkien kauhujen summaa, ja monen sotilaankin se sai aluksi melkein pois tolaltaan. Saksalaiset eivät olleet milloinkaan kokeneet täydellistä yötä päiväsaikaan. Talvipäivänseisauk-

sen ja lumimyrskyjen aikana ei valosta edes keskipäivällä ollut juuri tietoakaan, mutta normaalisti oli lyhimpinäkin päivinä tunnin tai pari hämärän aika. Näillä leveysasteilla voidaan ikuisen yön sijasta puhua pikemminkin suuren hämärän ajasta.

Pahoja paleltumisia ei Norjassa juuri sattunut, koska varusteet olivat hyviä ja muita tarpeellisia apuvälineitä riitti. Melkein samat joukko-osastot olivat sittemmin Pohjois-Suomessa päinvastaisessa asemassa.

Mutta palatkaamme vielä Altavuonon lämpimään asuntolaivaan. Kenraali Dietl lähti usein kuuluisan norjalaisen kapteenin, norjalaisen ensimmäisen perämiehen, lääkintäkenraalin ja eläinlääkintäkenraalin kanssa vanhalla kutterilla vuonolle kalastamaan — se oli hänen mieliharrastuksensa. Lähtö tapahtui yleensä klo 14 maissa niinä harvoina päivinä, jotka kenraali vietti „kotona", ja illalliseen mennessä oli kalaa jo kertynyt niin paljon, että sitä riitti paitsi upseerimessiin myös miehistölle ylimääräiseksi ateriaksi. Kutteri suuntasi kulkunsa alati vaihtuville paikoille, joiden löytämisestä vastasivat kalojen liikkeisiin salaperäisesti perehtyneet merenkävijät.

Pietarin opetuslapset seisoivat reelingin ääressä ja nykivät siimoja yksitoikkoisin liikkein, mutta tietyssä, tarkkaan opitussa tahdissa. Kolmessa, neljässä tunnissa he hyvinä päivinä saivat jopa satakin kiloa. Klo 17 ja 18 välimailla laski kutteri taas asuntolaivan kylkeen, ja tuntia myöhemmin höyrysi oivallisesti valmistettu kalapaistos jo lautasilla.

*

Tähän aikaan, vuoden 1941 maaliskuussa, sattui muuan välikohtaus, jossa tarvittiin kenraali Dietlin väsymätöntä huumoria. Englantilainen laivasto-osasto iski yllättäen Lofotein kimppuun ja tuhosi siellä kalastusvälineitä, polttoainevarastoja ja useita pikkualuksia. Niiden ohella upotettiin myös kalanjalostusalus „Hamburg", jonka menetys sen erikoistehtävän takia oli hyvin valitettava.

Kun asianmukaiset tutkimukset oli suoritettu ja Dietliltä

tiedusteltiin, miksi tämä arvokas alus oli ollut nimenomaan Lofotein vesillä eikä jossakin suojaisassa vuonossa, vastasi Dietl sanavalmiina: „. . . koska kalat valitettavasti eivät pidä tapanaan huomioida taktillisia näkökohtia!"

*

Niin kului talvi 1940/41 kaukana kotimaasta, kunnes vuoden 1941 keväällä saatiin vihje tulevista suurista tapahtumista.

Kenraali Dietl kutsuttiin huhtikuun puolivälissä Berliiniin. Palatessaan sieltä oli hänellä mukanaan päämajan käsky: „Norjan puolustuksen painopiste on Pohjois-Norjassa!"

Puolustuksen vahvistamiseksi sai Norjan vuoristoarmeijakunta yllättäen seuraavia vahvistuksia: kaksi rykmentin esikuntaa, kymmenen patteriston esikuntaa sekä 55 rannikkopatteria, joihin kuului 10—15 cm sotasaalistykkejä, ja näiden lisäksi kahdeksan patteria 21 cm saksalaisia haupitseja. Edelleen saapui pohjoiseen 199. jalkaväkidivisioona, kk.pataljoonia, yksi poliisipataljoona, 12 työpalveluosastoa sekä taistelu- ja tiedustelulentäjiä. Sitä paitsi ilmoitettiin yhden linnoituspioneeriesikunnan, yhdeksän rakennuskomppanian ja eräiden erikoisosastojen saapuminen. Kenraali Dietlistä tuli napapiirialueen komentaja.

Uusien taisteluvoimien perille kuljettaminen asetti armeijakunnan huoltopäällikölle melkeinpä voittamattomia vaikeuksia, koska Ruotsi ei sallinut joukkojen kuljetuksia alueensa kautta Narvikiin. Mutta tämäkin ongelma ratkaistiin ennakolta määrätyssä ajassa.

Samalla kun joukkojen siirtoja mahdollisuuksien mukaan jatkettiin Pohjois-Norjan puolustuksen järjestämiseksi, oli pieni esikuntaupseereiden ryhmä saanut tietää sodanjohdon pitemmällä tähtäimellä laatimat suunnitelmat. Karttojen sekä sotilasmaantieteellisistä seikoista ja tarvittavista varusteista laadittujen kuvausten, ilmavalokuvien ja sääolosuhteiden tutkimus ulottui jo Pohjois-Suomen alueelle ja perustui Suomen ja Neuvostoliiton välisen sodan kokemuk-

siin. Niiden, joille suunnitelma oli uskottu, täytyi totuttautua ajatukseen yhteenotosta Neuvostoliiton kanssa. Vanhemmille upseereille, jotka olivat osallistuneet ensimmäiseen maailmansotaan ja jo silloin hankkineet kokemusta Venäjän loputtomista mittasuhteista, merkitsi lähitulevaisuus vaaraa, jonka suuruutta he ajattelivat pahoin aavistuksin.

Myös nuorempi polvi, sikäli kuin se pystyi itsenäisesti ajettelemaan, tunsi tiettyä pelkoa tuntematonta itäistä jättiläistä kohtaan, varsinkin kun sille oli ehtimiseen selitetty, että Saksan politiikan pyrkimyksenä oli välttää sotaa, jossa sillä olisi kaksi rintamaa.

Niitä tehtäviä, jotka Norjan vuoristoarmeijakunta oli saanut Neuvostoliittoa vastaan käytävän sodan varalta, tutkittiin huolellisesti, kuten sotilaan kuuluu.

Käytettävissä olevassa venäläisessä kartassa, joka oli laadittu mittakaavaan 1:300.000, oli kuitenkin niin suuria valkoisia alueita ja se sopi niin huonosti yhteen vastaavaan mittakaavaan laadittujen suomalaisten karttojen kanssa, ettei siitä ollut juuri laisinkaan hyötyä. Parempia karttoja, joiden mittakaava oli 1:100.000, saatiin vasta vähän ennen sotatoimien alkua. Kun saadut tiedot vielä olivat hyvinkin ristiriitaisia ja itse armeijakunnan esikunta kehnon piirroksen takia luuli Kalastajasaarennon rajalinjaa tieksi, tehtiin usein vääriä johtopäätöksiä. Armeijakunnan huoltopäällikkö totesikin sarkastisesti, että henkilökohtaisiksikin merkityissä käskyissä oli kohtia, jotka voitiin oikaista vuoden 1912 Baedekerin tietojen avulla. Jäljelle jäi siis vain henkilökohtainen maaston tutkimus, jonka kenraali Dietl sai päätökseen vasta hieman ennen hyökkäystä.

Tässä epäselvässä tilanteessa ja kun ei voitu ajoissa suorittaa maastotiedustelua Suomessa, heräsi vakava epäilys, tokko ylipäänsä ryhdyttäisiinkään sotaan Neuvostoliittoa vastaan. Maailman lehdistö ja radioasemat olivat visusti vaiti, ja vain muutamille tulevat salaiset tiedot sekoittuivat tarkoituksellisesti liikkeelle laskettuihin vääriin huhuihin niin että

uskottiin jopa Hitlerin, Mussolinin ja Stalinin kohdanneen toisensa Varsovassa!

Varsinaisesti johtui rintaman valmisteluissa kärsitty ajanhukka Suomen hallituksen asenteesta. Suomi kauhisteli uutta sotaa Neuvostoliittoa vastaan eikä halunnut haastaa riitaa itäisen naapurinsa kanssa. Sen kimppuun täytyi hyökätä, ennenkuin se tarttui aseisiin. Tästä selittyy myös se, että Suomesta tehty hyökkäys Neuvostoliittoon alkoi vasta viikon kuluttua yleisestä H-päivästä. Mutta pohjoisessakin lähestyi kohtalokas päivä vääjäämättömästi. Kesäkuun 29. päivänä 1941 jyrähtivät ensimmäiset laukaukset Jäämeren tuntumassa olevissa kivi- ja lumierämaissa.

MARSSI SUOMEN LAPPIIN

Sotapäällikön, jonka on tutkittava operatiivisia ongelmia ja tehtävä suurisuuntaisia päätöksiä, kannattaa asettua vihollisen joukkojen komentajan asemaan ja yrittää määritellä tämän mahdollisuudet. Minkälainen oli siis tilanne Murmanskissa olevan venäläisen komentajan silmin nähtynä hänen laatiessaan puolustussuunnitelmaa Pohjois-Suomen ja Pohjois-Norjan rajalla. Hänen silloinen arviointinsa voitiin esittää seuraavanlaisena:

Pitkin Suomen itärajaa sijaitsevat Neuvostoliiton joukot olivat jo ajat sitten tottuneet paikalliseen ilmastoon ja maastoon. Ne oli muodostettu parhaista siperialaisista, pohjoisvenäläisistä ja osaksi mongolisista joukko-osastoista.

Neuvostoliitolle elintärkeä Murmanskiin johtava rautatie yhdisti Jäämeren ja Atlantin toisiinsa, ja sodan sattuessa se oli pidettävä auki mihin hintaan tahansa. Neuvostoliiton Suomen vastainen raja kulki 80 kilometrin päässä Murmanskin länsipuolella, loittoni sitten n. 120 kilometrin päähän rautatiestä kulkiessaan luonaaseen halki asumattoman ja tiettömän tunturialueen ja läheni taas Kantalahden korkeudella tuskin 60 kilometrin päähän radasta.

Jos Suomesta käsin tapahtui hyökkäys, täytyisi kesän 1941 olosuhteiden mukaisesti varautua torjumaan sekä Saksan vuoristojääkäreiden valiojoukot että seudun tuntevat ja kokeneet suomalaiset.

Vihollisen merivoimien osallistuminen sotatoimiin ei voisi olla huomattava, koska sillä ei ollut käytettävissään mainittavia meritaisteluvoimia.

Ilmavoimia oli oivallisella Murmanskin lentokentällä sekä kauempana etelässä sijaitsevilla kentillä, tai niitä voitiin joka tapauksessa saada sinne nopeasti.

Suurten joukkojen hyökkäykset olivat talvella melkein mahdottomia, lumen sulamisen aikana taas suot ja järvet toimivat luonnollisina esteinä ja kesälläkin olisi hyökkäys odotettavissa vain 150 kilometrin levyisellä, Petsamon ja Murmanskin välisellä suoralla maaosuudella.

Hyökkääjä tarvitsee suuren määrän rakennus- ja huoltojoukkoja, jotka vuorostaan ovat täysin riippuvaisia kuljetusmahdollisuuksista, käytettävissä olevista tarveaineista ja työkaluista.

Venäläisten joukkojen komentajan yhteenveto: Niillä verraten tarkoin tiedossa olevilla joukkoilla, jotka Saksalla ja Suomella on pohjoisessa käytettävissään, ja ottaen huomioon erittäin vaikeat huolto-olosuhteet, voidaan Murmanskia ja rautatietä vastaan tehdä menestyksellinen hyökkäys vain siinä tapauksessa, että vihollisen onnistuu yllättävän nopeasti työntää rannikon läheisyydessä venäläisten puolustusasemien lävitse hyvin voimakas ja arktiseen sodankäyntiin täysin varustettu kiila. Mutta koska salamasota on maasto-olosuhteiden takia jo etukäteen tuomittu epäonnistumaan, pystyy päättäväinen puolustaja ilman muuta pitämään hallussaan Murmanskin ja rautatielinjan.

Samaan tapaan punnitsivat saksalaiset mahdollisuuksiaan, mutta ylin sodanjohto, joka lukuisista selonteoista huolimatta tunsi vielä varsin puuttellisesti tämän sotanäyttämön todelliset olosuhteet, pani pääpainon hyökkäyskohteen suunnattomalle merkitykselle — ja täytyihän sitäpaitsi vaivainen sadan kilometrin matka sellaisen kyvyn kuin kenraali Dietlin johdolla olla mahdollinen, kun kaikilla muillakin sotanäyttämöillä oli siihen mennessä saavutettu voittoja!

Kaksi edellytystä täytettiinkin loistavasti — paras johto ja vuoristodivisioonien taisteluhenki! Mutta vaikea maasto hidasti vauhtia ja yllätysmahdollisuus meni sivu suun. Kun viikko oli kulunut suuroffensiivin alusta, oltiin pohjoisessa jo auttamattomasti myöhässä.

Norjan vuoristoarmeijakunnasta koottiin ajoissa kaikki

saatavissa olevat voimat Varangin vuonon seuduille. Väsymättä kiiruhti kenraali yhdessä esikuntapäällikkönsä, yleisesikuntaeverstiluutnantti von le Suiren sekä huoltopäällikön kanssa eri komentajien ja joukko-osastojen luota toisen luo selvittelemään viimeisiä kysymyksiä. Itään tapahtuvan hyökkäyksen ensimmäinen vaihe, Petsamon alueen miehittäminen, oli selvä. Mutta sen takana oli synkän uhkaavana suuri kysymysmerkki, operaatio „Platinakettu". Se oli Murmanskin hyökkäyksen peitenimi.

Kesäkuun 22. päivänä 1941 klo 2.30 ylitettiin Norjan ja Suomen välinen raja Kolttakönkäällä ja määrätty alue miehitettiin hankauksitta. Suomalaiset rajavartioyksiköt ja Ivalon pataljoona oli alistettu Norjan vuoristoarmeijakunnalle. Samalla hetkellä olivat saksalaiset divisioonat ja lentolaivueet lähteneet hyökkäämään 2000 kilometrin levyisellä rintamalla, joka ulottui Itämereltä Mustalle merelle. Juhlallisin ja odottavin mielin näimme tuona kohtalon yönä loputtomien kolonnien lähtevän liikkeelle Saksan rintaman pohjoisimmalla lohkolla.

Kevät oli edistynyt hyvää vauhtia, ja matalalla, mutta kauan paistava aurinko oli kuivannut tiet, niin että ajoneuvotkin pääsivät vaikeuksitta päivätavoitteisiinsa.

Taktilliset tehtävät oli määritelty jo toukokuun 7. pnä 1941 päivätyssä käskyssä:

Norjan vuoristoarmeijakunta miehittää Suomen Lapin Jäämerentiestä lähtien itään kaistan Nautsi—Petsamo, ennen kaikkea Petsamon, Liinahamarin sataman ja Kolosjoen malmikaivokset. Onnistuneen miehittämisen jälkeen on voima jaettava siten, että

a) miehitettyä aluetta, eritoten Kolosjoen malmikaivoksia ja Petsamon satama-aluetta, voidaan puolustaa jokaista maa-, meri- ja ilmahyökkäystä vastaan,

b) kun asianomainen käsky on saatu (peitenimi „Platinakettu„) voidaan lähteä hyökkäykseen kohti Murmanskia Suomen ja Neuvostoliiton rajan yli. Petsamon satama-alue ja Kolosjoen malmikaivokset on kuitenkin varmistettava.

Venäläisten vastatoimenpiteiden varalta oli annettu erikois-

määräykset. Kärkijoukko varmisti Petsamon lahden nopeassa tahdissa, kun taas nikkelikaivosten ja vielä rakenteilla olevan Jäniskosken voimalaitoksen miehittäminen osoittautui tarpeettomaksi, koska niillä oli riittävän vahvat suomalaisvartiot.

Kenraali Dietl oli johtoportaan kärkiosien kanssa majoittunut Parkkinassa olevaan pieneen puurakennukseen. Kun Suomen puolella vielä suoritettiin viimeisiä liikkeitä, keskitti hän kaiken huomionsa hyökkäykseen Neuvostoliiton bunkkeriasemia vastaan. Niitä tiedettiin olevan rajan tuntumassa Petsamon alueen itäpuolella.

Petsamon alueelta käsin tehtävää hyökkäystä, satama-alueen varmistamista, selustayhteyksiä ja avoimia sivustoja varten oli kenraali Dietlillä käytettävissään seuraavat voimat kesäkuun 29. päivänä 1941:

2 vuoristojääkärirykmenttiä

3. vuoristodivisioona (marraskuun 11. päivään saakka) joihin kumpaankin kuului

2 vuoristojääkärirykmenttiä

1 vuoristotykistörykmentti

1 vuoristopioneeripataljoona

1 vuoristopanssarijääkäriosasto

1 vuoristoviestiosasto

sekä niihin kuuluvat huoltojoukot.

1 raskas tykkipatteri (neljä 10,5 cm kanuunaa)

2 ilmatorjuntapatteristoa

Maavoimista oli alistettu:

1./panssariosasto 40 (syyskuun 30. päivään saakka, ei kuitenkaan hyökkäysmaastossa)

raskas tykkipatteristo 730 (10,5 cm tykit)

9 rannikkopatteria (10,5 ja 15 cm tykkejä ja 21 cm haupitseja

1 rakennuspioneeripataljoona

12 työpalveluosastoa sekä muuta selustahenkilökuntaa.

Suomen joukot pohjoisessa:

Rajajääkäripataljoona Ivalo (Pennanen)

1. rajajääkärikomppania Petsamo (Tiitola)

2. rajajääkärikomppania Petsamo (Tuuri, muodostettiin heinäkuussa)

rajavartiopatteri Petsamo (Tähtelä, myöhemmin Granfeld, venäläisiä 7,62 cm kanuunoita)

14. jalkaväkirykmentti ilman III pataljoonaa (heinäkuun 11.—syyskuun 13.)

Insinööri Savolaisen johdolla työskentelevä, siviilimiehistä muodostettu tienrakennusosasto (tuhatkunta miestä, heinäkuun alusta syyskuun alkuun)

Norjan vuoristoarmeijakunnan kokonaismuonavahvuus oli kesäkuussa 1941 65.000 miestä ja 9.000 hevosta.

Etulinjaa, toisin sanoen varsinaista hyökkäystä, varten oli tästä lähtien käytettävissä vain vuoristojoukko-osastoja ja suomalaiset rajajääkärikomppaniat. Viimeksimainitut täyttivät oivallisesti paikkansa, ja kapteeni Tiitola voi sanoa puolustaneensa toisen maailmansodan valtavan rintaman äärimmäistä vasenta sivustaa Pikshujevin niemen edustalla Motovskinlahdella.

Nyt tiedämme, että nuo voimat olivat aivan liian heikkoja pystyäkseen tunkeutumaan tiettömän ja vaikeakulkuisen maaston halki edessä olevan voimakkaan vihollisen linjojen läpi Murmanskiin. Neuvostoliiton ase-, ammus- ja elintarvikehuollon kannalta oli tuo ainoa jäätön pääsytie Atlantille elintärkeä. Sitä saattoi olettaa puolustettavan kynsin hampain. Koska puolustaja tunsi seudun paremmin ja koska sillä oli paremmat tieolot ja ylivoima merellä sekä ennen kaikkea tehokas Muurmannin rata käytössään, oli sillä kaikki edut puolellaan. Hyökkääjä oli siinä määrin alakynnessä, että vasenta sivustaa vakavasti uhkaavaa Kalastajasaarentoa ei pystytty valloittamaan vaan se täytyi vain eristää. Niemen luonaisrannikolla olevat venäläisten patterit ja aika ajoin myös venäläisten moottoritorpedoveneet vaaransivat pääsyn mereltä muuten niin hyvään ja edullisella paikalla sijaitsevaan Liinahamarin satamaan.

Kenraali Dietl oli jo ennen hyökkäyksen aloittamista sel-

villä näistä vaaroista. Sen enempää suomalaiset kuin saksalaisetkaan eivät kuitenkaan voineet tarkoin arvioida niiden voimien vahvuutta, jotka olisi tarvittu Kalastajasaarennon valtaamiseen.

Hyvin myöhään käytettäviksi saadut kartat olivat suurinta mittakaavaa, epätarkkoja ja osittain suorastaan vääriä. Tämän takia pysyi varsinkin Litsajoen itäpuolinen maasto pitkät ajat täysin tuntemattomana. Oletimme, että venäläisten 14. jalkaväkidivisioona oli asemissa Murmanskin länsipuolella, mutta emme pystyneet saamaan selville, millaisia sotavoimia oli vielä itse kaupungissa tai sen eteläpuolella, miten vahva miehitys oli Kalastajasaarennolla ja rajalinnoituksissa ja oliko bunkkerilinjaa sitten talvisodan päivien jatkettu pohjoiseen ja etelään. Lukija saa karttaliitteistä parhaan kuvan silloisesta tilanteesta. Maallikonkin silmin katsottuna on selvää, että rosoisessa, paljaassa vuorimaastossa, joka Litsan kummallakin puolella kohoaa Jäämerestä 320 metrin korkeuteen, tuon tuostakin syntyi taistelun tuoksinassa tilanteita, joista voi käyttää sotilaskielellä sana „villisika". Tätä termiä käyttivät saksalaiset partiot raivokkaasta yhteenotosta, jossa yön pimeydessä taistelevat vastapuolet olivat yhtenä mylläkkänä ja siinä määrin toistensa seassa, ettei välistä kukaan tiennyt missä oli vihollinen ja missä omia.

Vahvempien saksalaisjoukkojen keskittäminen heti hyökkäyksen alussa ei ollut mahdollista, koska niitä ei vielä silloin ollut käytettävissä kaukana pohjoisessa. Myöhemmin saapuneet yhtymät eivät riittäneet korvaamaan vuoristodivisioonien harvenneita rivejä. Epäilemättä oli ylin sodanjohto tähän saakka voitokkaiden salamasotien lumoissa ja arvioi Jäämeren rannoilla vallitsevat todelliset olosuhteet liian optimistisesti.

Ja niin täytyi hyökkäyksen suoraan Murmanskin satamaa vastaan epäonnistua. Käsittelemme tuonnempana tästä tehtyjä johtopäätöksiä ja toista tavoitetta, Muurmannin radan pysyväistä katkaisemista jostakin muusta kohdasta. Mutta siihen mennessä pysyttelemme kenraali Dietlin seurassa hänen vuoristoarmeijakunnassaan.

Armeijan käsky määräsi hyökkäyksen alkavaksi kesäkuun 29. päivänä, kun taas 400 kilometriä etelämpänä sijaitsevan XXXVI armeijakunnan ja III suomalaisen armeijakunnan oli määrä yhtyä leikkiin vasta heinäkuun ensimmäisenä päivänä. Viivytys johtui lentoaseen heikkoudesta pohjoisessa. Sen oli määrä ensiksi tukea Norjan armeijakunnan murtautumista bunkkerilinjan läpi ja siirtyä sitten XXXVI armeijakunnan avuksi.

Joukkojen johtajien viimeiset tiedusteluretket toivat sentään vielä tärkeitä tuloksia hyökkäyksen alkamista varten.

Määrätyllä kellonlyömällä lähtivät 2. vuoristodivisioona, johon kuuluivat 136. ja 137. vuoristojääkärirykmentit, 3. vuoristodivisioona, johon kuului vahvistettu 138. vuoristojääkärirykmentti, sekä erillinen suomalainen pataljoona Ivalo hyökkäykseen. Toisella vuoristodivisioonalla oli seuraava tehtävä: 136. vuoristojääkärirykmentin oli edettävä rannikkoa pitkin Kalastajasaarennon niemen kaulaa kohti ja suljettava se pohjoiseen päin. Päävoimat hyökkäisivät Titovkan suunnassa. Vuoristojääkärirykmentti 137:n, jonka kohdalla painopiste sijaitsi, oli murtauduttava vihollisen bunkkeriasemiin kukkulalinjan 204—189—255 kohdalla ja ryhdyttävä vyöryttämään venäläisten puolustusasemia etelästä päin sekä sitten vallattava tärkeä Titovkan silta (7 km Titovkasta luonaaseen).

3. vuoristodivisioonan vahvistetun 139. vuoristojääkärirykmentin oli edettävä Luostarin lentokentältä kaakkoon ja edettävä Titovkan kautta Motovskin—Zapatnikin—Nikan tielle saakka. Suomalaisen pataljoona Ivalon oli määrä edetä „Raja-Joosepin" kautta Luttojokea pitkin niin kauas itään kuin sen huoltoyhteydet sallivat ja sieltä käsin puhdistettava Neuvostoliiton rajan molemmin puolin olevat alueet sekä varmistettava ne.

Vain mukana ollut tietää, mitä merkitsi tämän hyökkäyksen toteuttaminen. Keskieurooppolaisten mittapuiden ja sodan tähänastisen kulun mukaan olivat tavoitteet toki kovin vaatimattomia ja edettävä taival tuntui melkein naurettavan lyhyeltä.

*

Petsamon seudun kasvillisuus on kesäisin niin värikylläinen, että maisemat toisinaan tuovat mieleen Itä-Preussin kotoiset piirteet tai kerrassaan Baijerin tai Itävallan kallioiset, mutta lämpimät vuorilaitumet. Ja kun kesä- tai heinäkuussa kulkee Kolttakönkään pauhaavien vesimassojen yläpuolitse johtavaa riippusiltaa pitkin Borisglebin muinaisen luostarin lähistöllä, silloin tuntee melkeinpä siirtyneensä johonkin yläbaijerilaiseen kylpyläpaikkaan eikä voi ottaa uskoakseen, että jokainen elollinen olento pitkinä talviöinä ja Jäämeren kohisevien myrskyjen kuorissa joutuu kamppailemaan olemassaolostaan ja että melkeinpä jokainen liike on mahdoton tai merkitsee taistelua elämästä ja kuolemasta. Itään päin, siis Neuvostoliiton rajaa kohti, mentäessä alkaa siunauksellisen Golf-virran vaikutuksen heikkeneminen selvästi tuntua. Vain Petsamonjoen laaksossa kasvaa vielä muutama koukeroinen puu, joista vaivaiskoivut kasvikunnan viimeisinä edustajina kiipeävät rinteitä ylös. Sitten muuttuvat vuoret jälleen korkeammiksi ja alastomammiksi, mutta vieläkin niillä kasvaa vaatimatonta poronjäkälää sekä karaistunutta ja matalaa suomuurainta. Rannikolla Liinahamarin sataman seutuvilla ja kauempana idässä Kalastajasaarennon suunnassa tapaa enää vain louhikkoja ja paljaita kallioita, joiden lomassa eteläänpäin sisämaahan mentäessä on suuria rämealueita.

Hämmästyimme melko tavalla tavatessamme Liinahamarin suuren ja ankarinakin talvina jäättömän sataman kupeessa suuria rakennuksia ja nykyaikaisia laitteita. Sieltä käsin harjoitti muuan suomalainen yhtiö omilla aluksillaan laajamittaista kalanpyyntiä Jäämerellä. Kalan jalostaminen tapahtui suureksi osaksi jo Liinahamarissa. Ainoan kunnollisen Jäämeren-sataman menettäminen Neuvostoliitolle koko Petsamon alueen mukana oli Suomen talouselämälle ankara takaisku.

Sodan aikana tunnetuksi tullut Suomen Jäämerentie yhdistää Liinahamarin Parkkinan ja Salmijärven kautta sekä ainutlaatuisen Inarinjärven ohitse kulkien 532 kilometrin

päässä olevaan Rovaniemeen, Lapin pääkaupunkiin. Tämä tie (melkein jokainen Lapin armeijan saksalainen sotilas on ainakin kerran ajanut tai marssinut sitä pitkin) oli Suomen ja Neuvostoliiton talvisodan päätyttyä nopeasti avattu liikenteelle 1940. Jäämeren tietä ei tosin voida verrata saksalaiseen kaukoliikennetiehen; sen pinnassa ei ole betonia, basalttia tai asvalttia, joten se oikeastaan on vain kiinteäksi jyrätty ja hyvin hoidettu soratie, mutta siitä huolimatta se merkitsee talvisinkin melkein keskeytymätöntä yhteyttä Jäämereltä Itämerelle.

Tämän tien varrella on lukuisia pieniä yhdyskuntia, joissa tie- ja metsätyöläiset sekä kalastajat ja metsästäjät viettävät vaatimatonta elämäänsä. Eläinkunta on samantapainen kuin Norjassa, poroja vain on laakeilla tuntureilla enemmän. Jäämeren tien molemmin puolin on tarkasti viljeltyjä maakaistaleita, mutta suunnilleen napapiirin kohdalla tiestä tuskin 20 kilometriä itään alkaa jo viljelyskelvoton, tietön ja melkein autio suoalue. Se ulottuu aivan Muurmannin radan tuntumaan, ja vasta tämä rata kytki muuhun maailmaan Venäjän aikaisemmin pahasti laiminlyömän pohjoisen alueen, joka ulottuu talvisin jäätyvään Vienan mereen saakka.

Vuonna 1898 oli tosin Pietarista rakennettu rata Äänisjärven rannalla sijaitsevaan Petroskoihin, mutta pitkiin aikoihin ei sille ollut kuulunut jatkoa. Vasta ensimmäisen maailmansodan puhjettua sitä ryhdyttiin pidentämään pohjoiseen päin käyttäen häikäilemättömästi hyväksi rangaistus- ja sotavankeja, ja jo vuonna 1916 päästiin Jäämeren rannalle Murmanskiin. Näin saatiin valmiiksi lähes 1800 kilometrin pituinen Muurmannin rata, joka yhdisti Pietarin avoimeen valtamereen.

Sitä rakennettaessa ei niinkään oltu ajateltu Jäämeren läheisyydessä olevan harvaanasutun ja taloudellisesti takapajuisen alueen kehittämistä kuin sitä, että suuri Venäjän valtakunta tarvitsi välittömän meriyhteyden muuhun maailmaan. Vasta tämä rata loi edellytykset riippumattomille kauppasuhteille sekä voimakkaan kauppa- ja sotalaivaston

rakentamiselle. Mutta Murmanskista ja sen radasta tuli myös Venäjän länteenpäin suuntautuvan laajenemishalun tukikohta. Jo ensimmäisen maailmansodan aikana suorittivat silloiset liittoutuneet tällä yhdyslinjalla suuria ase- ja tarvikekuljetuksia, ja Murmansk rakennettiin sotasatamaksi. Määrätietoisesti oli Neuvostoliitto ennen Suomea vastaan käytyä talvisotaa laajentanut alueen tieverkostoa, ja Moskovan rauhan jälkeen 1940 oli työtä jatkettu.

Itä-Karjalassa, jonka pinta-ala on 150.000 km^2, on nykyisin suunnilleen 2300 km rautatietä, mikä on melko paljon tämän alueen osalle. Joka tapauksessa merkitsee Neuvostoliiton lännenvastaisen rintaman pohjoisen siiven lujittaminen uhkaa Euroopalle ja lähinnä Skandinavialle. Tämän takia on ymmärrettävää, että Saksan sodanjohto piti kaukana pohjoisessa toimivan Norjan vuoristoarmeijakunnan ja Sallan luona olevan XXXVI armeijakunnan hyökkäystä Muurmannin rataa kohti suorastaan ratkaisevan merkityksellisenä.

*

2. vuoristodivisioona oli Norjan vuoristoarmeijakunnan vasemmalla siivellä murtautunut vihollisen bunkkerilinjan läpi kesäkuun 29. ja 30. päivinä, kun taas 3. vuoristodivisioona ei hyökätessään ollut tavannut sen enempää vihollista kuin minkäänlaisia teitäkään. Ilmeisesti oli venäläisten komentaja pitänyt maastovaikeuksia vieläkin suuremmassa arvossa kuin olimme olettaneet. Tosin kohtasi saksalaishyökkäys bunkkeriasemien kohdalla erittäin urheata vastarintaa, mutta ensimmäisinä päivinä ei puolustusrintamassa ollut havaittavissa sellaista syvyysporrastusta, jolla olisi ollut taistelujen kulun kannalta ratkaiseva merkitys. Venäläisten yksiköiden rippeiden oli kiireimmän kaupalla hakeuduttava turvallisemmille seuduille pakenemalla laivoilla Titovkan pienen sataman kautta. Hajanaiset joukko-osastot, jotka pyrkivät tiettömässä maastossa kaakkoon, saivat syöksylentäjät kimppuunsa, ja 138. vuoristojääkärirykmentin I pataljoona katkaisi niiden tien. Tämä pataljoona oli ainoana 3. vuoristodivisioonan osas-

tona pysytellyt alkuperäisellä hyökkäyskaistalla ja sitten tunkeutunut Titovkan ja Litsan välistä vihollisen oletettuihin asemiin. 3. vuoristodivisioonan päävoimat oli jo toisena hyökkäyspäivänä vedetty vasemman sivustan taakse 2. vuoristodivisioonan tueksi, jottei sen olisi tarvinnut suorittaa iskua tyhjään maastoon. Arvostelijat voivat olla sitä mieltä, että näin jäi Luostarin kaakkoispuolella oleva laaja alue vaille huomiota. Tiedusteluhyökkäysten perusteella ei tällä alueella kuitenkaan ollut välitöntä uhkaa, ja sitäpaitsi olisi jatkuva lentovalvonta tiedottanut siitä hyvissä ajoin.

Sillä aikaa olivat melkein kaikki 2. ja 3. vuoristodivisioonan yksiköt joutuneet ajoittain kiivaisiinkin taisteluihin Litsan maastossa. Hyökkäyksen piti heinäkuun 13. päivänä jatkua poikki tämän korkeiden kallioiden reunustaman virran, joka alajuoksulla on jo melkoisen leveä. Nyt vastaamme usein esitettyyn kysymykseen, miksi tämä verinen, heinäkuun 13.—17. päivien välisenä aikana tehty hyökkäys epäonnistui ja miksi se oli tuomittu epäonnistumaan:

1. Vihollisella oli nyttemmin neljä rykmenttiä rintaman etulinjassa ja yksi rykmentti sivustalla, ja oli se näine joukkoineen lukumääräisesti ylivoimainen. Se taisteli kerrassaan erinomaisesti ja oli lyhyessä ajassa linnoittanut ensiluokkaisesti maaston, joka soveltui loistavasti puolustustarkoituksiin.

2. Laivastonsa ja maihinnousumahdollisuuksiensa ansiosta saattoi vihollinen milloin tahansa yhdistää rintamapuolustukseen tehokkaita hyökkäyksiä mereltä käsin. Koska syvään porrastettu erittäin arka vasen sivusta oli alituiseen uhattuna, olivat armeijakuntamme vähäiset reservit sidottuja.

3. Vuoristodivisioonien suuri puute oli, että ne oli vuoristo-olosuhteita ajatellen kavennettu „kaksiraiteisiksi" (kaksi rykmenttiä jalkaväkidivisioonan kolmen rykmentin sijasta), ja tämän takia oli vahvojen divisioonanreservien puutteessa mahdotonta käyttää hyväksi jollakin rintamanosalla saavutettua osamenestystä.

4. Huoltomahdollisuudet varsinkin hyökkäävien joukkojen

kasvaneita tarpeita ajatellen olivat aivan riittämättömät. Ainoa Petsamon alueelta itään päin johtava tie muuttui vähitellen ajoneuvoille kelvottomaksi lappalaispoluksi, joka jo Suomen ja Neuvostoliiton rajalla hävisi suohon ja louhikkoihin. Venäläisillä sitävastoin oli käytettävissään lyhyt ja täysin vapaa meritie, Murmanskista käsin rakennettu hyvä tie ja etelämpänä myös rajoitetusti käyttökelpoinen huoltotie.

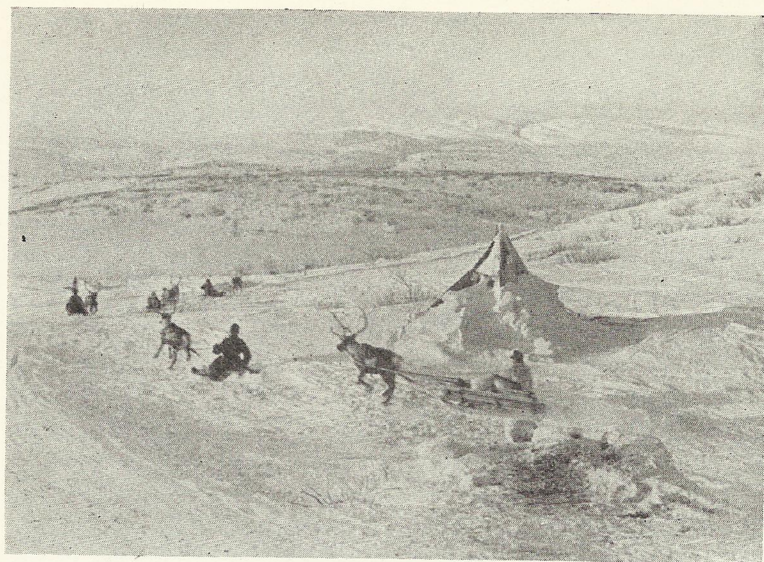
5. Norjan vuoristoarmeijakunnan osalle tullutta sotanäyttämöä pidettiin toisarvoisena, ja teknillinen varustus oli tämän tuntemattoman taistelualueen vaatimukset huomioonottaen melkein viheliäinen. Ei ollut traktoreita selustan tarpeita varten, ei kuormajuhtia, ei liikkuvaa tykistöä, ei ajoneuvoja eikä varsinkaan huoltojoukkoja.

Sitäpaitsi on todettava, että alppijääkäreiden raivokas hyökkäys törmäsi vihollisen mestarilliseen puolustukseen. Venäläiset sotilaat osasivat naamioitua niin uskomattoman hyvin, että usein heitä ei huomannut vielä muutaman metrin päästä. He myös taistelivat yllättävän sitkeästi ja katkerasti. Vihollinen oli epäilemättä tietoinen Murmanskin merkityksestä.

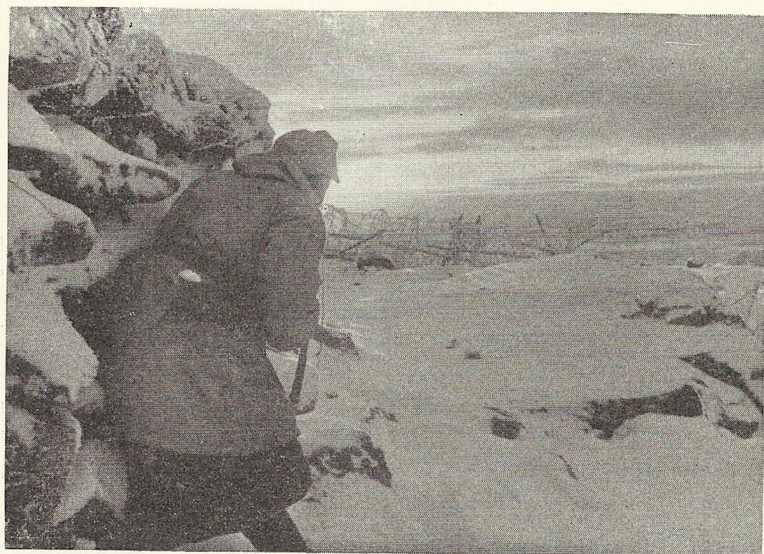
Heinäkuun alkuun mennessä ei vasemmalla sivustalla ollut onnistuttu valtaamaan Kalastajasaarentoa, joka vielä oli melkein kokonaan lumen peitossa.

Vuoristojääkäriyksiköt, jotka Sallan rintamalta irroitettu 14. konekivääripataljoona myöhemmin vapautti, eristivät Kalastajasaarennon niemen mantereesta, mutta tästä huolimatta oli vihollinen vasemmalla sivustalla mantereella uhkaavassa asemassa, ja siellä se pysyi sodan loppuun saakka.

2. ja 3. vuoristodivisioonan taistelukykyiset osat olivat edenneet Litsalle saakka. Tämän joen yli heinäkuun 13. päivänä aletussa hyökkäyksessä oli 2. vuoristodivisioonan päävoimien määrä päästä pitkänomaisen järven (4 km koilliseen Litsan sillalta) itärannalla kohoaville kukkuloille 322 ja 321,9 ja avata näin tie sillalle. Tämän kukkulalinjan miehittäminen oli kaiken vastaisen toiminnan kannalta ratkaiseva, koska sieltä käsin oli näköala kauaksi niin etu- kuin

Vuoristojääkärit porokyydissä

Vartiopaikka Jäämeren tuntumassa

Joulupyhinä 1942 Dietl kestitti Rovaniemellä kaatuneitten suomalaisten sotilaiden lapsia

Iskuryhmä ylittää järven Lapissa

takamaastoonkin. Hyökkäyksen aikana kohtasi everstiluutnantti Ritter von Henglin rykmentti (137. vuoristojääkärirykmentti), joka jo oli pureutunut kukkula 332:n pohjoisrinteisiin, niin raivokasta vastarintaa lukuisista kk-pesäkkeistä ja sai niin voimakkaasti tulta sivustaansa ja selustaansa, että hyökkäyksen jatkaminen oli mahdotonta. Rykmentin pitäminen edelleen tässä noidankattilassa olisi ollut sulaa mielettömyyttä, joten urheiden jääkäreiden oli pakko peräytyä kukkuloilta 314 ja 263,5. Tappiot olivat kuitenkin niin suuret, että tämä eteentyönnetty sillanpääasema täytyi heinäkuun lopulla vetää linjalle vesiputous — kukkula 258,3 — itärinne 274 — kukkula 124,7 venäläisten vanhan leirin Sapad-Litsan länsipuolelle. Näin oli siis myös 2. vuoristodivisioona siirtynyt puolustukseen tällä linjalla.

3. vuoristodivisioonan hyökkäys, joka oli suunniteltu etelästä käsin tapahtuvaksi saarrostusliikkeeksi, jouduttiin myös suorittamaan liian heikoin voimin. 138. vuoristojääkärirykmentti tosin pääsi Litsan sillasta 3 km etelään sijaitseville hallitseville kukkuloille, jotka pataljoonankomentajien mukaan saivat nimet „Prankh- ja Brandl-kukkulat", mutta senkin täytyi melkoisia tappioita kärsittyään perääntyä.

Vanha Narvikin rykmenttikään (139. vuoristojääkärirykmentti) ei enää päässyt eteenpäin erittäin kiivaassa torjuntatulessa, ja enempien turhien menetysten välttämiseksi se vedettiin Litsan ja kukkula 314,9:n välisestä suomaastosta joen taakse.

Seuraavina päivinä täytyi heikentyneet yksiköt järjestää uudelleen ja sulkea syntyneet aukot. Millä tahansa muulla sotanäyttämöllä olisi sodan tässä vaiheessa tuotu rykmenttejä tai divisioonia apuun. Niin, ellei meidän ja kotimaan välillä olisi ollut 3000 kilometriä ja ellei meidän oikealta sivustaltamme olisi ollut 400 kilometriä matkaa seuraavana etelässä Sallan maastossa olevaan XXXVI armeijakuntaan, niin ei hyökkäyksemme olisi menestynyt niin heikosti kuin se voimien puutteessa menestyi! Siihen hätään saimme vain Tromssasta tulevasta 199. jalkaväkidivisioonasta irroitetun

heikon 233. polkupyöräpataljoonan, joka alistettiin 3. vuoristodivisioonalle.

Kauempana etelässä ei lähes 200 kilometrin matkalla kuitenkaan ollut muuta kuin suota ja louhikkoa tiettömällä tundra-alueella. Luttojoen kaistalla oli vain yksi ainoa suomalainen pataljoona, jolla oli yllin kyllin työtä tiedustelu- ja varmistustehtävissä.

Mutta merellä näkyi yhä useammin venäläisiä hävittäjiä, joilla oli lyhyt matka Murmanskin sotasatamasta. Keskikesän valoisina öinä ne suorittivat erittäin epämiellyttäviä tuliylläkköjä kaikkea rannikon tuntumassa näkyvää selustaliikennettä ja 2. vuoristodivisioonan vasenta sivustaa vastaan.

*

Huolehtivaisena kiiruhti kenraali Dietl lohkolta lohkolle. Omien tutkimustensa perusteella hän heinäkuun loppuun mennessä oli vakuuttunut kolmesta välttämättömästä tarpeesta:

1. Litsan lahden pohjoisranta täytyi puhdistaa vihollisista, sillä se oli sietämätön uhka armeijakunnan elinhermolle.

2. Uusia joukkoja oli saatava puolustuksen vahvistamiseksi sekä sivustojen suojaamiseksi — ja tarvitsihan armeijakunta lopulta reservejäkin. Niitä tarvittiin jo senkin takia, että korkeampi sodanjohto vaati edelleen jatkamaan hyökkäystä Murmanskia vastaan. 14. konekivääripataljoona oli kiinni Kalastajasaarennon niemen tyvessä ja 233. polkupyöräpataljoona ja 4. konekivääripataljoona olisivat tuskin riittäneet täyttämään rintamaan syntyneet aukot. Sitäpaitsi on otettava huomioon, ettei kk-pataljoonia ollut varustettu ja koulutettu hyökkäyssotaan vaan pääasiallisesti puolustukseen.

3. Myös huoltojoukkoja oli huomattavasti vahvistettava. Mikäli ylipäänsä onnistuisimme pääsemään Murmanskiin, ei meillä silti suinkaan olisi koko rataa hallussamme puhumattakaan meritiestä, joten joukkojen huoltamisen täytyisi tapahtua yhden ainoan, melkein 120 kilometrin pituisen Petsamon—Murmanskin tien kautta, eikä se edes ollut kauttaal-

taan ajokelpoinen. Ylin sodanjohto ei luonnollisestikaan osannut kuvitella niitä vaikeuksia, mitä huollon olisi keskitalvella voitettava Jäämeren lumimyrskyissä, jotka yhdessä yössä saattoivat kasata tielle seitsemänkin metrin kinoksia. Nämä pulmat tuntuivat ratkaisemattomilta meistä, joiden kokemukset olivat jo sentään melkoiset. Armeijakunnan huoltopäällikkö laski, että suurin mahdollinen määrä sotilaita ja apuvoimia, jotka edullisten huolto-olosuhteiden vallitessa ylipäänsä olisi voitu tälle alueelle sijoittaa, oli 100.000 miestä ja 10.000 kuormajuhtaa. Mutta tästä luvusta olisi huolto kaikkine portaineen, selustamaastossa tarvitut laitteet, lääkintähuolto, eläinten hoito ja selustayhteyksien varmistaminen verottanut paljon enemmän kuin puolet. Tästä havaitsemme, että kaukana pohjoisessa toimivilla maavoimilla, joilla ei ole ehdotonta ylivaltaa merellä, on rajoituksensa, joita ne eivät pysty ylittämään.

Tätä tilannetta pohtiessaan täytyi Saksan sodanjohdon jo tuolloin esittää kysymys: „Onko ylipäänsä mahdollista hyökätä Murmanskiin maitse?" Kenraali Dietl, joka tosin ei ollut mikään yleisesikuntaupseeri, mutta jolla varsinkin vaikeissa tilanteissa oli erittäin varma vaisto kaikissa taktillisissa kysymyksissä, vastasi kaiketi ensimmäisenä saksalaisena sotilaana rehellisesti „Ei!" Tätä vakaumustaan hän ei salannut Hitleriltäkään — sen vapauden hän toki saattoi suoda itselleen, olihan hän „Narvikin sankari". Hän esitti useaan otteeseen niin suullisesti kuin kirjallisesti kantansa sekä Hitlerille että sotamarsalkka Keitelille, mutta ei saanut heitä uskomaan. Ja niin ei toistaiseksi auttanut muu kuin ryhtyä laatimaan uusia hyökkäyssuunnitelmia.

Mutta Dietl erinomaisine yleisesikuntaupseereineen ei suinkaan suhtautunut epäuskoisesti kaukana pohjoisessa käytäviin taisteluihin, vaikkakin Murmansk oli jätettävä mielestä välittömänä hyökkäystavoitteena. Päämääränä oli joka tapauksessa katkaista Neuvostoliiton elinhermo Atlantin valtamerelle, vaikkakin samalla oli osallistuttava Suomen kamaran puolustamiseen yhdessä suomalaisten kanssa ja suojatta-

va Saksan koko itärintaman avointa vasenta sivustaa. Mutta oliko Muurmannin rata välttämättä katkaistava radan päätepisteessä? Hyökkäys voitaisiin tehdä edullisemmassa maastossa, suunnilleen Kantalahden korkeudella, jossa oli käytettävissä hyvin rakennettuja teitä hyvässä maastossa sekä Sallan rautatie. Siellä oli saksalaisrintama jo melkein näköetäisyyden päässä Muurmannin radasta. Sitä kautta voitaisiin kenties ratkaista tämä suurtehtävä.

*

Elokuun ensi päivinä suoritettiin paikallisia hyökkäyksiä Litsan lahden pohjoisrannan puhdistamiseksi, ja näissä onnistuttiin täydellisesti. Niin ikään elokuussa alkoi kenraali Schörnerin johtaman 6. vuoristodivisioonan kuljetus suoraan aurinkoisesta Kreikasta Jäämeren rannikon ensimmäisiin lumimyrskyihin.

Mutta jo tässä vaiheessa osoittautuivat kenraali Dietlin epäilykset „esteettömän meritien" suhteen liiankin oikeaan osuneiksi. 6. vuoristodivisioonan ensimmäinen joukkokiintiö, joka saapui meritse Osloon, jatkoi sieltä matkaansa rautateitse Trondheimiin ja lähti sieltä taas laivoilla suorittamaan viimeistä taivalta Kirkkoniemeen, sai Hammerfestin korkeudella kimpuunsa Englannin merivoimat. Saksalaiset saattuealukset uhrautuivat, ja kuljetusalukset pääsivät vielä joten kuten vuonoihin saakka.

Altasta ja Porsangerista täytyi tämän kuljetusosaston nyt lähteä taittamaan viimeistä, 500 kilometrin pituista taivalta jalkaisin. Hitler oli kieltänyt kaikki sotilaiden kuljetukset Nordkapin ympäri, koska hieman aikaisemmin vihollinen oli upottanut kaksi alusta, joka kuljettivat Salzburgista lähetettyjä täydennysosastoja. Varusteita kuitenkin kuljetettiin vielä pitkin tätä reittiä, joka pohjoisimmalla kohdallaan Laksevuonosta Varangin niemen ympäri Vuoreijan itäpuolelle saakka oli täysin suojaamaton ja jatkuvasti vihollisen armoilla. Niille kauppalaivaston kapteeneille ja miehistöille, jotka kaikesta huolimatta sodan loppuun saakka purjehtivat tätä reit-

tiä ja varmistivat siten Saksan Lapissa olevien joukkojen huoltamisen, on annettava varaukseton kiitos ja kunnioitus.

6. vuoristodivisioonan seuraava kuljetusryhmä, joka jo oli saapunut Tromssaan, palasi laivoillaan takaisin Trondheimiin, jatkoi matkaansa Osloon ja vietiin sieltä meriteitse Itämeren ja Keski-Suomen kautta rautateitse Rovaniemelle, mistä se niinikään 500 kilometrin marssin jälkeen saapui Jäämeren rannikoille. Ken seuraa kartalta tätä reittiä ja pitää mielessään, että merten herruus ei ollut laisinkaan saksalaisten käsissä ja että ilmaherruudenkin laita aika ajoin oli niin ja näin, saa kenties käsityksen niistä vaikeuksista, joista Jäämeren rintaman oli selviydyttävä.

Kaikista esteistä huolimatta ryhtyi Norjan vuoristoarmeijakunta syyskuun 7. päivänä 1941 uudelleen hyökkäämään. Hyvän alkumenestyksen jälkeen täytyi toiveet Litsan tuolla puolen hallitsevien kukkuloiden valtaamisesta ennen talven tuloa lopullisesti haudata. Kuten heinäkuussa, ei nytkään ollut reservejä, jotka olisi voinut lähettää toisena hyökkäysaaltona varmistamaan ensi menestykset.

Mutta sitä vastoin olivat venäläiset muutaman päivän kuluessa tuoneet Muurmannin rataa pitkin vereksen divisioonan, joka toisen Litsan offensiivin epäonnistuttua yritti saartaa eteläisen sivustamme. Venäläisten rintaman keskusta, joka oli kokenut ankaran hyökkäyksen, ei kuitenkaan liittynyt vastaoperaatioon, joten armeijakunta välttyi saarrostukselta.

Syysmyrskyt kohisivat alastomien kallioiden yllä ja julistivat talven tuloa syytämällä maahan jääkylmää vettä ja tuiskuttamalla lunta. Ne asemat, jotka saksalaisilla oli taistelujen päättyessä, olivat kestämättömiä pitkiä talviöitä ajatellen, ja sen takia täytyi taistelurintama ryhmittää uudelleen ja lyhentää.

Noina päivinä kirjoitti kenraalieversti Dietl armeijakuntansa epätoivoisesta asemasta Saksan puolustusvoimien ylijohdon esikuntapäällikölle Jodlille yksityiskohtaisen kirjeen,

jonka jäljennös samoin kuin Jodlin vastaus löydettiin Dietlin jäämistöstä.

Syyskuun 23 pnä 1941.

Parahin Jodl!

Syyskuun 8. päivänä Litsan sillanpääaseman laajentamiseksi aloitetun taistelun nyt lopullisesti päätyttyä haluan vielä kerran antaa Teille lyhyen selonteon armeijakuntani silloisesta asemasta.

Taistelut olivat jälleen erittäin ankaria, ja kärsimme niissä suuria tappioita. Voimakkaista yrityksistä huolimatta emme saavuttaneet toivottua aluevoittoa, mutta onnistuimme musertamaan vihollisen molempien pihtiliikkeittemme väliin. Ennen kaikkea oli venäläisten pakko vetää tykistönsä pois pussista ja siirtää se idemmäksi. Täten väheni vihollisen tulivoima oleellisesti koko armeijakunnan alueella. Venäläisten jalkaväki on myös kärsinyt huomattavia tappioita; kaikkialla näkyi perin juurin toisiinsa sekaantuneita yksikköjä, jotka puolustukseen hyvin sopivan maaston ansiosta kuitenkin tekivät vielä sitkeätä vastarintaa. Nopea ja ratkaiseva menestys ei tämän takia taaskaan ollut mahdollinen.

Armeijakuntani voimat ovat näiden katkerien taistelujen jälkeen jo mieshukankin vuoksi ehtymäisillään. Syyskuun 8. päivän jälkeen olemme kärsineet seuraavat miehistötappiot:

959 kaatunutta (33 upseeria)
3447 haavoittunutta (83 upseeria)
220 kadonnutta (5 upseeria),

joten kokonaistappiot Neuvostoliiton-sotaretken alusta saakka ovat seuraavat:

2211 kaatunutta (68 upseeria)
7854 haavoittunutta (206 upseeria)
425 kadonnutta (10 upseeria)

Erityisen vaikea oli tilanne ajoittain 3. vuoristodivisioonan alueella eteläisellä sivustalla. Tiheässä pensasmaastossa se joutui yhä uudelleen vihollisen saarrostusliikkeiden ja hyökkäysten kohteeksi.

Meidän on nyt aika vetää koko armeijakunta talviasemiin entistä pienempään sillanpäähän, jonka yksi divisioona (6.) pystyy talvella pitämään hallussaan. Tämän takia on jälleen luovuttava valloitetusta alueesta, joka on maksanut paljon verta. Mutta nykytilanteessa ei asialle mahda mitään.

Sää on muuttunut perin epäsuotuisaksi; rankkasateet ja viime aikoina myös lumisateet ovat pehmittäneet tiet pohjattomiksi ja joukot kärsivät nekin kurjista sääolosuhteista. Puuttuvien majoitustilojen takia on terveystilanne varsinkin muiden kuin vuoristojoukkojen keskuudessa siten alkanut heikentyä.

Meille annetut vahvistukset, 388. jalkaväkirykmentti ja 9. SS-rykmentti,

kävivät tosin ensimmäisessä hyökkäyksessä raisusti päälle, mutta koska niillä ei ollut taistelukokemusta, mitä venäläisillä taas oli, kuluttivat ne voimansa hyvin nopeasti. Seurauksena oli erittäin suuria tappioita, varsinkin upseerimenetyksiä, sekä osittaisia takaiskuja. Olen päätynyt siihen varmaan vakaumukseen, etten edes 6. vuoristodivisioonankaan kanssa olisi kyennyt aikaansaamaan suurta läpimurtoa Murmanskiin saakka. Näin sen takia, että vihollinen edullisten maasto-olosuhteiden johdosta on pystynyt luomaan syvään porrastetun linnoitusvyöhykkeen, ja huolimatta suurista ja verisistä tappioistaan se yhä uudelleen heittää tuleen tyhjentymättömistä reserveistään kokoon haalimiaan uusia yksiköitä.

Traagillista minun tilanteessani on se, että kuluttavissa tundrataisteluissa aina on liian vähän voimia käytettävissä. Armeija on laiminlyönyt todellisen painopisteen muodostamisen yhteen kohtaan, josta sitten voisimme hyökätä „ylivoimaisina". Näin jää meiltä lopullinen voitto saavuttamatta huolimatta siitä, että olemme sankarillisesti uhrautuneet ja taistelleet niinkuin vain taistella voi.

Tarkoituksena on, että 6. vuoristodivisioona, joka saadaan kootuksi vasta 4—6 viikon kuluttua, ottaa haltuunsa Litsan sillanpääaseman, kun taas yksi minun divisioonistani vedetään Petsamon—Salmijärven alueelle ja toinen Rovaniemen seudulle. Kernaimmin määräisi armeija Schörnerin divisioonan vuodenajasta välittämättä vielä kerran hyökkäämään Sallan suunnalla ja antaisi minun yksinkertaisesti nuolla näppejäni.

Armeijakuntani on nyt siinä kunnossa, että sen on todella saatava levätä. Olen täysin selvillä siitä, että suunnitelluissa talvimajoituspaikoissa ei toivottava virkistyminen milloinkaan ole mahdollista. Talven mukanaan tuomien liikennevaikeuksien takia on ennen kaikkea miesten lomauttaminen mahdoton käytännössä toteuttaa. Ja niin ikään erittäin tarpeellisen perusteellisen koulutuksen tiellä on runsaasti esteitä.

(Käsin kirjoitettu lisäys:)

Suunnitellulla majoitusalueella, jolle suurin osa meistä saapuu vasta joulun alla, täytyy armeijakunta puuttuvien majoitustilojen takia määrätä pääasiassa parakkien jne. rakentamiseen. Tämän työn ja arktisten sääolosuhteiden takia on koulutus tänäkin talvena melkein mahdoton järjestää. Niin ikään on uuden johtajiston (komppanianpäälliköiden, aliupseereiden ja upseerikokelaiden) kouluttaminen ja perustaminen mahdollisuuksiemme ulkopuolella.

Lomamahdollisuudet divisioonissani ovat perin kehnot; suurin osa meistä ei ole ollut lomalla 1—1,5 vuoteen. Lomakielto on ollut voimassa vuoden 1941 huhtikuusta saakka. Kunnollinen koulutus oli myös talvena 1940/41 joukkojen Norjaan siirtämisen takia mahdoton. Jos siis armeijakunnasta todella halutaan taas täysin taistelukelpoinen ja ellei ole tarkoitus, että sen näissä perimmäisen pohjolan kurjissa oloissa annetaan heikentyä pilalle koko sodan loppuajaksi, olisi paras irroittaa armeija-

kunta kokonaan täältä ja mahdollisesti jopa vetää se kotimaahan. Sillä ainoastaan siellä laajamittainen lomauttaminen ja siihen liittyvä useampiviikkoinen harjoituskausi voi tehdä armeijakunnasta taas täysipainoisen sotavoimien osan, joka pystyy toteuttamaan jokaisen tehtävän. Myös psyykisistä syistä olisivat urheat itävaltalaiseni ansainneet paluun kotimaahan ja sotanäyttämön vaihdoksen. Tässä yhteydessä on syytä ottaa huomioon, että myös 6. vuoristodivisioonassa on suurimmaksi osaksi itävaltalaisia ja ettei kotimaassa käsitetä, miksi juuri kaikkien itävaltalaisten vuoristodivisioonien on lähdettävä Jäämeren rannoille.

Tämän takia pyydän Teitä, parahin Jodl, harkitsemaan, eikö armeijakuntaani sentään talven kuluessa voitaisi kokonaan vetää pois Pohjolasta. Olen täysin selvillä nykyisistä liikenne- ja kuljetusvaikeuksista. Mutta kenties avautuu Pietarin kukistuttua uusi rautatieyhteys Viipuri—Pietari jne., joka toki huomattavasti edesauttaisi armeijakuntani siirtokuljetusta.

Kiitän Teitä mitä sydämellisimmin siitä myötätunnosta ja harrastuksesta, jota aina olette osoittanut armeijakuntaani kohtaan ja tervehdin Teitä vanhan vuoristotoveruuden nimessä.

Teidän uskollinen

D.

Kenraalieversti Jodl kirjoitti seuraavan vastauksen:

Johtajan päämaja, lokakuun 10. pnä 1941

Parahin Dietl!

Lämpimät kiitokseni kirjeestänne syyskuun 23. päivältä. Tänä iltana esitetään Führerille ehdotus, joka uskoakseni noudattaa kaikkia toivomuksianne.

Vahvennettu 6. vuoristodivisioona ottaa haltuunsa Litsan lohkon, toinen Teidän divisoonistanne jää sen taakse ja toinen pääsee lepäämään Rovaniemen seuduille. Jälkimmäisen vaihtaa tammikuussa 5. vuoristodivisioona, Petsamoon jäävän sen jälkeen eräs vastamuodostettu vuoristodivisioona. Harkitsemme myös sitä, että XVIII armeijakunta vaihtaa esikuntanne. Kaikkien vaihtojen on mahdollisuuksien mukaan tapahduttava vain sellaisten yksikköjen puitteissa, joihin ei kuulu raskasta aseistusta, välineistöä eikä kuormajuhtia, jotta säästettäisiin aikaa ja kuljetusmahdollisuuksia.

Olemme aina olleet selvillä kaikkien Suomeen sijoitettuen joukkojen vaikeasta tehtävästä. Tehtävä oli epäkiitollinen ja uhrauksia vaativa. Voimat eivät yltäneet suuriin menestyksiin. Mutta kaikki Pohjolan soturit voivat olla ylpeitä tietäessään, että heidän taistelunsa on suuresti auttanut saavuttamaan ratkaisevaa voittoa bolshevismista.

Sen, minkä te raskaissa taisteluissa olette panneet alulle, täydentävät erittäin voimakkaat sotavoimat ensi vuonna.

Engel tuo Teille luvatun kojeen.

Ajattelen ilolla käyntiäni luonanne ja pyydän Teitä välittämään terveiseni le Suirelle.

Aina uskollinen ystävänne

Jodl.

Kenraali Dietl ilmoitti kirjeessään Jodlille armeijakuntansa raskaat menetykset vajaan kolmen kuukauden aikana 10.065 upseeriksi, aliupseeriksi ja sotilaaksi, eivätkä tähän lukuun sisältyneet kadonneet ja sairaat. Kun saksalaisen vuoristojääkärirykmentin taisteluvahvuus voidaan arvioida 3000 mieheksi, merkitsivät jo ensimmäisissä hyökkäyksissä kärsityt tappiot kolmen rykmentin jäämistä pois laskuista. Toistamme nämä kauhistuttavat luvut, koska muilla rintamalohkoilla oli aika ajoin sellainen käsitys, että Lapissa kyllä sai taistella maastoa, kylmyyttä ja lunta vastaan, mutta harvemmin asevoimin.

Aurinkoisista alppimaista saapuneet saksalaiset sotilaat ovat osoittaneet samaa urheutta ystävällismielisen Suomen kuin oman kotimaansa puolesta.

Veres 6. vuoristodivisioona asettui nyt 2. ja 3. vuoristodivisioonan tilalle. Nämä olivat Neuvostoliittoa vastaan käytävän sodan alusta saakka olleet etulinjassa melkein ilman täydennyksiä, ilman majoitusta ja ilman lomia. Joukkojensiirrot aloitettiin syyskuun lopulla jo lumessa ja jäässä, ja lokakuun keskivaiheilla ne oli suoritettu loppuun. Onneksi venäläiset olivat aivan rauhallisia, joten vaihto voitiin suorittaa ilman mainittavia tappioita. Mutta muuleja ja pieniä bosnialaisia kantojuhtia, jotka Kreikan kuuman kesän jälkeen eivät olleet vielä edes saaneet talvikarvaansa, makasi ja seisoi armottoman ilmanalan hiljaisina uhreina jäykiksi jäätyneinä ja kuolleina melkein Parkkinasta Litsaan saakka pitkin ainoan marssitien vartta. Vuoden 1942 keväällä niiden ruhot lumen sulaessa ilmestyivät täysin säilyneinä näkyviin monimetristen kinosten alta.

Sotilaat sitä vastoin olivat kenraali Schörnerin rautaisen komennon alaisina nopeasti mukautuneet muuttuneisiin olo-

suhteisiin. Schörnerin iskulauseena oli muuten: „Arktista aluetta ei olekaan!” Keskitalveen mennessä he olivat karaistuneet yhtä kestäviksi kuin naapuridivisioonissa olevat toverinsakin. He olivat siihen mennessä rakentaneet uudet asemansa niin hyviksi, että heillekin tämä ensimmäinen pimeä talvi Jäämeren rannikoilla muodostui monista pahoista palelltumisista huolimatta siedettäväksi. On kuitenkin huomautettava siitä seikasta, että päin vastoin kuin Neuvostoliitossa olevalla päärintamalla oli huoltopäällikkö ajoissa varustanut Norjan vuoristoarmeijakunnan turkeilla, peitteillä, anorakeilla ja huopasaappailla sekä hankkinut riittävästi normaali- ja lisämuona-annoksia. Talven 1941/42 ajaksi laskeutui yön ja lumen paksu vaippa tämän kaiken inhimillisen kuvittelukyvyn ulottumattomissa olevan rintamalohkon ylle.

Mutta lähtekäämme nyt kenraali Dietlin kanssa 500 kilometriä etelämmäksi, Rovaniemelle!

VUORISTOARMEIJAN YLIPÄÄLLIKKÖ

Saksan Lapin-armeijan esikunta oli Neuvostoliittoa vastaan käytävän sodan alusta saakka ollut Rovaniemellä. Ylipäällikkönä oli kenraalieversti von Falkenhorst, joka samanaikaisesti kuitenkin oli jäänyt ylipäälliköksi Norjaan. Oslosta eteen työnnetty esikunta ei sekään aikaisempien „salamasotaretkien” kokemusten mukaisesti aluksi ollut varautunut pitkään oleskeluun Suomessa.

Mutta sen jälkeen kun rintamat Jäämereltä Karjalan kannakselle saakka olivat jähmettyneet asemasotaan, suoritettiin erilaisia organisatoorisia muutoksia. Kenraalieversti von Falkenhorst palasi takaisin Osloon ja kenraalieversti Dietl otti komentoonsa Pohjois-Suomessa olevan Saksan armeijan. Esikunnan päälliköksi nimitettiin kenraalimajuri Jodl, Saksan sotavoimien ylijohdon esikuntapäällikön nuorempi veli. Huoltopäällikön tärkeä paikka uskottiin yleisesikuntaeverstiluut-

nantti Hessille, joka oli ansainnut kannuksensa jo Norjassa 2. vuoristodivisioonan huoltopäällikkönä ja myöhemmin Norjan vuoristoarmeijakunnan huoltopäällikkönä. Niin ikään kenraali Dietlin monivuotinen ensimmäinen adjutantti, joka vastoin Saksan puolustusvoimain silloista käytäntöä oli ollut Dietlin alaisena jo 3. vuoristodivisioonan muodostamisesta lähtien vuonna 1938, muutti monien muiden vanhaan esikuntaan kuuluneiden upseerien kanssa Rovaniemelle. Kenraali Dietl oli aina ollut, kuten marsalkka Mannerheim, erittäin varovainen valitessaan apulaisia ja luotti kernaimmin koeteltuihin ystäviin, jotka tunsivat hänen omalaatuiset tapansa, käsittivät hänen tarkoituksensa ilman sen pitempiä miettimisiä ja osasivat myös panna ne täytäntöön.

*

Rovaniemellä, Suomen Lapin pääkaupungissa, asui sodan syttyessä suunnilleen 11.000 ihmistä. Se sijaitsee n. 100 kilometriä Pohjanlahden pohjoisimmista satamista Kemistä ja Torniosta pohjoiseen kesyttömän Kemijoen varrella. Ennenkuin se tuhottiin vuonna 1944, olisi sitä pikemminkin voinut pitää nopeasti kokoon kyhättynä pohjoisamerikkalaisena kullankaivajien kaupunkina kuin eurooppalaisen maan suunnitelmallisena asutuskeskuksena. Siellä oli sekaisin matalia puuhökkeleitä ja miellyttäviä ruotsalaisia puutaloja, joita naapurimaa oli vuoden 1918 vapaussodan jälkeen vuoteen 1919 mennessä sekä myös talvisodan jälkeen 1940 rakentanut. Niiden keskeltä kohosi nykyaikaisia kivi- ja betonipalatseja, joihin hallintoelimet, posti ja muut virastot olivat asettuneet.

Myös hotelli Pohjanhovi, jossa kenraali Dietl yhdessä armeijan johtoon kuuluvien vanhempien upseereiden kanssa asui, olisi valtavine pylväshalleineen, jättiläismäisine lasi-ikkunoineen, keskuslämmityksineen ja kylpyhuoneineen — sellainen kuului melkein jokaiseen huoneeseen — yhtä hyvin voinut sijaita jossakin Pohjois- tai Etelä-Amerikassa kuin vuolaan erämaajoen rannoilla Lapin sydämessä. Kemijoella ei sen koskisuuden takia voida harjoittaa laivaliikennettä,

mutta sitäkin enemmän sitä pitkin uitetaan puutavaraa. Sen yli johti nykyaikainen terässilta, jota pitkin kulki sekä rautatie että suuri valtatie.

Rovaniemi on Lapin läänin maaherran „hallituskaupunki", pohjoiseen johtavan Jäämerentien, itään vievän Sallan radan sekä Keski- ja Etelä-Suomeen ja Haaparantaan Ruotsin puolelle johtavien rautateiden lähtökohta. Vuonna 1941 siellä vielä sykki vilkas elämä. Pohjoinen napapiiri kulkee 5 km kaupungin pohjoispuolella Jäämerentien poikki paikassa, joka on tehty selvästi havaittavaksi ja jota monet sotilaat valokuvailivat.

*

Siellä siis kenraali Dietl tammikuun keskipaikkeilla vuonna 1942 otti komentoonsa kaikki Pohjois-Suomessa olevat Saksan maavoimien joukot sekä Organisation Todtin, valtakunnan työpalvelun ja muiden virastojen alaiset muodostelmat. Näin joutui tähänastinen pelkkä joukkojen johtaja myös politiikan kanssa tekemisiin. Huolimatta siitä, ettei hän yksinkertaisena rintamasotilaana pitänyt tästä tehtävästä, tuli hänen kohtalokseen, että suomalais-saksalainen aseveljeys aina valitettavaan loppuunsa saakka vuonna 1944 ja romahdusta seuranneiden levottomien vuosien jälkeen nyt taasen liitetään erottamattomasti nimeen Dietl.

„Lapin armeijan esikunta", joksi sitä yleisesti sanottiin virallisen nimityksen „20. vuoristoarmeijan esikunta" ohella, ei nimittäin ollut maavoimien pääesikunnan käskettävänä vaan suoraan puolustusvoimain pääesikunnan (OKW) alainen. Pohjoisin ja Rommelin komentama eteläisin sotanäyttämö alistettiin jo alun alkaen suoraan sotavoimien ylijohdolle, koska kaikki operaatiot, huolto, lomat, miehistötäydennykset ja yhdystiet riippuivat niin täydellisesti muista seikoista, että maavoimien pääesikunnan välitys olisi merkinnyt vain ajanhukkaa ja todennäköisesti muitakin häiriöitä.

Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että Suomi tosin oli uhrautuvainen „aseveljemme", mutta että Suomen virastot ja maavoimat eivät milloinaan pitäneet maata Saksan

valtakunnan „liittolaisena". Kansainvälisoikeudellista liittoa ei siis milloinkaan ole ollut olemassa näiden kahden maan välillä, ja tällöin näyttäytyy Suomen käyttäytyminen vuonna 1944 sitä oikeudenmukaisesti tarkasteltaessa toisessa valossa kuin sinä aikana, jolloin Suomen rauhanneuvottelut Neuvostoliiton kanssa alkoivat, ja ennen kaikkea niiden syksyllä 1944 ja talvella 1945 käytyjen taistelujen jälkeen, joissa saksalaiset ja suomalaiset sotilaat olivat toisiaan vastassa. Näitä aikoja muistellessaan on jokaisen saksalaisen sotilaan, jolla oli tilaisuus lähemmin tutustua tähän rehelliseen ja urhoolliseen kansaan, vielä tänäänkin myönnettävä, että itävaltalaisten veriveljien ohella juuri suomalaiset ovat merkinneet meille eniten ja että me monivuotisen kohtalonkamppailumme aikana täydellisesti luotimme tähän aseveljeen.

Suomen nuori tasavalta oli taistellut itselleen vapauden vasta Venäjän mullistusten yhteydessä 1917—18. Jo silloin taistelivat saksalaiset ja suomalaiset sotilaat rinta rinnan bolshevismia vastaan. Suomalaisten joukkojen ytimen muodosti Saksassa koulutettu ja Venäjää vastaan asetettu jääkäripataljoona 27. Monet Suomen armeijan sotilaat kantoivat ylpeinä ensimmäisen maailmansodan rautaristiä ja muistelivat mielellään niitä aikoja.

Kenraali Dietl tunsi tarkoin maan kehityksen ja historian ja oli selvillä siitä vapaudentahdosta, jota jokainen suomalainen aina presidentistä ja sotamarsalkasta erämaiden yksinkertaiseen metsätyöläiseen saakka melkeinpä tunteellisesti vaali. Tasavallan presidentti Rytiä, pääministeri Rangellia ja sotamarsalkka Mannerheimia hän ei kuitenkaan siihen mennessä ollut vielä milloinkaan tavannut. Kun näiden johtomiesten ja epäpoliittisen yläbaijerilaisen alppijääkäriupseerin, Jäämeren joukkojen komentajan välille kehittyi vilpitön luottamus, ei se voinut olla vain toisen osapuolen toivomusten tulos.

Sotatoimien alusta saakka oli jalkaväenkenraali Erfurth välittömästi edustanut puolustusvoimain pääesikuntaa Suomen armeijan päämajassa. Jo helmikuun 2. päivänä 1942

hän järjesti suomalaisten ylipäällikön ja hänen yleisesikuntapäällikkönsä, kenraali Heinrichsin, sekä Saksan Lapin-joukkojen uuden ylipäällikön välisen ensi kohtaamisen. Neuvottelut käytiin Suomen puolustusvoimien päämajassa Mikkelissä, minne kenraali Dietl tapansa mukaan mahdollisimman pienen seurueen saattamana saapui lentämällä Ju 52-koneella Helsinkiin ja matkustamalla Mikkeliin sotamarsalkan erikoisjunalla.

Jo tänä ensimmäisenä talvena joutui suomalais-saksalainen ystävyys moneen otteeseen ankaralle koetukselle. Vuosien 1939 ja 1940 „salamasotaretkien" vaikutuksen alaisena oli Suomi kuten Saksakin toivonut sodan Neuvostoliittoa vastaan päättyvän nopeasti ja voitokkaasti. Verinen, mutta kuitenkin tulokseton hyökkäys Moskovaa kohti samoin kuin kriitilliseksi muuttunut Pietarin tilanne olivat osoittaneet, että Adolf Hitler oli päinvastoin kuin maavoimien esikunta ja hänen armeijainsa komentajat aliarvioinut Neuvostoliiton vastustuskyvyn. Tietenkin suomalaiset seurasivat toivorikkaina saksalaisten etenemistä Suomenlahden rannoilla. Siinä vaiheessa näytti saksalaisten joukkojen liittyminen Karjalan kannaksella ja Laatokan itäpuolella Syvärillä taistelevaan Suomen armeijaan olevan vain ajan kysymys. Se olisi merkinnyt Suomelle ratkaisevaa helpotusta, sillä melkein 16 prosenttia maan asukasluvusta oli kiinni puolustusponnisteluissa, ja Saksan avulla olisi vanhempia ikäluokkia voitu vapauttaa siviilitalouden palvelukseen. Saksan pohjoisten maavoimien tilanne pakotti kuitenkin Suomen enemmän kuin koskaan aikaisemmin pitämään kaikki käytettävissä olevat voimat rintamalla ja jättämään sikseen välttämättömimmätkin tehtävät kotirintamalla.

Pohjanlahden ja Suomenlahden jääolosuhteet olivat sitä paitsi väliaikaisesti katkaisseet rintamanhuollon ja Suomen kansalle tarkoitetun elintarvikehuollon. Ja jatkuvasti oli Saksan sodanjohto sitä mieltä, että hyökkäystä Murmanskia vastaan oli jatkettava, kun taas alunperin Suomen rintamalle tarkoitetun 7. vuoristodivisioonan saapuminen yhä

uudelleen lykkääntyi. Tämän takia ei suomalaisten III armeijakuntaa, joka Kiestingin verisistä taisteluista saakka jatkuvasti oli ollut tulessa, voitu suunnitelmien mukaisesti irroittaa ja siirtää suomalaisten rintamalle, kuten Suomen sodanjohto oli toivonut.

Kenraali Dietl, jolla nyt oli jo lähes kaksivuotinen kokemus Pohjolan sodankäynnistä, oli ennakolta aavistanut kaikki nämä vaikeudet. Hän tuli siis Mikkeliin melkein tyhjin käsin, ja hänen oli vieläpä ilmoitettava sotamarsalkalle, ettei hänen nähdäkseen kannattanut odottaa voimakkaampien saksalaisten joukkojen saapumista ennen kesää, vaikka ne olivatkin välttämättömiä hyökkäyksen jatkamista varten.

Tästä surkeasta tilanteesta huolimatta jo ensimmäisen kohtaamisen aikana käytiin avoin keskustelu ilman mitään poliittisia venkoiluja, sillä nuo kaksi sotilasta, joista kummankin tosin oli toimittava oman maansa etujen nimessä, keskustelivat erilaisista mahdollisuuksista juuri sen tähden niin rehellisesti, että kumpikin oli tarkoin selvillä siitä, mitä kokonaisuuden puitteissa voitiin tehdä, mitä ei. Tästä päivästä kenraalieversti Dietlin kuolemaan saakka käytiin kaikki neuvottelut luottamuksellisesti ja avoimesti. Juuri tämän takia täytyi Dietlin kesäkuussa 1944 tapahtunut kuolema pitää salassa kaikkiaan kahdeksan päivää.

Näinä kohtalonviikkoina kävi Hitler nimittäin yhä vielä epätoivoista kamppailua Suomen pitämiseksi luhistumaisillaan olevan Saksan rintaman vasemman sivustan ratkaisevana tekijänä edes puolustuskannalla. Ulkoministeri von Ribbentrop lensi kesäkuun 22. päivänä 1944 henkilökohtaiselle käynnille Helsinkiin. Kun Dietl kesken kiireisen paluunsa Pohjolaan sai surmansa kesäkuun 23. päivän aamuna, ei kukaan voinut tietää, olisiko hänen osallistumisensa viimeisiin neuvotteluihin vielä voinut vaikuttaa toisenlaisen lopputuloksen syntymiseen. Hän oli jo ajat sitten ollut selvillä siitä, että Suomi oli kestokykynsä rajalla ja että katastrofi oli lähellä. Suomen päätöstä pelastaa, mitä vielä pelastettavissa oli, itsenäisillä neuvotteluilla Neuvostoliiton kanssa ei

Dietlinkään henkilökohtainen asioihin puuttuminen olisi enää pystynyt muuttamaan. Mutta kenties olisi kahden sotilaan, Mannerheimin ja Dietlin, viimeinen keskustelu vielä voinut estää entisiä aseveljiä käymästä äsken yhteisesti puolustamassaan Lapissa toisiaan vastaan taistelua, joka synnytti niin paljon katkeruutta molemmin puolin.

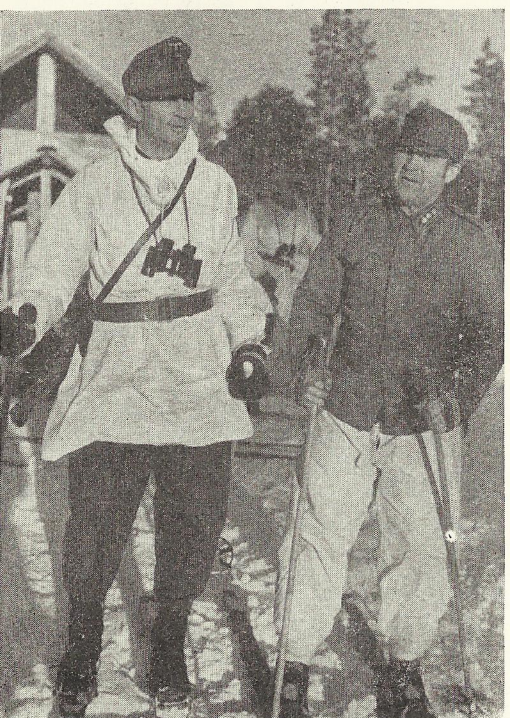
Mutta tämä katsaus Suomen ja Saksan suhteisiin on johdattanut meidät tapahtumien edelle. Palatkaamme nyt takaisin hotelli Pohjanhoviin.

*

Lähettiupseerin ilmoitus, että myös kenraali Dietl, kuten ennen häntä kenraalieversti von Falkenhorst, majoitettaisiin hotelli Pohjanhoviin, ei erikoisemmin miellyttänyt kenraalia. Kaikki suomalaiset hotellit, jopa Inarinjärven rannalla olevat yksinäiset puurakennuksetkin, ovat esikuvallisen siistejä. Niiden johto on melkein aina naisten käsissä. Nämä ovat peräisin seurapiireistä ja ovat saaneet perusteellisen koulutuksen osittain ulkomaillakin. Myös konttori- ja muu henkilökunta on paria palvelijaa ja lämmittäjää lukuunottamatta naispuolista.

Huolimatta kaikista näistä eduista, jotka takasivat melkeinpä äidillisen huolenpidon, pyrki kenraalimme mahdollisimman pian pääsemään sellaiseen majoituspaikkaan, joka soveltuisi paremmin sotaolosuhteisiin ja hänen sotilaittensa elämäntapoihin. Käännyimme siis kaikessa hiljaisuudessa „Lapin kuninkaan", rakkaan ystävämme eversti Willamon, puoleen. Hän oli aikoinaan palvellut suomalaisessa 27. jääkäripataljoonassa ja toimi nyt Lapissa olevien suomalaisten joukkojen komentajana. Tämä suoraselkäinen upseeri, joka hallitsi saksan kielen ja tuli tuotapikaa kenraalimme erottamattomaksi seuralaiseksi, keksi tapansa mukaan ratkaisun myös asuntopulaamme.

Pian kohosikin suomalaisten kasarmialueelle ikivanhojen havupuiden siimekseen ja Willamon vuosikymmeniä asuman kauniin puurakennuksen välittömään läheisyyteen yksinkertainen, mutta silti tilava ja lämmin hirsitalo. Tällaiset talot

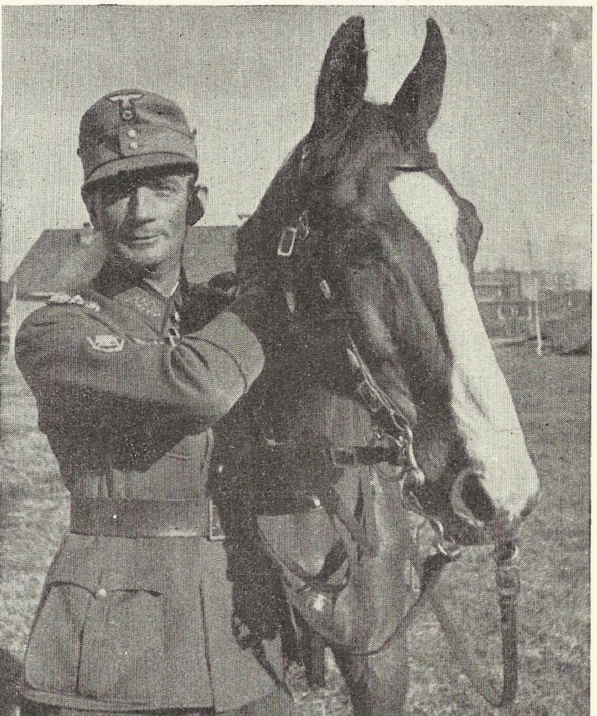
Lapin kuningas ja Lapin keisari

Pitkospuutkin tulivat tutuiksi saksalaisille sotilaille

Dietl käynnillä Kiestingin suunnalla

Dietl ratsuineen Rovaniemellä

sovitettiin yhteen valtavista hirsistä näiden vielä melkein ollessa metsässä, missä ne numeroitiin yksityiskohtaisesti ja kuljetettiin sitten laivoilla tai rautateitse ihmisten ilmoille. Kun tottuneet miehet käyvät käsiksi työhön, kuluu talon valmistumiseen tavallisesti muutama viikko, ja jos talo on pieni, nousee se muutamassa päivässä.

Kenraali Dietlin hirsirakennus varustettiin kuitenkin lujalla perustuksella ja pienellä kellarillakin, ja lisäksi siinä oli sähkövalo, vesijohdot ja suurimpana mukavuutena vielä sähkölämmitys. Mutta koskaan emme kuulleet, että lämmityskoneisto olisi käynnistetty, sillä Dietl nukkui kylmimpänäkin aikana lämmittämättömässä huoneessa turkkien ja peitteiden alla. Vain olohuoneessa paloi suuri kamiina, joka myöhemmin korvattiin pieneen työhuoneeseen asennetulla leivinuunin tapaisella laitteella.

Tähän hirsirakennukseen muutti kenraali Dietl jo muutaman kuukauden kuluttua ja siinä hän asui ilman vartiomiehiä melkein kuin erämetsässä. Sieltä käsin hän ohjaili Lapin armeijansa kohtaloita ja tästä hänelle rakkaaksi käyneestä paikasta hän aloitti kesäkuussa 1944 viimeisen lentomatkansa yli Sonthofenin ja Obersalzbergin kohti Grazia.

Koska tästä talosta, jossa hän vietti elämänsä viimeiset vuodet, on saatavissa kovin harvoja kuvia ja koska se muun Rovaniemen mukana tuhottiin saksalaisten joukkojen vetäytyessä, annamme siitä seuraavassa lyhyen kuvauksen:

Kasarmialue muistutti pikemminkin laajaa maaseudun asutuskeskusta kuin sotilaallista rakennusryhmää. Portilta johti ajotie mäntymetsikköön, jossa risteili lukuisia puutarhapolkuja. Kivillä reunustettu soratie johti hirsirakennuksen „pääsisäänkäytävälle" tuskin 50 metrin päässä eversti Willamon uhkeasta asunnosta, joka sekin oli kokonaan puusta ja kaksikerroksisuudestaan huolimatta muistutti huvilaa. Soittokellon virkaa toimitti baijerilaisella vuoristoniityllä aikoinaan kalkattanut lehmänkello, mutta tulijan tarvitsi perin harvoin käyttää sitä, sillä korpraali Martensin — hän oli meidän „löytölapsemme" hävittäjä „Wilhelm Heidkampilta"

— tarkka katse keksi „alahangan" puolelta jokaisen tulijan. Verrattoman rauhallisesti ja juhlallisesti hän auttoi manttelin tulijan yltä pikkuruisessa eteisessä ja osoitti sitten sanaa sanomatta ovessa olevaa pientä kilpeä, jossa oli kehoitus: „Pyyhkikää jalkanne".

Sitten ohjattiin vieras suureen ala-aulaan, joka 28 neliömetreineen oli talon komein huone. Julkisivun puolella oli suuret lasiovet, joiden takana oli katettu kuisti. Siellä oli kesäisin yksinkertaisia puutuoleja, joilla saattoi levähtää auringolta suojassa. Sisäseinät olivat nekin vain pyöreitä hirsiä, joiden välit oli tukittu erikoisilla villa- ja rohdinsuikaleilla. Huoneen yhden nurkkauksen täytti valtava puupöytä, jonka ääressä oli seiniin kiinnitetyt penkit ja yksinkertaiset nojatuolit. Kamiinan edessä oli matala pyöreä pöytä ja ainoana ylellisyytenä mukava nojatuolikalusto. Katosta riippui yksinkertainen puinen kruunuvalaisin ja seinien koristeena oli muutamia kuvia — muistoja Narvikista tai Lapin maisemia. Talon eteläsivulla oli terassi, jossa kenraali kesällä vain uimahousuihin sonnustautuneena joskus vietti lyhyen lepohetken. Ala-aulan vieressä oli pieni työhuone, jossa oli neliöitä suunnilleen 14 ja joka sekin oli kalustettu mitä yksinkertaisimmin puuhuonekaluin. Tästä huoneesta johti kapea ovi kenraalin sparttalaisen karuun makuusoppeen. Yksinkertainen puusänky, vanhan preussilaisen mallin mukainen vaatekaappi, pesuvälineet, siinä koko kalustus. Eteisestä johti ovi pienen keittiön kautta korpraali Martensin nukkumasoppeen, ja toinen ovi aukeni melkeinpä vieläkin pienempään huoneeseen, jonka haltijana oli reima ja aina kujeisiin valmis lähettiupseeri, vänrikki, ruhtinas Windisch-Grätz. Siellä oli niin vähän tilaa, että kaikki varusteet oli säilytettävä ullakolla ja radiokin oli ripustettava katosta roikkumaan. Talossa oli vielä neljäskin asukas — valtava ajokoira von Rottweilin herrassukua. Se oli suorittanut lentomatkan Hampurista Rovaniemelle He 111-koneen pommisäiliössä, ja koska sillä ei talossa ollut vakinaista paikkaa, se nukkui yönsä joko ala-aulan pitkällä penkillä tai kenraalin poissa-

ollessa tämän vuoteessa. Se meni yöksi omaan koppiinsa vain silloin kun talo oli täpötäynnä väkeä.

Mutta talon tärkein paikka oli sauna kesällä ja ennen kaikkea talvella. Näitä ihania kylpyrakennuksia on sodan jälkeen rakennettu monina mahdollisina ja mahdottomina muunnoksina Saksaan ja kaikkialle, missä asuu Lapin armeijaan kuuluneita. Jossakin keskieurooppalaisessa kaupungissa olevaa saunaa ei kuitenkaan missään nimessä voi verrata niihin melkeinpä primitiivisiin hirsimajoihin, joita on pienimmissäkin kylissä aina Jäämeren rannalle saakka. Kenraali Dietl ei hänkään aluksi ymmärtänyt, mitä kaikkea kätkeytyi sanan „sauna" taakse. Epäluuloisena hän tuijotteli jo Pohjois-Norjassa ja sittemmin Parkkinassa hikeä valuvia alastomia miehiä, jotka ryntäsivät ulos höyryävästä saunasta ja polskahtivat jääkylmään jokeen tai peräti hyppäsivät 30—40 asteen pakkasessa suoraan syvään lumihankeen, missä kieriskelivät sydämensä halusta. Vasta vähitellen käsitimme, että sauna on niin vanhojen kuin nuortenkin Pohjolan asukkaiden ehtymätön terveyden lähde ja ettei sitä oikein käyttäessä saa sydänhalvausta tai ylipäänsä mitään terveydellistä vahinkoa. Päinvastoin, saunan käyttö on verraton keino karaista itsensä. Emme mielellämme täyttäneet kenraalin toivomusta, että hänen palattuaan lumesta kieriskelemästä pehmittäisimme hänet saunassa koivunvitsoilla, sillä meitä ei erikoisemmin miellyttänyt ajatus, että kenraalimme raskaan työpäivän päätyttyä vielä pitäisi pieksää. Niinpä täytyikin eversti Willamon suorittaa tämä ystävän teko, ja vuorotellen nämä aseveljet läiskivät toisiaan, kunnes he uskomattoman virkistyneinä iltaryypyn ääressä ryhtyivät keskustelemaan päivän tapahtumista ja tulevaisuuden ongelmista.

Mutta kun kerran kerromme kenraali Dietlin vapaa-aikojen vietosta Rovaniemellä, emme toki saa unohtaa hevosia. Kuulostaa melko omalaatuiselta, että vuorten poika ja kokenut hiihtäjä samanaikaisesti oli myös intohimoinen ratsastaja. Joka tapauksessa Dietl niin rauhan kuin sodankin aikana käytti hyväkseen jokaista tilaisuutta lähteä ratsun selässä

virkistyslenkille. Tämän takia oli mukanamme Lappiin tullut suuri „Isonzo", jolla Dietl jo Grazissa everstinä ollessaan oli ratsastanut. Kylmimpinäkin talvipäivänä lähti joko kenraali itse tai hänen adjutanttinsa huolehtimaan hevosten jalottelusta.

SUOMI, ASEVELI

Saavuttuaan Rovaniemelle täytyi kenraali Dietlin erittäin lyhyessä ajassa perehtyä eristetyllä sotanäyttämöllä toimivan armeijan itsenäisen johtajan laajentuneisiin tehtäviin. Ottaessaan vastaan ylipäällikön tehtävät sai hän komentoonsa alueen, joka ulottui hieman napapiirin pohjoispuolella Sallan suunnalla olevasta Alakurtista Litsa-joen suulle Jäämeren rannikolle. Kun marsalkka Mannerheim kipeästi tarvitsi vieläkin Kiestingin suunnalla olevan III armeijakuntansa eteläisen rintaman tueksi, oli Saksan XVIII armeijakunta jo tulossa hätään. Sen piti kolmantena Lapissa olevana saksalaisena armeijakuntana pidentää saksalaisten rintamaa napapiiriltä etelää kohti. Tämän muutoksen takia täytyi kaikki Murmanskin-hyökkäystä koskevat suunnitelmat taas jättää syrjään. Suomen rintamalla oli menestyksellisesti lyöty takaisin venäläisten voimakkaat hyökkäykset, ja niiden yhteydessä onnistui aseveljemme vihdoinkin valloittamaan Suursaaren ja Tytärsaaren.

Samoihin aikoihin saavuttivat Suomen ilmavoimat niin ikään suurta menestystä. Mutta toisaalta tarvitsi Suomen teollisuus ja talous yhä välttämättömämmin työvoiman vapauttamista sotapalveluksesta. Rintamalla vielä olevia vanhojen ikäluokkien miehiä, jotka aiottiin vapauttaa, oli runsaasti yli 100.000. Suomi oli talvisodan ja jatkosodan välisen lyhyen hengähdystauon jälkeen taas ollut aseissa melkein yhdeksän kuukautta, ja sen täytyi joka tapauksessa pitää huoli siitä, että työvoimaa oli riittävästi paitsi sotateollisuuden myös kotirintaman normaalin elämän palvelukseen.

Siviili- ja sotilasjohto olivat tämän vuoksi harkinneet, että pohjoislohkolta täytyisi irroittaa kaikki suinkin liikenevät voimat rintaman lyhentämiseksi, ja toisaalta aiottiin Karjalan kannaksen ja Syvärin elintärkeät rintamat vahvistaa, niin etteivät saksalaisten pohjoisessa kärsimät mahdolliset takaiskut merkitsisi katastrofia etelässä.

Kenraali Dietlille ja hänen uudelle esikuntapäällikölleen, nuoremmalle kenraali Jodlille merkitsi tämä arveluttava tilanne runsaasti työtä. Vastapainoksi rintamalla vallitsevalle tilanteelle lähetti Saksa vuonna 1942 Suomelle taloudellista apua yhä enemmän. Kun elintarvikkeiden, aseiden, ampumatarvikkeiden ja teollisuuden raaka-aineiden ohella ei Suomen puolustusvoimille aina pystytty toimittamaan riittävästi moottoriajoneuvoja ja bensiiniä, ei se suinkaan johtunut hyvän tahdon puutteesta vaan pikemminkin siitä, että Saksassakin esiintyi jo melkoisia ”pullonkauloja”.

Suomen ohella oli pohjoisessa huolehdittava koko Saksan Lapin armeijan ja Norjan miehitysarmeijan jatkuvasta huollosta, ja kaiken lisäksi ne oli varustettava uuden napaseudun talven varalle. Tämä lähes puolen miljoonan miehen vahvuisten Skandinavian joukkojen huoltaminen suoritettiin niin erinomaisesti, että syksyllä 1944, siis kolmen taistelujen vuoden suurkulutuksen jälkeen, oli kaikkien valtavien tarvikemäärien palauttaminen tuskin mahdollista.

Neuvotellen jatkuvasti suomalaisten kanssa ja suoritettuaan huolellisia maastotutkimuksia ryhmitti 20. vuoristoarmeija uudelleen rintamakaistansa. Heinäkuusta 1942 lähtien ne olivat seuraavat:

XVIII armeijakunta miehitti Louhen kaistan Tuoppajärvestä etelässä Kiestingin kautta hieman napapiirin eteläpuolelle pohjoiseen. Päämaja oli Kananaisessa. Tälle armeijakunnalle oli alistettu 7. vuoristodivisioona ja pohjoinen SS.-divisioona. Seuraavana pohjoiseen mentäessä oli Kantalahden kaista, jonka otti haltuunsa jo kiivaissa taisteluissa Sallan seuduilla karaistunut XXXVI armeijakunta, johon kuuluivat 163. ja 169. vuoristodivisioonat. Armeijakunnan pää-

maja oli Alakurtissa, joka sijaitsee Rovaniemeltä Kemijärven ja Sallan kautta Vienanmeren luoteispohjukkaan johtavan rautatien varrella. Näillä seuduin oli Saksan rintama päässyt jo 36 kilometrin päähän Muurmannin radasta. Murmanskin kaistalla, kaikkein pohjoisimpana oli edelleenkin XIX armeijakunta, jonka kenraali Dietlin johdolla käymiä taisteluita olemme jo kuvanneet.

Saksan rintaman koko pituus oli suunnilleen 640 kilometriä. Mutta se ei suinkaan ollut kauttaaltaan miehitetty, sillä XXXVI armeijakunnan vasemman sivustan ja XIX armeijakunnan oikean sivustan välissä ammotti n. 250 kilometrin levyinen aukko, Luton kaista, jolla oli vain yksi suomalaispataljoona varmistuksesta ja tiedustelusta huolehtimassa. Koko sodan aikana onnistui vasta vuonna 1944 muutama venäläinen kaukopartio tunkeutumaan tämän aukon kautta Jäämerentielle, missä ne ohimenevästi häiritsivät huoltoliikennettä. Tämä seikka todistaa, että suurempien yksikköjen yllättävät liikkeet eivät ole mahdollisia sen enempää Lapin suurissa metsissä kuin louhikkoisissa ja osittain soiden katkaisemissa erämaissa.

Puhelimet ja radiot huolehtivat yhteydenpidosta armeijan esikunnasta armeijakunnan esikuntiin ja niistä divisiooniin ja rykmentteihin. Mutta kenraali Dietl ei milloinkaan tehnyt päätöstä pelkästään papereihin katsomalla. Kuten hän jo aikaisemmin oli tehnyt Puolassa, Pfalzin metsissä, Narvikissa ja Murmanskin edustalla, nytkin hän kävi henkilökohkohtaisesti jokaisella etuvartiopaikalla. Hän matkusti yötä päivää väsymättä Ju 52-koneellaan, Fieseler Storchilla, maastohenkilöautolla, reellä tai suksilla pitkin valtavaa rintamaa. Aina hänen saapuessaan puhalsi raikas tuuli esikuntien läpi ja jokainen sotilas sai häneltä uutta rohkeutta.

Dietl oli aina erikoisen iloinen tavatessaan saksalaisissa esikunnissa suomalaisia yhteysupseereita ja näiden miehiä. XXXVI armeijakunnassamme ja myöhemmin myös XVIII armeijakunnassa järjestettiin suomalaisten johdolla erityisiä kursseja, jotka onnistuivat niin hyvin, että niitä jatket-

tiin joka talvi suuremmissa puitteissa Kankaanpäässä, Niinisalossa, ja osittain myös Karjalan kannaksella. Kaikenarvoiset saksalaiset sotilaat oppivat niissä suomalaisilta kumppaneiltaan lopputtomasti erämaataisteluja, kaukopartiotoimintaa ja talvimaastoa koskevaa tietoutta. Yksikään muu sotajoukko ei pysty juuri näillä aloilla sellaisiin suorituksiin kuin karaistuneet suomalaiset sotilaat.

Dietlin rintamamatkoilla sattui usein pikku tapahtumia, joita sitten kerrottiin „Dietl-kaskuina" kaikkialla Saksan sotavoimissa.

*

Kenraalieversti Dietlille sattui kuuluisalla Jäämerentiellä autorikko. Tämän takia hän pysähdytti moottoripyörälähetin, jonka sitten oli määrä viedä hänet määränpäähän. Kenraali Schörner oli armeijakunnan komentaja, ja varsinkin automiehet pelkäsivät häntä. Kun lähetin täytyi kerran pysähdyttää ajokkinsa eikä hän väistänyt tarpeeksi paljon tien syrjään, sanoi Dietl:

— Hyvä mies, ajakaa enemmän oikealle! Jos Schörner saa minut näkyviinsä, pistää hän minut putkaan!

Kaikkihan tiesivät, että kenraali Schörner oli kenraalieversti Dietlin alainen.

*

Kalastajasaarennon niemen kaulassa oli eteentyönnetty vartiopaikka, jonka nimi oli Mogilny. Jääkäri seisoo siellä sumussa ja lumipyryssä odotellen vahdinvaihtoa. Vihdoinkin näkyy sumun läpi lähestyvä hahmo.

— Xavier, sinäkö?

— Etkö, poika, tunne kenraalisi pitkiä koipia?

— Jestas sentään, itse Dietl! parkaisi vartija ja ilmoitti änkyttäen: — Muuten ei mitään uutta, herra kenraali!

Dietlin pääesikunnassa oli useita varsin omalaatuisia tapoja. Päivälliselle saapuneet korkea-arvoisetkin vieraat joutuivat kokemaan yhtä ja toista.

Kun kenraali aterian jälkeen antoi käskyn: „Aloittakaa

tulitus!", niin ei se sinänsä ollut mitenkään tavatonta, olihan upseeripöytien vanhimmilla tapana siten antaa tupakointilupa. Vieras tosin pani merkille, että upseerit odottivat tätä komentoa joltisenkin malttamattomina. Ja tuskin se oli annettu, kun joka mies vetäisi pistoolinsa esiin ja ampui mallikkaan yhteislaukauksen ruokasuojan maapohjaan.

Jolloin vieras kalpeni, sillä näin huomattavaan poikkeukseen totutusta tavasta hän ei totisesti ollut varautunut.

*

Vihollinen pysytteli kenraali Dietlin ylipäällikkyyden ensi aikoina huomiotaherättävän rauhallisena. Tämän takia voitiin uudelleen ryhmitetyn rintaman selustassa viimeistellä koko huoltokoneisto, kenttäsairaaloineen, hevosten kokoomapaikkoineen sekä korjauspajoineen ja ennen kaikkea huolehtia joukkojen majoituksen parantamisesta. Kaikkialle kohosi bunkkereita, viestiyhteyksin varustettuja kenttälinnoituslaitteita, suojattuja tykistöasemia ja ennen kaikkea sotilaskoteja aivan rintaman tuntumaan. Erämaiden yksinäisyydessä kaipasivat sotilaat erikoisesti juuri viimeksimainittuja.

Näistä Lapissa erittäin tärkeistä „sotapesistä" saimme lähinnä kiittää huoltopäällikköämme sekä koko Suomessa vieläkin tunnettua sisar Ruth Klosea. Hän johti Saksan Punaisen Ristin vapaaehtoista avustustoimintaa ja hankki vuosien kuluessa suuren joukon apulaisia. Nämä vapaaehtoiset naiset käyttäytyivät koko ajan esikuvallisesti. Rinta rinnan Lotta-Svärd järjestön kanssa he muuttivat suurten vaikeuksien keskellä talvisessa pimeydessä osittain omin käsin tallit ja asuntoparakit kodeiksi saksalaisille ja suomalaisille sotilaille, jotka viihtyisissä huoneissa saattoivat rentoutua ja kuunnella kotimaansa säveliä.

Myös rintaman takana kehittyi suomalaisten siviilivirkamiesten ja saksalaisten virkailijoiden sekä näiden mies- ja naispuolisten apulaisten välille vilpitön ystävyys ja saumaton yhteistyö. Missä tahansa Saksassa olevat suomalaiset tai Suo-

messa olevat saksalaiset tapaavat vanhoja ystäviä, vallitsee kohta molemminpuolinen riemu, ja ennen pitkää kysäisee joku: „Vieläkö muistatte, miten hauskan musiikki-illan vietimme Alakurtin sotilaskodissa?” tai: „Muistatteko vielä Tornion (tai Kemin tai Ivalon) sairaalaa, missä saksalaiset sisaret ja lotat ymmärsivät meitä ensi hetkestä lähtien koko lämpimän sydämensä voimalla, vaikka eivät osanneet juuri laisinkaan suomea?”

Sisar Ruth Klose ohjasi saksalaisten sisartensa toimintaa ja yhteistyötä suomalaisten järjestöjen kanssa Rovaniemeltä käsin, ja siellä hänellä oli apunaan hämmästyttävän pieni apulaisjoukko, joka vastasi toiminnasta koko armeijan alueella. Tuo tarmokas, elinvoimaa pursuava, älykäs ja sanavalmis järjestelytaituri antoi loistavan esimerkin siitä, miten ihmisiä on johdettava. Hänen aikaansaannoksensa ja sisariinsa valama henki ovat olennaisesti vaikuttaneet siihen, että upseerien ja miehistön mieliala viimeiseen Lapissa vietettyyn päivään saakka pysyi korkealla.

On itsestään selvää, ettei kenraali Dietl sisarten parissa ollut ainoastaan Narvikin sankari vaan pian myös isällinen ystävä, joka vierailulle saapuessaan sai ympärilleen nimikirjoituksia ja valokuvia anelevan naisparven. Naissukupuolta kohtaan hän oli hyvinkin pidättyväinen, melkeinpä poikamaisen pelokas, mutta Punaisen Ristin palvelusalttiit sisaret hän tuon tuostakin kutsui leivoskahveille hirsitaloonsa.

*

Eräässä näistä Jäämerentien varrella sijaitsevista sotilaskodeista sattui hauska pikku kohtaus. Dietl saapui sinne kerran talvella. Hän oli ollut saksalaisten ja suomalaisten upseereiden kanssa seuraamassa poroerotusta ja oli sen mukaisesti pukeutunut lappalaispukuun (tunturianorakkiin ja neljän tuulen lakkiin) ja toi kylmän kirkkaasta talvisäästä mukanaan valtavan nälän. Tämän takia hän marssi seurueineen suoraa päätä tarjoilupöydän ääreen, jonka toisella puolella oli sotilaskodin johtajana toimiva saksalainen Punai-

sen Ristin sisar. Neitonen ei tuntenut ketään seurueeseen kuuluvista, ja koska oli tottunut siihen, että alkoholia mankuvia lappalaisia silloin tällöin ilmaantui tupaan, hän huitaisi kädellään torjuvasti: „Ei ryyppyjä, ulos joka iikka!" ja määräsi kenraalieverstin poistumaan talosta. Mutta muiden läsnäolevien raikuva nauru sai hänet huomaamaan, että jotakin oli vinossa.

Dietl sanoi: „Ei mitään kaavoja, siskoseni. Nyt saattekin juoda lasillisen konjakkia lappalaisen kenraalieverstin kanssa!" Ja niin kiltisti punastuva sisar joi kenraalieverstin kanssa.

*

Heinäkuun alussa 1942 ilmestyi Suomen puolustusvoimien päämajan saksalainen yhteysupseeri, kenraali Erfurth Rovaniemelle neuvotellakseen Dietlin ja tämän esikuntapäällikön kanssa rintamatilanteesta ja lähikuukausien suunnitelmista. Dietlin ja Mannerheimin välillä vallitsi aina mitä parhain yhteisymmärrys, mutta siitä huolimatta oli saksalaisen kenraalin olemassaolo Suomen päämajassa molempien osapuolten kannalta erittäin tärkeä. Rovaniemi ja Mikkeli olivat kaukana toisistaan ja molemmat ylipäälliköt olivat jatkuvasti kiinni omia rintamiaan koskevissa tehtävissä, ja tämän takia olikin yhdysupseerin olemassaolo osoittautunut välttämättömäksi. Asia oli kaukonäköisesti kylläkin järjestetty jo sotaretken alkaessa. Kenraali Erfurth, joka kirjassaan „Suomi sodan myrskyssä" (Der finnische Krieg 1941—1944, 1950, Limes-Verlag, Wiesbaden) kuvaa Suomen tapahtumat niin kuin hän ne koki Suomen päämajassa, oli jatkuvasti yhteydessä sotamarsalkka Mannerheimiin ja tämän kaukokatseiseen yleisesikuntapäällikköön, kenraali Heinrichsiin. Saksalainen kenraali näki ja kuuli paitsi virallisissa keskusteluissa myös ystävyyssiteisiin perustuvan kanssakäymisen tuloksena paljon sellaista, mikä ei käy selville eri komentopaikkojen välisestä „paperisodasta". Kenraali Erfurth selitti ja perusteli monia Hitlerin ohjeita ja sodanjohdon erikoismääräyksiä, joiden kuivan asiallista ja lyhyttä tekstiä

Suomen sotavoimien johto kenties muuten ei olisi käsittänyt oikein, ja epäilemättä vältettiin tällä tavoin useita väärinkäsityksiä, joista olisi voinut koitua epämiellyttäviä jälkiseuraamuksia, koska sotamarsalkka oli hyvin tarkka siitä, ettei hänen itsenäisyyteensä kajottu.

Tarkastellessaan senhetkistä tilannetta pääsivät kenraalit täydelliseen yhteisymmärrykseen. Mutta tulevaisuuden suunnittelu oli jo silloin erittäin vaikeata. OKW:lla oli edelleenkin tarkoituksena määrätä Kalastajasaarennon tilanne korjattavaksi käymällä vielä kerran hyökkäykseen. Mutta kenraali Dietl oli kokemuksensa perusteella selvillä, siitä, ettei Norjan vuoristoarmeijakunta heikkoine voimineen milloinkaan pystyisi suoriutumaan tästä hyökkäyksestä, varsinkin kun niemi oli edellisen hyökkäyksen jälkeen lujasti linnoitettu.

Myös Murmanskin hyökkäyksen jatkamista hän piti jo mainituista syistä mahdottomana toteuttaa. Sitävastoin näytti siltä, että vanha suunnitelma, Muurmannin radan katkaiseminen seuraavan kaistan eli Sallan kohdalla, vielä voisi onnistua. Mutta Dietl ja Jodl olivat sitä mieltä, että suomalaisten joukkojen täytyisi samanaikaisesti suorittaa kevennyshyökkäys Bjelomorskia (Sorokkaa) vastaan sitoakseen venäläisten reservit ja yrittääkseen mahdollisuuksien mukaan päästä kiinni Muurmannin rataan jostakin hyökkäyksen kannalta edullisesta kohdasta.

Tällaiseen tähän saakka rauhallisella rintamanosalla suoritettavaan offensiiviin, jolla tosin olisi rajoitettu, mutta erittäin tärkeä tavoite, oli sotamarsalkka Mannerheim suostuvainen ainoastaan siinä tapauksessa, että Leningrad vallattaisiin ja tilanne hänen etelärintamallaan siten helpottuisi. Pohjoisen armeijaryhmän hyökkäyksen jatkaminen Leningradin—Äänisen suunnassa riippui tietenkin kokonaan Saksan puolustusvoimien laajemmista operaatiosuunnitelmista, mutta joka tapauksessa tarvittiin tämän hyökkäyksen onnistumiseen lisävoimia, joita ei voitu saada. Näin siis muodostui operatiivisista tarpeista sekä miesvoiman ja varusteiden

suuresta kysynnästä laajentuneilla rintamilla jo tuolloin arveluttava noidankehä. Kokeneet saksalaiset yleisesikuntaupseerit olivat yhä enemmän sitä mieltä, että voimien haaskaaminen oli vihdoinkin lopetettava ja luotava tilanne, jossa olisi selvästi havaittava painopiste. Itärintamalla Jäämereltä Krimille saakka olivat parhaat saksalaiset divisioonat jo vuoden verran raskaita tappioita kärsien yhtämittaisesti käyneet suurtaistelua kovaa, järkähtämätöntä ja nyttemmin jo hyvin johdettua vihollista vastaan. Vaihdoista ja lomista oli tuskin puhettakaan eikä edes taistelujen polttopisteissä ollut voimakkaita reservejä.

Tässä tilanteessa aloittivat venäläiset elokuun lopulla voimakkaan offensiivin Laatokan eteläpuolella, ja se murskasi Saksan suunnitelmat, jotka tähtäsivät Leningradin valtaamiseen ja niinmuodoin maayhteyden saamiseen Suomeen Karjalan kannaksen kautta. Oli eräs sodan monista oikuista, että saksalaiset ja suomalaiset joukot kuulivat pohjoisen armeijaryhmän tykkien jylinän, mutta että siitä huolimatta ei ollut mahdollista heittää raivokkaasti taistelevaa vihollista pois Suomenlahden ja Laatokan väliseltä maakaistaleelta. Jos niin olisi käynyt, olisi se merkinnyt Suomelle ainakin vuosiksi 1942 ja 1943 rauhallisempaa ja vähemmän uuvuttavaa aikaa.

*

Suomen joukkojen päämaja ja koko kansa kuulivat kyllä hyviä uutisia Saksan joukkojen etenemisestä Kaukasiaan saakka mutta suunnilleen 1200 kilometrin pituisen Saksan rintaman eteläsivusta kiinnosti heitä vain yhtenä yhteisen suursodan osana. Pohjoisen armeijaryhmän tilanne oli Suomen kannalta ratkaiseva. Suomenlahti ja sen etelärannikko Riiasta Tallinnan kautta Narvaan saakka oli tosin saksalaisten hallussa, niin että meriliikenne Suomen etelärannikon satamiin sujui esteettömästi. Mutta kuitenkin oli venäläisiä sota-aluksia edelleenkin Kronstadtin lahdessa. Lentohyökkäyksillä ja saksalaisten kaukopatterien tulella lienee tosin upotettu yksi taistelulaiva ja muutama risteilijä, mutta

toimintavalmiiden venäläisten sukellusveneiden lukumäärää ei tiedetty. Tämän takia sulkivat saksalaiset alukset lahden leveillä miinoituksilla ja verkoilla. Mutta kaikesta huolimatta ei alituista uhkaa voitu poistaa ja ennen kaikkea ei milloinkaan aikaansaatu erittäin välttämätöntä maayhteyttä etelästä Suomeen.

Lokakuussa 1942 sai 20. vuoristoarmeija kaiken lisäksi puolustusvoimien pääesikunnalta määräyksen lopettaa hyökkäysvalmistelut ja asettua toistaiseksi puolustuskannalle. Näin oli joltisenkin katkerin tuntein haudattu kesän 1942 suuret suunnitelmat, joista Suomi oli niin paljon toivonut. Jo silloin lienevät kaukonäköiset suomalaiset poliitikot alkaneet epäillä, tokko lopullinen voitto sentään oli niin varma. Mutta koska tämä kunnon kansa kerran oli ryhtynyt Saksan puolella kamppailuun bolshevismia vastaan, taisteli se uhrautuvasti vielä kaksi ankaraa vuotta. Päinvastoin kuin muut liittolaisemme se ei harkinnut petosta eikä sissitoimintaa vaan pysyi uskollisena siihen saakka, kunnes sen oli pelastettava itsenäisyytensä ja edes jossakin määrin myös vapautensa.

Talvi oli vähitellen taas saapunut Pohjolaan, ja koko alue rauhoittui melkein täydellisesti. Kenraali Dietl ei pysynyt esikunnassaan. Kuten aina ennenkin kävi hän komentoonsa kuuluvien armeijakuntien luona, huolehti sotilaiden hyvinvoinnista ja — suunnitteli tulevan vuoden toimintaa. Huolestuneena hän seurasi päärintaman tilanteen kehitystä ja sadatteli mielessään vanhan ystävänsä kenraali Rommelin kohtaloa, tämä kun oli Pohjois-Afrikassa, Lapin armeijaan nähden rintaman vastakkaisessa päässä, murskaavan etenemisen jälkeen joutunut pahaan pulaan Aleksandrian melkein jo ollessa näköpiirissä. Syynä oli sielläkin puute joukoista ja varusteista. Luottamuksellisissa piireissä esitti Dietl jo silloin mielipiteenään, että viimeistään vuoden 1943 keväällä olisi aika lopettaa hyödyttömät hyökkäykset toisarvoisilla sotanäyttämöillä ja siirtää sodan painopisteisiin ne erinomaiset divisioonat, jotka nyt olivat käyneet Suomessa ja Norjassa tar-

peettomiksi, koska kerran oli lopullisesti siirrytty puolustuskannalle.

Keskellä näitä mietteitä räjähti kuin pommi joulukuussa 1942 OKW:n hälyttävä tiedotus, että oli odotettavissa venäläisten ryhtyvän offensiiviin Lapissa ja että samanaikaisesti epäiltiin vihollisen uudelleen nousevan maihin Narvikiin. Tällaisen operaation ajatus huokutteli varmaankin melkoisesti liittoutuneita, mutta emme tiedä kehittyikö aikomus milloinkaan edes suunnitteluasteelle.

Liittoutuneet olivat epäilemättä selvillä siitä, että maihinnousu, joka suoritettaisiin Norjan 3000 kilometrin pituiselle rannikolle jonnekin Kalastajasaarennon ja Oslon välimaille voimakkaiden merivoimien ja Norjan väestön tukemana, saattaisi onnistua. Mutta varmastikin he tiesivät myös, että muutaman vuonon ja pienten rannikkoalueiden valtaaminen ei vielä merkitsisi paljoa. Sellainen taistelu, joka käytäisiin sotalaivojen tykkien kantomatkan ulkopuolella parhaita maaston tuntevia saksalaisia divisioonia vastaan, olisi vaatinut niin voimakkaita joukkoja, että vihollisenkin olisi ollut pakko ratkaisevasti heikentää muita rintamiaan ja siirtää epämääräiseen tulevaisuuteen Ranskaan suunniteltu maihinnousu — tai sitten olisi tämä maihinnousu epäonnistunut kuten epäonnistuivat Andalsnesin, Mosjöenin ja Narvikin yritykset!

Joka tapauksessa määrättiin, että pohjoisessa oli torjuntavoimia vahvistettava ja että yksi ilmavoimien divisioona olisi käytettävissä. Lisäksi ilmoitettiin, että muitakin lisävoimia saapuisi. Norjan ja Lapin armeijoiden alueiden raja ei noudattanut valtakuntien rajalinjoja. Norjalle kuuluva Varangin vuono, jossa sijaisivat tärkeä Kirkkoniemen satama sekä linnoitetut Vesisaari ja Vuoreija, oli nimittäin joukkojen mereltä käsin tapahtuvan huoltamisen kannalta tärkein alue. Siellä purkivat yhä vieläkin Nordkapin ympäri purjehtivat alukset kallisarvoiset lastinsa ja siellä oli suuri saksalainen sairaalalaiva „Stuttgart". Jäämeren laivueen hävittäjillä oli ehdoton ilmaherruus, ja sen turvin saattoivat saksalaiset saat-

tueet liikkua melko turvallisin mielin. Jäätöntä Liinahamarin satamaa ei enää voitu käyttää, sillä venäläisten Kalastajasaarennolla olevat tykkipatterit ja heidän nopeat moottoritorpedoveneensä, jotka varsinkin valoisina kesäöinä suorittivat pistohyökkäyksiä, uhkasivat alinomaa.

Puolustusvoimien pääesikunnan ilmoitettua mahdolliset maihinnousupaikat näytti siis pohjoisrintaman painopiste jälleen siirtyvän Jäämeren rannikolle. Tämän takia nähtiin kenraali Dietl usein vieraana vanhan armeijakuntansa luona, missä vielä isännöi kenraali Schörner. Vaikka kumpikin heistä piti vihollisoffensiivia tällä lohkolla epätodennäköisenä, täytyi kuitenkin suorittaa vaatimaton syvyysporrastus ja puolustuksen järjestely. Tuolloin laaditut suunnitelmat ja tiedustellut puolustusmahdollisuudet osoittautuivat kuitenkin hyviksi syksyllä 1944 päälle tunkevia venäläisiä vastaan käydyissä perääntymistaisteluissa.

*

Vuoden 1942 joulujuhla ja seuraava kevätkin kuluivat Rovaniemellä puolustusvalmistelujen merkeissä. Huoltopäällikkö painiskeli monien vaikeuksien kanssa voidakseen lisätä varastoja. Odotettua suurhyökkäystä, joka olisi talvella koitunut liittoutuneiden tappioksi, ei pohjoiseen tapahtunut. Mutta Leningradin luona oli tammikuussa kehittynyt raivokas kamppailu. Venäläiset murtautuivat kolmelta suunnalta saarretusta kaupungista Pähkinäsaaren kohdalla ja saivat taas avatuksi maayhteyden itään. Tämä Saksassa kokonaan julkisuutta vaille jäänyt katastrofi oli vastaisten taistelujen kannalta erittäin merkityksellinen, kun pohjoinen armeijaryhmä ei taaskaan puutteellisten reservien takia pystynyt tulokselliseen vastahyökkäykseen.

Suomen päämajassa olevan saksalaisen kenraalin ilmoituksen mukaan muuttui mieliala siellä hyvin hermostuneeksi. Suomen lehdistö, joka tähän saakka oli saanut saksalaisilta vain lakoonisia uutisia, ryhtyi julkaisemaan sanasta sanaan vihollisen virallisia tiedoituksia. Näin sai myös väestö tietää, miten asiat oikeastaan olivat, ja tämä kaikkien toiveiden ro-

mahtaminen vahvisti aluksi merkityksetöntä oppositiota, joka vaati sovinnontekoa vihollisen kanssa. Suomi tähdensi yhä uudelleen, että se oli itsenäisyytensä ja vapautensa säilyttämiseksi sodassa Neuvostoliiton, vaan ei muiden Saksan vihollisten kanssa. Tässä tilanteessa ei Saksan Helsingin-lähettiläällä von Blücherillä ja Mikkelissä olevalla kenraali Erfurthilla suinkaan ollut kadehdittavat oltavat. Tästä huolimatta onnistuivat molemmat pysyttelemään vilpittömässä yhteistyökosketuksessa johtavien suomalaisten kanssa.

Keväällä 1943 alkoi taas kuulua hälyttäviä uutisia, joiden mukaan venäläiset ja liittoutuneet suunnittelivat hyökkäystä pohjoiseen, mutta kenraali Dietl hymyili niille järkkymättömän rauhallisena. Rintamalta saapuvat ilmoitukset ja tiedustelupalvelun uutiset nimittäin tiesivät kertoa, että venäläiset olivat vetäneet huomattavia voimia pohjoisrintamaltaan. Kaikki uutiset hyökkäyssuunnitelmista olivat taitavasti laadittua vihollispropagandaa, ja niiden tarkoituksena oli aiheuttaa sekaannusta ja sitoa voimia pohjoiseen. Ylipäällikön tarkkavainuinen nenä haistoi palaneen käryä. Muilta sotanäyttämöiltä saapuvat uutiset saivat hänet yhä vakuuttuneemmaksi siitä, ettei Skandinaviaan ollut pitkään aikaan odotettavissa suurhyökkäystä. Ruotsalainen Kiirunan ja Jällivaaran malmi sekä suomalainen Kolosjoen nikkeli olivat tosin erittäin tärkeitä Saksalle. Vihollisen käytettävissä olivat taas kaikki maailman apulähteet, joten näiden suhteellisen vaatimattomien raaka-ainevarastojen merkitys ei heidän kannaltaan katsottuna ollut ainakaan niin suuri, että niiden takia olisi kannattanut ryhtyä vaaralliseen operaatioon.

Norjan ja Pohjois-Suomen miehittäminen olisi kaukokatseisten liittoutuneiden poliitikkojen mielestä kenties ollut tärkeä toimenpide bolshevismia vastaan, mutta se ei missään tapauksessa olisi ollut oikea lähtökohta Saksaan pohjoisesta käsin tehtäville hyökkäyksille.

*

Tilanteen rauhoituttua elokuussa 1943 sai kenraali Dietl

kotiloman, ja hän vietti nuo viikot Steiermarkissa vaimonsa ja lastensa parissa nauttien sydämensä pohjasta.

Sodan yleiskehitys huolestutti tosin kenraalia, mutta hän kuului kuitenkin niihin onnellisiin ihmisiin, jotka saattoivat työntää syrjään kaiken, mikä ei ollut välittömästi edessä, ja nauttia nykyhetkestä. Liikkuipa hän sitten kotiseutunsa asussa tai asepuvussa Grazin kaduilla tai kärnteniläisessä kylässä, kaikkialla tunnettiin hänen tuttu hahmonsa ja kaikkialla hänelle osoitettiin suosiota. Grazin asukkaat sitä paitsi yhdistivät hänen henkilöönsä 3. vuoristodivisioonan kohtalon ja ennen kaikkea Narvikin sankarilaulun.

Jokaisella lomalla kävi kenraalin luona paitsi vanhoja ystäviä myös nousukkaita, jotka halusivat lekotella kuuluisan nimen loisteessa tai jotka peräti yrittivät hyötyä siitä. Rouva Gerda-Luise osasi kuitenkin taitavasti erottaa jyvät akanoista, ja niinpä hän käännytti monen liehakoitsijan kohteliaasti, mutta päättäväisesti ovelta. Hänen „ylipuhvelinsa" sai muutamia lomapäivinään tehdä tai olla tekemättä sitä mitä hänen vuorikiipeilijän ja alppijääkärin sydämensä halasi, ja Gerda-Luise itsekin vetäytyi huomaamattomasti taka-alalle. Saattoi käydä niinkin, että tuskin oli Ju 52 laskeutunut Thalerhofin lentokentälle saavuttuaan Rovaniemeltä saakka, ja tuskin oli asepuku ennättänyt vaihtua steiermarkilaiseksi asuksi, kun kenraali jo katosi jollekin kauniille ja rauhalliselle Hochschwabin vuorikaurisalueelle.

Vain lehdistö ja eräät kovakorvaiset maalarit eivät aina suostuneet kuuntelemaan rouva Dietlin kieltoja. Mutta meillä ei ole syytä olla kateellisia näille herroille, sillä jos istunto uhkasi muuttua pitkäveteiseksi, saattoi kenraali — oikein baijerilaisittain — muuttua hyvinkin karkeapuheiseksi.

Jopa mäyräkoira Waldikin veti kriitillisinä hetkinä häntänsä koipiensa väliin ja kipitti puutarhaan, missä se haki lohdutusta vilkkaan ja erikoisen eläinrakkaan Elsin luota. Gertrude, Gunta, Elsi ja Volker — Dietlin lapsiparvi — viettivät huolettomia lapsuudenpäiviä äitinsä huomassa Heinrichstrasse 111:ssa, joka sijaitsi kaukana kadun melusta kauniin puu-

tarhan keskellä. Gertrude auttoi lapsista vanhimpana kiireistä äitiään pitämällä muita hellän ankarassa kurissa, mikäli ei ollut koulussa tai urheilemassa. Gunta, toiseksi vanhin, osoitti jo ilmeisiä parheenäidin taipumuksia auttamalla kaikissa askareissa keittössä, kellarissa ja puutarhassa, kun taas rasavilli Elsi, johon muuan pojanviikari jo oli ennättänyt rakastua, mieluimmin kiipeili korkeissa puissa tai keksi veikeitä kujeita. Volker, talon ainoa poika, joka nyttemmin on varttunut komeaksi nuorukaiseksi, taapersi iloisena huoneesta toiseen ja seurasi lomalle tullutta isää kaikkialle. Kun hän pani teräskypärän vaaleakutriseen päähänsä ja vyötti miekkansa kupeelleen matkien juhlallisesti isänsä ryhtiä ja käyntiä, oli hän sentään vielä vähemmän preussilaisen sotilaallinen kuin kunnon baijerilainen isänsä.

*

Erään loman aikana kutsui ruhtinas von Liechtenstein Dietlin metsästysretkelle. Ruhtinas itse ei voinut lähteä mukaan, mutta lähetti vaununsa hakemaan vierasta ja määräsi lakeijansa ottamaan tämän „ruhtinaallisesti" vastaan.

Dietlin noustessa vaunuista kysyi lakeija häneltä: „Mihin Teidän Korkeutenne haluaa minun kantavan matkatavarat?" Dietl vastasi: „Minä en ole mikään 'Teidän Korkeutenne'. Ota reppu ja vie se sisään!"

Lakeija tarttui selkäreppuun sormenpäillään ja teki työtä käskettyä. Sisällä hän kysyi Dietliltä: „Haluaako Teidän Korkeutenne kylpeä?" Nyt Dietl jo suuttui: „Olen sanonut sinulle jo kerran, etten ole mikään 'Teidän Korkeutenne'. Sitä paitsi olen jo peseytynyt!"

Tämän jälkeen häntä kehoitettiin astumaan metsästyshuoneeseen, mihin hänelle oli katettu ateria. Mutta palvelusväen huoneesta keksi Dietl mukavan metsästäjäjoukon. „No keitäs te olette?", hän huuhdahti ja istui miesten joukkoon jättäen odottavan aterian jäähtymään.

*

Kenraali Dietl suoritti Rovaniemen ja Grazin välisen mat-

kan melkein aina lentämällä, koska valtava välimatka vaati rautateitse ja meritse kuljettaessa parhaimmassakin tapauksessa 4—5 päivää. Tavallisille lomalaisille siihen kului peräti 12—14 päivää, ellei enemmänkin. Aluksi hänellä oli käytettävissään nopea Heinkel 111, joka suoriutui matkasta Rovaniemi—Berliini välilaskuitta 5,5 tunnissa. Jatkaessaan kerran matkaansa edelleen kohti Grazia tällä koneella joutui Dietl Määrin kohdalla tukalaan tilanteeseen. Koneen molemmat moottorit sammuivat ja kokenut ohjaaja — joka istui ohjaimissa myös Dietlin kuolemanlennolla — joutui suorittamaan mahalaskun, koska toinen sisäänvedettävistä laskutelineistäkin oli mennyt epäkuntoon. Alapuolella sattui olemaan juurikaspelto, ja läheisen kaupungin palopäällikkö, joka oli seurannut tilanteen kehittymistä, kiidättihen autolla hätään. Hän juoksi yli pellon ja huusi: „Olen palopäällikkö von Brünn!" Dietl pisti päänsä ulos koneesta ja vastasi: „Ja minä olen Lapin keisari!" Samassa miehet tunsivat toisensa — he olivat vanhoja koulutovereita.

Tämä kone otettiin kasvavan kalustopulan takia 1943 muuhun käyttöön ja sen tilalle annettiin Junkers 52, joka sitten kuljetti meitä yön pimeydessä, myrskyssä ja lumipyryssä yli Suomen lumikenttien ja jolla kenraali useaan otteeseen lensi neuvotteluihin johtajan päämajaan.

*

Myös syksy 1943 oli suomalaissaksalaisella rintamalla poikkeuksellisen rauhallinen. Näennäisesti oli tilanne muuttumaton, mutta kenraali Erfurthin mukaan lausui muuan huomattavassa asemassa oleva suomalainen hallintoviranomainen mielipiteenään suunnilleen seuraavaa: Hän ei enää uskonut Neuvostoliiton luhistumiseen, se oli hänen mielestään toiveunelma, jolla ei ollut todellisuuspohjaa. Hänen mielestään olisi Saksan pyrittävä sopimukseen Neuvostoliiton kanssa. Kenties se oli jo liian myöhäistä, mutta yritettävä olisi kuitenkin.

Kenraali Dietl muisteli myös monasti niitä vakavia keskus-

teluja, joita hänellä oli jo 1942 syksyllä ollut erään suomalaisen upseerin kanssa. Tämä upseeri osoitti harvinaista kaukonäköisyyttä ja ottaen huomioon yleisen maailmanpoliittisen tilanteen hän oli huolimatta melkein kaikilla rintamilla saavutetuista menestyksistä jo paljon ennen Stalingradin murhenäytelmää vakuuttunut, että Saksa häviäisi toisenkin maailmansodan.

Itse asiassa oli venäläisten armeija tänä ajankohtana jo niin valtavasti ylivoimainen, ettei Saksa enää voinut tarjota tasavertaista vastusta. Mutta kenraali Erfurthin mukaan arvioi OKW venäläisten kokonaisvahvuuden Murmanskista Syvärin rintaman kautta Karjalan kannakselle saakka ainoastaan 270.000 mieheksi, josta määrästä suunnilleen 180.000 miestä olisi ollut suomalaisten lohkolla. Tämän mukaisesti olisi Saksan koko Lapin-armeijaa vastassa ja napapiirin eteläpuolella ollut ainoastaan n. 90.000 miestä. Tätä arviota on syytä epäillä, sillä omien tiedustelujemme perusteella olimme saaneet toisenlaisen kuvan. Joka tapauksessa olivat Saksan ja Suomen joukot yhteensä 550.000 miehen vahvuisina melkein kaksinverroin ylivoimaiset.

Kenraali Erfurth toteaa edelleen, ettei saksalaisille koko Neuvostoliiton sodan aikana ollut tarjoutunut näin edullista tilaisuutta. Miksi sitten OKW ja Suomen sotavoimien johto eivät käyttäneet tätä tilaisuutta käydäkseen menestykselliseen suurhyökkäykseen? Tämän kysymyksen esittivät sekä saksalaiset että suomalaiset sotilaat aina rintamakenraaleja myöten. Epäilemättä painoi rintamasotilaita ajatus, että saksalaiset divisioonat vuotivat verta päärintamalla, sillä aikaa kun meidän kohdallamme laiminlyötiin tilaisuus suorittaa kevennyshyökkäys.

Vielä kerran tuli esiin kysymys, eikö jo vihdoinkin voitaisi muodostaa selvä painopiste ja keskitetyin voimin päästä Murmanskin rataan kiinni Alakurtin itäpuolella tai myöskin Louhen kohdalla. Juuri sillä hetkellä kiidättivät junat melkein taukoamatta yötä päivää sotakalustoa venäläisten suurhyökkäykseen päärintamalle. Kuljetusten katkaiseminen

olisi keventänyt loistavalla tavalla raskaissa taisteluissa olevien saksalaisarmeijoiden asemaa. Jäämeren rannalla pystyisi yksi vahvistettu vuoristodivisioona pitämään hallussaan hyvin linnoitetun Litsan rintaman, varsinkin kun joukkojen kuljettaminen Murmanskiin radan katkaisemisen jälkeen voitaisiin suorittaa vain Vienanmeren yli. Hyökkääjällä taas olisi käytettävissään Sallan rautatie ja hyvä tieverkko.

Saksan päämajassa ei tähän kysymykseen voitu vastata. Vain meidän kaistoillamme pohjoisempana suoritettuna hyökkäys ilman suomalaisten mukaan liittymistä olisi tuottanut erittäin suuria tappioita eikä todennäköisesti olisi johtanut tulokseen. Kenraali Erfurth valottaa taas suomalaisten kannanottoja: Suomi pelkäsi jo silloin, että jos se vielä uudistaisi hyökkäyksensä, julistaisi Yhdysvallat sodan sille. Mutta sodan amerikkalaisia vastaan halusi Suomi kaikin mokomin välttää. Tämän takia ei myöskään OKW voinut ryhtyä mihinkään sellaiseen, joka olisi sälyttänyt sotamarsalkka Mannerheimin harteille vastuun siitä, että Yhdysvallat ryhtyisi sotaan Suomea vastaan.

Kenraali Dietl ei välittänyt tällaisista kaavailuista. Hän näki asiat rintamasotilaan silmin ja kierteli kiukkuisena rintamakaistoillaan, mutta hän oli myös niin täydellinen sotilas, ettei ryhtynyt arvostelemaan poliittisista syistä annettuja käskyjä. Hän oli aina sitä mieltä, että rintamasotilaan, jolla ei ollut tilaisuutta perehtyä kokonaistilanteeseen, oli toimittava vain sodanjohdon oikeina pitämien käskyjen mukaisesti. Vain harvat tietävät, mitä hän kulloinkin ajatteli kriitillisissä tilanteissa. Hän toimi aina sotilaan omantuntonsa mukaan.

Hänen lähimmät työtoverinsa saivat kuitenkin vihjeen siitä, että hän pyysi sitä innokkaammin päästä päärintamalle, kuta kehnommaksi tilanne siellä muuttui. Kenties Dietl ei halunnut olla hänellekin rakkaaksi tulleessa Suomessa, silloin kun vuonna 1918 alkanut ja vuonna 1941 uudistettu aseveljeys päättyisi.

Lokakuussa 1943 saapui Saksan puolustusvoimien ylijohdon

esikuntapäällikkö, kenraali Jodl toisen kerran vierailulle Suomeen. Hän tuli keskustelemaan sotilaallisesta tilanteesta henkilökohtaisesti sotamarsalkka Mannerheimin kanssa. Samalla hän toi Adolf Hitleriltä kirjeen, jossa tämä moitti Suomen hallituksen sisäpoliittista myöntyväisyyttä ja Suomen lehdistön epäystävällisiä lausuntoja Saksasta.

Tällä välin oli Italia kukistunut, Mussolini vangittu, mutta kapteeni Skorzeny vapauttanut hänet. Suomen hallitus ei kuitenkaan ollut pitänyt tarpeellisena Mussolinin tunnustamista uudelleen Italian hallituksen johtajaksi.

Saksan kannalta moite tästä oli epäilemättä oikeutettua. Mutta Suomen asenteen saattaa ymmärtää vain se, joka tunsi tarkoin maan olosuhteet, parlamentaarisen järjestelmän ja hallituksen päämäärät. Kun Suomi Ruotsin kautta ja osaksi välittömissä neuvotteluissa Moskovan kanssa tähdensi itsenäisyyttään ja toimintavapauttaan, ei se merkinnyt petosta saksalaista aseveljeä kohtaan. Neuvotteluja ei kaikista ponnisteluista huolimatta voitu pitää salassa.

Suomen toiveet erikoisrauhasta murskaantuivat kuitenkin täydellisesti. Neuvostoliitto ei vaatinut ainoastaan vuoden 1940 tilanteen palauttamista, t.s. talvisodan päättäneen rauhansopimuksen täyttämistä, vaan esitti uusia ehtoja, jotka tuntuivat rehellisen Suomen kansan mielestä mahdottomilta hyväksyä. Paitsi että osa Karjalaa ja Viipuri oli luovutettava, oli myös Petsamon alue annettava venäläisille ja kaikki Lapissa olevat saksalaiset joukot internoitava.

Suomalaisten mielestä oli selvää, että taistelua oli vieläkin jatkettava. Poliittisen hermostuneisuuden tilalle astui rauhallisempi tilanteen tarkastelu. Mieliala oli vielä kerran kääntynyt, ja kiitosadressit Hitlerille ja OKW:lle Suomen saamasta huomattavasta materiaaliavusta olivat tästä osoituksena.

*

Kenraali Dietl sai jatkuvasti tietoja Suomen asenteen heilahteluista, mutta saattoi vain edelleen vahvistamalla saksalaisten rintamalohkoja ja pysymällä luottamuksellisessa yhteistyössä suomalaisten viranomaisten kanssa auttaa, että

edes vanhan hengen mukainen yksimielisyys säilyi rintamalla. Yksityisessä ja virallisessa kanssakäymisessä ilmeni yhteisten taistelujen vuosien aikana suomalaisten vieraanvaraisuus ja myös heidän sisäinen ryhtinsä.

Jälleen päättäväiseksi kohonnut mieliala sai kuitenkin vuoden 1944 alussa ankaran iskun, jonka täydensi syksyllä 1944 tapahtunut antautuminen ja lopullinen välien rikkoutuminen saksalaisten aseveljien kanssa. Vahvat venäläisjoukot olivat nimittäin murtaneet pohjoisen armeijaryhmän saksalaiset asemat Leningradin etelä- ja lounaispuolella ja täten iskeneet myös erääseen Suomelle tärkeään kohtaan. Koska armeijaryhmä ei onnistunut parantamaan tilannetta Leningradin luona ja koska vielä helmikuussa 1944 tehtiin Helsinkiin useita tuhoisia ilmahyökkäyksiä, kiristi Yhdysvallat diplomaattista painostustaan. Kenraali Erfurth on selostanut teoksessaan silloisia salaisia neuvotteluita.

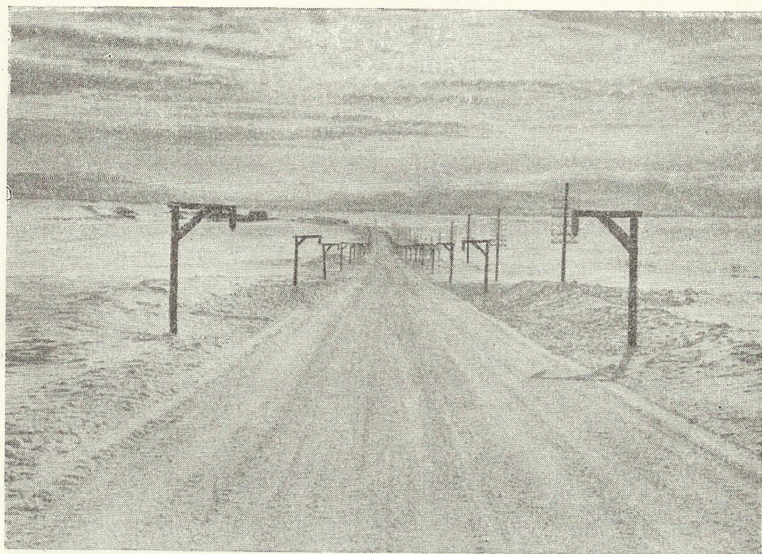
Yhä vakavammaksi muuttuvassa tilanteessa täytyi kenraali Dietlin ja hänen esikuntapäällikkönsä selvittää itselleen, miten saksalaisten Lapin-rintaman ja valtavien varastojen kävisi, jos Suomi antautuisi. Kaikilla rintamilla vallitsi kalustopula. Saksan teollisuus tarvitsi Kolosjoen nikkeliä ja ruotsalaista rautamalmia, ja niiden kuljettaminen kotimaahan oli nyt turvattava paremmin kuin koskaan aikaisemmin. Jos Suomi hyökkäisi, eivät Lapin armeijan oikea sivusta ja keskiosa kestäisi. Mutta Lapin armeijalla oli Pohjois-Norja takaporttinaan, ja se saattaisi asettua pitemmäksikin ajaksi sulkuasemiin linjalle Litsa-joen suu—Ivalo—Pello. Päättäväisenä kuten aina ryhtyi Dietl oikopäätä tutkimaan tähän tarkoitukseen sopivaa maastoa ja antoi päällystölle ohjeet sulkuaseman rakentamisesta. Siihen kuului myös syvyysporrastus, joka ulottui Pohjois-Norjaan saakka. Suunnitelmat täytyi — ensi kerran yhteisen taistelun aikana — toistaiseksi salata suomalaisilta. Nämä alueelliset varovaisuustoimenpiteet olivat välttämättömiä sen takia, että Moskova oli ehtoinaan esittänyt Petsamon ja sen ympäristön luovuttamisen sekä saksalaisten joukkojen internoimisen.

Ulkonaisesti jatkui elämä Lapin-rintamalla entistä latuaan. Asemia rakennettiin niin hyvin kuin se kävi päinsä suurissa metsissä ja paljailla, louhikkoisilla erämaakukkuloilla. Ampumatarvikkeita ja muonaa oli useiksi kuukausiksi, mutta täydennyskysymys alkoi muuttua yhä huolestuttavammaksi. Loputtoman pitkän lomamatkan takia oli sillä hetkellä suunnilleen 15.000 kaikenarvoista lomalaista kotimaassa. Useiden Itämeren rannikkokaupunkien kokoomaleirit olivat täpötäynnä, mutta tästä huolimatta ei Hitlerin määräyksen mukaisesti enää maaliskuussa saanut suorittaa joukkojen palautuskuljetuksia. Päärintamalla kärsittyjen raskaiden tappioiden vuoksi oli nämä lomalaiset, jotka olivat hyvin koulutettuja ja reippaita sotilaita, varattu pohjoisen ja keskirintaman armeijaryhmien nääntyneiden divisioonien täydennykseksi. Turhaan lähetti kenraali Dietl kiihkeän vetoomuksen, jossa hän perusteli kantaansa viittaamalla Suomessa tapahtuneeseen kehitykseen.

Tämän jälkeen oli Lapin armeijan johto sen tosiasian edessä, että lähestyvän loppukamppailun aikana he olisivat yksin, kotimaasta eristettyinä. Syksyn 1944 ja kevään 1945 tapahtumat todistavat, ettei arktisella alueella hankittu monivuotinen kokemus ollut turhaa painolastia. Taisteltuaan vasten tahtoaan suomalaisia yksikköjä vastaan ja kamppailtuaan raivokkaasti ylivoimaisten venäläisjoukkojen kanssa Petsamon alueella vetäytyi saksalainen Lapin armeija keskitalvella Pohjois-Norjaan kolmea käytettävissä olevaa tietä pitkin suhteellisen pienin tappioin ja moitteettomassa järjestyksessä. Näistä taistelukuntoisista joukoista pääsi päärintamalle saakka vaikeiden kuljetusolosuhteiden ja loputtomien välimatkojen takia vain pieni osa. Marssi suoritettiin suurimmaksi osaksi jalkaisin. Ja sitäpaitsi ne myöhästyivät, kuten niin moni muukin seikka tässä sodassa. Kaitselmus, josta Hitler usein puhui, päästi Lapin armeijan ylipäällikön näkemästä tätä perääntymisretkeä ja virhelaskelmaa.

Dietl yhdessä divisioonankomentajiensa, kenraalien Ritter von Henglin ja Schlemmerin kanssa

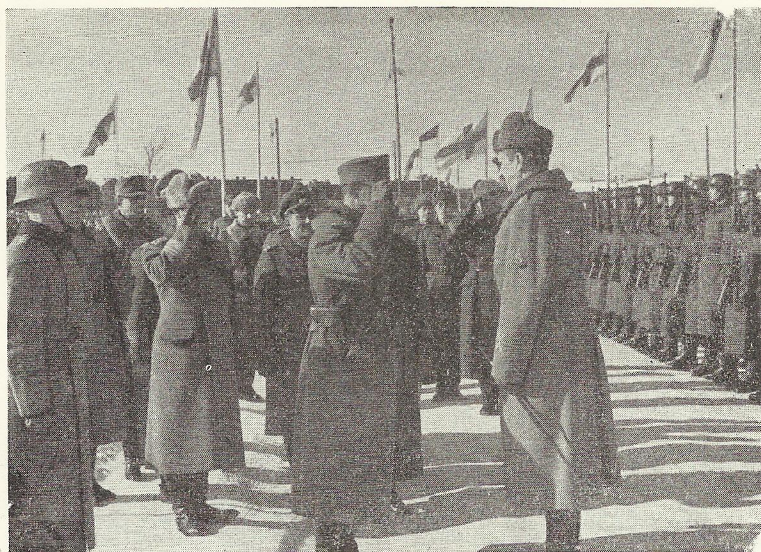
Jäämerentie syysasussaan. „Hirsipuut" osoittavat tien reunan

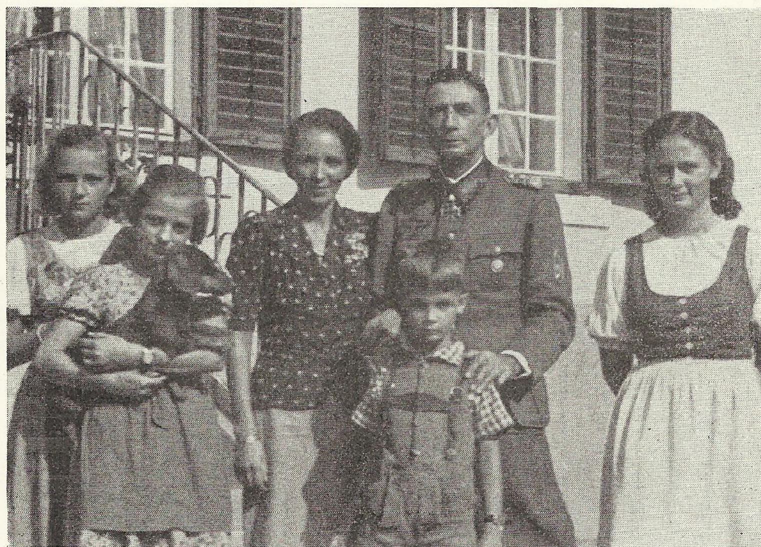
Kantojuhdat suorittivat arvaamattomia palveluksia tunturimaastossa

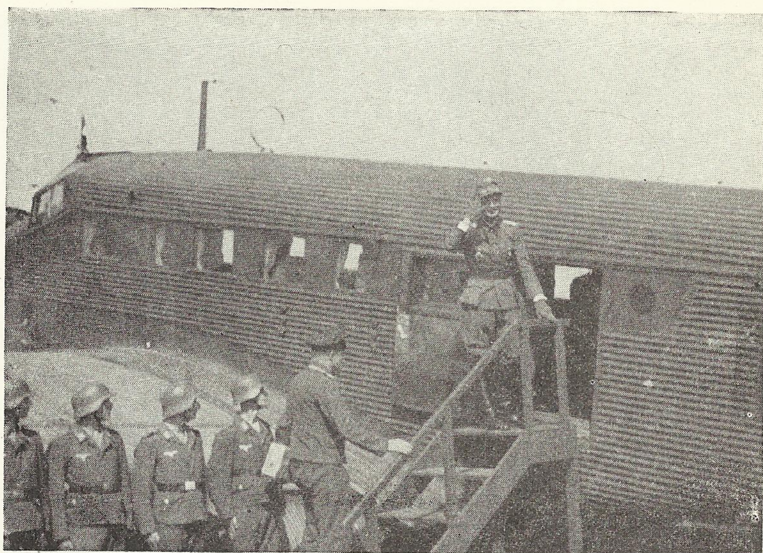
Koiria käytettiin pääasiassa haavoittuneitten kuljetuksiin

Suomen marsalkka vierailee Dietlin luona Rovaniemellä

Viimeinen perhekuva otettiin heinäkuussa 1943 Grazissa

Lähtö viimeiselle lennolle

Jäähyväiset

DIETLIN KUOLEMA

Sisäisen levottomuuden vallassa punnitsi kenraali Dietl vuoden 1944 keväällä mielessään yhä uudelleen aikomustaan neuvotella henkilökohtaisesti Hitlerin kanssa Suomen tilanteen kehityksestä. Hänen adjutanttinsa kävi useita puhelinkeskusteluja kenraali Schmundtin kanssa, ja kesäkuun 15. päivänä sai Dietl määräyksen osallistua Sonthofenissa pidettäville luentopäiville ja saapua kuuntelemaan niihin liittyvää esitelmää Obersalzbergiin. Kesäkuun 18. päivänä lähti vanha kunnon Ju 52, joka vähäistä aikaisemmin oli saanut uudet moottorit ja jossa oli suoritettu täyskorjaus, lentämään kohti etelää Königsbergin yli.

Oltuaan kolme päivää Sonthofenissa saapui Dietl kesäkuun 22. päivän aamuna Salzburgin lähistöllä olevalle Ainringin lentokentälle, mihin lentokone ja sen vanha, koeteltu miehistö jäi. Obersalzbergin neuvottelu käytiin osittain kahdenkeskisesti, mutta Dietl vihjaisi vielä illalla Grazissa adjutantilleen, mitä keskustelu oli koskenut. Hitler oli ehtimiseen tähdentänyt, miten ratkaisevan tärkeätä oli pitää tähän saakka uskollinen aseveli Suomi mukana taistelussa, koska Italian kukistuttua oli Saksan etelärintama pahasti revennyt. Poliittisista syistä ei pohjoisrintama tämän takia saanut heikentyä, sanoi Hitler.

Dietl sen sijaan esitti painokkaasti oman kantansa, jota hän oli jo kauan hautonut. Hän ehdotti jälleen, että suurin osa Suomessa, Norjassa ja Tanskassa olevista divisioonista vedettäisiin pois ja heitettäisiin itärintamalle. Pohjoisrintama ei jäisi kokonaan vaille puolustusta, sillä sinne jätettäisiin sen verran joukkoja, että ne pystyisivät käymään puolustustaisteluja. Dietl pani peliin koko tarkan vaistonsa, joka oli häntä niin monta kertaa ohjannut ratkaisevissa tilanteissa, ja sanoi suunnilleen seuraavaa:

„Tanskassa, Norjassa ja Suomessa on suunnilleen 600.000 miestä. Me annamme nuorten sotilaiden paistatella päivää

Kreetalla ja kalastella Egean merellä, ja sillä aikaa marssivat venäläiset Berliiniin."

Kuultuaan nämä sanat, jotka hätkähdyttävän selkeästi ennustivat, mitä tuleman piti, ponnahti Hitler seisomaan, iski nyrkkinsä pöytään ja huusi:

„Dietl, te olette urhoollinen soturi, mutta politiikasta ette ymmärrä yhtään mitään. Saamme kyllä riittävästi divisioonia kokoon varmistaaksemme lopullisen voiton, mutta pohjoisrintama ei saa heikentyä, sillä vain siinä tapauksessa pysyy Suomi puolellamme. Lähetän jo huomenna ulkoministerin Helsinkiin, ja te lennätte sinne myöskin osallistuaksenne ratkaisuneuvotteluihin."

Hitler esitti vielä muutamia kysymyksiä tilanteesta rintamallamme ja vakuutettuaan vielä kerran lopullisen voiton olevan tulossa ja luvattuaan, että sitä varten olisi käytettävissä joukkoja ja uusia aseita, ohjasi hän kenraalin ovelle.

*

Sillä välin oli rouva Dietl saapunut Salzburgiin tavatakseen miehensä. Hänen ilokseen ilmoitti Ribbentrop — ilmeisesti Hitlerin tietämättä — että kenraali voisi viettää yön Grazissa, jolloin tämä vielä kerran näkisi lapsensa. Ihanassa kesäisessä säässä nousi Ju 52 Ainringin kentältä mukanaan aviopari Dietl sekä lähettiupseeri. Varmana kuten aina se suuntasi kohti vuoria, ohitti Dachsteinin ja Grimmingin ja laskeutui klo 16 maissa Grazin liepeillä olevalle Thalerhofin lentokentälle. Lapset ottivat riemuiten vastaan vanhempansa, ja sitten joi Dietl perhekahvia adjutanttiavioparin ja lentokoneen miehistön kanssa. Tämä kesäkuun 22. päivän ilta loistaa yhä vieläkin rouva Dietlille ja hänen lapsilleen valona, joka auttaa heidän kulkuaan kohti tulevaisuutta.

Adjutantti tarjosi molemmille ohjaajille — luutnantti Kowollikille ja luutnantti Jacobsille illallisen Körblergassella. Lisäksi oli mukana pitkät ajat esikuntaan kuulunut adjutantin lähettiupseeri, luutnantti Altfeld, joka oli luotettavan, älykkään ja vaatimattoman reserviupseerin perikuva. Hänen

oli määrä tällä kenraalin matkalla toimia adjutantin sijaisena, joka oli täydennyskysymysten takia komennettu käymään maavoimien esikunnassa Berliinissä eikä sen takia voinut palata pohjoiseen muiden mukana.

Aterian jälkeen tiedusteli luutnantti Kowollik adjutantilta, olisiko mahdollista saada kenraalille saattue. Ju 52 oli sentään liian hidas liikkumaan vaarallisilla alueilla, ja sitäpaitsi oli hänellä ollut vaikeuksia pitää kone riittävän korkealla viime taipaleella. Ei voitu enää saada selville, johtuiko koneen kömpelyys koneen jäänpoistolaitteista, jotka oli korjattu ennen viimeistä lähtöä Suomesta.

Kesäkuun 23. päivän aamuna klo 6.30 maissa suoritti kone Thalerhofin lentokentällä sääntömääräisen koelennon, jolla kenraalin ja adjutantin lapset olivat mukana. Lähdettäessä kentältä eivät pyörien jarrut toimineet moitteettomasti, joten kone rullasi melkein yli kentän. Ohjaaja ilmoitti, ettei jarrujen ilmanpainetta ollutkaan lisätty edellisenä iltana annetun määräyksen mukaisesti, ja tämän takia hän esitti pontevan vastalauseen paikallisessa komendantinvirastossa. Vika korjattiin moitteettomasti, mutta on mahdollista, että myöhemmin esitetyt väitteet sabotaashista johdettiin jo tästä tapauksesta. Jokainen lentäjä tietää, miten järjetöntä on väittää sellaista, sillä vaikkei tätä pientä vikaa olisikaan korjattu määräysten mukaisesti (todistettavasti niin kuitenkin tapahtui), ei se varmastikaan olisi vaikuttanut varsinaiseen lentoon yhtään mitään.

Hieman klo 7 jälkeen ilmestyivät kentälle itävaltalaiset kenraalit Eglseer ja Rossi. He kuuluivat armeijaamme ja olivat myöskin osallistuneet Sonthofenin luentopäiville, ja kenraali Dietl oli tarjonnut heille paluumatkan koneessaan. Aivan odottamatta ilmestyi kentälle myös jalkaväenkenraali von Wickede, jolla oli komennossaan yksi pohjoisen armeijaryhmän armeijakunnista. Hän tunsi Dietlin jo entuudestaan ja oli luopunut paikastaan Salzburgista Köningsbergiin menevässä pikajunassa ja ajanut yöllä autolla Graziin voidakseen matkustaa kenraalimme kanssa edes Köningsbergiin saakka.

Klo 7.10 saapui kenraali Dietl vaimonsa seurassa, ja kun iloiset jäähyväiset oli heitetty ja viimeinen valokuva otettu, kohosi lentokone moottorit jyristen ilmaan. Aikaisemmilla lennoilla oli kone aina tehnyt pienen kierroksen Unkarin rajan yllä, missä tarvitsi lentää vain suunnilleen 600-metristen kukkuloiden yli, mutta koska nyt oli kiire, otettiin kurssi suoraan Wienin lähistölle Aspernin lentokenttää kohti, jota reittiä oli käskyn mukaan jokaisen Wienin-reittiä lentävän koneen noudatettava. Kurssi jatkui Semmeringin kaakkoispuolitse yli "Hochwechselin", jolla on korkeutta 1800 metriä. Kenties luutnantti Kowollik ei koskaan ennättänyt saada tietoonsa hiljattain annettua määräystä, jonka mukaan kaikkien vuoristossa lentävien koneiden täytyi jättää korkeimman reitillä olevan vuoren ja koneen väliin 500 metriä ilmaa. Hän oli kuitenkin edellisenä päivänä suoriutunut moitteettomasti lennosta Alppien yli Salzburgista Graziin, ja olihan hänellä toki kokemusta monilla myrsky- ja yölennoilla niin merellä kuin arktisen erämaan yllä.

Kone hävisi häikäisevään kesäpäivään suuntanaan pohjoinen. Puhalsi heikko tuuli. Taivaalla oli vain muutamia pilvenhattaroita, jotka kuitenkin tihenivät vuoriston suuntaan. Joka tapauksessa oli näkyväisyys aivan riittävä.

Thalerhofin lentokenttä tyhjentyi nopeasti komean lähdön jälkeen. Rouva Dietl palasi arkiaskareihinsa pahaa aavistamatta. Suunnilleen klo 15 sai adjutantti vähäistä ennen Berliiniin lähtöään kiireellisen puhelun kenraali Schmundtilta salaista puhelinlinjaa pitkin. Hänen kasvonsa muuttuivat tuhkanharmaiksi ja kuuloke melkein putosi hänen kädestään, kun hän kuunteli johtajan päämajasta puhuvaa katkonaista ääntä:

„Hermann, on tapahtunut jotain hirvittävää! Kenraali Dietlin kone syöksyi tänään klo 7.45 tienoilla vuorille Semmeringin läheisyydessä, ja kaikki mukanaolleet lienevät palaneet. Suomessa käytävien neuvottelujen vuoksi te olette henkilökohtaisesti minulle vastuussa siitä, että toistaiseksi kukaan ei saa tietää mitään tästä onnettomuudesta. Ruumiiden

etsimisessä on Leobenin varuskunta käytettävissänne. Wienin ilmavoimapiirin esikunta lähettää tutkimuskomission paikalle. Teidän on vaimonne kanssa heti ilmoitettava surusanoma rouva Dietlille ja lapsille sopivaksi katsomallanne tavalla. Jäätte Graziin ja olette siellä johtajan päämajan käytettävissä, odotatte lisäohjeita ja ilmoitatte jokaisen tähän asiaan kuuluvan seikan salaista linjaa käyttäen suoraan minulle."

Ei vielä milloinkaan ollut matka Heinrichstrasselle tuntunut niin raskaalta adjutanttipariskunnasta, joka jo kuusi vuotta oli kuulunut Dietlin perheen sydänystäviin. Rouva Dietl kuunteli paraikaa iloista musiikkia radiosta, lapset olivat hänen ympärillään ja nähdessään tulijat hän huudahti: „Mutta tämäpä sattui loistavasti, nyt juommekin koko joukko kahvia!" Sitten hän näki ystäviensä murtuneet ilmeet, jähmettyi paikoilleen ja kysyi hyvin hiljaa: „Mitä on tapahtunut? Haluan tietää kaiken!"

Harvat niistä monista miljoonista vaimoista, joihin sana „kaatunut" iski kuin salama kirkkaalta taivaalta, pystyivät ottamaan tiedon miehen kuolemasta vastaan yhtä hillitysti kuin rouva Dietl. Lapset tungeksivat säikähtynein, kysyvin silmin hänen ympärillään. Hän silitti hiljaa noita pieniä päitä ja sanoi: „Isä ei tule enää koskaan takaisin, mutta ehkä näin on säädetty!" Näitä sanoja on vuoden 1945 jälkeen toistettu melkein kiitollisuuden tuntein.

Niistä lukemattomista ihmisistä, jotka tunsivat kenraali Dietlin, ei kukaan voi kuvitella, miten tuo omapäinen vapaiden vuorten kasvatti olisi kestänyt Saksan luhistumisen ja kenties monivuotisen vankeuden pimeässä sellissä. Taipumaton tahto ja sotilaan onni olivat nostaneet hänet maineen korkeimmille kukkuloille. Liekit, joihin tuo myrskyisä elämä yllättäen menehtyi Steiermarkin vuorilla, kuvaavat hyvin Eduard Dietlin omalaatuisen elämänuran päättymistä.

Grazin Heinrichstrassella oli musiikki vaiennut, iloinen nauru kuollut. Yksin jäänyt vaimo vaelsi hiljaisena talon huoneissa ja puutarhassa aamunkoittoon saakka. Sitten hän is-

tuutui adjutantin kanssa autoon ollakseen mukana ruumiiden etsinnässä. Tie johti läpi laakson, joka edellisenä päivänä oli pitänyt raskasliikkeistä Junkersia loukussa. Korkealla vuorilla oleva onnettomuuspaikka oli eristettynä siihen saakka, kunnes tutkimusretkikunta olisi saanut työnsä suoritetuksi. Mutta välittömästi koneen syöksyttyä vuoreen oli paikalle kiiruhtanut talonpoikia ja lomalla olevia sotilaita läheisiltä vuoriniityiltä, ja he olivat kuljettaneet kaksi hengissä säilynyttä, mutta pahoin palanutta miehistön jäsentä lähimpään sairastupaan.

Silminnäkijöiden ja ennen kaikkea kahden hengissä säilyneen kuvaukset tukevat virallista tutkimustulosta. Mekaanikko, ylivääpeli Meyer kuvasi seuraavasti Junkersin tuhoutumista:

„Kone lensi tyynessä ja kirkkaassa säässä suunnilleen 1500 metrin korkeudessa määrättyä kurssia nodattaen laaksoon, jonka molemmin puolin kohosi jyrkkiä vuoria. Moottorit ja kojeet olivat täysin kunnossa. N. klo 7.30 ilmestyi eteemme vuorenharja, joka näytti kunnioitettavan korkealta. Luutnantti Kowollik veti korkeusperäsimestä ja minä menin samalla hetkellä hytin puolelle ottaakseni koneen takaosassa olevasta kaapista turkistakkini — kylmyys lisääntyi koneessa. Kenraalit istuivat nojatuoleissaan ja keskustelivat. Kun olin aikeissa mennä takaisin ohjaamoon, tärähti kone ikäänkuin olisi saanut valtavan iskun ja putosi melkein 150 metriä. Olimme nimittäin joutuneet alaspäin puhaltaviin voimakkaisiin tuuliin. Ohjaaja oivalsi tietenkin heti vaaran, sillä hän avasi kaasun ja antoi kaikille moottoreille aikaissytytyksen. Niiden ulvonta kohosikin tottelevaisesti. Ohjaaja ponnisteli saadakseen koneen millä keinolla hyvänsä taas nousemaan. Mutta vanha Junkersimme oli hidas tottelemaan ja tuona päivänä sillä oli täysi kuorma, joten voitimme lisää korkeutta vain vähä vähältä. Luutnantit Kowollik ja Jacobs tarkastelivat kummallakin puolella olevia vuorenseinämiä. Ilmeisesti he tulivat siihen tulokseen, että vuoret olivat liian korkeita ja liian lähellä, jotta kaarros sivulle tai kääntymi-

nen ympäri olisi ollut mahdollista. Olimme kirjaimellisesti satimessa! Kaikesta huolimatta onnistui ohjaajan niiden muutamien kilometrien matkalla, jotka meidät enää erottivat vastassa olevasta vuorenseinämästä, lisätä korkeutta niin paljon, että aloin jo toivoa meidän sittenkin selviävän yli. Olimme jo saapumassa seinämälle, kun taas jouduimme rinteitä alas puhaltavaan voimakkaaseen tuulenpuuskaan, ja silloin yritti luutnantti Kowollik viimeisenä pelastusmahdollisuutena sittenkin kaartaa sivulle ja lentää takaisin laaksoon. Koneen, jonka moottoreita oli jo liikaa rasitettu, nopeus oli kuitenkin niin vähentynyt, että kone kiepahti ympäri ja iskeytyi rinteeseen. Molemmat sivumoottorit sinkoutuivat irti, mutta keskimoottori oli vielä paikoillaan. Tasoissa olevat ja Grazissa täytetyt tankit repesivät ja 2000 litraa bensiiniä valui keskimoottorin hehkuville männille ja pakoputkille. Sekunnin kuluttua roihusi jo valtava palo kohti taivasta ja koneen jäännökset peittyivät mustaan savupilveen. Lyhyestä huumaannuksesta toivuttuani syöksyin ovelle, mutta se oli puristunut puun kantoa vasten eikä auennut. Mahdollisimman nopeasti rikoin kaikki ikkunat ja karjuin: „Ulos ikkunoista!" Sitten syöksyin kenraali Dietlin luo pelastaakseni ensiksi hänet. Kenraali oli ilmeisesti kuitenkin oivaltanut minua nopeammin vaaran ja kiinnittänyt varmuusvyön, jonka varassa hän roikkui tiedottomana. Toisetkaan kenraalit eivät liikkuneet. Niinä muutamina sekunteina, ennenkuin savu ja tuli täyttivät hytin, oli mahdotonta saada kiskotuksi ainoatakaan melkein elottomista ruumiista ikkunasta ulos. En käsitä, miten itse pääsin sieltä pois."

Kaikki silminnäkijäin kertomukset pitävät kyllä yhtä, mutta onnettomuuden syy ei ole sillä selvitetty. Niin pian kuin Dietlin nimi vain mainitaan, kuulee vieläkin kovaäänisiä tai hiljaisia, kunkin henkilökohtaista asennetta kuvaavia kysymyksiä: „Hänethän surmattiin Adolf Hitlerin määräyksestä?" tai „Heinäkuun 20. päivän miehet ovat kai syypäitä myös Dietlin koneen tuhoon?" tai „Eikö ohjaaja ollutkin lahjottu?" Kaikkiin näihin olettamuksiin, jotka syntyivät sodanjälkei-

sinä sekavina aikoina tai jotka johtuvat ymmärtämättömyydestä tai pahansuopaisuudesta, on olemassa vain yksi vastaus: „Kenraali Dietl joutui sellaisen onnettomuuden uhriksi, jossa eivät yhdenkään ihmisen sormet olleet pelissä." Luonnonvoimat, jotka hän itse niin usein oli lannistanut, syöksivät koneen tuhoon. Vuorten ympäröimän Wienin eteläpuolella olevissa suurissa laaksoissa muodostuu nimittäin varsinkin kesäkuukausina ilmamassoja, jotka auringonpaisteessa lämmetessään „kiehuvat yli" niinkuin vesi konsanaan ja purkautuvat voimakkaina ilmavirtoina lähimmän matalan harjanteen kautta.

Tällainen varaventtiili oli myöskin Hochwechselin satula, jonka yli Dietlin kone yritti lentää juuri klo 7 ja 8 välisenä vaarallisena aikana. Samoihin aikoihin onnettomuutta seuranneena päivänäkin, jolloin vallitsi suunnilleen samanlainen sää, tempasivat raivokkaat tuulenpuuskat yllättäen lakit pelastusmiesten päästä ja taivuttelivat puiden latvoja. Tämä ilmiö esiintyy hyvin epämääräisin väliajoin, ja hieman myöhemmin ovat vuorten harjat taas rauhallisina auringonpaisteen lämmitettävinä.

Tuo turmiollinen laaksotuuli oli lentäjille samoinkuin kaikille muillekin mukana olleille outo ilmiö, ja outo oli reittikin. Jos lähtö olisi tapahtunut tuntia, paria aikaisemmin tai myöhemmin, olisi kone todennäköisesti päässyt vahingoittumattomana päämääräänsä. Vanhaa ja uskollista lentokoneenohjaajaa ei missään nimessä voida syyttää onnettomuudesta. Hänellä oli jo vuorille tultaessa korkeutta suunnilleen 1500 metriä, joka olisi hyvin riittänyt normaaliolosuhteissa.

Apuun rientäneet ihmiset tapasivat koneen hehkuvien jätteiden vierestä kaksi elottomalta näyttävää sotilasta, jotka olivat kauttaaltaan pahoin palaneet. Toinen heistä oli ylivääpeli Meyer, jonka kertomuksen juuri olette lukenut, toinen oli radiosähköttäjä Huber, pienikokoinen vääpeli, joka oli ollut kenraali Dietlin mukana melkein kaikilla lennoilla. Tämä urhea nuori sotilas oli kuolemanhädässäänkin noudattanut määräyksiä ja kirjoittanut koneen tuntomerkit, nume-

ron ja päämäärän paperiin, joka oli melkein hiiltynyt hänen palaneessa kädessään. Matkustajaluettelosta oli säilynyt seuraava osa: Kenraali Dietl, kenraali Egl... lopusta ei enää saanut selvää. Talonpojat tiesivät siis melko pian, kuka oli saanut surmansa palavassa koneessa. Hiiltynyt hyttikello oli pysähtynyt klo 7.38.

Rouva Dietl odotti erään kylän laidalla kulkuetta joka toi vuorilta vainajien maalliset jäännökset. Adjutantti oli jo aikaisemmin tunnistanut vainajat erikoistuntomerkkien perusteella. Kenraali Dietlin ritariristiin kuuluva tammenlehvä oli palanut hänen kaulaansa ja hänen raskaita vuorisaappaitaan oli mahdoton tuntea. Muut kenraalit tunnistettiin kellojen, sormusten ja asepuvun kappaleiden perusteella, ja samaten onnistuttiin muiden koneessa olleiden henkilöllisyys riidattomasti selvittämään.

Jo seuraavana päivänä kuiskivat Grazin asukkaat onnettomuudesta, mutta lehdistö ja radio pysyttelivät vaiti ylimmältä taholta tulleen käskyn perusteella. Helsinkiin, missä Ribbentrop malttamattomana odotti kenraali Dietliä tulevaksi, ilmoitettiin, että kone oli paluumatkalla saanut määräyksen palata johtajan päämajaan. Vain Lapin-armeijan yleisesikuntapäällikölle ja muutamille armeijan esikunnan upseereille täytyi surunviesti välittää.

Luutnantti Altfeld, kenraalin uskollinen autonkuljettaja, molemmat lentäjät ja konekivääriampuja haudattiin muutaman päivän kuluttua ihanassa auringonpaisteessa Hartbergin lähellä Steiermarkissa sijaitsevan Waldbachin kirkkomaahan. Valtava joukko oli tullut saattamaan sankareitaan viimeiseen lepoon. Rouva Dietl oli myös läsnä hautajaisissa.

Kenraalien ruumiit kuljetettiin hiljaisuudessa kunkin kotipaikkakunnalle. Vain kenraali Dietlin arkku, jota alppijääkärit vartioivat, jäi lähes viikoksi pienen kyläkievarin havunoksin koristettuun saliin.

Heinäkuun 1. päivänä haettiin arkku juhlallisessa surusaatossa Graziin, ja hautajaisjuhlallisuudet pidettiin valtion kustannuksella Klessheimin linnassa Salzburgin lähistöllä.

Heinäkuun 2. päivänä kenraali haudattiin Müncheniin. Eduard Dietl oli palannut rakastamansa Baijerin pääkaupunkiin.

Olemme kertoneet kenraalimme surullisen kuoleman kaikkine hirvittävine yksityiskohtineen antaaksemme täyden selvyyden. Kenraalieversti Eduard Dietlin elämä ja toiminta sen enempää kuin hänen kuolemansakaan eivät ole „selvittämättömiä tapauksia". Nuoruudesta kuolemaan saakka kulki tämä suoraluontoinen, rehellinen ja urhoollinen mies erehtymättä sitä tietä, jolle taipumukset, kasvatus ja kotiseudun vuorimaailma olivat hänet johdattaneet. Hyvä Jumala riisti hänet pois voittamattomana, ja „meidän Dietlimme" muisto elää yhä — eikä ainoastaan Grazin ja Boden-järven tienoilla vaan kaikkialla, missä tosi ihmisyydellä on yhä korkea arvonsa.

Kurt Herrmann

DIETL –
NAPAPIIRIN KENRAALI

Kenraalieversti Dietl'in sodanaikainen adjutantti eversti Kurt Herrmann on kirjoittanut Suomea varten uudestaan hänen ja rouva Gerda-Luise Dietl'in Saksassa ilmestyneen kirjan "**General Dietl**".

Kirjassa selostetaan kenraali Dietl'in johdolla käydyt sotatoimet Pohjois-Skandinaviassa ja Suomessa viime maailmansodan aikana. Lukija saa kirjasta kiinnostavia tietoja seikoista, jotka vaikuttivat saksalaisten ensiksi voittoisaan taisteluun ja myöhemmin heidän tappioonsa.

Kenraali Dietl, joka oli Suomessa hyvin arvostettu sotilas, tulee kirjassa tutuksi myöskin miellyttävänä yksityishenkilönä.